

Guy de Maupassant

A szépfű

**FORDÍTOTTA
BENEDEK MARCELL**

ELSŐ RÉSZ

Mihelyt a kaszírő visszaadott az ötfrankosából, Georges Duroy otthagya a vendéglőt.

Mutatós alakja lévén, természetéhez és az egykori őrmester testtartásához illően kifeszítette a mellét, katonás, megszokott mozdulattal megpödörte bajuszát, s gyors pillantással végignézett a megkésett vacsorázó vendégeken - a csinos fiúk megszokott pillantásával, amely úgy terül szét, mint a vetőháló.

A nők valamennyien felkapták a fejüket, és ránéztek: három kis munkáslány, egy középkorú zenetanárnő - rosszul fésült, elhanyagolt teremtés, örökké poros kalapban és mindig ügyetlenül fölvetett ruhában - meg két polgárasszony, aki férjével együtt rendes látogatója volt ennek a szabott árú vacsorákkal dolgozó kiskocsmának.

Kinn a gyalogjárón egy pillanatra megállt, és gondolkozni kezdett, hogy mitévő legyen. Június 28-a volt, s mindössze három frank negyven maradt a zsebében; ennyivel kellett boldogulnia a hónap végéig. Ez annyi, mint két vacsora ebéd nélkül vagy két ebéd vacsora nélkül, ahogy tetszik. Meggondolta, hogy az ebéd huszonkét souba kerül, a vacsora ellenben harmincba, tehát ha beéri az ebéddel, egy frank húsz centime haszna van, s ebből még telik kétszer kenyérré és virslire meg két pohár söre a bulváron. Ez volt legfőbb kiadása és mulatsága esténként, s most el is indult lefelé a Notre-Dame-de-Lorette utcán.

Úgy járt, mint abban az időben, amikor még a huszáregyenruhát viselte, mellét kifeszítve, lábát kissé széjjeltartva, mintha éppen a lóról szállana le, brutálisan törtetett a zsúfolt utcán, horzsolta az emberek vállát, félrelökte őket, hogy ki ne kelljen térnie az útjából. Kopottas cilinderét kissé a fülére csapta, és erősen levágta sarkát a kövezetre. Úgy látszott, mintha folyvást ki akarna hívni valakit - a járókelőket, a házakat, az egész várost -, mert így illett ez a civilbe züllött szép katonához.

Bár hatvanfrankos ruha volt rajta, maradt még benne valami lármás, kissé közönséges, de valóságos elegancia. Magas, jó növésű, szőke fiú volt, sötétszőke haja kissé vöröses árnyalatú, kipödört bajusza fődte az ajkát; világoskék szemében egészen kicsiny pupilla feketélt, haja természetesen hullámozott, középen kettéválasztva - mindenestül nagyon hasonlított a ponyvaregények gonosz csábítójához.

Olyan nyári este volt, amikor Párizs levegőtlenül fulladozik. A város forró volt, mint a katlan, és mintha izzadt volna a fojtó éjszakában. A csatornák bűzös leheletet fújtak gránitszájukból, s a föld alatti konyhák alacsony ablakaiból a mosogatóvíz és a megáporodott mártások undok miazmái szálltak fel az utcára.

A házmesterek ingujjban, szalmafonatú széken lovagolva pipáztak a kapuban, s a járókelők elnehezdedt lépéssel, fődetlen fővel, kalapjukat kezükben tartva vánszorogtak.

A bulvárra érve Duroy újra megállt, mert nem tudta elhatározni, mitévő legyen. Most a Champs-Élysées-re és a Bois de Boulogne sugárútjára kíváncszott, hogy a fák alatt egy kis friss levegőt szívhasson; de másik vágyódás is dolgozott benne, valami szerelmi kaland után.

Hogyan terem meg vajon ez a kaland? Erről fogalma sem volt, de várta már három hónapja, napról napra, estéről estére. Hiszen itt-ott, némelykor, lopott egy kis szerelmet szép arca és csinos megjelenése segítségével, de mindig valami többre, jobbra várákozott.

Üres zsebével, forró vérével lángba borult a fel és alá kószáló nőszemélyek érintésétől, akik az utca sarkán fülébe suttogják az embernek: „Nem jössz be hozzám, szépfiú?” De nem mert utánuk menni, mert fizetni nem tudott; különben is egyebet várt, kevésbé közönséges csókokat.

Pedig szerette azokat a helyeket, ahol nyüzsögnek az utcalányok, szerette tánchelyiségeiket, kávéházaikat, utcáikat; szeretett szomszédságukban lenni, beszélni velük, szerette tegezni őket, beszívni erős parfümjüket, érezni a közelségüket. Ezek is csak asszonyok, szerelemből élő asszonyok. Nem nézte le őket a jó családból való ember vele született megvetésével.

A Madeleine-templom felé fordult, és sodródott a tömeg áradatával, amely a hőségtől elnehezdedve folydogált. A zsúfolt nagy kávéházak kiáradtak a gyalogjáróra; a kivilágított homlokzat éles és nyers fényében mutogatták iszogató vendégeiket. Kis négyszögletes vagy kerek asztalokon mindenféle árnyalatú, vörös, sárga, zöld, barna folyadékok álltak előttük; a vizeskancsók belsejében ragyogtak a nagy, átlátszó jég hengerek, amelyek a szép tiszta vizet lehűtötték.

Duroy meglassította járását, és torkát összeszorította a szomjúság.

Forró szomjúság, a nyári esték szomjúsága fogta el, s arra a gyönyörűséges érzésre gondolt, amikor hideg italok ömlenek az ember szájába. De ha csak két pohár sört megiszik ma este, vége a holnapi vékony vacsorának, s a hónap végi éhezéseket túlságosan jól ismerte.

Azt gondolta magában: „Ki kell húznom az időt tíz óráig, aztán majd az Americanben megiszom a sörömet. A kutyafáját, de szomjas vagyok!” És nézegette azt a sok embert, aki mind asztalnál ül és iszik, olthatja a szomját, ahogy neki tetszik. Vakmerő, hetyke arccal haladt el a kávéházak előtt, s egy szempillantással megítélte a vendégek arcáról, ruhájáról, hogy kinek mennyi pénz lehet a zsebében. Valóságos düh fogta el a nyugodtan üldögélő emberek ellen. Ha kikutatná a zsebüket, aranyakat, ezüst és réz aprópénzt találna benne. Átlagban mindegyiknél lehet legalábbis két arany; vannak vagy százan a kávéházban; százszor két arany annyi, mint négyezer frank! - Disznók! - mormogta magában, miközben kecsesen himbálta a derekát. Ha csak egy is keze közé kerülne, valamelyik utca sarkán, sűrű sötétségben, biz' isten lelkifurdalás nélkül kitekerné a nyakát, akár csak a parasztok szárnyasainak, nagygyakorlatok idején.

És eszébe jutott Afrikában töltött két esztendeje, amikor az arabokat sarcolgatta a kis déli állomásokon. Kegyetlen, vidám mosoly futott végig az ajkán egy kiruccanás emlékére, mely az Uled-Alan törzs három tagjának életébe került, ő és társai pedig húsz tyúkot, két birkát és valami aranyat is szereztek vele, s a tetejébe fél esztendeig mulattak a dolgon.

A bűnösöket sohasem találták meg, de nem is igen keresték, mert az arabot körülbelül úgy tekintette mindenki, mint a katona természetes zsákmányát.

Párizsban más világ van. Itt nem lehet kedélyesen rabolni, karddal és revolverrel, szabadon, távol a polgári igazságszolgáltatástól. Szívében ott érezte a meghódított országra rászabadított katona minden ösztönét. Visszasírta a sivatagban töltött két esztendőt. Milyen kár, hogy nem maradt ott! De hát azt remélte, hogy jobb sorsa lesz, ha visszatér. Most pedig - no, most ugyan szép élete van!

Megjártatta nyelvét a szájában, és csettintett egyet, mintha meg akarná állapítani, hogy szájpadlása kiszáradt.

A tömeg elcsigázottan, lassan húzódott el mellette, s neki folyvást ez járt az eszébe: „Sok nyomorultja! Ezeknek a hülyéknek mindnek van pénz a mellényzsebében.” Vállával taszigálta az embereket, és vidám dallamokat füttyörészett. A meglökdösött férfiak morogva fordultak vissza; egy-két asszony ilyenformát mondott: „Micsoda vadállat!”

Elhaladt a Vaudeville-színház előtt, s megállt az American kávéházzal szemközt, azon gondolkozva, ne igya-e meg a sörét, mikor annyira gyötri a szomjúság. Mielőtt elhatározta magát, a kocsit közepén levő kivilágított órán megnézte, mennyi az idő. Negyed tíz. Ismerte magát, mihelyt elébe kerül a teli söröspohár, egy hajtásra kiissza. Mit csinál aztán tizenegy óráig?

„Elmegyek a Madeleine-ig - gondolta magában -, és szép lassan jövök vissza.”

Ahogy az Opera tér sarkára ért, egy kövér fiatalember került az útjába, és homályosan visszaemlékezett, hogy valahol már látta az arcát.

Utánameredt, kutatott emlékei közt, és félhangon ismételte: - Hol az ördögbe ismerkedtem meg ezzel a pasassal?

Törte a fejét, de nem jutott eszébe; aztán az emlékezésnek egy sajátos jelensége egyszerre csak megmutatta neki ugyanezt az embert kevésbé kövéren, fiatalabban, huszár egyenruhában. Hangosan felkiáltott: - Az ám, Forestier! - Hosszú lépésekkel utolérte, és a vállára csapott. A másik visszafordult, ránézett, aztán így szólt:

- Mit akar, kérem?

Duroy elnevette magát:

- Nem ismeresz meg?

- Nem.

- Georges Duroy, a hatos huszároktól.

Forestier odanyújtotta mindkét kezét.

- Ó, öregem, hát hogy vagy?

- Nagyon jól, és te?

- Én bizony nem valami fényesen; gondold el, a tudóm olyan most, mintha papírmáséból volna; minden esztendő felét végigköhögöm egy bronchitis miatt, amit Bougivalban kaptam, abban az esztendőben, amikor Párizsba visszajöttem, most éppen négy éve.

- No lám! Pedig olyan egészségesnek látszol.

Forestier azzal karon fogta egykori bajtársát, beszélt neki betegségéről, elmondta az orvosoknál tett látogatásait, véleményeiket és tanácsaikat, s hogy mily nehéz az ő helyzetében ezeket a tanácsokat megfogadni.

Azt rendelték neki, hogy délvidéken töltsen a telet, de hát lehetséges az? Házasember és újságíró, szép állása van.

- A *Francia Élet* politikai rovatvezetője vagyok. A *Haza Üdvé*-be a szenátust írom, a *Globus*-ba pedig időnként irodalmi cikkeket. Amint látod, lett belőlem valaki.

Duroy meglepetten nézett rá. Nagyon megváltozott, megérett. Fellépése, magatartása, ruhája beérkezett és magabiztos emberre vallott, potroha pedig olyasvalakire, aki jól szokott ebédelni. Valamikor sovány, karcsú, hajlékony volt, szeleburdi, tányértörő, mindig jókedvű

fickó. Három év alatt Párizs egészen más embert faragott belőle: most testes és komoly, halántéka körül néhány fehér hajszál, bár nincs még több huszonhét esztendősnél.

- Hová mégy? - kérdezte Forestier.

- Sehová - felelt Duroy -, csak sétálok egyet, mielőtt hazamegyek.

- Elkísérhetnél a *Francia Élet*-hez, egy kis korrektúrát kell megcsinálnom; aztán megihatnánk valahol egy pohár sört.

- Jó, veled megyek.

Megindultak, karonfogva, azzal a könnyed bizalmassággal, amely iskolatársak és ezredbeli bajtársak között később is meg szokott maradni.

- Mit csinálsz Párizsban? - kérdezte Forestier.

Duroy vállat vont.

- Egyszerűen megdöglöm éhen. Amikor az időmet kiszolgáltam, ide akartam jönni, hogy... hogy szerencsét csináljak, vagyis inkább, hogy Párizsban éljek; most aztán fél esztendeje alkalmazásban vagyok az Északi Vasútnál, van egy évre ezeröttszáz frankom, egyéb semmi.

- No, ez nem sok - mormogta Forestier.

- Meghiszem azt, hogy nem. De hát mi az ördögöt csináljak? Egyedül vagyok, nem ismerek senkit, nem ajánlkozhatom senkinél. A jóakarát megvolna, csak az eszközök hiányzanak.

Egykori bajtársa tetőtől talpig végignézte, mint gyakorlati ember, aki megítéli a szolgálatra jelentkezőt, aztán meggyőződéses hangon jelentette ki:

- Tudod, fiacskám, itt minden a fellépéstől függ. Egy kicsit ügyes ember könnyebben lesz miniszter, mint irodafőnök. Rá kell erőszakolni magadat az emberekre, nem pedig kunyerálni nekik. De hogy is nem találtál külön helyet, mint ezt a vasúti hivatalt?

Duroy tovább beszélt:

- Kerestem mindenütt, de nem találtam semmit. Hanem most tervezek valamit: felajánlották, hogy lépjek be lovaglómesternek a Pellerin-lovardába. Ott legalább háromezer frankom lesz.

Forestier hirtelen megállt:

- Ezt ne tedd, ez hülyeség, még ha tízezer frankot keresel is. Egyszerre elvágod a jövődet. A hivatalodban legalább el vagy rejtve, senki nem ismer, ha van hozzá való erőd, kikerülhetsz onnét, és megcsinálhatod a magad útját. De ha egyszer lovaglómester lettél, mindennek vége. Olyan ez, mintha főpincér lennél valahol, ahová egész Párizs ebédelni jár. Ha egyszer lovaglóléckéket adtál társaságbeli embereknek vagy fiaiknak, többet nem tekintenek magukhoz hasonlóknak.

Elhallgatott, gondolkozott néhány másodpercig, aztán megkérdezte:

- Van érettségid?

- Nincs. Kétszer megbuktam.

- Az nem baj, fő, hogy elvégezted a középiskolát. Ha Ciceróról vagy Tiberiusról van szó, tudod körülbelül, hogy ki fia-borja.

- Hát úgy, körülbelül.

- Jól van, senki sem tud többet, kivéve húsz hülyét, aki aztán nem is boldogul. Nem nehéz dolog művelt embernek látszani, annyi az egész mesterség, hogy ne fogasd rajta magadat valami tudatlanságon. Az ember manőverezik, elsikkasztja a nehézségeket, megkerüli az akadályokat, s egy lexikon segítségével lefőz mindenkit. Minden ember olyan buta, mint a liba, és olyan tudatlan, mint a számár.

Nyugodtan, derűsen beszélt, mint aki ismeri az életet, és mosolyogva nézett az elvonuló tömegre. Hanem egyszerre csak köhögés fogta el, megállt, míg rohama elmúlik, aztán csüggedt hangon tette hozzá:

- Nem kétségbeejtő, hogy nem tudok megszabadulni ettől a bronchitistól? Pedig nyár derekán vagyunk. Ó, ezen a télen elmegyek meggyógyulni Mentonba. Lesz, ami lesz, első az egészség.

Elértek a Poissonnière bulvárra, egy nagy, üveges kapu elé, amely mögött egy szétnyitott újság volt kiragasztva. Három ember állt előtte és olvasta.

A kapu fölött csalogatóan terpeszkedett gázlángokból kirajzolt nagy tűzbetűkkel ez a felírás: *Francia Élet*. És a járókelők, amint hirtelen megjelentek e ragyogó betűk világosságában, egyszerre oly tisztán, világosan voltak láthatók, akárcsak fényes nappal, aztán tüstént belemerültek a homályba.

Forestier kinyitotta a kaput. - Gyere be - mondotta. Duroy belépett, felhaladt egy fényűző és piszkos lépcsőn, amelyet az egész utca láthatott, s eljutott egy előszobába, ahol két szerkesztőségi szolga köszönt a barátjának, aztán megállapodott egy poros, kopott várószobafélében, amelynek piszkoszöld, hamisbársony falkárpitja teli volt foltokkal és lyukakkal, mintha egerek rágták volna ki.

- Ül le - mondta Forestier -, öt perc múlva visszajövök.

Azzal eltűnt a várószobába nyíló három ajtó egyikén.

Különös, sajtóságos, kifejezhetetlen szag, a szerkesztőségi szobák szaga érzett ezen a helyen. Duroy mozdulatlanul állt, kissé félt, és nagyon meg volt lepve. Időnként emberek mentek el előtte, bejöttek egyik ajtón, és kiszaladtak a másikon, még szemügyre sem vehette őket.

Hol fiatal, nagyon fiatal emberek voltak, fontoskodó arccal, papírlappal a kezükben, melyet futás közben lobogtatott a szél, hol meg szedőmunkások, akiknek nyomdafestékes vászon-zubbonyából kilátszott a tiszta, fehér inggallér, s az úriemberekéhez hasonló posztónadrágot viseltek; óvatosan vitték a nyomtatott hasábokat, a friss, egészen nedves levonatokat. Néha belépett egy-egy feltűnő eleganciával öltözött kis úriember, akinek dereka túlságosan bele volt szorítva redingote-jába, lábszárán túlságosan megfeszült a nadrág szövete, lábát összepréselte a nagyon hegyes cipő - valami társaságbeli riporter, aki az esti híreket hozta.

Jöttek mások is, komoly, nagyképű emberek, lapos karimájú cylinderben, mintha ez a forma kiemelte volna őket a többi ember közül.

Forestier újra megjelent, karonfogva egy magas, sovány férfival, aki harminc és negyven év közt járhatott, fekete frakkot és fehér nyakkendőt viselt, erősen barna volt, bajusza hegyesre pödörve, ábrázatán szemtelen önelégültség tükröződött.

- Isten vele, kedves mester - szólt hozzá Forestier.

- Viszontlátásra, kedves barátom - mondta a másik; kezét szorította vele, azzal fütyörészve ment le a lépcsőn, sétapálcáját hóna alatt fogva.

- Ki ez? - kérdezte Duroy.

- Jacques Rival, tudod, a híres cikkíró és nagy párbajhős. Éppen korrektúrárt csinált. Garin, Montel meg ő ma a legszellemesebb és legdivatosabb cikkíró Párizsban. Nálunk harmincezer frankot keres egy évben, heti két cikkel. - Távozóban összetalálkoztak egy hosszú hajú, kövér, rendetlen külsejű kis emberrel, aki szuszogva jött fel a lépcsőn.

Forestier nagyot köszönt.

- Ez - mondotta - Norbert de Varenne, a költő, a *Halott napok* szerzője, ez is drága ember. Minden tárca, amit nekünk ír, háromszáz frankba kerül, s a leghosszabb sincs kétszáz sor. No de gyerünk a Napolitainbe, mert meghalok szomjan.

Mihelyt a kávéház asztala mellett ültek, Forestier megrendelte a két pohár sört, s a magáét egyszerre hajtotta le; Duroy pedig lassú kortyokban itta, ízlelte, élvezte, mint valami drága és ritka dolgot.

A másik hallgatott, mintha gondolkoznék valamin, aztán egyszerre csak megszólalt:

- Miért nem próbálkozol meg az újságírással?

Duroy meglepetve nézett rá, aztán azt mondta:

- Hát... azért... mert sohasem írtam semmit.

- Eh, meg kell próbálni, meg kell kezdeni. Én felhasználhatnád arra, hogy híreket szerezz, eljárj egy s más ügyben, felkeress bizonyos embereket. Eleinte kétszázötven frank lenne a fizetésed, meg a kocsipénz. Akarod, hogy beszéljek a dolgról a gazdánkkal?

- Hát persze hogy akarom!

- Akkor tégy meg egyet: gyere el hozzám holnap vacsorára; csak öten vagy hatan lesznek: a gazdánk, Walter, a felesége, Jacques Rival és Norbert de Varenne, akit az imént láttál, meg a feleségem egyik barátnője. Rendben van?

Duroy habozott, pirult, nem tudott mit mondani. Végre azt mormogta:

- Az a baj, hogy... nincs rendes ruhám.

Forestier elképedt.

- Nincs frakkod? Ördögbe is, ez pedig nélkülözhetetlen. Látod, Párizsban inkább ágya ne legyen az embernek, mint frakkja.

Aztán egyszerre kotorászni kezdett a mellényzsebében, kihúzott néhány aranyat, odatett kettőt egykori bajtársa elé, és szívélyes, bizalmas hangon így szólt:

- Majd megadod, amikor lesz miből. Béreld ki vagy vedd meg havi részletre, ami ruhára szükséged van, fizess ki valamit előre, egyszerre segíts magadon, ahogy tudsz, de gyere el hozzánk holnap vacsorára, este fél nyolckor, Fontaine utca 17.

Duroy zavartan szedte fel a pénzt, és azt dadogta:

- Igazán kedves vagy, nagyon köszönöm, elhiheted, hogy sohasem felejttem el...

A másik félbeszakította:

- Ugyan eredj már. Iszunk még egy pohár sört, ugye?

Azzal elkiáltotta magát:

- Pincér, két pohár sört!

Amikor megitták, az újságíró azt kérdezte:

- Akarsz kószálni egy kicsit, vagy egy óra hosszát?

- Persze hogy akarok.

Újra megindultak a Madeleine felé.

- Mit is csinálhatnánk tulajdonképpen? - kérdezte Forestier. - Azt mondják, hogy Párizsban a kódorgók mindig agyonüthetik valamivel az idejüket, de ez nem igaz. Ha este kódorogni akarok, sose tudom, hová menjek. A Bois-ba csak nővel érdemes kocsikázni, nő pedig nem mindig van kéznél, a zenés kávéházakban meglehet, hogy a patikusom meg a felesége jól mulat, de én ugyan nem. Hát mit csináljon az ember? Semmit. Kellene, hogy legyen itt egy akkora nyári mulatókert, mint a Monceau-park, ami éjjel is nyitva van, jó muzsikát lehet hallgatni benne, és friss italokat szürcsölni a fák alatt. Nem szórakozóhely kellene, hanem kódorgóhely; drága belépődíjakat kellene szedni, hogy a csinos nőcskék odacsődüljenek. Finom homokkal felhintett utakon lehetne járni, villanyvilágítás mellett, és leülni, amikor akar az ember, hogy közletről vagy messziről hallgassa a zenét. Ez körülbelül megvolt valamikor a Musard-nál, de kicsit külterki tánchelyiségekre emlékeztetett, kevés volt az árnyék, kevés a homály. Egy nagyon szép, óriási kertre lenne szükség. Elragadó lenne. Hová akarsz menni?

Duroy meghökkent, nem tudott mit mondani; végre elhatározta magát:

- Nem ismerem még a Folies Bergère-t. Ott szívesen körülnéznék.

Társa felkiáltott:

- Micsoda, a Folies Bergère-ben? Hisz ott megsülünk, mint valami kemencében. De hát nem bánom, azért mégis mulatságos hely.

Azzal sarkon fordultak, és megindultak a Faubourg-Montmartre-utca felé.

A mulatóhely kivilágított homlokzata erős fényt vetett az előtte összetorkolló négy utcára. Egy sor bérkocsi várta az előadás végét.

Amikor Forestier belépett, Duroy megállította:

- Elfelejtettünk jegyet váltani.

- Velem ingyen jöhetsz be - felelte nagyképűen.

Amikor az ellenőrökhöz közeledett, mind a három köszönt neki. A közepén ülő a kezét nyújtotta. Az újságíró megkérdezte:

- Van egy jó páholyuk?

- Hogyne lenne, Forestier úr!

Elvette a jegyet, amit átnyújtottak neki, benyomta a kipárnázott, bőrrel borított ajtót, és bent voltak a nézőtéren.

A dohányfüst finom köd gyanánt fátyolozta el a távolabb eső részeket, a színpadot és a nézőtér másik oldalát. Ez a könnyű köd vékony, fehér sávokban emelkedett szüntelenül abból a sok szivarból és cigarettából, amit ez a sok ember szívott; összegyűlt a mennyezetben, s a széles bolthajtás alatt, a csillár körül, a nézőkkel megrakott első emeleti erkély fölött füstfelhővel borított eget alkotott.

A befelé vezető széles folyosón, amely a körbefutó sétahelyhez vezet, ahol a nőcskék felcicomázott serege kószál a férfiak sötét ruhás tömegéhez vegyülve, egy csoport nő várta az érkezőket a három bárpult egyike előtt, ahol három kifestett és kiszáradt hölgy trónolt, italt és szerelmet árusítva.

A mögöttük levő magas tükrökben látszott a hátuk s az arra járók arca.

Forestier áttört a csoportokon, gyorsan haladt előre, mint akinek joga van tiszteletet követelni.

Odalépett egy páholynyitogató nőhöz és megkérdezte:

- Hol a tizenhetes páholy?

- Erre tessék, nagyságos úr.

Azzal becsukták őket egy kis födetlen, vörös kárpitos faskatulyába, amelyben négy, ugyancsak vörös szék állott, oly közel egymáshoz, hogy alig lehetett átsiklani közöttük. A két barát leült. Jobbra és balra, hosszú körvonalban, amelynek két vége a színpadig ért, egész sor hasonló rekeszben, mindenütt emberek ültek, akiknek csak a feje és a melle látszott.

A színpadon három, feszülő trikóba öltözött fiatalember, egy magas, egy közepes nagyságú meg egy kicsi, trapézmutatványokat végzett.

Előbb a nagy jött előre, rövid, gyors léptekkel, mosolyogva, és kezének egy mozdulatával üdvözölte a közönséget, mintha csókot dobna.

A trikó alatt kirajzolódtak karjának és lábának izmai, mellét kifeszítette, hogy kiugró hasa ne tűnjék fel annyira. Arca olyan volt, mint egy fodrászlegényé, mert a haját gondosan két egyenlő részre választotta, éppen a koponyája közepén. Kecses ugrással érte el a trapézt, s a kezén függve úgy forgott körülötte, mint a meglódított kerék, vagy pedig karját kifeszítve, testét kiegyenesítve, mozdulatlanul nyúlt el az üres térben, csak a csuklója erejével tartva magát a szilárd rúdon.

Aztán leugrott a földre, újra meghajolt, mosolyogva, a földszint tapsai között, s a színpalak mellé állt, úgy lépkedve, hogy lábának izmai minél jobban érvényesüljenek.

A második alacsonyabb és testesebb volt; most az lépett elő, és megismételte ugyanazt a gyakorlatot, a harmadik szintén, a közönség még hangosabb tetszése közben.

Hanem Duroy nem sokat törődött az előadással, és hátrafordulva folyvást a nagy sétahelyet nézte, amely tele volt férfiakkal és prostituáltakkal.

Forestier így szólt hozzá:

- Nézd csak a földszintet: csupa nyárspolgár, feleségestül, gyermekestül, jámbor, buta pofák, csak báméskodni jöttek ide. A páholyokban a bulvárvilág, néhány művész, egy-két másodrangú nőcske; a hátuk mögött meg a legmulatságosabb keverék, ami csak Párizsban akad. Miféle emberek ezek? Figyeld meg őket. Akad itt mindenféle, minden foglalkozási ágból, minden osztályból, de a legtöbb a lecsúszottak közül kerül ki. Hivatalnokok, bankok, áruházak, minisztériumok hivatalnokai, riporterek, stricik, polgári ruhás katonatisztek, frakkos gigerlik, akik kocsmában vacsoráztak, az Operából jönnek, s az Italiens-színházba készülnek, s aztán egész sereg gyanús ember, akiről semmit sem lehet tudni. Ami a nőket illeti, csak egyfajta van: az Americain vacsoracsillagai, egy-két aranyba kerülő lányok, akik lesik az öt aranyat fizető idegent, és értesítik törzsvendégeiket, amikor szabadok. Valamennyit hat esztendeje ismeri már az ember; minden este, egész esztendőben, mindig ugyanazokon a helyeken látni őket, kivéve amikor egészségi okokból a Saint-Lazare börtönbe vagy a Lourcine-kórházba kerülnek.

Duroy már nem hallgatott oda. Egyik nő a páholy korlátjára ráhajolva nézegette. Kövér, barna teremtés volt, bőre fehérre kenőcsölve, hosszúkás, fekete szeme szénnel aláhúzva, óriási, hamis szemöldökkel beboltozva. Nagy mellén megfeszült ruhájának sötét színű selyme; kifestett ajka vöröslött, mint valami seb; vadállati, lángoló, túlságosan szenvedélyes jelleget adott neki, de mégis vágyat gerjesztett.

Egy fejrándítással odaintette egyik arra járó barátnőjét, egy ugyancsak kövér, vörösesszőke teremtést, s így szólt hozzá, elég hangosan, hogy meghallhassák:

- Nézd, milyen csinos fiú; ha rám szánna tíz aranyat, nem mondanék nemet.

Forestier hátrafordult, és mosolyogva csapott Duroy combjára:

- Ez neked szól, öregem, sikereid vannak. Gratulálok.

Az egykori őrmester elpirult, és ujjának gépies mozdulatával megtapogatta mellényzsebében a két aranyat.

A függöny legördült, a zenekar keringőt kezdett játszani. Duroy megszólalt:

- Nem járnánk egy kicsit a galérián?

- Ahogy tetszik.

Kiléptek a páholyból, s a sétálgatók áradata tüstént magával ragadta őket. Szorongatva, összehúzóval, taszigálva, jobbra-balra lökve haladtak, és szemük előtt a kalapok tengere hullámzott. A nők kettesével hatoltak át a férfiak tömegén, tökéletes könnyűséggel surrantak el a könyökök mellett, hátaik között, mintha csak tulajdon kényelmes otthonukban mozogtak volna; úgy érezték magukat a férfísokaság sodrában, mint hal a vízben.

Duroy elragadtatva engedte át magát az áradatnak, mámorosan szívta a dohánytól, emberszagtól s a nőcskék illatszereitől megromlott levegőt. De Forestier izzadt, szuszogott, köhögött.

- Gyerünk a kertbe - mondotta.

Balra fordultak, és bejutottak egy télikertfélébe, amelyet két nagy, ízléstelen szökőkút frissített fel. A ládába ültetett tuják és tiszafák alatt férfiak és asszonyok ittak bádogasztalok mellett.

- Igyunk még egy pohár sört? - kérdezte Forestier.

- Igyunk, nem bánom.

Leültek és nézték az elvonuló közönséget.

Időnként megállt előttük egy-egy ácsorgó nő, és gépies mosollyal kérdezte meg:

- Nem kínálsz meg valamivel?

Amikor aztán Forestier azt felelte:

- Egy pohár vízzel a szökőkútnál - mormogva távozott.

- Eredj, goromba!

Hanem az a kövér barna, aki az imént a két barát páholyának korlátjára támaszkodott, most újra megjelent, kihívó járással, a kövér szökével karonfogva. Igazán jól összeillő szép pár nőszemély volt.

Mosolygott, amikor Duroyt észrevette, mintha a szemük már bizalmas, titkos dolgokat mondott volna egymásnak; előhúzott egy széket, nyugodtan leült vele szemközt, és leültette a barátnőjét is, aztán csengő hangon szólt a pincérnek:

- Két grenadine-t!

Forestier meglepetten jelentette ki:

- Te se nagyon kéreted magad!

- A barátod hódított meg - felelte a nő. - Igazán csinos fiú. Azt hiszem, képes volnék bolondságokat elkövetni érte.

Duroy megriadt, és nem tudott mit mondani. Pödörgette kunkorodó bajuszát, és együgyűen mosolygott. A pincér elhozta a szörpöt, s a nők egy hajtással kiitták, aztán felálltak, s a barna barátságos fejbiccentéssel és legyezőjével könnyedén Duroy karjára csapva, így szólt hozzá:

- Köszönöm, cicuskám. Nem vagy nagyon beszédes természetű.

Azzal eltávoztak, csípőjüket ringatva.

Forestier elnevette magát.

- Tudod, öregem, hogy nagy sikereid vannak a nők körül? Ezt nem szabad elhanyagolni, így még sokra viheted. - Egy pillanatra elhallgatott, aztán így folytatta, a hangosan gondolkodó emberek álmodozó hangján: - Az ő segítségükkel érvényesülhetsz leggyorsabban.

És mert Duroy még mindig szótlánul mosolygott, megkérdezte tőle:

- Maradsz még? Én hazamegyek, nekem ebből elég volt.

A másik azt mormogta:

- Igen, maradok még egy kicsit. Nincs késő.

Forestier felállt. - Hát akkor isten veled. Vizontlátásra holnap. Nem felejtetted el? Fontaine utca 17. Fél nyolckor.

- Rendben van, vizontlátásra holnap. Köszönöm.

Kezet szorítottak, és az újságíró elment.

Mihelyt eltűnt a tömegben, Duroy szabadnak érezte magát, s újra vidáman tapogatta meg zsebében a két aranyat. Aztán fölkel, és fürkésző tekintettel tört keresztül a sokaságon.

Hamarosan észrevette a két nőt, a szökét meg a barnát, akik még mindig büszke koldus magatartásukkal vándoroltak a férfiak tömkelegében.

Egyenesen odament hozzájuk, de közelükben inába szállt a bátorsága.

A barna megszólította:

- No, megtaláltad már a nyelvedet?

Duroy csak ennyit hebegett:

- Teringettét! - De képtelen volt ennél a szónál többet kinyögni.

Ott álltak mind a hárman, megakasztva a sétahely forgalmát; a tömeg megtorpant körülöttük.

Egyszerre csak megkérdezte a nő:

- Nem jönnél el hozzám?

Duroy reszketett a vágytól, és brutálisan felelte:

- Mennék, de csak egy arany van a zsebemben.

A nő közömbösen mosolygott:

- Az se baj.

És karon fogta, a birtokbavétel jeléül.

Távozás közben Duroy arra gondolt, hogy a másik húsz frankkal könnyen bérelhet másnapra estélyi ruhát.

- Forestier urat keresem.

- Harmadik emelet, balra.

A házmester barátságosan felelt, megérezte a hangján, hogy tiszteli a lakót. És Georges Duroy felment a lépcsőn.

Kissé zavart, félős, kényelmetlen érzése volt. Életében először viselt frakkot, és nyugtalanodott a ruhája miatt. Érezte, hogy minden tekintetben hiányos: cipője elég finom ugyan, mert mindig hiú volt a lábára, de nem lakkcipő, ingét pedig négy frank ötvenért vásárolta reggel a Louvre-áruházban, és túlságosan vékony plasztronja máris töredezni kezdett. Mindennap viselt ingeinek kisebb-nagyobb hiányosságai lévén, még a legkevésbé foszlottat sem vehette fel.

A kelleténél valamivel bővebb nadrág lötyögött a lábszárán, úgy tetszett, mintha összezsavarodnék az ina körül, s olyan gyűröttnek látszott, mint a kölcsönruhák általában. Csak a kabát állt tűrhetően, mintha majdnem a testére szabták volna.

Lassan, dobogó szívvel, szorongva ment fel a lépcsőn, főként az a félelem gyötörte, hogy nevetséges lehet; egyszerre csak észrevett magával szemközt egy kiöltözött urat, aki őt nézte. Oly közel voltak egymáshoz, hogy Duroy hátralépett, aztán elképedve megállt: az az úr ő maga, az ő képét verte vissza egy nagy, földig érő tükör, amely az első emelet lépcsőfordulójánál hosszú folyosóperspektívát mutatott. Megreszketett örömeiben, mert elegánsabbnak találta magát, mint hitte volna.

Otthon csak egy kis borotválkozótükre volt, nem nézhette meg egész alakját, s mert rögtönzött öltözetének különböző részeit igen rosszul látta, túlozta a tökéletlenségeit, s kétségbeesett arra a gondolatra, hogy groteszk látvány lehet.

De most, hogy hirtelen meglátta magát a tükörben, rá sem ismert magára; másvalakinek, nagyvilági embernek nézte tulajdon tükörképét, s első pillantásra igen elegánsnak, sikkesnek találta.

Most aztán gondosan végignézte magát, elismerte, hogy a hatás egészében csakugyan kielégítő.

Ekkor tanulmányozni kezdte magát, mint a színészek szereptanulás közben. Mosolygott, kezet nyújtott, mozdulatokat tett, érzelmeket fejezett ki: csodálkozást, örömet, helyeslést; próbálta a mosoly különböző fokait s a szem kifejezését, hogy gálánsnak mutathassa magát a hölgyek előtt, megértesse velük, hogy csodálja és kívánja őket.

A lépcsőházban kinyílt egy ajtó. Megijedt, hogy rajtakapják, és gyorsan megindult fölfelé, attól félván, hogy barátjának valamelyik vendége meglátta, amint így fintorgatta arcát a tükör előtt.

A második emeleten ismét megpillantott egy tükröt, és meglassította járását, hogy a mozgását megfigyelje. Megjelenését valóban elegánsnak találta. Szépen járt. A lelkét mérhetetlen önbizalom töltötte el. Bizonyos, hogy sikert arat alakjával, érvényesülési vágyával - azzal az elszántsággal, amit ismert magában, s előítéletektől független gondolkozásával. Miközben az utolsó emeletre mászott fel, szeretett volna szaladni, ugrálni a lépcsőn. Megállt a harmadik tükör előtt, megszokott mozdulatával kipödörte a bajuszát, levette a kalapját, hogy haját megigazítsa, és félhangosan mormogta, gyakori szokása szerint:

- Ez aztán a kitűnő találmány. - Aztán kinyújtotta kezét és csöngetett.

Az ajtó csaknem azonnal kinyílt. Fekete frakkos, komoly, borotvált képű inas fogadta; oly tökéletesen volt öltözve, hogy Duroy újra zavarba jött, meg sem értve, mi lehet az oka határozatlan izgatottságának: talán az, hogy öntudatlanul összehasonlította kettejük ruhájának szabását. A lakkcipős inas megkérdezte, miközben elvette Duroy felöltőjét, melyet a karján cipelt, nehogy meglássák a foltjait:

- Kit jelentsek be?

És egy ajtófüggönnyt felemelve, bekiáltotta nevét a szalonba, ahová be kellett lépnie.

Duroy egyszerre elvesztette biztonságát, érezte, hogy megbénítja a félelem, lihegett. Most teszi első lépését a várva várt, megálmodott életben. Hanem azért valahogy beljebb jutott. Fialat, szőke asszony állt előtte, egymaga várta egy jól megvilágított, növényekkel teli nagy szobában, valóságos üvegházban.

Hirtelen megállott, tökéletes zavarban. Ki is ez a mosolygó hölgy? Aztán eszébe jutott, hogy Forestier házasember, s végképpen elrémítette az a gondolat, hogy ez az elegáns, csinos szőke nő a barátja felesége.

Hebegni kezdett:

- Nagyságos asszonyom, én...

Az asszony odanyújtotta neki a kezét: - Tudom, kicsoda. Charles elmondta, hogyan találkoztak tegnap este, s örülök annak a jó gondolatának, hogy meghívta a mai vacsoránkra.

Duroy fülig pirult, és már nem tudta, mit mondjon, úgy érezte, hogy tetőtől talpig megvizsgálják, megméri, megítélik.

Szeretett volna mentegetőzni, kitalálni valami okot, hogy hanyag öltözködését megmagyarázza, de nem jutott eszébe semmi, és nem mert hozzányúlni ehhez a kényes témához.

Leült egy karosszékbe, ahol az asszony helyet mutatott neki, s mikor érezte, hogy a szék rugalmas és puha bársonya meghajlik alatta, amikor támogatását, ölelését érezte a simogató bútordarabnak, amelynek bársonnyal bevont háta és karja oly gyöngéden fogta körül, úgy tetszett neki, hogy most valami új, bűbájos életbe lép be, birtokába vesz valami gyönyörűséges dolgot, végre valakivé lett, meg van mentve... és nézte Forestier-nét, aki le nem vette róla a szemét.

Az asszony halványkék kasmírruhát viselt, amelyben előnyösen rajzolódott ki hajlékony dereka és telt keble.

Meztelen karja és nyaka fehér csipkék habjából kelt ki, amikkel a ruha rövid ujjait és a kivágás szegélyét díszítették; a feje bűbjára fölfésült haj kissé göndörödni kezdett a nyakszirtje körül, és szőke hajpihék könnyű felhőjét alkotta a nyaka fölött.

Duroyt megnyugtatta az asszony tekintete; nem tudta, miért, de annak a nőnek tekintetét juttatta eszébe, akivel előző este a Folies Bergère-ben találkozott. Szürke szeme volt, olyan azúros szürke, mely különössé tette a kifejezését, vékony orra, erős ajka, kissé húsos álla - az egész szabálytalan és hódító, csupa kedvesség és huncutság. Az ilyen asszonyi arcok minden vonásában valami sajátos báj nyilatkozik meg, mindegyiknek mintha külön jelentősége lenne, és minden mozdulata mintha mondana vagy rejtegetne valamit.

Rövid hallgatás után az asszony megkérdezte tőle:

- Régóta van Párizsban?

Kezdte kissé visszanyerni az önuralmát, és így felelt:

- Csak néhány hónapja, nagyságos asszonyom. A vasútnál vagyok hivatalban; de Forestier félig-meddig megígérte, hogy az ő segítségével újságíró lehetek.

Az asszony láthatóbban, jobb indulattal mosolygott; hangját halkabbra fogva ennyit felelt:

- Tudom.

A csengő újra megszólalt. Az inas bejelentette:

- Marelle-né önagysága.

Kis termetű, sötét hajú asszony volt, az a fajta, akit „kis barnának” szoktak nevezni.

Gyors mozgással lépett be; úgy hatott, mintha tetőtől talpig rámintázták volna tökéletesen egyszerű, sötét ruháját.

Csak a fekete hajába tűzött piros rózsza vonta magára erőszakkal a pillantást, ez emelte ki arckifejezését, hangsúlyozta sajátos jellegét, s ez adta meg neki azt az élénk, rikító színezetet, amely illett hozzá.

Kurta ruhás kislány jött utána. Forestier-né eléjük sietett.

- Hozott isten, Clotilde.

- Szervusz, Madeleine.

Összecsókolóztak. Aztán a gyermek nyújtotta oda neki a homlokát, felnőtthez illő biztonsággal.

- Kezét csókolom, néni.

Forestier-né megcsókolta, aztán bemutatta őket egymásnak:

- Georges Duroy, Charles jó barátja, Marelle-né, barátnóm, szegről-végről rokonom is.

Hozzátette:

- Tudja, hogy itt nálunk nincs semmi ceremónia, semmi formáság, semmi póz. Ezt tudomásul veszi, ugye?

A fiatalember meghajolt.

Az ajtó újra kinyílt, s egy kis kövér, kurta és gömbölyű úriember jelent meg, karján egy nagy és szép asszonnal, aki magasabb és jóval fiatalabb volt nála, modora előkelő, megjelenése komoly. A gömbölyű úr Walter volt, képviselő, bankár, pénz- és üzletember, zsidó és délvidéki, a *Francia Élet* főszerkesztő-kiadója, s a felesége, Basile-Ravalau bankár leánya.

Aztán egymás után jöttek: Jacques Rival, igen elegánsan, és Norbert de Varenne, akinek frakkgallérja ki volt fényesedve, és kissé zsíros is volt hosszú haja miatt, mely a válláig lelógott, s néhány szem korpa is hullott belőle a gallérra.

Rosszul kötött nyakkendőjén meglátszott, hogy nem először van rajta. Az öreg gavallérok bájosságával lépett be, s megfogva Forestier-né kezét, megcsókolta a csuklóját. Amint meghajolt, hosszú haja, mint a víz, szétömlött a fiatalasszony meztelen karján.

Végre belépett Forestier is, bocsánatot kérve, amiért elkésett. De hát benn kellett maradnia a szerkesztőségben a Morel-ügy miatt. Morel radikális képviselő interpellációt intézett a kormányhoz az algéri gyarmatosítással kapcsolatban kért hitel miatt.

Az inas hangosan jelentette:

- Tálalva van.

Átmentek az ebédlőbe.

Duroyt Marelle-né és a kislánya közé ültették. Ismét zavarban volt; félt, hogy nem tudja rendesen használni a villát, kanalat vagy a poharakat. Négy pohár állt előtte, köztük egy halványkék színű. Ugyan mit ihatnak ebből?

Míg a levest ették, senki sem szólt semmit, aztán Norbert de Varenne megkérdezte:

- Olvasták a Gauthier-pört? Micsoda furcsa história!

És megvitatták ezt a zsarolással vegyített házasságtörési esetet. Nem úgy beszéltek róla, mint ahogy családi körben meghányják-vetik az újságok híreit, hanem ahogy orvosok beszélnek betegségekről vagy kofák zöldségekről. Nem háborodtak fel és nem csodálkoztak a tényeken: csak a tények mély, rejtett okait keresték foglalkozásszerű kíváncsisággal, teljesen közömbösen nézve magát a bűnt. Iparkodtak világosan megmagyarázni a cselekvések eredetét, meghatározni mindazokat a lelki jelenségeket, amelyekből megszületett a dráma, egy sajátságos lelkiállapotnak tudományosan levezethető eredménye. Az asszonyok is szenvedélyesen kivették részüket a kutatás munkájából. Más aktuális eseményeket is megvizsgáltak, magyarázgattak, megnézték minden oldalról, mérlegelték értéke szerint, azzal a gyakorlati szemmel, azzal a látásmóddal, amely az újdonságkereskedőket, az emberi komédia sor szerint fizetett árusítóit jellemzi - mint ahogy a kereskedő vizsgálhatja, forgatja és mérlegeli a portékát, amit majd a közönségnek szállít.

Aztán egy párbaj került szóba, és Jacques Rival kezdett beszélni. Ez az ő szakmája volt: senki más nem szólhatott hozzá.

Duroy meg sem mert mukkanni. Néha ránézett a szomszédjára, akinek gömbölyű keble meghódította. Aranyszálon gyémánt csüngött le a füléről, mintha egy vízcsepp hullott volna a bőrére. Időnként tett egy-egy megjegyzést, amelyet mindig megmosolyogtak. Bolondos, kedves, meglepő szellemesség lakozott benne, a tapasztalt csitrié, aki nemtörődöm módon nézi és könnyed jóindulatú kételkedéssel ítéli meg a dolgokat.

Duroy hiába iparkodott valami bókot mondani neki, s mert semmi sem jutott eszébe, a leányával foglalkozott, töltögetett a poharába, odanyújtotta neki a tálát, kiszolgálta. A gyermek komolyabb volt, mint az anyja, komoly hangon köszönte meg, kurtán biccentett a fejével.

- Nagyon kedves - mondta, és gondolkozva hallgatta a nagyok beszédjét.

A vacsora igen jó volt, mindenki lelkesen dicsérte, Walter úgy evett, mint a farkas, nem is igen beszélt, s a pápaszeme alatt elsurranó pillantással nézte az elébe tartott tálakat. Norbert de Varenne sem maradt el mögötte, és néha rácsöppentette a mártást az ingmellére.

Forestier mosolyogva és komolyan ügyelt mindenre, egyetértő pillantásokat váltott feleségével, mint jó cimborák, akik együtt hajtanak végre valami nehéz, de pompásan sikerült feladatot.

Az arcok kipirosodtak, a hangok nekiöblösödtek. Az inas minden pillanatban fülébe mormogta a vendégeknek:

- Corton, Château-Larose?

Duroynak a Corton volt ínyére, és mindig telitöltötte a poharát. Édes vidámság szállta meg; meleg jókedv szállt gyomrából a fejébe, végigfutott a tagjain, áthatotta egész testét. Érezte, hogy tökéletes jólét árad szét benne, az élet és a gondolat, a test és a lélek jóléte.

Elfogta a vágy, hogy beszéljen, hogy észrevétesse magát, hogy meghallgassák és megbecsüljék, akárcsak ezeket az embereket, akiknek minden elejtett szavát gyönyörűséggel élvezték.

Közben szüntelenül folyt a társalgás, gondolatot gondolatba öltve, egyik tárgyról a másikra szökdelve, egy szó, egy semmiség miatt - végigment a nap eseményein, és röptében ezernyi kérdést érintett, aztán visszatért Morel nagy interpellációjára az algíri gyarmatosításról.

Walter két fogás között néhány tréfás megjegyzést tett, mert volt benne valami nyers és kételkedő elmésség. Forestier elmondta másnapi cikkét, Jacques Rival katonai kormányzatot követelt, olyanformán, hogy minden katonatisztnek földet juttassanak harmincesztendei gyarmati szolgálat után.

- Ilyen módon - mondotta - energikus társadalmat teremtünk, amely ismeri és szereti az országot, tudja a nyelvet, és tájékozva van mindazokról a nehéz helyi kérdésekről, amikbe a jövevény feltétlenül beleütközik.

Norbert de Varenne félbeszakította:

- Igen... tudni fognak mindent, csak a földműveléshez nem értenek. Beszélnek majd arabusul, de nem tudják, hogy kell cukorrépát ültetni és búzát vetni. Erősek lesznek a vívásban, de igen gyöngék a trágyázásban. Én, éppen ellenkezőleg, azt hiszem, hogy ezt az új országot meg kellene nyitni mindenki előtt. Az értelmes ember kiverekszi a maga helyét, a többi elhull. Ez a társadalmi törvény.

Egy kis hallgatás következett. A társaság mosolygott.

Georges Duroy kinyitotta száját és megszólalt. Úgy meglepte hangjának csengése, mintha még sohasem hallotta volna a tulajdon szavát:

- Csakhogy ott éppen jó földben van legnagyobb hiány. Az igazán termékeny birtok éppen olyan drága, mint Franciaországban, és gazdag párizsiak vásárolják, hogy elhelyezzék a tőkájüket. Az igazi gyarmatosok, a szegények, akik éhségből vándorolnak ki, a sivatagba kerülnek, ahol semmi sem terem, mert nincs víz.

Mindenki ránézett. Érezte, hogy elpirul. Walter megkérdezte:

- Ön ismeri Algírt?

- Ismerem - felelte -, huszonnyolc hónapot töltöttem ott, és tartózkodtam mind a három provinciában.

Norbert de Varenne, hirtelen megfélekedve a Morel-kérdésről, az arab erkölcsök valami részletkérdéséről kezdte faggatni, amiről egy katonatisztől hallott. A Mzabról volt szó, a furcsa kis arab köztársaságról, amely a Szahara közepén született, legszárazabb részén annak a forró vidéknek.

Duroy kétszer is járt a Mzabban, és beszélt ennek a különös országnak erkölcséről, ahol aranyat ér egy csepp víz, minden lakos köteles minden közszolgálatra, s a kereskedői becsület sokkal fejlettebb, mint a civilizált népeknél.

Valami szószátyár lendülettel beszélt, mert hevítette a bor és a tetszés vágya; anekdotákat mondott el az ezredéről, jellemző vonásokat az arab életről és háborús kalandokat. Sőt arra is talált néhány színes szót, hogy azokat a sárga és kopár tájakat érzékeltesse, amelyek végzetlenül szomorúsággal nyúlnak el a nap emésztő tüzeiben.

Az asszonyok csak úgy itták a szavát. Walterné szólalt meg halkán, elhúzva a szót:

- Kedves cikksorozatot írhatna az emlékeiből.

Walter ekkor jól megnézte a fiatalembert, a szemüvege fölött átpillantva, ahogy az arcokat szokta nézni. A tálakat szemüvege alól nézte.

Forestier megragadta a kedvező pillanatot:

- Kedves főszerkesztő úr, nemrég beszéltem önnek Georges Duroyról, és kértem, hogy ossza be mellém, a politikai rovathoz. Mióta Marambot elment tőlünk, senkim sincs, aki a sürgős és bizalmas értesüléseket megszerezze, ezt pedig megszenvedni az újság.

Walter papa elkomolyodott, és egészen levette pápaszemét, hogy jól szeme közé nézhessen Duroynak. Aztán így szólt:

- Bizonyos, hogy Duroy úr eredeti ember. Ha lesz szíves fölkeresni engem holnap három órakor, elintézzük a dolgot. - Majd egy kis hallgatás után, egészen a fiatalemberhez fordulva így folytatta: - Hanem írjon nekünk mindjárt egy színes kis cikksorozatot Algírról. Elmondja az emlékeit, és mellesleg szóba hozza a gyarmatosítás kérdését is, mint az imént. Ez aktuális, nagyon aktuális dolog, és meg vagyok győződve, hogy roppantul tetszik majd olvasóinknak. De siessen ám! Az első cikk holnapra vagy holnaputánra kell nekem, amíg a képviselőházban erről vitatkoznak, mert horogra akarom csalni a közönséget.

Walterné hozzátette, azzal a komoly bájjal, amit mindenbe belevitt, s ami valóságos kegynek tüntette fel a szavait:

- Pompás címe is van már: *Egy afrikai vadász emlékei*. Ugye, jó cím, Norbert?

Az öreg, későn érvényesült poéta utálta az újonnan érkezetteket, és félt tőlük. Száraz hangon felelte:

- Igen, kitűnő cím, csak aztán a folytatás is méltó legyen hozzá, mert ez a nagy nehézség: eltalálni a helyes hangot, amit a muzsikában tónusnak neveznek.

Forestier-né védelmező, mosolygó pillantással sietett Duroy segítségére, a szakértő pillantásával, mintha azt mondaná: „Te, te még sokra viszed.”

Marelle-né többször is feléje fordult, és fülében folyvást reszketett a gyémánt, mintha a finom vízcsepp leválóban, lehullóban lett volna.

A kisleány mozdulatlan és komoly maradt, fejét tányérja fölé hajtotta.

Eközben az inas körüljárta az asztalt, és johannisbergi bort töltött a kék poharakba; Forestier pedig felköszöntötte Waltert:

- Üríttem poharam a *Francia Élet* hosszú virágzására.

Mindenki meghajolt a főszerkesztő felé, aki mosolygott. Duroy pedig diadalától megrészegülve, egy hajtásra kiitta a bort. Úgy érezte, hogy éppen így ki tudna üríteni egy egész hordót is, felfalna egy ökröt, megfojtana egy oroszánt. Szinte emberfölötti erő feszült a tagjaiban, lelke pedig megtelt legyőzhetetlen elszántsággal és határtalan reménnyel. Most már otthon érezte magát ezek között: megvetette a lábát, helyet hódított. Tekintete új biztonsággal járt végig az arcokon, és most először merte megszólítani a szomszédját:

- Nagyságos asszonyom, sohasem láttam szebb fülönfüggőt, mint a magáét.

Az asszony mosolyogva fordult felé:

- Az én ötletem volt, hogy így akasszam fel a gyémántokat, egyszerűen egy lelógó szállal. Harmatcseppnek mondaná az ember, ugye?

Duroy ezt suttogta, zavartan a vakmerősége miatt és reszketve, hogy valami otrombaságot mond:

- Nagyon bájos... De a fül még szebbé teszi.

Az asszony hálás pillantást vetett rá, olyan világos, asszonyi pillantást, amely a szívig hatol.

Amikor elfordította a fejét, ismét Forestier-né szemével találkozott, amely most is jóakarattal nézett rá, de mintha valami elevenebb vidámságot, egy kis huncutságot és biztatást vett volna észre benne.

Most valamennyi férfi egyszerre beszélt, hangosan, gesztikulálva; Párizs közúti vasútjának nagy tervéről vitatkoztak. Csak a desszert végén merítették ki a tárgyat, mert mindenkinek sok mondanivalója volt a párizsi közlekedés lassúságáról, a lóvasút kellemetlenségeiről, az omnibuszok okozta sok bosszúságról és a kocsisok gorombaságáról.

Aztán kivonultak az ebédlőből, hogy megigyák a feketét. Duroy tréfából a kisleánynak nyújtotta karját. Az komolyan megköszönte, és lábujjhegyre állt, hogy bele tudjon karolni. A szalonba érve ismét az volt az érzése, hogy üvegházba lépett. A szoba négy sarkában nagy pálmák elegáns levelei tárultak széjjel, a mennyezetig emelkedve, aztán kiszélesedve, mint a szökőkút lehulló sugarai.

A kandalló két oldalán kaucsukfák állottak, derekuk mint egy-egy oszlop, hosszú sötétzöld leveleik emeletekben sorakoztak egymás fölé; a zongorán két ismeretlen fajta, kerekre nyírt virágokkal borított növény, egyik egészen rózsaszínű, másik tiszta fehér - valószínűtlen, csinált növénynek látszottak, amelyek sokkal szebbek, semhogy igaziak lehetnének.

A levegő friss volt, s valami édes illat terjengett benne, meghatározhatatlan, megnevezhetetlen illat.

A fiatalember most már jobban uralkodott magán, és figyelmesen megnézte a helyiséget. Nem volt nagy, a növényeken kívül semmi sem vonta magára a figyelmet, semmi élénk szín nem tűnt szemébe az embernek, de mindenki jól érezhette ott magát, nyugalmas, pihentető hatás áradt belőle, szelíden fogta körül a benne tartózkodókat, tetszetős volt, s mintha valahogy cirógatta volna a testet.

A falakat régi, megfakult ibolyaszínű szövet borította, légnél nem nagyobb sárga selyemvirágokkal teleszórva.

Az ajtókra szürkés-kék katonapoztó függöny borult, amibe néhány piros selyemszegfűt hímeztek: mindenféle alakú és nagyságú ülőbútor vaktában széjjelszórva: sezlonok, óriási vagy pici karosszékek, puffok és zsámolyok, XVI. Lajos-stílusú selyemmel vagy szép utrechti bársonnyal bevonva, krémszínű alapon, gránátszínű mintával.

- Parancsol feketét, Duroy?

És Forestier-né odanyújtott neki egy teli csészét, azzal a barátságos mosollyal, amely sohasem tűnt el az ajkáról.

- Kérek, nagyságos asszonyom... köszönöm.

Átvette a csészét, s amint aggódva hajolt le, hogy az ezüstoffóval egy darab cukrot vegyen ki a cukortartóból, amit a kisleány hordott körül, a fiatalasszony félhangon odaszólt neki:

- Udvaroljon hát Walternénak.

Aztán elment mellőle, mielőtt egy szót is felelhetett volna.

Először is megitta a kávéját, mert félt, hogy leejti a csészét, aztán nagyobb biztonságban érezte magát, és módot keresett, hogy közeledhessék új gazdájának feleségéhez, és valami beszélgetésbe kezdessen.

Egyszerre észrevette, hogy az asszony kezében tartja üres csészéjét, s mert nincs asztal a közelében, nem tudja hová tenni. Odasietett hozzá.

- Engedje meg, nagyságos asszony.

- Köszönöm.

Elvitte a csészét, aztán visszatért:

- Ha tudná, nagyságos asszonyom, milyen kellemes pillanatokat szerzett nekem a *Francia Élet*, míg a sivatagban éltem. Igazán ez az egyetlen újság, amelyet Franciaország határain kívül olvasni lehet, mert irodalmibb, szellemesebb és kevésbé egyhangú a többiekénél. Mindenképp van benne valami.

Az asszony szeretetre méltó közömbösséggel mosolygott, és komolyan felelte:

- Sokat fáradt a férjem, míg megteremtette ezt az újságtípust; egészen új szükségletet elégített ki vele.

Ezzel megindult a beszélgetés. Duroy társalgása könnyed és banális volt, hangja kedves, tekintete bájos, és bajusza ellenállhatatlanul hódító. Szépen kisütve göndörödött az ajka fölé; vörösseszőke bajusz volt, végének felmeredő szálaiban valami halványabb árnyalattal.

Beszéltek Párizsról, környékéről, a Szajna partjairól, fürdőhelyekről, nyári szórakozásokról, s mindazokról a kézenfekvő dolgokról, amelyekről a végtelenségig lehet beszélni, anélkül, hogy az esztét fászsztaná az ember.

Amikor aztán Norbert de Varenne odalépett, kezében likőröspohárral, Duroy tapintatosan odábbállott.

Marelle-né, aki éppen Forestier-nével beszélgetett, odaszólította, s kereken megkérdezte:

- Nos hát, bele akar kapni az újságírásba?

Ekkor határozatlanul beszélni kezdett a terveiről, aztán folytatta vele azt a társalgást, amelyet előbb Walternéval kezdett meg, de mert most már jobban ismerte a témát, biztosabbnak mutatta magát, eredeti gyanánt adta elő azt, amit az imént hallott. És folyvást szemébe nézett az asszonynak, mintha minden szavának mély jelentőséget akarna adni.

Marelle-né viszont anekdotákat mondott el az olyan asszony könnyed lendületével, aki tudja magáról, hogy szellemes, és mindig mulatságos akar lenni; bizalmassá vált, rátette kezét Duroy karjára, halkabba fogva a szót, semmiségeket sugdosott, amik így bizalmas vallo-másnak látszottak. Duroyt titokban végtelenül izgatta, hogy megérintette ezt a fiatalasszonyt, aki foglalkozik vele. Szeretett volna tüstént odaadó szolgálatába állni, védelmezőjéül szegődni, hogy megmutassa, mit ér - s késlekedő válaszaiban meg lehetett érezni, hogy titkos gondolatai vannak.

Hanem Marelle-né egyszerre csak minden ok nélkül felkiáltott:

- Laurine!

A kislány odajött.

- Ül le itt, kislányom, megfázol az ablak mellett.

És Duroyt őrült vágy fogta el, hogy megcsókolja a leánykát, mintha ebből a csókból jutna valami az anyának is.

Kedveskedő és apai hangon kérdezte:

- Megengedi, kedves, hogy megcsókoljam?

A gyermek meglepett arccal nézett rá. Marelle-né nevetve mondta neki:

- Feleld azt, hogy: most nem bánom, de ez nem lesz ám mindig így!

Duroy tüstént leült, ölébe vette Laurine-t, és megérintette ajkával a gyermek hullámos, finom haját.

Az anya elcsodálkozott:

- No lám, nem is szaladt el; bámulatos. Rendesen csak asszonyoknak engedi meg, hogy megcsókolják. Maga ellenállhatatlan, Duroy.

Duroy elpirult, nem felelt, és könnyű mozdulattal ringatta térdén a kisleányt.

Forestier-né közelebb lépett, és csodálkozva kiáltott fel:

- Nini, Laurine-t meg lehetett szelídíteni; ez nagy csoda.

Odalépett Jacques Rival is, szájában szivarral, és Duroy felállt, hogy távozzék, mert félt, hogy valami ügyetlen szóval elrontja jól végzett munkáját, a hódítás megkezdett művét.

Köszönt, megfogta és szelíden megszorította az asszonyok feléje nyújtott kis kezét, erősen megrázta a férfiakét. Megfigyelte, hogy Jacques Rival keze száraz, meleg, és szívélyesen viszonzozza az ő szorítását; Norbert de Varenne-é nedves, hideg, és kicsúszik az ujjai közül; Walter papáé hideg és lágy, minden energia, minden kifejezés nélkül; Forestier-é kövér és lagymatag. Barátja halkán így szólt hozzá:

- Ne feledd el: holnap három órakor.

- Dehogy felejttem, attól ne félj.

Amikor ismét künn volt a lépcsőházban, viharos örömeben szeretett volna leszaladni, s már neki is indult, kettésével ugrálva a lépcső fokain; de egyszerre csak észrevett a második emeleti nagy tükörben egy siető úriembert, aki ugrálva jön felé: hirtelen megállt, szégyenkezve, mintha rajtakapták volna.

Aztán hosszan nézegette magát, csodálkozva, hogy igazán ennyire csinos fiú, aztán kedvtelve mosolygott magára, aztán búcsút vett képmásától, és ceremóniásan, mélyen kalapot emelt, ahogy nagyurak előtt szokás.

Amikor Georges Duroy kikerült az utcára, habozott, hogy mitévő legyen. Szeretett volna szaladni, álmodozni, céltalanul járnival, a jövőre gondolva és belehelve az éjszaka lágy levegőjét, de nem hagyta békén az a gondolat, hogy Walter papa cikksorozatát vár tőle, s elhatározta, hogy tüstént hazamegy, és neki lát a dolognak.

Nagy léptekkel indult befelé, eljutott a külső bulvárra, s azon ment tovább, egészen a Boursault utcáig, ahol lakott. A hatemeletes házat húsz munkás- és polgárcsalád népesítette be, s míg fölfelé haladt a lépcsőn, viaszos gyufával világította meg a piszkos lépcsőt, ahol papírfoszlányok és cigarettacsutkák voltak szétszórva, mindenféle konyhahulladék közt, émelyítő undort érzett, és erős vágyat, hogy mielőbb kikerüljön innét, gazdag emberek módjára lakjék, tiszta lakásban, szőnyegek között. Pincétől padlásig konyhák, illemhelyek és az emberek nehéz szaga töltötte be az egész házat, a piszok és a vén falak állandó szaga, amelyet semmiféle légfrizáló nem tudott volna kikergetni onnét.

A fiatal ember ötödik emeleti szobája, mint valami mélységes örvényre, a Nyugati Vasút széles pályájára nyílt, éppen az alagút kijáratára, a Batignolles-i pályaudvar közelében. Duroy kinyitotta ablakát, és rákönyökölt a rozsdás vaskorlátra.

Alatta, a sötét lyuk fenekén, három mozdulatlan, vörös jelzőlámpa meregette nagy állatszemét; távolabb más, aztán még távolabb újra más jelzőlámpák látszottak. Minden pillanatban hosszabb vagy rövidebb füttentyések hasították át az éjszakát, egyik közel, másik alig hallhatóan, messziről, Asniéres felől. A füttynek olyan változatai voltak, mint az emberi kiáltásnak. Egyik közeledett; panaszos hangja másodpercről másodpercre erősebben hallatszott, s hamarosan megjelent egy nagy zajjal száguldó sárga fény, és Duroy végignézte, amint a vagonok hosszú rózsafüzére eltűnik az alagútban.

Aztán azt gondolta magában: „Dologra!”

Az asztalra tette a lámpát, de amikor neki akart ülni az írásnak, észrevette, hogy csak egy doboz levélpapírja van.

Mindegy, felhasználhatja ezt is, ha egész szélességében szétnyitja a levélpapírt. Bemártotta tollát, és felírta a címet, legszebb írásával:

Egy afrikai vadász emlékei

Aztán gondolkozni kezdett az első mondaton.

Ott ült, fejét kezére támasztva, rámeredve a maga elé terített fehér papirosra.

Mit is írjon? Most semmi sem jutott eszébe mindabból, amit az imént elbeszélt, sem anekdota, sem adat, semmi. Egyszerre azt gondolta: „Az elutazásomon kell kezdeni.”

És leírta:

1874-ben történt, május tizenötödike körül, midőn a kimerült Franciaország megpihent a rettentő év katasztrófái után...

Itt aztán megállt, s nem tudta, hogyan kapcsolja össze ezzel azt, ami következett, hajóra szállását, utazását, első izgalmaival.

Tízpercnyi gondolkodás után elhatározta, hogy az elejét másnapra hagyja, és azonnal belefog Algír leírásába.

Papírra vetett ennyit:

Algír egészen fehér város...

Egyebet azonban nem tudott mondani. Visszaemlékezett a csinos, világos városra, a lapos tetejű házakra, amelyek vízesés módjára bukdácsolnak a hegy tetejéről a tenger felé, de egy szót sem talált mindannak kifejezésére, amit látott, amit érzett.

Nagy erőfeszítés után hozzátette:

Részben arabok lakják...

Aztán ledobta tollát az asztalra, és felkelt.

Kis vaságyán, ahol teste már mélyedést vájt ki magának, meglátta odahajított hétköznapi ruháját, üresen, fáradtan, ellapulva, szegényesen. Olyan volt, mint a hullaház vendégeinek cókmojkja. Selyemkalapja, egyetlen fejfödője, felfordítva hevert egy szalmaszéken, mintha alamizsnát várna.

A kék bokrétás sűrű tapétával bevont falakon éppen annyi volt a folt, mint a virág; régi, gyanús foltok, amiknek természetét bajos volna megmondani: szénnyomott férgek vagy olajcseppek, pomádés ujjhegyek nyoma és szappanhab, ami mosás közben fröccsent oda. Megérezte rajta a szegyenkező nyomor, a párizsi bútorozott szobák nyomora. Kétségbeesett undor fogta el szegénysége miatt. Azt gondolta magában, hogy innét azonnal ki kell szabadulnia, még holnap véget kell vetni ennek a szűkös életnek.

Hirtelen újra elfogta a munka láza, visszaült az asztalához, és keresni kezdte a kifejezéseket, hogy jól leírassa Algír különös és bájos arculatát, a rejtelmes, mélységes Afrika előszobáját, a kóbor arabok és az ismeretlen négerék Afrikáját, a fel nem kutatott, és csábító Afrikát, amiből az állatkertekben megmutatnak nekünk néha egy-egy valószínűtlen vadállatot, mely mintha a tündérmesék számára volna teremtve: a struccot, ezt a furcsa óriási tyúkot, a gazellát, ezt az isteni kecskét, a meglepő és groteszk zsiráfot, a komoly tevét, a szörnyű vízilovat, az esetlen orrszarvút s a gorillát, az ember rémítő testvérét.

Érezte, hogy határozatlan gondolatai támadnak; elmondani talán tudta volna, de írott szavakba önteni képtelen volt. Tehetetlensége lázba hozta, újra felállt, keze megizzadt, halántékában lüktetett a vér.

Amikor pillantása véletlenül ráesett a mosónő számlájára, amit este hozott fel a házmester, hirtelen örült kétségbeesés fogta el. Pillanat alatt eltűnt egész öröme, önbizalma és a jövőbe vetett hite. Vége, vége mindennek, nem tud semmit, nem lesz belőle semmi! Üresnek, tehetetlennek, hasznavehetetlennek, halálraítéltnek érezte magát.

Visszatért az ablakhoz, és kikönyökölt éppen abban a pillanatban, amikor az alagútból hirtelen, heves zajjal előtört egy vonat. A tenger felé haladt, mezőkön, síkságokon át. És Duroy szívében felébredt szülei emléke.

Ez a vonat közelükben megy el, mindössze néhány mérföldnyire a házuktól. Maga előtt látta azt a kis házat a domb tetején, Rouen és a Szajna óriási völgye fölött, Canteleu falu bejáratánál.

Apjának és anyjának egy kiskocsmája volt *A szép kilátáshoz* címezve, ahová a külvárosi polgárok kijártak vasárnaponként ebédelni. Urat akartak nevelni a fiukból, és kollégiumba adták. Amikor tanulmányait elvégezte és az érettségig megbukott, katonának állt be, és az volt a szándéka, hogy tiszt, ezredes, tábornok lesz belőle. De megundorodott a katonaságtól, jóval

előbb, mintsem az öt esztendő leszolgálta, s most arról álmodozott, hogy Párizsban csinál szerencsét.

Amint az ideje letelt, el is ment Párizsba, nem törődve a szülei könyörgésével, akik, ha már az álmuk nem teljesedhetett, otthon szerették volna tartani. Most már ő reménykedett a jövőben. Homályosan látta maga előtt a diadalt. Az események még csak zavarosan éltek a lelkében, de bizonyosan létre tudja hozni, és erőre tudja kapatni őket.

Az ezrednél voltak afféle garnizon-sikerei, könnyű szerencsési, sőt, még olyan kalandjai is, amelyek magasabb társadalmi körökbe vitték, mert meghódította egy adószedő leányát, aki mindent ott akart hagyni, hogy vele mehessen a sivatagba, meg egy ügyvéd feleségét, aki vízbe akarta ölni magát kétségbeesésében, amikor elhagyta.

Bajtársai azt mondogatták róla:

- Ravasz, agyafűrt, erős könyökű fickó, megcsinálja a maga útját.

És valóban el is határozta, hogy ravasz, agyafűrt, erős könyökű fickó lesz.

A vele született normand lelkiismeret, amelyet kicsiszoltak a kaszárnyaélet mindennapos szokásai, kitágítottak az afrikai rablókalandok példái, a meg nem engedett jövedelmek és gyanús furfangok, viszont felkorbácsolt a becsületnek a hadseregben érvényes fogalma, a katonai vitézkedés, a hazafias érzelmek, az altisztek között szájról szájra járó nagylelkű históriák és a mesterséget ölelő dicsfény, ez a lelkiismeret, mondom, afféle hármasság fenekű skatulyává lett, amelyben mindenből meg lehetett találni valamit.

De legerősebb az érvényesülés vágya volt.

Észrevétlenül ismét álmodozásba merült, mint minden este. Elképzelt egy nagyszerű szerelmi kalandot, amely minden reményét egyszerre megvalósítja. Feleségül vette egy bankárnak vagy egy nagyúrnak a leányát, akivel az utcán találkozott, és első pillantásra meghódította.

Éles füttyel riasztotta fel álmodozásából egy mozdony, amely úgy bukkant ki az alagútból, mint egy nagy nyúl az odújából, és teljes gőzzel rohanva a síneken, a fűtőház felé igyekezett, pihenőre.

Ekkor újra elfogta az a zavaros, vidám reménység, amely állandóan ott tanyázott a lelke mélyén; csókot dobott ki vaktában az éjszakába, szerelmes csókot a várva várt asszony, vágyakozó csókot a mohón kívánt szerencse felé. Aztán becsukta az ablakot, vetkőzni kezdett, s azt mormogta magában:

- Eh, holnap reggel jobb hangulatban leszek. Ma este tele van a fejem. Talán többet is ittam a kelleténél. Így nem lehet dolgozni.

Lefeküdt, elfújta a lámpát, és jóformán tüstént elaludt.

Korán ébredt, mint az élénk reménységek vagy súlyos gondok napjaiban szokott az ember; kiugrott az ágyból, és kinyitotta az ablakát, hogy - rendes szavajárása szerint - felhörpítsen egy jó kupica friss levegőt.

A Róma utca házai, szemközt, a széles vasúti pálya másik oldalán, úgy ragyogtak a kelő nap fényében, mintha valamennyit ezzel a fehér világossággal meszelték volna ki. Jobboldalt, a messzeségben látszottak az argenteuili dombok, Sannois magaslatai s az orlemont-i malmok, kékes, könnyű párába burkolva, amely libegő, átlátszó kis fátyol gyanánt lengett a látóhatáron.

Duroy elnézegette néhány percig a távoli vidéket, és azt mormogta:

- Átkozottul jó volna ott lenni ilyen szép napon.

Aztán eszébe jutott, hogy dolgoznia kell, mégpedig mindjárt, és fél frank feláldozásával elküldte a házmester fiát a hivatalába: mondja meg, hogy beteg.

Leült asztalához, bemártotta tollát, kezére támasztotta homlokát, és gondolatokat keresett. Hiába. Nem jött semmi.

De azért nem csüggedt el. Azt gondolta: „Eh, nem szoktam még meg. Ezt a mesterséget is meg kell tanulni, csakúgy, mint a többi. Kell, hogy eleinte segítsenek rajtam. Elmegyek Forestier-hez, az tíz perc alatt összeeszkábálja a cikkemet.”

Felöltözött.

Amikor az utcára ért, úgy találta, hogy még nagyon korán van, és nem jelenhetik meg a barátjánál, aki bizonyára soká alszik. Lassan sétálgatott tehát a külső bulvár fái alatt.

Nem volt még kilenc óra, amikor a Monceau-parkba ért, amely egészen friss volt az öntözés után.

Leült egy padra, és ismét álmodozni kezdett. Egy igen elegánsan öltözött fiatalember járt fel s alá előtte, nyilván nőre várakozott.

A nő meg is jelent, lefátyolozva, siető léptekkel; gyorsan kezét fogtak, és karonfogva távoztak.

Duroy szívében heves szerelmi vágy ébredt fel, disztíngvált, illatos, előkelő szerelmek vágya. Felállt, és útnak indult, Forestier sorsán gondolkozva. Ennek bezzeg szerencséje van!

Abban a pillanatban ért a kapuja elé, amikor barátja kilépett.

- Hogy kerülsz ide ilyenkor? Mit akartál tőlem?

Duroyt zavarba hozta, hogy így távozóban találkozik vele, s azt hebegte:

- Hát... az a baj, hogy... sehogy se tudom megcsinálni a cikkemet, tudod, azt a cikket, amit Walter kért tőlem Algírról. Nem csoda, hiszen nem is írtam soha. Ehhez is gyakorlat kell, mint minden egyébhez. Bizonyos, hogy hamar belejövök, de eleinte nem tudom, hogyan fogjak hozzá. Vannak gondolataim, nem felejtettem el semmit, de képtelen vagyok kifejezni.

Habozva elhallgatott. Forestier kajánul mosolygott:

- Ismerem ezt.

Duroy újrakezdte:

- Igen, mindenkivel megeshetik ez eleinte. No, hát azért jöttem... azért jöttem, hogy egy kis segítséget kérjek tőled... Te tíz perc alatt összeüthetnéd, s megtaníthatnál, hogy kell csinálni az ilyesmit. Stílusleckét adhatnál nekem; nélküled nem tudnék boldogulni.

A másik még mindig vidáman mosolygott. Megpaskolta régi pajtásának karját, és így szólt:

- Menj fel a feleségemhez, az éppen olyan jól elvégzi ezt, akárcsak én. Betanítottam rá. Nekem ma délelőtt nincs időm, különben szívesen megtenném.

Duroy hirtelen elbátortalanodott, habozott, nem mert felmenni.

- De hát ilyenkor csak nem mutatkozhatom nála?

- Dehogynem. Felkelt már. Ott találsz a dolgozószobámban, éppen a jegyzeteimet rendezgeti.

A másik mégsem akart felmenni.

- Nem... ez lehetetlen...

Forestier vállon ragadta, megfordította, s a lépcsőház felé taszigálta:

- Ugyan eredj már, te buta, ha egyszer én mondom, hogy menj! Csak nem akarsz arra kényszeríteni, hogy újra felmásszak három emeletet, csak hogy bevezesselek, és elmagyarázzam a bajodat!

Erre elszánta magát Duroy.

- Köszönöm, megyek. Azt mondom majd neki, hogy kényszerítettél, erőszakkal kényszerítettél, hogy felmenjek hozzá.

- Helyes. Légy nyugodt, nem fog megenni. Fő, hogy ne felejtsd el: három órára légy a szerkesztőségben.

- Ó, ne félj semmit.

Azzal Forestier elment sietős lépéseivel. Duroy pedig lassan, egyesével mászott fel a lépcsőn; törte a fejét, hogy mit is mondjon, és nyugtalankodott: hogyan fogadják majd?

Az inas nyitott ajtót. Kék kötény volt rajta, a kezében söprű.

- A nagyságos úr elment - mondta, anélkül, hogy kérdésre várt volna.

Duroy nem engedte elriasztani magát.

- Kérdezze meg a nagyságos asszonyt, hogy fogadhat-e, és mondja, hogy a férje küldött, akivel az utcán találkoztam.

Aztán várt. Az inas visszajött, jobboldalt kinyitott egy ajtót, és jelentette:

- A nagyságos asszony várja a nagyságos urat.

Az asszony az íróasztalnál ült, egy kis szobában, amelynek falait egészen elborították a fekete polcokon szép rendben álló könyvek. A különböző színű, vörös, sárga, zöld, ibolyaszín és kék kötések változatossá és vidámmá tették a kötetek egyhangú sorát.

Forestier-né mosolyogva fordult hátra. Csipkeszegélyes fehér pongyola volt rajta; feléje nyújtotta a pongyola széles ujjából kifehérlő meztelen karját.

- Máris? - mondotta, aztán helyreigazította magát. - Ez nem szemrehányás, csak egyszerű kérdés.

- Ó, nagyságos asszonyom - hebegte Duroy -, nem akartam feljönni, de találkoztam odalenn a férjével, ő kényszerített. Olyan zavarba jöttem, hogy el sem merem mondani, mi járatban vagyok.

Az asszony helyet mutatott neki:

- Üljön le, és beszéljen.

Két ujjá közt gyorsan forgatott egy lúdtollat, előtte nagy, félig teleírott papírlap hevert; a fiatalember érkezésekor hagyta abba az írást.

Otthonosnak látszott az íróasztal előtt, mintha csak a szalonjában lenne rendes dolgaival elfoglalva. Pongyolájából könnyed illat terjedt, a most fürdött asszony üde illata. És Duroy megpróbálta kitalálni, szinte látni vélte a fiatal, világos, húsos, meleg test vonalait, amiket gyöngéden burkolt be a lágy szövet.

Mínthogy Duroy még mindig nem beszélt, az asszony szólalt meg újra:

- No, mondja hát, mi az?

Duroy habozva dörmögte:

- Hát... de igazán... nem merem... tudniillik, tegnap este nagyon sokáig dolgoztam... ma reggel pedig... igen korán keltem... hogy megírjam azt a cikket Algírról, amit Walter kért tőlem... és semmi okosat nem tudok kisütni... összetéptem mindegyik próbálkozásomat... Nem szoktam meg ezt a munkát, most azért jöttem Forestier-hez, hogy segítsen... ez egyszer...

Az asszony félbeszakította; egész lelkéből kacagott, boldogan, vidáman és hiúságában csiklandozva.

- Ő pedig hozzám utasította? Ez kedves...

- Igenis, nagyságos asszonyom. Azt mondta, hogy maga jobban kihúz engem a csávából, mint ő... de én nem merem, nem akartam. Hiszen érti, ugye?

Az asszony felállt.

- Kedves lesz így együtt dolgozni. El vagyok ragadtatva a gondolatától. Nézze, üljön ide a helyemre, mert az újságnál ismerik az írásomat. Majd írunk magának egy cikket, mégpedig olyat, hogy sikere lesz vele.

Duroy leült, tollat vett a kezébe, kiterített maga elé egy lap papirost és várt.

Forestier-né állva maradt, nézte az előkészületeit, aztán elvett a kandallóról egy cigarettát és rágyújtott.

- Nem tudok dohányzás nélkül dolgozni - mondotta. - Hát lássuk, mit akar elbeszélni?

Duroy csodálkozva nézett rá.

- Nem tudom. Hiszen azért jöttem ide!

- No jó - mondta az asszony -, én majd lábra állítom a cikket. A mártást megcsinálom hozzá, de a húsrá csak szükségem van!

Duroy még mindig zavarban volt: végre nagy habozva így szólt:

- Szeretném elejétől fogva elmondani az utazásomat...

Az asszony ekkor leült, szemközt vele, a nagy asztal másik oldalához, s a szemébe nézett.

- No, hát mindenekelőtt mondja el nekem - de, érti, egyedül nekem -, szép lassan, ne felejtsem ki semmit, én majd aztán kiválasztom, amit meg kell írni.

De mert a fiatalember nem tudta, hol kezdje a dolgot, az asszony kifaggatta, akár a gyóntató-pap; határozott kérdéseket intézett hozzá, amik eszébe juttatták az elfelejtett részleteket, egyszer látott embereket, éppen hogy észrevett alakokat.

Hagyta, hogy beszéljen egy rövid negyedórát, aztán egyszerre szavába vágott:

- No, most kezdjük. Először is, tegyük fel, hogy egy barátjával közli benyomásait, szóval elmondhat egy csomó bolondságot, tehet mindenféle megjegyzést, természetes és mulatságos lehet - ha ugyan sikerül nekünk. Kezdje csak el:

Kedves Henry, tudni akarod, mi is az az Algír - hát majd megtudod. Mivel semmi dolgom nincs abban a kis, száritott sárból vert kunyhóban, ahol lakom, elküldök majd neked valami naplófélét, amit napról napra, óráról órára vezetek. Némelykor kissé erős dolgok lesznek benne, de se baj, hiszen nem kell megmutatnod hölgy ismerőseidnek...

Az asszony elhallgatott, hogy újra rágyújtson elaludt cigarettájára, s ugyanebben a pillanatban megállt a papiroson a lúdtoll halk percegése.

- Folytatjuk - mondta az asszony.

Algír nagy francia terület azoknak az óriási, ismeretlen földeknek határán, amelyeket úgy hívnak, hogy sivatag, Szahara, Közép-Afrika stb. stb.

Algír a kapuja, fehér és bájos kapuja ennek a különös világrésznek.

De először is el kell jutni odáig, ez pedig nem mindenkinek kellemes dolog. Én, amint tudod, kitűnő lovas vagyok, hiszen én idomítom az ezredes lovait, de megeshetik, hogy valaki jó lovas és rossz tengerész. Ilyen vagyok én is.

Emlékszel-e Simbretas őrnagyra, akit mi Ipeka doktornak nevezünk? Ha úgy éreztük, szükségünk van huszonnégy órai kórházra, az örömök hazájára, akkor orvosi vizitre jelentkeztünk.

Ott ült a széken, széles combjait szétártta vörös nadrágjában, kezét a térdére rakta, a karja híd formában hajlott, két könyöke szétállt, forgatta két nagy, kerek birkaszemét, és harapdálta fehér bajuszát.

Emlékszel, ugye, az előírására:

- Ennek a katonának gyomorrontása van. Beadandó neki a hármas számú hánytatószer az én receptjeim szerint, aztán tizenkét órát pihen, és rendbe jön.

Mindenható volt ez a hánytató, mindenható és ellenállhatatlan. Bevettük hát, mert muszáj volt. Aztán ha túlesett az ember Ipeka doktor receptjén, tizenkét órai jól megérdemelt pihenésnek örvendhetett.

Nos hát, öregem, hogy az ember Afrikába jusson, ahhoz negyven órán keresztül egészen más, ellenállhatatlan hánytatót kell bevenni, a Transatlantica Társaság receptje szerint.

Az asszony dörzsölgette a kezét, egészen boldoggá tette az ötlete.

Felállt, rágyújtott egy másik cigarettára, járkálni kezdett és diktált, fújta a füstöt, mely előbb egyenesen tódult ki egy kerek kis lyukon, összeszorított ajka közepéről, aztán kiszélesedett, szétzilálódott, helyenként szürke vonalakat, valami átlátszó ködöt, pókhálósálakhoz hasonló párát hagyva hátra a levegőben. Tenyerével néha eltörölte ezeket a könnyed, de a többinél csökönyösebb nyomokat; néha szétvágta mutatóujjának egy mozdulatával, s aztán komoly figyelemmel nézte, hogy tűnik el lassanként az alig észrevehető füstnek két megmaradt csonkja.

Duroy követte szemével minden mozdulatát, minden elhelyezkedését, testének és arcának minden rezdülését, ahogy elfoglalta ezt a határozatlan játék, amely gondolatát egyáltalán nem kötötte le.

Az asszony most elképzelte az út különböző eseményeit, arcképet rajzolt a maga kitalálta útítársakról, és egy szerelmi kalandot vázolt fel, valami gyalogsági százados feleségével, aki férje után utazott.

Aztán leült, és kikérdezte Duroyt Algír helyrajzáról, amiről fogalma sem volt. Tíz perc múlva ugyanannyit tudott róla, mint ő, és megszerkesztett egy kis földrajzi fejezetet politikai és gyarmatosítási szempontból, hogy az olvasót tájékoztassa és előkészítse a következő cikkekben sorra kerülő komoly kérdések megértésére.

Aztán áttért egy kirándulásra az oráni provinciába - kiagyalt kirándulás volt, főként asszonyok, mór, zsidó és spanyol nők körül forgott.

- Csak ez érdekli a közönséget - mondotta.

Befejezte az egészet egy saidai tartózkodással a magas fennsíkok tövében, meg egy csinos szerelmi históriával, Georges Duroy őrmester és egy spanyol munkáslány között, aki az Ain el-Hadzsar-i kötélgyárban dolgozott. Elbeszélte éjjeli találkozóikat a köves, kopár hegységben, ahol a sziklák között sakálok, hiénák és arab kutyák kiáltoznak, ugatnak és üvöltöznek.

Aztán vidám hangon kiáltott fel:

- Folytatása a holnapi számban! - és felállt. - Így kell cikket írni, kedves uram. Most pedig írja alá.

Duroy habozott.

- No de írja alá, ha mondom!

A fiatalember ekkor elnevette magát, és odaírta a lap aljára: *Georges Duroy*.

Az asszony tovább járt fel és alá, cigarettázva; a fiatalember pedig folyvást nézte, egy szót sem tudott mondani köszönetül, csak boldog volt, hogy mellette lehet, teli hálával és érzéki boldogsággal e kezdődő intimitás miatt. Úgy rémlett neki, hogy minden, ami itt körülveszi, ehhez az asszonyhoz tartozik - minden, még a könyvvel borított falak is. A székekben, a bútorokban, a levegőben, ahol a dohány illata lebeg, van valami sajátos, valami jó, szelíd, elbájoló, ami belőle származik.

Az asszony hirtelen megkérdezte:

- Mi a véleménye a barátnőmről, Marelle-néről?

Duroy meglepetten felelte:

- Hát... nagyon... nagyon hódítónak találom.

- Ugyebár?

- Igen, feltétlenül.

Szerette volna hozzátenni: „De nem annyira, mint magát.” Ezt azonban nem merte.

Az asszony így folytatta:

- Ha tudná, milyen mulatságos, eredeti, értelmes nő! Bohém, mondhatom, valóságos bohém. Ezért nem szereti a férje. Csak a hibákat látja benne, a jó tulajdonságokat nem becsüli.

Duroy meglepetten értesült arról, hogy Marelle-né férjes asszony. Pedig hát ez elég természetes volt. Meg is kérdezte:

- No lám... hát férjes asszony? Mi a férje?

Forestier-né enyhén vállat vont, és összehúzta a szemöldökét, egyetlen mozdulattal, amelynek sokféle jelentését nem lehetett megérteni.

- Ó, felügyelő az Északi Vasútnál. Havonta egy hetet tölt Párizsban. Ez az, amit a felesége úgy nevez, hogy „köteles szolgálat”, vagy „heti robot”, vagy a „nagyhét”. Ha jobban megismerkedik vele, meglátja, milyen elmés, kedves asszony. Ugyan látogassa meg valamelyik nap.

Duroy már nem is gondolt távozásra; úgy érezte, hogy örökre itt marad, itthon van.

De zajtalanul kinyílt az ajtó, és bejelentés nélkül belépett egy magas növésű úriember.

Megállt, amikor férfit pillantott meg a szobában. Forestier-nén egy pillanatra valami zavar látszott, aztán megszólalt természetes hangján, ámbar vállából egy kis pirosság szállt fel arcába:

- Jöjjön csak be, kedvesem. Bemutatom magának Charles egy jó barátját, Georges Duroyt. Leendő újságíró.

Aztán más hangon folytatta:

- Legjobb, legbensőbb barátunk, Vaudrec gróf.

A két férfi erősen egymás szeme közé nézett üdvözlés közben, és Duroy azonnal búcsúzott.

Nem tartóztatták. Eldadogott néhány köszönő szót, megszorította a fiatalasszony feléje nyújtott kezét, újra meghajolt a most jött vendég előtt, aki megőrizte a társaságbeli ember hideg és komoly arckifejezését, aztán nagy zavarban távozott, mintha valami otrombaságot követett volna el.

Amikor az utcára ért, valami szomorú, kényelmetlen érzése volt, homályos, elfátyolozott bánat nehezedett rá. Csak ment az orra után, elgondolkozva, hogy miért csaphatott le rá ez a hirtelen borús hangulat. Az okot nem találta meg, de Vaudrec gróf szigorú arca, ez a kissé öregedő, sűrű hajú ember, a biztos fellépésű gazdag úr nyugodt és szemtelen arckifejezése mindegyre felbukkant az emlékezetében.

És rájött, hogy az ismeretlen férfi érkezése, annak a bájos kettősnek félbeszakítása, amelyet a szíve máris kezdett megszokni, ez keltett benne olyan fázós, reménytelen érzést, aminőt egy hallott szó, egy futtában megpillantott nyomorúság, sőt néha a legcsekélyebb dolog is fel tud ébreszteni bennünk.

Úgy tetszett neki, hogy ez az ember - bár nem is sejtette, miért - bosszankodott azon, hogy őt ott találta.

Három óráig nem volt semmi dolga, s most még a delet sem ütötte el. Hat frank ötven maradt a zsebében: elment ebédelni a Duval vendéglőbe. Aztán kószált a bulváron, három órákor pedig felment a *Francia Élet* reklámlépcsőjén.

A szerkesztőségi szolgák egy padon ülve, összefont karral várakoztak, egy kis tanári katedraféle mögött pedig egy altiszt osztályozta a most érkezett leveleket. A rendezés tökéletesen megfelelt annak a célnak, hogy a látogatóknak imponáljon. Mindenki magatartása és mozgása méltóságos és finom volt - így illett ez egy nagy újság előszobájához.

- Beszélhetek Walter úrral? - kérdezte Duroy.

- A főszerkesztő értekezleten van - felelte az altiszt. - Tessék egy kis időre helyet foglalni - és a várószoba felé mutatott, amely máris tele volt emberekkel.

Ültek ott komoly, kitüntetést viselő, fontoskodó képű emberek meg mások is, elhanyagolt ruhában, láthatatlan ingben - ezeknek nyakig gombolt fekete kabátján olyan foltok terpeszkedtek, amelyek a világrészek és tengerek körvonalaira emlékeztettek, ahogy a térképeken ábrázolják. Három asszony keveredett a férfiak közé. Egyik csinos, mosolygós, cifra volt, és kokottnak látszott; a szomszédja tragikus, ráncos ábrázatú hölgy, szintén kiöltözve, de tartózkodóbban, volt benne valami gyűröttség és mesterkélttség, ami rendesen megvan az öreg színésznőkben: megpenészedett álifjúság, a megáporodott szerelem illata.

A harmadik asszony gyászban volt, s egy sarokba húzódott, mint valami vigasztalhatatlan özvegy; Duroy azt gondolta, hogy alamizsnáért jöhetett.

Eközben nem jutott be senki, és több mint húsz perc telt el.

Duroynak ekkor egy ötlete támadt, visszament az altiszthez, és azt mondta neki:

- Walter úr három órára rendelt ide. Mindenesetre nézze meg, nincs-e itt Forestier barátom.

Ekkor végigvezették egy hosszú folyosón, ebből pedig nagy terembe jutott, ahol négy ember dolgozott egy zöld asztal körül.

Forestier a kandalló előtt állt, cigarettázott, és labdafogóval játszott. Igen ügyes volt ebben a játékban, és minden alkalommal felszúrta az óriási sárga puszpángfa labdát a kis nyél hegyére. Közben számolt:

- Huszonkettő, huszonhárom, huszonnégy, huszonöt. - Duroy közbeszólt:

- Huszonhat.

Barátja felnézett, de karjának szabályos mozgását nem hagyta abba.

- Nini, itt vagy! Tegnap ötvenhetet csináltam egymás után. Itt csak az egy Saint-Potin ügyesebb nálam. Találkoztál már a gazdával? Nincs mulatságosabb látvány, mint mikor az a vén ló Norbert játszik a labdafogóval. Kitátja a száját, mintha el akarná nyelni a labdát.

Egyik munkatársa feléje fordult:

- Hallgass ide, Forestier, tudok egy eladó labdafogót, pompás, az Antillákról való fából készült. Állítólag a spanyol királyné tulajdona volt. Hatvan frankot kérnek érte. Nem is sok.

Forestier megkérdezte:

- Hol lakik az a labdafogó?

És mert a harminchetedik dobást elhibázta, kinyitott egy szekrényt, ahol Duroy vagy húsz darab pompás labdafogót pillantott meg, sorba állítva és megszámozva, mint a csecsebecséket szokás egy gyűjteményben. Forestier aztán visszatette a játékszert a rendes helyére, és újra megkérdezte:

- Hol lakik az a drága kincs?

- A Vaudeville egyik jegyárusánál - felelte az újságíró. - Holnap elhozom, ha akarod.

- Hogyne, rendben van. Ha igazán szép, megveszem; az embernek sohasem lehet elég labdafogója.

Aztán Duroy felé fordult:

- Gyere velem, majd beviszlek a gazdához, különben itt rostokolhatsz este hét óráig.

Újra átmentek a várótermen, ahol még mindig ugyanolyan rendben ültek ugyanazok az emberek. Mihelyt Forestier megjelent, a fiatalasszony és a vén színész nő hirtelen felkelt, és odament hozzá.

Egymás után odavezette őket az ablakmélyedésbe, s bár iparkodtak halkán beszélni, Duroy észrevette, hogy mind a kettőt tegezi.

Aztán betaszítottak két kipárnázott ajtót, és beléptek a főszerkesztőhöz.

Az az egy óra óta tartó értekezlet egyszerű écarté-játszma volt, néhány olyan lapos kalapú úriemberrel, akiket Duroy látott tegnap.

Walter feszült figyelemmel, óvatos mozdulatokkal fogta a kártyát, és úgy is játszott, ellenfele pedig a gyakorlott játékos hajlékonyságával, ügyességével és bájával csapta le, kapta fel és rendezte a könnyű, színes lapokat. Norbert de Varenne cikket írt a főszerkesztő karosszé-

kében, Jacques Rival pedig egész hosszában elnyúlva egy díványon, behunyt szemmel szivarozott.

Érzett a szobában a bezárt levegő, a bőrbútorok, a megrekedt dohányfüst és a nyomdafesték szaga; az a bizonyos szerkesztőségi szag, amelyet minden újságíró ismer.

A rézberakású, fekete faasztalon hihetetlen halom papír hevert: levelek, névjegyek, újságok, folyóiratok, számlák, mindenféle nyomtatvány.

Forestier kezét fogott a játékosok mögött álló nézőkkel, és maga is szó nélkül szemlélni kezdte a játszmát; amikor aztán Walter papa nyert, jelentette neki:

- Itt van Duroy barátom.

A főszerkesztő hirtelen megnézte a fiatalembert, szemüvege felett elsikló pillantásával, aztán megkérdezte:

- Elhozta a cikket? Nagyon aktuális lenne ma, amikor a Morel-vita folyik.

Duroy kihúzta zsebéből a négyrét hajtott papírlapokat:

- Itt van, főszerkesztő úr.

A gazda láthatóan örült, és mosolygós arccal szólalt meg:

- Nagyon helyes, nagyon helyes. Szavatartó ember. El kell ezt olvasnom, Forestier?

Forestier sietve válaszolt:

- Nem érdemes, Walter úr, együtt csináltuk a cikket, hogy beletanuljon a mesterségébe. Nagyon jól sikerült.

A főszerkesztő e pillanatban vette fel a kártyát, amit egy magas, sovány úr, egy balközép párti képviselő osztott ki, s közömbösen folytatta: - Akkor jól van.

Forestier nem engedte, hogy belekezdjen az új játszmába; odahajolt a füléhez:

- Emlékszik, megígérte nekem, hogy szerződteti Duroyt Marambot helyére. Akarja, hogy megfogadjam ugyanolyan feltételekkel?

- Nagyon helyes.

Az újságíró ezzel karon fogta barátját, és magával vonzolta, Walter pedig folytatta a játékot.

Norbert de Varenne föl sem emelte a fejét, úgy tett, mintha nem látta vagy nem ismerte volna meg Duroyt. Ellenben Jacques Rival tüntető mozdulattal szorongatta a kezét, mint a jó kolléga, akire lovagias ügyben számítani lehet.

Újra átmentek a várótermen, mindenki fölnézett, és Forestier odaszólt a legfiatalabb nőhöz, elég hangosan, hogy a többi páciens is meghallhassa:

- A főszerkesztő úr mindjárt fogadja önöket. Most értekezlete van a költségvetési bizottság két tagjával.

Aztán gyorsan továbbment, sietős, fontoskodó ábrázattal, mintha rögtön valami nagy jelentőségű sürgönyt kellene megfogalmaznia.

Mihelyt visszatértek a szerkesztőségi szobába, Forestier megint a kezébe kapta a labdafogót, tovább játszott, és megszakítva mondatait a számolással, ezeket mondta Duroynak:

- Hát hallgass ide! Eljössz mindennap három órakor, én megmondom, milyen utakat és látogatásokat kell megtenned, akár a nap folyamán, akár este, akár másnap reggel... Egy... mindenekelőtt ajánlólevelet adok neked a rendőrkapitányság első osztályának főnökéhez... kettő... az majd rábíz téged egyik tisztviselőjére. Azzal megegyezel minden fontos újdonságra nézve... három... amit a rendőrkapitányságról kapni lehet, de persze csak a hivatalos és félhivatalos hírekről van szó. A részletkérdésekben fordulj Saint-Potinhez, az mindenről tájékozva van... négy... találkozol vele, vagy most mindjárt, vagy holnap. Főképpen azt kell megszoknod, hogy minden titkot kihúzz azokból, akikhez küldelek... öt... és bejuss mindenhová, bezárt ajtókon keresztül is... hat... Mindezekért pedig havi kétszáz frank fixet kapsz, aztán két sout a magad hozta érdekes hírek minden soráért... hét... és ugyancsak két sout soronként azokért a cikkekért, amelyeket különböző tárgyokról megrendelnek nálad... nyolc...

Aztán már csak a játékra figyelt, és lassan tovább számolt: kilenc... tíz... tizenegy... tizenkettő... tizenhárom. A tizennegyediket elhibázta, és káromkodni kezdett:

- Ördög vigye el ezt a tizenhármat! Mindig szerencsétlenséget hoz reám ez a nyomorult. Bizonyos, hogy tizenharmadikán halok meg.

Egyik munkatárs, aki végzett a dolgával, szintén kivett a szekrényből egy labdafogót: kicsi ember volt, szinte gyermeknek látszott harmincöt esztendő kora ellenére. Belépett több más újságíró is, és egymás után megkereste ki-ki a maga játékszerét. Nemsokára már hatan álltak egymás mellett, a falhoz támaszkodva, egyforma és szabályos mozdulattal lökték a levegőbe a piros, sárga vagy fekete golyókat, aszerint, hogy kié milyen fából készült. Valóságos verseny támadt, s az a két munkatárs, aki eddig dolgozott, szintén felkelt, hogy hozzáértő szemmel bírálja a játékot.

Forestier tizenegy ponttal nyert. Akkor a gyermekes külsejű ember, aki vesztett, becsöngette a szerkesztőségi szolgát, és kilenc pohár sört hozatott vele. De addig is, míg a sör megérkezik, újra játszani kezdtek.

Duroy megivott egy pohár sört új kollégáival, aztán megkérdezte barátjától:

- Mit csináljak?

A másik azt felelte:

- Mára nincs semmi. Elmehetsz, ha akarsz.

- És... és... a cikkünket ma este adják nyomdába?

- Igen, de azzal ne törődj, én majd megcsinálom a korrektúrát, írd meg holnapra a folytatást, és gyere ide három órára, mint ma.

Azzal Duroy sorba szorongatott minden kezét - azt sem tudva, melyiknek a gazdáját hogy hívják -, és friss kedvben, vidám szívvel ment le a szép reklámlépcsőn.

Georges Duroy rosszul aludt, annyira izgatta az a vágy, hogy nyomtatásban lássa cikkét. Napkeltekor talpon volt már, s az utcán kószált, jóval korábban, mint ahogy a kihordók végigrohantak az újságosbódékon.

Elment hát a Saint-Lazare pályaudvarhoz, mert tudta, hogy oda előbb érkezik meg a *Francia Élet*, mint az ő környékére. De még mindig túlságosan korán volt, ógyelgett az utcán.

Látta, amint az újságárusszony megérkezett, és kinyitotta üveges bódéját, aztán észrevett egy férfit, aki nagy halom összehajtogatott papirost cipelt a fején. Odasietett: a *Figaro*, a *Gil-Blas*, a *Gaulois*, az *Évènement* és két-három másik reggeli lap volt, de a *Francia Élet* hiányzott közülük.

Félelem fogta el: hátha másnapra hagyták az *Afrikai vadász emlékei*-nek közlését, vagy hátha véletlenül az utolsó percben nem tetszett a dolog Walter papának.

Amikor a bódé felé visszament, észrevette, hogy már árulják az újságot, pedig az érkezését nem is látta. Odaszaladt, gyorsan kifizette a három sout, kibontotta az újságot, és végigfutotta a címeket az első oldalon. Semmi. Szíve dobogni kezdett: széjjelterítette a lapot, és nagy felindulással olvasta egy hasáb alján, nagy betűkkel: *Georges Duroy*. Megjelent! Micsoda öröm!

Gondolkozni se tudott; elindult, kezében az újsággal, kalapját félreacsapta; szeretne volna megállítani a járókelőket, hogy azt mondja nekik: „Vegye meg, vegye meg! Egy cikkem van benne.” Szeretne volna teli tüdőből kiáltani, mint bizonyos emberek cselekszik esténként a bulvárokon: „Olvassa a *Francia Élet-et*, olvassa el Georges Duroy cikkét: *Egy afrikai vadász emlékei!*” És egyszerre elfogta a vágy, hogy maga is elolvassa a cikket, mégpedig nyilvános helyen, egy kávéházban, ahol jól láthatják. Keresett egy helyiséget, ahol már vannak emberek. Messzire kellett mennie. Végre leült valami italérés előtt, ahol már több vendég tanyázott, és rumot rendelt, olyan hangon, mintha abszintet hozatott volna, nem is gondolva az idővel. Aztán felkiáltott:

- Pincér, a *Francia Élet-et!*

Egy fehér kötényes ember odaszaladt:

- Nem járátjuk, nagyságos úr, csak a *Rappel-t*, a *Siècle-t*, a *Lanterne-t* és a *Petit Parisien-t*.

Duroy hangosan és méltatlankodva jelentette ki:

- Micsoda butik! Menjen, vegye meg.

A pincér elszaladt, és hozta a lapot. Duroy olvasni kezdte a cikket, és többször elmondta fennhangon: „Nagyon jó, nagyon jó!” - magára akarta vonni szomszédai figyelmét, s felébreszteni bennük a vágyat, hogy megtudják, mi is van ebben az újságban. Aztán amikor távozott, az asztalon hagyta. A gazda észrevette, és utánakiáltott:

- Nagyságos úr, nagyságos úr, itt felejté az újságját!

Duroy azt felelte:

- Otthagynom maguknak, már elolvastam. Különben van benne ma valami nagyon érdekes dolog.

Nem mondta meg, hogy micsoda, de távozóban látta még, hogy egyik szomszédja elveszi a *Francia Élet*-et az ő asztaláról.

Gondolkozni kezdett: „Hát most mit csináljak?” Elhatározta, hogy bemegy a hivatalába, felveszi a fizetését, és lemond az állásáról. Már előre reszketett a gyönyörűségtől arra a gondolatra, hogy milyen arcot vág majd a főnöke meg a kollégái. Legjobban a főnök elképedésének örült.

Lassan ment, hogy ne érjen oda fél tíz előtt, mert a pénztárt csak tíz órakor nyitják.

Hivatali helyisége nagy, sötét szoba volt, ahol télen majdnem egész nap égetni kellett a gázt. Szűk udvarra nyílt, más hivatalos helyiségekkel szemközt. Nyolc hivatalnok ült ott, a sarokban pedig spanyolfal mögé rejtőzve a főnökhelyettes.

Duroy mindenekelőtt felvette száztizennyolc frank huszonöt centime-ját - sárga borítékban várt rá a kifizetéssel megbízott hivatalnok fiókjában -, aztán diadalmas arccal lépett be a nagy munkaterembe, ahol már annyi napot robotolt végig.

Mihelyt belépett, rászólt Potel, a főnökhelyettes:

- Á, maga az, Duroy úr? A főnök úr már többször hívatta. Tudja, hogy nála nem lehet beteg az ember két napig egyfolytában orvosi bizonyítvány nélkül.

Duroy megállt a szoba közepén, előkészítve a hatásos jelenetet, és jó hangosan felelt:

- Füttyülök rá!

A hivatalnokok elképedve kezdtek mozgolódni, és Potel úr feje riadtan bukkant fel a spanyolfal mögül, ahová úgy be volt zárva, mint egy skatulyába.

A léghuzattól félve szokta így eltorlaszolni magát, mert reumája volt. Két lyukat fűrt a spanyolfalba, hogy személyzetét ellenőrizhesse.

A légy zümmögését is meg lehetett hallani. A főnökhelyettes végre habozva megkérdezte:

- Mit mondott?

- Azt mondtam, füttyülök rá. Ma is csak azért jöttem be, hogy lemondjak az állásomról. Beléptem munkatársnak a *Francia Élet*-hez, havi ötszáz frank fizetéssel, azonkívül pedig soronként honorálják, amit írok. Ma reggel már meg is kezdtem a szereplésemet.

Pedig megfogadta magában, hogy hosszan fogja szürcsölni a gyönyörűséget, de nem tudott ellenállni a vágynak, hogy egymás után felrobbantsa összes bombáit.

A hatás egyébiránt tökéletes volt. Senki sem mozdult.

Duroy ekkor kijelentette:

- Értesítem Perthuis urat, aztán visszajövök, hogy elbúcsúzzam maguktól.

Távozott, hogy megkeresse a főnököt, aki így kiáltott fel, amikor észrevette:

- No, csakhogy itt van! Tudja, hogy nálam nem lehet...

A hivatalnok szavába vágott:

- Nem érdemes így bömbölni...

Perthuis úr - kövér ember volt, és olyan vörös, mint a kakastaréj - fulladozott meglepetésében.

Duroy folytatta:

- Nekem elég volt a maguk butikjából. Ma reggel arattam első sikeremet az újságírás terén, és nagyon szép pozícióm lesz. Van szerencsém.

Azzal kiment. Bosszút állt mindenért.

Sorban kezet szorított volt kollégáival, akik alig mertek szólni hozzá, mert féltek, hogy kompromittálják magukat, hiszen a nyitott ajtón keresztül hallották a főnökkel folytatott beszélgetését.

Ismét az utcán volt, zsebében a fizetésével. Nem sajnálta magától a bőséges ebédet, egy jó, eléggé olcsó vendéglőben, ahol ismerős volt; újra megvette és otthagyta asztalán a *Francia Élet*-et, aztán végigjárt néhány üzletet, és vásárolt holmi apróságot, csak azért, hogy hazaküldhesse, és bediktálhassa a nevét:

- Georges Duroy.

Hozzátette:

- A *Francia Élet* munkatársa vagyok.

Aztán megmondta az utcát és a házszámot, de gondosan kikötötte:

- A csomagot a házmesternél kell hagyni.

Minthogy még volt ideje, bement egy könyvnyomdába, ahol rögtönzött névjegyeket készítettek a járókelők szeme láttára; azonnal csináltatott száz darabot, neve alatt feltüntetve új foglalkozását is.

Aztán az újsághoz ment.

Forestier fölényesen fogadta, ahogy alárendeltek szokás:

- No, itt vagy? Helyes. Éppen van is egy-két megbízásom számodra. Várj csak tíz percig. Előbb el akarom végezni a dolgomat - és folytatott egy megkezdett levelet.

A nagy asztal másik végén egy igen sápadt, puffadt, kövér kis ember, akinek kopasz, fehér koponyája csak úgy ragyogott, írt valamit, orrával szántva a papirosát, mert erősen rövidlátó volt.

Forestier megkérdezte tőle:

- Mondd csak, Saint-Potin, hány órákor mégy interjúra?

- Négykor.

- Magaddal viszed ezt a fiatal Duroyt, és beavatod a mesterség titkaiba.

- Rendben van.

Forestier aztán barátja felé fordulva hozzátette:

- Elhoztad az algíri cikk folytatását? A mai első cikknek nagy sikere volt.

Duroy zavartan hebegte:

- Nem, azt hittem, ráérek délután, sok dolgom volt, nem tudtam...

A másik elégedetlen arccal vont vállat:

- Ha csak ilyen pontos vagy, nem nagy jövőt jósolok neked. Walter papa számított a kéziratodra. Majd megmondom neki, hogy holnap kapja meg. Csalódsz, ha azt hiszed, hogy ingyen fognak fizetni.

Kis hallgatás után hozzátette még:

- Ördögbe is, addig kell ütni a vasat, amíg meleg!

Saint-Potin felállt:

- Készen vagyok.

Forestier ekkor hátradőlt a székén, majdnem ünnepélyes pózba vágta magát, hogy így adja meg utasítását, és Duroy felé fordult:

- Nos hát: két nap óta Párizsban időzik Li Theng-Fao kínai tábornok a Continentalban és Tapasahib Ramadherao Pali indiai rádza a Bristolban. Ezekkel fogtok beszélni.

Aztán Saint-Potin felé fordult:

- Ne felejtse el a fontosabb kérdéseket, amiket elmondtam neked. Kérdezd meg a tábornokot és a rádzsát, hogyan vélekednek Anglia távol-keleti üzelméről, mi a véleményük az angol gyarmatosításról és uralomról, mik a reményeik arra nézve, hogy Európa és különösen Franciaország beleavatkozik az ügyekbe.

Elhallgatott, aztán, mintegy a színpalak közé beszélve, hozzátette:

- Az olvasóinkat roppantul érdekelni fogja, ha egyszerre tudhatják meg, mit gondolnak Kínában és Indiában ezekről a kérdésekről, amelyek most annyira izgatják a közvéleményt.

És hozzátette Duroy számára:

- Figyeld meg, hogyan fog Saint-Potin a dologhoz, ő kitűnő riporter, iparkodjál megtanulni a módját, hogy kell öt perc alatt mindent kiszedni valakiből.

Aztán újra írni kezdett, nagy komolyan, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy nyomatékosan megmutassa a kettejük közt levő távolságot, és kicsinységének tudatára ébressze egykori bajtársát, új kollégáját.

Mihelyt kiléptek a kapun, Saint-Potin elnevette magát, és így szólt Duroyhoz:

- Micsoda szélhámós! Még előttünk is adja a bankot! Igazán azt hinné az ember, hogy olvasóknak néz.

Amint a bulvárra értek, a riporter megkérdezte:

- Nem innánk valamit?

- De, nagyon szívesen. Nagy meleg van.

Betértek egy kávéházba, és frissítő italokat rendeltek. Saint-Potinnek megeredt a szava. A meglepő részletek kiapadhatatlan bőségevel beszélt mindenkiről, és főként az újságról.

- A gazdánk? Igazi zsidó! A zsidó pedig, tudja, nem változik meg soha. Micsoda faj! - És bámulatos eseteket sorolt fel a főszenésgről, Izrael fiainak sajátos főszenésgről, filléres megtakarításokról, szakácsnéhoz illő alkudozásokról, kért és megkapott szégyenletes árengedményekről, az uzsorások, zálogkölcsonzók egész mivoltáról.

- Amellett mégis jópofa. Nem hisz semmiben, becsapja az egész világot. Az újság félhivatalos, katolikus, liberális, köztársasági, orleanista, valóságos vegyeskereskedés; csak azért alapította, hogy támogassa vele a tőzsdei műveleteit és mindenféle vállalkozását. Ebben aztán nagy ember; milliókat keres olyan részvénytársaságokon, amiknek egy fillér tőkéjük sincs...

És beszélt, beszélt, folyvást kedves barátjának szólítva Duroyt.

- És Balzachoz méltó szavai vannak ennek a csirkefogónak. Képzelve csak, múltkor a szobájában vagyok, azzal a vén ló Norbert-rel s azzal a Don Quijote Rivallal, amikor belép Montelin, a kiadóhivatali főnökünk, hóna alatt tartva azt a szattyánbőr irattáskát, amelyet egész Párizs ismer. Walter felkapja az orrát, és megkérdezi:

- Mi újság?

Montelin naivul feleli:

- Éppen most fizettem ki azt a tizenhatezer frankot, amivel papírért tartoztunk.

A gazda óriásit ugrott.

- Mit beszél?

- Most fizettem ki Privas-t.

- De hiszen maga megbolondult!

- Miért... miért... miért...

Levette szemüvegét és megtörölte. Aztán mosolygott, azzal a furcsa mosolygással, amely mindig ott szaladgál azon a vastag képén, valahányszor valami huncut vagy erős dolgot mond, és tréfás, de alapjában meggyőződéses hangon jelentette ki:

- Miért? Hát mert ebből az összegből négy-ötezer frank engedményt kaphattunk volna.

Montelin csodálkozva folytatta:

- De, főszerkesztő úr, hiszen minden számla rendben volt, én ellenőriztem, ön helyben hagyta...

Erre aztán a főszerkesztő elkomolyodva jelentette ki:

- Ilyen naivnak nem szabad lenni. Tudja meg, Montelin úr, mindig fel kell halmozni az adósságokat, hogy kiegyezhessen az ember.

És Saint-Potin a szakértő fejbólintásával tette hozzá:

- Hát mit szól ehhez? Nem Balzac tollára való?

Duroy nem olvasta Balzacot, de meggyőződéssel felelte:

- Meghiszem azt!

A riporter aztán beszélt Walternéről - vén lúd -, Norbert de Varenne-ről - öreg, lecsúszott alak - és Rivalról - mániákus verekedő! Aztán Forestier-re tért át.

- Hát ennek meg az a szerencséje, hogy jól házasodott.

Duroy megkérdezte:

- Tulajdonképpen milyen asszony a felesége?

Saint-Potin a kezét dörzsölgette:

- Ó, minden hájjal megkent teremtes az. Szeretője egy mulatós öregúrnak, Vaudrec grófnak, aki hozományt adott neki, és férjhez adta...

Duroy hirtelen hideget érzett, idegesen összeszorult az ökle, szerette volna gorombán letorkolni és felpofozni ezt a fecsegőt. De egyszerűen csak félbeszakította, és megkérdezte tőle:

- Igazán Saint-Potinnak hívják magát?

A másik ártatlan arccal felelte:

- Nem. Thomasnak hívnak. Csak az újságnál kereszteltek el Saint-Potinnak.¹

Duroy fizetett, és azt mondta:

- Hanem, úgy veszem észre, későre jár az idő, és nekünk még két nagyurat kell meglátogatnunk.

Saint-Potin elnevette magát:

- Maga még mindig naiv! Hát azt hiszi, elmegyek és megkérdezem azt a kínait meg azt az indust, hogy mit gondolnak Angliáról? Mintha én nem tudnám jobban náluk, hogy mit kell gondolniuk a *Francia Élet* olvasói számára. Meginterjűvoltam én már ötszáz ilyen kínait, perzsát, indust, chileit, japánt és egyebet. Mind ugyanazt feleli, azt, amit én akarok. Csak elő kell vennem a legutolsóról szóló cikkemet, és szóról szóra lemásolni. Nem változik egyéb, csak a személyleírásuk, a nevük, a címeik, a koruk, a kíséretük. Ebben aztán nem szabad tévedni, mert keményen helyreigazít a *Figaro* vagy a *Gaulois*. Mindezekről azonban a Bristol meg a Continental portásai öt perc alatt tájékoztatnak. Majd gyalog megyünk oda, és elszívunk útközben egy szivart. Végeredmény: öt frank kocsipénzt kapunk az újságtól. Látja, kedvesem, így dolgozik az ember, ha van egy kis gyakorlati érzéke.

Duroy megkérdezte:

- Ugye, ilyenformán nagy jövedelmet jelent a riporterkedés?

Az újságíró rejtelmesen válaszolta:

- Igen, de semmi sem hoz annyit, mint az újdonságok, a burkolt reklám miatt.

Felkeltek, és a bulváron a Madeleine felé mentek. Saint-Potin egyszerre azt mondta a társának:

- Tudja, ha van valami dolga, nekem nincs szükségem magára.

Duroy megszorította a kezét, és elment.

Izgatta az a gondolat, hogy este meg kell írnia a cikket, és gondolkozni kezdett rajta. Útközben eszmék, megjegyzések, vélekedések és anekdoták után kutatott, s ezalatt elment egészen a Champs-Élysées sugárút végéig, ahol alig lehetett járókelőket látni, mert Párizs üres volt ezekben a forró napokban.

Megebédelt egy kis kocsmában, az Étoile téri diadalív közelében, aztán lassan, gyalogszerrel tért haza a külső bulvárokon át, s leült az asztalához dolgozni.

¹ Potin - pletyka (franciául).

De mihelyt a nagy fehér papírlap ott volt a szeme előtt, az egész összegyűjtött anyag kiröppent a fejéből, mintha elgőzölgött volna az agyveleje. Iparkodott újra megragadni és megszilárdítani az emlékek törmelékeit: alighogy megfogta, újra kicsúsztak a kezéből, vagy pedig összevissza egymás hegyen-hátán tolokodtak előre, és fogalma sem volt, hogyan mutassa be, hogyan öltöztesse fel őket, de még arról sem, hogy melyiken kezdje.

Amikor már egy óra hosszat erőlködött, és öt lapot bepiszkított összefüggéstelen kezdőmondatokkal, azt gondolta magában: „Még nem tanultam bele eléggé a mesterségbe. Rám fér még egy lecke.” És tüstént megremegett a vágytól arra a gondolatra, hogy egy délelőttön át ismét együtt dolgozhatik Forestier-nével, hosszú, intim, barátságos, édes kettesben. Gyorsan lefeküdt, mert szinte félt attól, hogy munkához talál látni, és egyszerre csak magától is sikerül a dolog.

Másnap kissé későn kelt fel, hogy távolabbra tolja és előre is kiélvezhesse e látogatás gyönyörűségét.

Tíz óra múlt, amikor becsöngetett barátjához.

Az inas azt mondta:

- A nagyságos úr éppen dolgozik.

Duroy nem gondolt arra, hogy a férj otthon lehet. De azért erősködött:

- Mondja meg neki, hogy én vagyok, sürgős ügyben.

Ötpercnyi várakozás után bevezették abba a dolgozószobába, ahol olyan kellemes délelőttöt töltött.

Azon a helyen, amelyet akkor ő foglalt el, most Forestier ült és írt, háziruhában, papucsban, fején kis angol házisapkával; felesége pedig ugyanabban a fehér pongyolában, a kandallóhoz támaszkodva, diktált és cigarettázott.

Duroy megállt a küszöbön, és azt mormogta:

- Bocsánatot kérek, nem zavarlak?

Barátja dühös arccal fordult feléje, és dörmögve kérdezte:

- Mit akarsz már megint? Siess, sürgős dolgunk van.

A másik zavartan hebegte:

- Nem, semmi, bocsáss meg.

De Forestier most már megharagudott:

- Az áldóját, ne vesztegesd az időt; azért csak nem törtél be hozzám, hogy jó reggelt kívánj!

Duroy ekkor rettentő zavarban elszánta magát:

- Nem... hát... az a baj, hogy... még mindig nem tudom megírni a cikkemet... és te olyan... ti olyan... kedvesek voltatok legutóbb... hogy azt reméltem... hogy el bátorkodom jönni...

Forestier szavába vágott:

- Ez már mégiscsak hallatlan! Hát azt hiszed, hogy én fogom végezni a dolgodat, s te csak a fizetésedet veszed majd föl a hónap végén? Nohát, ez nagyszerű!

A fiatalasszony tovább cigarettázott, egy árva szó nélkül, folyvást mosolygott, azzal a határozatlan mosolygással, amely mintha kedves álarcként takarta volna gúnyos gondolatait.

És Duroy pirulva dadogta:

- Bocsáss meg... azt hittem... azt gondoltam... - aztán hirtelen kitisztult hangon folytatta: - Ezerszer bocsánatot kérek öntől, nagyságos asszonyom, és újra hálás köszönetet mondok azért a bájos cikkért, amit tegnap diktált nekem.

Aztán köszönt, azt mondta Charles-nak:

- Három órákor a szerkesztőségben leszek - és távozott. Nagy léptekkel tért haza, azt morogva magában:

- No, hát akkor megcsinálom egyedül, majd meglátják...

Feltüzelte a harag; alighogy hazaért, nekiült az írásnak.

Folytatta a Forestier-né kezdette kalandot, egymásra halmozta a tárcaregénybe illő részleteket, meglepő fordulatokat és dagályos leírásokat, diákos, ügyetlen stílusban, kaszárniai frázisokkal. Egy óra alatt befejezte a cikket, örült zagyvaságot írt össze, és nyugodt lélekkel vitte el a *Francia Élet*-hez.

Az első ember, akivel találkozott, Saint-Potin volt, aki cinkos módra erősen megszorította a kezét, és megkérdezte:

- Ugye, olvasta a beszélgetésemet a kínaival meg az indussal? Nem mulatságos? Egész Párizs kitűnően szórakozott rajta. Pedig színüket sem láttam.

Duroy nem olvasott még semmit, de tüstént kezébe vette az újságot, s átfutott egy *India és Kína* című hosszú cikket, miközben a riporter mutogatta s aláhúzta neki a legérdekesebb részleteket.

Eközben megjött Forestier, sietve, lihegve, idegesen.

- Jó, hogy itt vagytok, szükségem van mind a kettőtökre.

És elmagyarázta, hogy minő politikai információkat kell még estére megszerezniük.

Duroy odanyújtotta neki a cikkét.

- Itt az Algír-cikk folytatása.

- Jó, ide vele; majd odaadom a gazdának.

Ennyi volt az egész.

Saint-Potin magával vitte új kollégáját, s amikor a folyosóra értek, megkérdezte:

- Volt már a pénztárnál?

- Nem. Miért?

- Miért? Hát hogy kifizessék. Mindig fel kell venni egyhavi előleget. Az ember sohasem tudja, mi történhetik.

- Hát, szíves örömetest...

- Majd bemutatom a pénztárosnak. Nem fog akadékoskodni. Itt jól fizetnek.

És Duroy felvette kétszáz frankját, meg huszonnyolcat a tegnapi cikkért, s azzal együtt, ami vasúti fizetéséből maradt, összesen háromszáznegyven frank volt a zsebében.

Sohasem rendelkezett ekkora összeggel, s úgy érezte, az idők végezetéig gazdag ember lesz vele.

Saint-Potin aztán elvitte tereferélni négy-öt konkurrens lap szerkesztőségébe, mert remélte, hogy mások megszerezték már azokat a híreket, amelyekért őt küldték, s talán ki tudja szedni belőlük bőséges és furfangos beszélgetéssel.

Estére kelve Duroynak semmi dolga nem volt már, újra elment a Folies Bergère-be, és vakmerően jelentkezett az ellenőröknél:

- Georges Duroy a nevem, a *Francia Élet* munkatársa vagyok. Minap Forestier úrral jártam itt, s ő megígérte, hogy kieszközli nekem a szabad belépést. Nem tudom, eszébe jutott-e már.

Megnéztek egy névjegyzéket. Az ő neve nem volt benne. Mindamellett az ellenőr, aki igen szolgálatkész ember volt, így szólt hozzá:

- Csak tessék bemenni, és személyesen fordulni az igazgató úrhoz, ő bizonyára teljesíti a kérését.

Belépett, és majdnem azonnal találkozott Rachellel, azzal a nővel, akit az első estén elvitt innét.

A nő odalépett hozzá:

- Szervusz, cicuskám. Hogy vagy?

- Nagyon jól. Hát te?

- Meglehetősen. Hiszed-e, hogy azóta kétszer is álmodtam rólad?

Duroynak hízelgett ez, és elmosolyodott.

- Nono! És mit bizonyít ez?

- Azt bizonyítja, hogy tetszettél nekem, te csacsi, és folytathatjuk, amikor neked tetszik.

- Akár ma is, ha akarod.

- Akarom hát.

- Jó, de ide hallgass...

Habozott, kissé zavarba hozta, amit tenni szándékozott.

- Az a baj, hogy most egy fillérem sincs; a körből jövök, és tökéletesen megkopasztottak.

A leány kutatóan nézett rá, megérezte a hazugságot, a férfiak ravaszságához és alkudozásához szokott örömlány ösztönével és gyakorlatával. Azt mondta:

- Hazug fráter! Nem szép, hogy így bánasz velem.

Duroy zavartan mosolygott.

- Ha tíz frankkal megelégszel, ennyim maradt.

A leány ezt mormogta, a kurtizán önzetlenségével, aki megenged magának egy szeszélyt:

- Adj, amennyit akarsz, drágám: nekem csak te kellesz.

És ráemelve hódoló szemét a fiatalember bajuszára, karon fogta, és szerelmesen rátámaszkodott.

- Előbb igyunk egy szörpöt. Aztán körüljárunk így, kettecskén. Szeretnék így elmenni az Operába veled, hogy mutogassalak. Aztán korán megyünk haza, ugye?

Sokáig aludt a lánynál. Fényes nappal volt már, amikor eltávozott tőle, és tüstént eszébe jutott, hogy megvegye a *Francia Élet*-et. Lázasan bontotta ki; a cikke nem volt benne. Ott állt a gyalogjárón, és aggódó szemmel futotta végig a nyomtatott hasábokat, remélve, hogy végül is megtalálja, amit keres.

Egyszerre valami nyomasztó érzés nehezedett a szívére, mert a szerelmes éjszaka fáradtsága után ez a kellemetlen dolog súlyos szerencsétlenség gyanánt zuhant kimerült szervezetére.

Felment a lakására, és ruhástul elaludt az ágyán.

Amikor néhány óra múlva bement a szerkesztőségbe, jelentkezett Walternál:

- Főszerkesztő úr, nagyon meglepett ma reggel, hogy nem találtam a lapban a második algíri cikkemet.

A főszerkesztő fölemelte fejét, és száraz hangon felelte:

- Odaadtam Forestier barátjának, és megkértem, hogy olvassa el; nem találja jónak; újra kell írni.

Duroy dühösen, szó nélkül távozott, és zajosan nyitott be kollégája szobájába.

- Miért nem adtad ki ma reggel a cikkemet?

Az újságíró cigarettázott, hátradőlve karosszékében; lábát az asztalra rakta, sarkával bepiszkítva egy megkezdett cikket. Nyugodtan, szótagolva mondta, unatkozó és távoli hangon, mintha föld alatti üregből beszélne:

- A gazda rossznak találta; megbízott, hogy adjam vissza neked, és írassam újra. Nesze, itt van.

És ujjával rámutatott a papírnymó alatt heverő kiterített lapokra.

Duroy nem tudott mit felelni zavarában, s amikor zsebre dugta alkotását, Forestier így folytatta:

- Ma mindenekelőtt a rendőrségre mégy...

És egész sereg elintéznivalóval, hírszerzéssel bízta meg. Duroy elment, - és sehogy sem tudta megtalálni azt a harapós szót, amit keresett.

Másnap elhozta a cikket. Újra visszaadták neki. Amikor harmadszor is megcsinálta és harmadszor is visszautasították, megértette, hogy túlságosan gyorsan próbált a maga lábára állni, s hogy csak Forestier keze segítheti útjában.

Nem beszélt hát többé az *Afrikai vadász emlékei*-ről, megfogadta magában, hogy hajlékony és furfangos lesz, mert ilyennek kell lenni, s hogy addig is, míg valami jobb nem kínálkozik, buzgón végzi riporter munkáját.

Megismerte a színházak és a politika kulisszáit, az államférfiak előszobáit és a képviselőház folyosóit, a miniszteri titkárok fontoskodó arcát és az álmos altisztek morcos képét.

Állandó kapcsolatai voltak miniszterek, házmesterek, tábornokok, rendőrök, hercegek, stricik, kurtizánok, nagykövetek, püspökök, kerítők, szélhámosok, társaságbeli emberek, hamiskártyások, kocsisok, pincérek körében, és még egyebükt is; önző és közömbös barátja lett mindnek, körülbelül egyformán becsülte, egy mértékkel mérte, egyforma szemmel nézte valamennyit, mert mindennap, minden órában, a szükséges lelki átmenet nélkül látta őket, s mindegyikkel ugyanazokról a mesterségébe vágó dolgokról beszélt. Ő maga olyasvalakihez

hasonlította magát, aki egymás után végigkóstolgat mindenféle bormintát, s nemsokára meg sem tudja már különböztetni a Château-Margaux-t az Argenteuiltól.

Rövid idő alatt figyelemre méltó riporterré vált, aki biztos a maga információiban, furfangos, éles eszű, igazi érték az újság számára, mint Walter papa mondogatta - márpedig ő értette, milyennek kell lenni a jó újságírónak.

Mindamellettszáz frank fix fizetésén kívül nem lévén egyebe, mint a soronként kapott két sou, a bulvárokon, a kávéházakban, a vendéglőkben pedig drága volt az élet, soha egy fillér sem zörgött a zsebében, és kétségbeesett a nyomorúságán.

„Erre a trükkre még rá kell jönnöm” - gondolta magában, mert látta, hogy némelyik kollégájának arannyal van tele a zsebe, de sohasem tudta megérteni, micsoda titkos úton-módon juthatott ehhez a jóléthez. És irigykedve szimatolta az ismeretlen és gyanús módszereket, a titokzatos szolgálatokat, a bevett és szentesített csempészkedést. Igen, végére kell járni ennek a rejtélynek, be kell lépni a hallgatólagos társulásba, rá kell kényszerítenie magát kollégáira, akik nélküle osztoznak a koncon.

És esténként, amikor ablakából nézte az elhaladó vonatokat, gyakran gondolkozott, hogy miféle eszközöket használhatna fel.

Két hónap telt el, közeledett a szeptember, s Duroy úgy látta, hogy az a gyors szerencse, amelyben reménykedett, igen lassan közeledik. Főképpen helyzetének erkölcsi alantassága nyugtalanította, és nem látta, milyen úton kapaszkodhatnék fel azokra a magaslatokra, ahol becsülést, hatalmat és pénzt szerezhet.

Úgy érezte, hogy be van zárva ebbe az alantas riporter mesterségbe - úgy befalazták, hogy ki sem szabadulhat belőle. Értékelik, de csak rangja szerint becsülik. Maga Forestier, akinek ezer szolgálatot tett, nem hívja többé vacsorára, minden tekintetben úgy bánik vele, mint alárendeltjével, bár a baráti tegezést nem szüntette meg.

Igaz, hogy Duroy időről időre elhelyezett egy nyúlfarknyi cikket, és híreस्कéivel szert tett valami tollforgató-ügyességre és tapintatra, ami hiányzott még belőle, amikor második cikkét írta Algírról; nem forgott többé abban a veszélyben, hogy visszautasítják. De ez még oly messzire volt attól, hogy kénye-kedve szerint írhasson cikket, vagy bírói pózban ítélkezhesék politikai kérdésekről, mint amilyen messze van a Bois fasorában a bérkocsis a saját lovait hajtó úrtól. Főképpen az alázta meg, hogy a társaság kapui zárva vannak előtte, nincsenek ismerősei, akik mint egyívásúval állnak szóba vele, nem juthat az asszonyok intim közelségébe, ámbár néhány ismert színésznő néha, nem minden érdek nélkül, elég bizalmasan fogadta.

Egyébiránt tapasztalásból tudta, hogy az asszonyok - társaságbeliek és komédiások egyaránt - mind valami különös vonzódást, hirtelen született rokonszenvet éreznek iránta, és fájt neki, hogy nem ismeri azokat, akiktől a jövője függhet. Olyan türelmetlen volt emiatt, mint a megbéklyózott paripa.

Gyakran gondolt arra, hogy meglátogatja Forestier-nét; de utolsó találkozásuk emléke útjába állt, megalázta - és különben is arra várt, hogy a férj hívja meg. Ekkor eszébe jutott Marelle-né, aki felszólította, hogy látogassa meg, jelentkezett hát nála egy délután, amikor semmi dolga nem volt.

- Három óráig mindig otthon vagyok - mondta annak idején az asszony.

Fél háromkor becsöngetett nála.

A Verneuil utcában lakott, a negyedik emeleten.

A csengettyű szavára cseléd jött ajtót nyitni, egy kis kócos szolgáló, aki fejkendője szalagját bogozva felelte,:

- Igen, itthon van a nagysága, de nem tudom, felkelt-e.

Azzal betaszította a szalon nyitott ajtaját.

Duroy belépett. A szoba elég nagy volt, kevés bútor állt benne, s a külseje elhanyagoltnak látszott. A kopott, öreg karosszékek a falak mentén sorakoztak, úgy, ahogy a cseléd sorba rakta őket, mert semmin meg nem érzett az otthonát szerető asszony finom gondossága. A négy fal közepén négy nyomorúságos kép lógott, egyenetlen zsinórokon, mind a négy ferdén: egyik egy folyón úszó bárkát, a másik tengeri hajót, a harmadik síkságon emelkedő malmot, a negyedik erdőben dolgozó favágót ábrázolt. Meg lehetett sejteni, hogy már régóta lógnak így, ferdén, egy közömbös asszony hanyag szeme előtt.

Duroy leült és várt. Sokáig várt. Aztán kinyílt egy ajtó, és Marelle-né lépett be, rózsaszín selyem japán pongyolában, amelyre arany tájképek, kék virágok és fehér madarak voltak hímezve; felkiáltott:

- Képzeld, ágyban voltam még. Milyen kedves, hogy meglátogatott! Már szentül hittem, hogy elfelejtett.

Elragadtatott mozdulattal nyújtotta felé két kezét, és Duroy, aki nyugodtan kezdte érezni magát a szegényes lakás láttára, kezét csókolt neki, mint ahogy Norbert de Varenne-től látta.

Az asszony leültette, aztán végignézte tetőtől talpig.

- Hogy megváltozott! Tekintélyesebb a külseje, Párizs jól tesz magának. No, mondjon valami újságot.

Azzal tüstént fecsegni kezdtek, régi ismerősök módján; érezték, hogy valami hirtelen bizalom születik meg közöttük, a meghittségnek, intimitásnak és szeretetnek az az árnyalata, mely öt perc alatt barátokat formál két azonos jellemű és fajtájú emberből.

A fiatalasszony egyszerre félbeszakította a fecsegést, és csodálkozva mondta:

- Furcsán vagyok én magával. Mintha már tíz esztendeje ismerném. Bizonyos, hogy jó barátok leszünk. Akarja?

- Hogyne akarnám - felelte Duroy, szavainál is többet jelentő mosollyal.

Fölötte csábítónak találta ragyogó és lágy pongyolájában; kevésbé volt finom, mint a másik, abban a fehér pongyolában, nem olyan macskaszerű, nem olyan kényes, de izgatóbb, borsosabb.

Amikor Forestier-nét érezte közelében, mozdulatlan és bájos mosolyával, amely vonzotta és megállította az embert egyszerre, s amely mintha azt is mondta volna: „tetszel nekem”, de azt is, hogy „vigyázz”, igazi értelmét pedig sohasem foghatta fel az ember, olyankor mindennekfelett azt a vágyat érezte, hogy lábai előtt heverhessen, vagy megcsókolja ruhaderekának finom csipkáját, és lassan belehelje azt a meleg illatot, amely keblei közt elsurranva, onnan áramolhatott ki. Marelle-né közelében nyersebb, határozottabb vágyat érzett, olyan vágyat, amely ott reszketett a kezében, a könnyű selymen kirajzolódó körvonalak láttára.

Az asszony még egyre beszélt, minden mondatát teleszórta könnyed szellemességgel - úgy rászokott már erre, mint a munkás valami fogásra, amely egy nehéznek tartott s a többieket bámulatba ejtő munka végrehajtásához szükséges. Duroy hallgatta, és közben így gondolkozott: „Jó ezt mind fejben tartani. Bájos párizsi cikkek kerekednének ki abból, ha őt beszéltetné az ember a napi eseményekről.”

De most halkán, igen halkán kopogtattak azon az ajtón, ahol az asszony belépett. Marelle-né felkiáltott:

- Bejöhetsz, picikém! - A kisleány megjelent, egyenesen odament Duroyhoz, és kezét nyújtott neki. Az anyja csodálkozva suttopta:

- Hát ez valóságos hódítás. Nem ismerek rá.

A fiatalember megcsókolta a gyereket, maga mellé ültette, és komoly arccal kérdezgette, hogy mit csinált, amióta nem látták egymást. A leányka a felnőttek komoly arckifejezésével felelgetett vékonyka hangján.

Az óra hármát ütött. Az újságíró felállt.

- Jöjjön el gyakran - kérte Marelle-né -, elbeszélgetünk, úgy, mint ma, mindig örömmel látom. De miért nem mutatkozik azóta Forestier-éknél?

- Ó, semmi különös okom nincs - felelte Duroy. - Sok a dolgom. Remélem, a napokban találkozunk ott.

Azzal távozott; szíve tele volt reménnyel, maga sem tudta, miért.

Forestier-nek nem beszélt erről a látogatásáról.

De emlékét megőrizte a következő napokban; sőt, nemcsak az emlékét, az asszony jelenlétét is mintha állandóan érezte volna. Úgy tetszett neki, hogy magával hozott valamit belőle, testének képe ott maradt a szemében, lényének zamata a szívében. Valósággal megszállotta ez a kép, megesik az néha, ha az ember bűbájos órákat töltött valaki mellett. Ilyenkor mintha valami különös, benső, zavaros megszállottság venne erőt rajta, amely éppen rejtelmes volta miatt izgató és gyönyörűség.

Néhány nap múlva ismét elment.

A cseléd bevezette a szalonba, és Laurine tüstént megjelent. Most nem a kezét, hanem a homlokát nyújtotta feléje, és ezt mondta:

- Mama kéreti, hogy várjon. Eltart egy negyedóraig, míg felöltözik. Addig én leszek a társasága.

Duroy, akit mulattatott a kislány szertartásos modora, így felelt neki:

- Helyes, kisasszony, boldog leszek, ha magával tölthetek egy negyedórát; de figyelmeztetem, hogy én egyáltalán nem vagyok komoly ember, hanem egész nap játszani szoktam; hát kérem, legyen szíves fogócskát játszani velem.

A kislány egy pillanatra megdöbbsent, aztán, akárcsak egy asszony, elmosolyodott erre a gondolatra, amely kissé sértette, és meg is lepte; halkán válaszolt:

- A lakás nem arra való, hogy játsszék az ember.

- Az nekem mindegy - folytatta Duroy -, játszom én mindenütt. No, rajta, fogjon meg. - Azzal keringeni kezdett az asztal körül, biztatva a kisleányt, hogy kergesse, az pedig utánament, folyvást valami udvarias leereszkedéssel mosolyogva, s kinyújtva néha a kezét, hogy megfogja, de sohasem feledkezett meg magáról annyira, hogy szaladjon.

Duroy megállt, lehajolt, s amikor a kisleány közeledett hozzá apró, habozó lépéseivel, felugrott a levegőbe, mint a bűvészdobozból kipattanó ördög, s egy ugrással a szalon másik végében termett. Ezt mulatságosnak találta a kisleány, végre is elnevette magát, nekitüzesedett, és futni kezdett utána, vidám és félénk kis kiáltásokkal, amikor azt hitte, hogy megfogja, Duroy félretolta a székeket, akadályokat csinált belőlük, kényszerítette a kisleányt, hogy egy pillanatig kerülgesse az egyiket, aztán elszaladt onnan, és egy másikat ragadott meg, Laurine most már szaladt, egészen átengedte magát az új játék gyönyörűségének, arca kipirult, s a boldog gyermek nagy lendületével vett részt játszótársának minden nekiszaladásában, csel-fogásában, vargabetűjében.

Hirtelen, amikor éppen azt képzelte, hogy most megfogja, Duroy karjába kapta, a mennyezetig emelte, és felkiáltott:

- Hohó, megfogtalak!

A kisleány elragadtatva kapálózott a lábával, hogy kiszabaduljon, és egész lelkével nevetett.

Marelle-né belépett, és elképedve mondta:

- Ó, Laurine... Laurine játszik... Maga boszorkánymester, Duroy.

Az újságíró letette a földre a kislányt, megcsókolta az anya kezét, aztán leültek, maguk közt tartva a gyermeket. Beszélgetni szerettek volna, de Laurine, aki rendszeren oly hallgató volt, most megmámorosodott, és folyvást beszélt - vissza kellett küldeni a szobájába.

Szó nélkül engedelmeskedett, de könnyes volt a szeme.

Mihelyt magukra maradtak, Marelle-né halkabbra fogta a szót:

- Igaz, maga nem is tudja még: nagy tervem van, és magára gondoltam. Nézze: én minden héten Forestier-éknél vacsorázom, s ezt időnként egy vendéglőben viszonzom nekik. Nem szeretem, ha társaság van nálam, nem vagyok berendezkedve erre, egyébiránt nem is értek a házi dolgokhoz, a főzéshez, szóval semmihez. Szeretek csak úgy összevissza élni. Szóval, időnként vendéglőbe hívom őket, de a dolog nem nagyon mulatságos, ha csak hárman vagyunk, az én ismerőseim pedig nem illenek össze velük. Ezt azért mondom el magának, hogy megmagyarázzak egy kissé szokatlan meghívást. Szóval, érti, arra kérem, hogy vacsorázzék velünk szombaton a Riche-kávéházban, fél nyolckor. Tudja, hol van?

Duroy boldogan fogadta el a meghívást. Az asszony így folytatta:

- Csak négyen leszünk, igazi francia négyes. Nagyon mulatságosak az ilyen lumpolások, különösen nekünk, asszonyoknak, akik nem szoktuk meg.

Sötét gesztenyeszínű ruhát viselt, amely kihívó, kacér módon simult derekához, csípőjéhez, kebléhez, karjához; és Duroy homályos csodálkozást, sőt valami alig érthető zavart érzett, annyira ellentétesnek találta ezt a gondos és rafinált eleganciát az asszonynak a lakása iránt tanúsított nyilvánvaló közömbösségével.

Mindaz, amit a testén viselt, mindaz, ami intimen és közvetlenül érintette a testét, kényes és finom volt, de ami körülvette, azzal nem törődött.

Duroy távozott, és mint a múltkor, most is magával vitte az asszony jelenlétének állandó érzését, valami érzéki hallucináció alakjában. Egyre növekvő türelmetlenséggel várta a vacsora estéjét.

Újból bérbe vett egy frakkot, mert anyagi helyzete még mindig nem engedte meg, hogy estélyi ruhát vásároljon. Elsőnek érkezett a találkozás helyére, néhány perccel a kitűzött idő előtt.

Felküldték a második emeletre, és bevezették egy pirossal kárpitozott kisvendéglő-szalomba, amelynek egyetlen ablaka a bulvárra nyílt.

A négy személyre megterített, négyzet alakú asztalon úgy fénylett az abrosz, mintha lakkfestéssel vonták volna be, s a poharak, az ezüstnemű, a tálmelegítő vidáman csillogott tizenkét gyertya fényében, amelyek két magas kandeláberben álltak.

Az ablakon át nagy, világoszöld foltot lehetett látni; egy fa leveleit a különszobák eleven fényében.

Duroy leült egy igen alacsony pamlagra, amely éppen olyan vörös volt, mint a falak kárpitja; amikor fáradt rugói összelapultak alatta, úgy érezte, mintha valami lyukba esnék. Az egész nagy házban valami zavaros zszibongás hallatszott; a nagyvendéglők zaja: edények és ezüstneműk csörömpölése, a pincérek gyors lépéseinek a folyosók szőnyegeitől eltompított nesze s a szűk szalonokba bezárt vacsorázóknak ajtónyitás közben kihallatszó lármája. Belépett Forestier, és olyan szívélyes bizalmassággal szorította meg a kezét, aminőt a *Francia Élet* szerkesztőségében sohasem mutatott iránta.

- A két asszony együtt jön - mondotta -, nagyon kedvesek ezek a vacsorák!

Aztán megnézte az asztalt, egészen eloltatott egy fél lánggal égő gázlámpát, becsukta az ablak egyik szárnyát a légvonat miatt, s jól védett helyet választott ki magának; azt mondta:

- Nagyon kell vigyáznom magamra; egy hónapig jobban voltam, most néhány napja megint visszaestem. Azt hiszem, kedden hülhettem meg, színházból jövet.

Kinyílt az ajtó, és megjelent a két fiatalasszony, nyomában egy főpincérrel - lefátyolozva, rejtőzködve, diszkrétan, azzal a bájos, titokzatos viselkedéssel, amelyet ilyen helyeken öltenek magukra, ahol igen gyanús minden szomszédság, minden véletlen találkozás.

Amikor Duroy Forestier-nét üdvözölte, az nagyon megszigta, amiért elmaradt házuktól, aztán, barátnője felé mosolyogva, hozzátette:

- Persze, jobban szereti nálam Marelle-nét, arra van ideje, hogy hozzá járjon.

Aztán leültek, s amikor a főpincér odaadta Forestier-nek a borlapot, Marelle-né felkiáltott:

- Adjon ezeknek az uraknak, amit akarnak; de nekünk csak pezsgőt, mégpedig a javából, édes pezsgőt, semmi mást. - S amikor a pincér kiment, izgatott nevetéssel jelentette ki: - Ma este a sárga földig le akarom inni magamat, nagy züllést csapunk, igazi züllést.

Forestier úgy tett, mintha nem hallotta volna, és megkérdezte:

- Nem kellemetlen magának, ha becsukom az ablakot? A tudómmal egy kis baj van néhány nap óta.

- Nem, tőlem becsukhatja.

Forestier tehát becsukta a félig nyitva maradt ablakszárnyat is, és újra felderült, megnyugodott arccal ült vissza a helyére.

Felesége nem szólt egy szót sem; mintha elgondolkozott volna valamin; lenézett az asztalra, és rámosolygott a poharakra, azzal a határozatlan mosolygással, amely mintha örökösen ígéreteket tett volna, hogy sohase tartson meg semmit.

Behozták az apró, kövér ostende-i osztrigát, amely kis kagylóba zárt fülhöz hasonlított, s úgy olvadt meg a szájpadról és a nyelv között, mint valami sós cukorka.

A leves után piztrángot szolgáltak fel; olyan rózsaszín volt, mint egy fiatal leány teste. A társaság beszélgetni kezdett.

Először is valami városszerte emlegetett botrányról volt szó, egy társaságbeli asszony esetéről, akit férjének egyik barátja rajtaért, amint egy külföldi fejedelemmel vacsorázott, különszobában.

Forestier nagyot nevetett ezen a kalandon; a két asszony kijelentette, hogy ez az indiszkrét fecsegő otromba és aljas fráter. Duroy egy véleményen volt velük, és hangosan állította, hogy a férfinak ilyen esetekben síri hallgatás a kötelessége, akár részvevője, akár bizalmas tudója, akár közönséges tanúja a dolognak. Hozzátette még:

- Mennyi bűbájos dolog volna az életben, ha kölcsönösen számíthatnánk az egymás tökéletes diszkrétciójára! Az asszonyokat gyakran, nagyon gyakran, majdnem mindig az a félelem állítja meg, hogy leleplezik a titkukat.

Aztán mosolyogva tette hozzá:

- No, nem igaz? Hányan vannak, akik átengednék magukat egy hirtelen vágynak, egy óráig tartó, gyorsan támadt és viharos szeszélynek, a szerelem pillanatnyi csapongásának, ha nem félnének attól, hogy ezt a rövid és felszínes boldogságot helyrehozhatatlan botrányal és fájdalmas könnyekkel fizetik meg.

A többiekre is átragadó meggyőződéssel beszélt, mintha ügyet védett volna, a saját ügyét; mintha azt mondta volna: „Velem nem kéne félni az ilyen veszedelmektől. Próbálja meg, aki nem hiszi.”

Mind a két asszony nézegette, tekintetével helyeselt neki, úgy vélekedett, hogy jól és helyesen beszél - barátságos hallgatásukkal bevallották, hogy párizsi nőhöz illő hajthatatlan erényük nem soká állná meg a próbát, ha a titoktartásról bizonyosak lehetnének.

Forestier pedig, majdnem végigfekve a pamlagon, egyik lábszárát maga alá húzva, szalvétáját mellényébe dugva, hogy a frakkján foltot ne ejtsen, egyszerre kijelentette, a szkeptikus ember fölényes nevetésével:

- Meghiszem azt, hogy sokat megengednének maguknak, ha bizonyosak volnának a férfiak hallgatásáról. Az áldóját! Szegény férjek!

Azzal a szerelemre terelődött a beszéd. Duroy nem ismerte el, hogy örökké tart, de azt igen, hogy sokáig, és valami köteleket, gyöngéd barátságot, bizalmat teremt. Az érzékek egyesülése csak megpecsételése a szívek egyesülésének. De felháborodott azon a kínzó féltékenységen, azon a sok drámán jeleneten, nyomorúságon, ami majdnem mindig együtt jár a szakítással.

Amikor elhallgatott, felsóhajtott Marelle-né:

- Igen, ez az egyetlen jó dolog a világon, és gyakran elrontjuk lehetetlen követelésekkel.

Forestier-né, egy késsel játszadoxva, hozzátette:

- Igen... igen... jó, ha szeretik az embert...

És úgy látszott, hogy tovább szövöi álmát, s olyan dolgokon gondolkozik, amiket nem mer elmondani.

Mivel az első húsétel sehogy sem akart megérkezni, időnként megittak egy-egy korty pezsgőt, s a kis, kerek zsemlék héját tépdesték és majszolták. És lassan, bódítóan megszállta őket a szerelem gondolata, apródonként megrészesítette a lelküket, mint az a világos bor, mely cseppenként hullva a torkukba, vérüket felhevítette, és eszüket megzavarta.

Báránykotletet hoztak, puha, könnyű húst, spárgafejekből vetett vastag kis ágyra fektetve.

- Ez aztán a jó! - kiáltott fel Forestier. És lassan ettek, úgy élvezve a finom húst s a szétfolyóan puha spárgát, mint valami krémet.

Duroy újakezdte:

- Ha én szeretek egy asszonyt, rajta kívül nem látok semmit a világon.

Meggyőződéssel mondta ezt, felhevülve a szerelmi gyönyörűség gondolatára, az evés gyönyörűségének közepette.

Forestier-né ezt suttogetta, most is, mintha egészen másra gondolna:

- Nincs annál nagyobb boldogság, mint amikor két kéz először szorítja meg egymást; amikor az egyik azt kérdezi: szeretsz? S a másik azt feleli: igen, szeretlek.

Marelle-né, aki éppen most ürített ki egy hajtásra egy pohár pezsgőt, vidáman mondta, poharát letéve:

- Én nem vagyok ilyen platonikus.

És valamennyien kigyulladt szemmel kezdtek vihogni, helyeselve ezt a kijelentést.

Forestier elterült a pamlagon, szétvetette karját, a párnákra támasztotta, és komoly hangon szólalt meg:

- Ez az őszinteség a becsületére válik magának, bebizonyította, hogy gyakorlati szellemű asszony. De ha szabad kérdenem, hogy vélekedik minderről a férje?

Az asszony lassan vállat vont, végtelen megvetéssel; aztán határozottan felelte:

- A férjemnek nincs véleménye ebben a dologban. Ő mindig... tartózkodik a szavazástól.

Ezzel a társalgás, leszállva a szerelemről szóló emelkedett elméletek magaslatáról, belépett a finoman fogalmazott malacságok virágoskertjébe.

Elérkezett az ügyesen elrejtett gondolatok pillanata, az a pillanat, amikor a szavak úgy emelik fel a fátylakat, ahogy szoknyákat szokás felemelni; a nyelv fúrfangjainak, az ügyes és álcázott merészségeknek, a szemérmetlen szenteskedésnek pillanata: az olyan mondatoké, amelyek burkolt kifejezésekkel meztelen képet mutatnak, s a szem és a lélek előtt villámgyorsan elvonultatják mindazt, amit nem lehet kimondani; a társaságbeli embernek megengednek valami finom és titokzatos szerelmet, a gondolatoknak valami tisztátalan érintkezést, azzal, hogy egyidejűleg vérpezsdítőn és az ölelés érzékiségével idézik emlékezetébe a szeretkezésnek minden rejtett, szégyenletes és óhajtott részletét.

Behozták a pecsenyét, foglyot és fúrjet, aztán borsót s egy tányér májpástétomot csipkés levelű salátával, amely zöld mohaként töltött meg egy mosdótálforma, nagy salátástálat. Úgy ettek mindebből, hogy az ízet sem érezték, sejtelmük sem volt róla, csak azzal törődtek, amit beszéltek, belemerülve a szerelem fürdőjébe.

A két asszony most már hallatlan dolgokat mondott, Marelle-né természetes vakmerőséggel, amely kihíváshoz hasonlított; Forestier-né bájos tartózkodással a hangjában és hanghordozásában, mosolyában és egész viselkedésében olyan szemérmességgel, amely látszólag enyhítette, de valójában még erősebben kiemelte a száján kicsúszott szavak merészségét.

Forestier a párnákon hemperegve nevetett, ivott, evett folyvást, s néha odadobott egy annyira vakmerő vagy annyira nyers szót, hogy az asszonyok a forma miatt és a forma kedvéért kissé megsértődve, két-három másodpercre zavart ábrázatot öltöttek. Amikor valami túlságosan vastag malacságot eresztett meg, hozzátette:

- Jól nekiiramodtatok, gyermekeim. Ha így folytatjátok, a végén még valami bolondságot fogtok elkövetni.

Behozták a desszertet, aztán a kávé, s a likőrök még súlyosabbá, még forróbbá tették a feltüzelt agyvelők izgalmát.

Marelle-né, mint ahogy leültében bejelentette, a sárga földig leitta magát, s ezt el is ismerte vidám és fecsegő asszonyi bájjal, a társaság mulattatására még hangsúlyozva is valóságos részegségét.

Forestier-né most hallgatott, talán óvatosságból; Duroy is megőrizte ügyes tartózkodását, mert érezte, hogy túlságosan izgatott, s félt, hogy kompromittálja magát.

Cigarettrára gyújtottak, és Forestier egyszerre köhögni kezdett.

Rettenetes roham volt, csak úgy szaggatta a torkát; arca kivörösödött, homloka verejtékezett, szája elé tartotta a szalvétáját, és majd megfulladt. Amikor a roham lecsendesedett, dühös arccal dörmögte:

- Árt nekem az ilyen kiruccanás: nagy hülyeség.

Egész jókedve odalett az örökké kísértő betegségtől való rémületében.

- Menjünk haza - mondotta.

Marelle-né becsöngette a pincért, és a számlát kérte. Majdnem azonnal behozták. Megpróbálta elolvasni, de a számok táncoltak a szeme előtt, s odatolta a papirost Duroynak:

- Ugyan, fizessen helyettem, nem látok már semmit, túlságosan részeg vagyok.

Odahajította neki az erszényét is.

Az egész számla százharminc frank volt. Duroy ellenőrizte a helyességét, aztán odaadott két bankjegyet, elvette a visszajáró pénzt, és halkán megkérdezte:

- Mennyit hagyjak a pincéreknek?

- Amennyit akar, nem tudom.

Öt frankot tett a tányérra, aztán visszaadta az erszényt a fiatalasszonynak, és így szólt hozzá:

- Akarja, hogy elkísérjem hazáig?

- Természetesen. Azt se tudom már, hol lakom.

Kezet szorítottak a Forestier házaspárral, és Duroy egyszerre csak egyedül találta magát Marelle-néval egy döcögő bérkocsiban.

Ott volt mellette, közvetlen közelségében, összezárva vele ebbe a fekete skatulyába, amelyet egy-egy pillanatra hirtelen megvilágítottak az utcai gázlámpák. Kabátja ujján keresztül is érezte vállának melegségét - és semmit sem tudott mondani neki, egyáltalán semmit, megbénította esztét az a parancsoló vágy, hogy karjaiba zárja.

„Vajon mit csinálna, ha meg merném tenni?” - gondolta magában. Felbátorította a vacsora közben elsuttogott malacságok emléke, de ugyanakkor vissza is tartotta a botránytól való félelem.

Az asszony sem szólt semmit, mozdulatlanul húzódott meg a kocsi sarkában. Duroy azt hihette volna, hogy alszik, ha nem látja megvillanni a szemét, valahányszor fénysugár vetődött a kocsiba.

„Vajon mit gondolhat most?” Érezte, hogy nem szabad beszélnie, hogy egyetlenegy szó, amely a csendet megtöri, tönkretetheti az esélyeit; de hiányzott belőle a vakmerőség, a hirtelen, brutális cselekvés vakmerősége.

Egyszerre csak érezte, hogy az asszony lába megmozdul. Száraz, ideges mozdulatot tett, türelmetlen, talán biztató mozdulatot. Ez a szinte megérezhetetlen mozdulat tetőtől talpig végigborzongatta a bőrét; hirtelen megfordult, és rávetette magát, ajkával a száját keresve, kezével meztelen húsát.

Az asszony egyetlen halk kiáltást hallatott, fel akart egyenesedni, küszködni, visszalökni magától; aztán engedett, mintha nem lett volna ereje, hogy tovább is ellenálljon.

A kocsi hamarosan megállt az asszony lakása előtt, s a meglepett Duroynak nem kellett szenvedélyes, áldó szavakat keresnie, hogy köszönetet mondjon, és kifejezze háládatos szerelmét. Hanem az asszony nem kelt fel, nem is mozdult, elkábította az, ami történt. Duroy ekkor attól félt, hogy a kocsis gyanakodni talál, és elsőnek szállt le, hogy kezét nyújtsa a fiatalasszonynak.

Végre kiszállt a kocsiból, botorkálva, egy árva szó nélkül. Duroy csengetett, s amikor a kapu kinyílt, reszketve kérdezte meg:

- Mikor látom viszont?

Az asszony olyan halkan suttogta, hogy alig lehetett meghallani:

- Jöjjön el holnap ebédre. - És eltűnt a lépcsőház homályában, visszalökve a nehéz kapuszárnyat, amely akkorát dördült, mint egy ágyú.

Duroy öt frankot adott a kocsisnak, és elindult vaktában, gyors, diadalmas járással, túlradó szívvel.

Végre keze között van egy férjes asszony! A társaságból, az igazi társaságból, a párizsi társaságból való asszony! Milyen könnyen és váratlanul sikerült!

Idáig úgy képzelte, hogy ha valaki közeledni akar egy ilyen körülrajongott teremteshez, és meg akarja hódítani, ahhoz végtelen sok figyelemre, végeszakadatlan várakozásra és bókokkal, szerelmes szavakkal, sóhajokkal meg ajándékokkal vívott ügyes ostromra van szükség. És most, íme, a legkisebb támadásra a legelső, aki útjába került, egyszerre odaadta magát neki, oly gyorsan, hogy maga is elképedt rajta.

„Részeg volt - gondolta magában -, holnap más nótát fúj majd. Sírni fog.” Ez a gondolat nyugtalanította, de aztán így elmélt: „Eh, bánom is én. Most, hogy a kezem közé került, meg is fogom tartani.”

És abban a zavaros délibábnak, amelyben a reményei tévelyegtek, a nagyság, a siker, a hírnév, a vagyon és a szerelem reményei, egyszerre csak mint néma szereplők díszes táncát a színházi apoteózisok felhős háttérében, látni vélte az elegáns, gazdag, hatalmas asszonyok egész processzióját, amely mosolyogva halad el mellette, s egyik a másik után tűnik el álmainak aranyos felhői között.

És éjszakai álmát látomások népesítették be.

Másnap kissé izgatottan haladt felfelé a Marelle-né lakásához vezető lépcsőn. Hogy fogadja majd? És hátha nem fogadja? Ha megtiltotta, hogy beengedjék? Ha el találja mondani?... De nem, hiszen nem mondhat semmit, ha nem akarja, hogy az egész igazságot kitalálják. Tehát ő a helyzet ura.

A kis cseléd nyitott neki ajtót. Az arca olyan volt, mint rendesen. Duroy megnyugodott, mintha azt várta volna, hogy a cseléd dúlt arccal fogadja.

Megkérdezte:

- Jól van a nagyságos asszony?

- Igen, nagyságos úr, mint mindig - felelte a leány.

És betessékelte a szalonba.

Egyenesen a kandallóhoz ment, hogy haját és öltözetét megnézzze a tükörben, s éppen a nyakkendőjét igazgatta, amikor a tükörből meglátta a fiatalasszonyt, aki szobája küszöbén állva nézett rá.

Úgy tett, mintha nem venné észre, s néhány másodpercig a tükörből nézegették egymást, megfigyelve, kémlelve a másiknak arckifejezését, mielőtt szemtől szembe állnának.

Aztán visszafordult. Az asszony még nem mozdult meg, s úgy tetszett, mintha várná. Duroy odarohant hozzá, azt dadogva:

- Mennyire szeretem, mennyire szeretem!

Az asszony kitérte karjait, és mellére borult, aztán hozzáemelte a fejét, és hosszan csókolták egymást. „Sokkal könnyebb a dolog, mint hittem volna - gondolta Duroy. - Nagyszerűen megy.” Amikor ajkaik elváltak egymástól, szótlánul mosolygott, s iparkodott végtelen szerelmet kifejezni a pillantásával.

Mosolygott az asszony is, azzal a mosolygással, amellyel az asszonyok fel szokták ajánlani vágyakozásukat, beleegyezésüket, a maguk odaadásának akarását.

- Egyedül vagyunk - suttogetta. - Laurine-t elküldtem ebédre egy barátnőjéhez.

Duroy a csuklóját megcsókolva suttogetta:

- Köszönöm. Imádom magát.

Az asszony ekkor karon fogta, mintha a férje lenne, s úgy vezette a pamlagig; leültek egymás mellé.

Duroynak valami ügyes és hódító bevezetés kellett volna a csevegéshez, de nem talált kedvére valót, hát ezt dadogta:

- Igazán nem haragszik rám nagyon?

Az asszony a szájára tapasztotta kezét:

- Hallgass!

Sokáig hallgattak, tekintetük egymásba fonódott, forró ujjaik szorongatták egymást.

- Hogy kívántam magát - mondta Duroy.

Az asszony megismételte:

- Hallgass!

Hallani lehetett, amint a cseléd tányérokat rakosgat a szomszédos ebédlőben.

Duroy felállt:

- Nem akarok ilyen közel lenni magához. Elvesztem a fejemet.

Kinyílt az ajtó.

- Tálalva van.

Komolyan nyújtotta a karját.

Egymással szemközt ülve ebédeltek, folyvást egymásra néztek és mosolyogtak, csak egymással törődtek, egészen beburkolóztak a kezdődő szerelem édes búbájába. Azt sem tudták, mit esznek. Duroy megérezte, hogy egy láb, egy kis láb tévelyeg az asztal alatt. Két lába közé fogta, és ott tartotta, egész erejével összeszorítva.

A cseléd jött-ment, közömbös képpel hozta-vitte a tálakat, mintha semmit sem venne észre.

Amikor az ebéd véget ért, visszamentek a szalonba, s elfoglalták előbbi helyüket a pamlagon, egymás mellett.

Duroy lassanként egészen az asszonyhoz simult, és megpróbálta átölelni. De az nyugodtan tolt el magától.

- Vigyázzon, beléphet valaki.

Duroy azt suttogetta:

- Mikor láthatnám egészen egyedül, hogy elmondhassam, mennyire szeretem?

Az asszony a füléhez hajolt, és nagyon halkán azt mondta:

- Valamilyik nap meglátogatom.

Duroy érezte, hogy elpirul.

- Az a baj, hogy... nálam... túlságosan egyszerű minden.

- Az mindegy - mosolygott az asszony. - Magát látogatom meg, nem a lakását.

Most mindenáron meg akarta tudni, hogy mikor jön. Az asszony a következő hétnek egy messze eső napját állapította meg, s ő könyörgött neki, hogy mondjon közelebbi dátumot - eldadogott szavakkal, villogó szemmel, kezét fogdosva, szorongatva, piros, lázas arccal, amelyet feldúlt a vágy, a kettecskén elköltött lakomákat nyomon követő, parancsoló vágy.

Az asszonyt mulattatta ez a heves könyörgés, és lassanként engedett egy-egy napot. De a férfi egyre azt ismételte:

- Holnap... mondja, hogy holnap.

Végre beleegyezett.

- Jó, holnap, öt órákor.

Duroy hosszút, gyönyörűségeset sóhajtott; aztán majdnem nyugodtan beszélgettek, olyan bensőséggel, mintha hús esztendeje ismernék egymást.

A csengettyűszó megrezzentette őket; hirtelen eltávolodtak egymástól.

- Bizonyosan Laurine - suttogta az asszony.

A kisleány belépett, előbb meghökkenve állt meg, aztán kitörő örömmel, tapsikolva futott Duroyhoz, és felkiáltott:

- Ó, a Szépfíú!

Marelle-né elnevette magát.

- No lám! Szépfíú! Laurine elkeresztelte magát! Ez jó kis becenév lesz magának; ezentúl én is Szépfíúnak hívom!

Duroy ölébe vette a kisleányt, és végig kellett játszani vele mindazokat az apró játékokat, amikre megtanította.

Hús perccel három óra előtt felállt, hogy a szerkesztőségbe menjen, s a lépcsőházban még halkán besuttogta a félig nyitott ajtón:

- Holnap. Öt órákor.

A fiatalasszony mosolyogva felelte rá, hogy „igen”, és eltűnt.

Mihelyt napi munkáját elvégezte, azon gondolkozott, hogyan rendezze be a szobáját, hogy kedvesét fogadhassa, és lehetőleg elrejttesse a lakás nyomorúságos voltát. Az az ötlete támadt, hogy apró japán csecsebecséket tűz a falakra, és öt frankért egész gyűjteményt vásárolt kreppholmikból, kis legyezőkből és ernyőkből; ezekkel aztán elrejtette a tapéta túlságosan szembetűnő faltjait. Az ablaküvegre átlátszó képeket rakott, amik folyón úszó hajókat, vörös égen röpködő madarokat, erkélyen könyöklő tarkabarka hölgyeket és havas síkságokon elvonuló apró emberkéket ábrázoltak.

Szobája éppen csak akkora volt, hogy ülni és aludni lehetett benne, s így feldíszítve egy lampion belsejéhez hasonlított. Duroy kielégítőnek találta a hatást, s az estéjét azzal töltötte, hogy a megmaradt színes papirokból kivágott madarakkal ragasztotta teli a mennyezetet.

Aztán lefeküdt, s a vonatok füttye elringatta.

Másnap korán tért haza, egy zacskó süteménnyel s egy üveg madeirával, amit a fűszeresnél vásárolt. Újra el kellett mennie, hogy két tányért és két poharat szerezzon; az egész lakomát az öltözőasztalkán helyezte el, a piszkos deszkát egy szalvéta takarta, a mosdótál és a vizeskancsó pedig a deszka alatt rejtőzködött.

Azután várt.

Az asszony negyed hat felé érkezett meg, s a felaggatott színes rajzok tömegétől megszedítve, felkiáltott:

- Ni, milyen csinosan lakik! Csak nagyon sokan járnak a lépcsőn.

Duroy karjába zárta, és hevesen csókolgatta a haját, homloka és kalapja közt, a fátyolon keresztül.

Másfél óra múlva elkísérte a Római utcai bérkocsi állomásra. Amikor az asszony a kocsiban ült, Duroy odasúgta neki:

- Kedden, ugyanilyenkor.

- Kedden, ugyanilyenkor - felelte az asszony. És mert sötét volt már, odavonta a férfi fejét a kocsi ablakához, és szájon csókolta. Amikor aztán a kocsis megcsapkodta a lovát, azt kiáltotta: - Isten vele, Szépfű! - s a fehér ló fáradt ügetéssel kezdte húzni az ócska bérkocsit.

Három héten keresztül így fogadta Duroy Marelle-nét, minden második-harmadik napon, hol reggel, hol este.

Egy délután, amint rá várakozott, nagy zajt hallott a lépcsőházból, s kinézett az ajtón. Egy gyerek üvöltött. Dühös férfihang kiáltotta:

- Mit bög már megint ez a kölyök?

Egy asszony visító, dühtől őrjöngő hangja válaszolt rá:

- Az a piszkos ringyó, aki ahhoz az újságíróhoz jár, az lökte föl a kis Nicolas-t a lépcsőn. Hogy szabadon engedik járni az ilyen cafatot, aki még a más porontyára se vigyáz!

Duroy elképedve húzódott hátra, mert hallotta, amint gyors szoknyasuhogás és sietős lépések közelednek felé egy emelettel lejjebb.

Újra bezárta az ajtaját. Hamarosan kopogtattak rajta. Kinyitotta, és Marelle-né esett be a szobába, fulladozva, megzavarodva. Ezt dadogta:

- Hallottad?

Úgy tett, mintha nem tudna semmiről.

- Nem. Mit hallottam volna?

- Hogy hogyan sértegettek?

- Kik?

- Ezek a nyomorultak, akik alattad lagnak.

- Nem, nem hallottam. Hát mondd el, mi történt?

Az asszony zokogni kezdett, és egy szót sem tudott szólni.

Kénytelen volt leszedni a kalapját, kibontani a fűzőjét, végigfektetni az ágyon, nedves ruhával dörzsölni a halántékát; az asszony fulladozott. Amikor aztán az izgatottsága enyhült kissé, egész felháborodott haragja kitört belőle.

Azt akarta, hogy Duroy tüstént menjen le, verekedjék, ölje meg azokat az embereket.

Duroy egyre azt ismételte:

- De hiszen ezek faragatlan parasztok. Gondold meg, hogy törvény elé kéne menni, téged talán felismernek, letartóztatnak, tönkretesznek. Ilyen emberekkel nem lehet kikezdeni.

Az asszony most egyében kezdett gondolkozni.

- Hogy lesz ezután? Én ide nem jöhetek többet.

- Nagyon egyszerű - felelte Duroy -, elhurcolkodom.

- Igen ám, de az soká tart - suttogta az asszony. Aztán egyszerre eszébe jutott valami megoldás, és hirtelen felderült arccal mondta:

- Nem, nem, hallgass ide, én már megtaláltam a módját, hadd, hogy én intézzem el a dolgot, ne törődj semmivel. Holnap reggel táviratozok neked.

Most már mosolygott, elragadtatva az ötletétől, amelyet nem akart elárulni; és ezernyi szerelmes bolondság jutott az eszébe.

De azért nagyon izgatott volt, amikor újra le kellett mennie a lépcsőn, s teljes súlyával ránehezedett a kedvese karjára, mert megroggyant a térde.

Nem találkoztak senkivel.

Duroy későn szokott kelni, és másnap tizenegy óra felé még ágyban volt, amikor a kihordó megjelent az ígért távirattal.

Felbontotta, és ezt olvasta benne:

Találkozás ma ötkor, Constantinople utca 127. Kinyitathatod azt a lakást, amit Duroyné bérelt. Ölel Clo.

Pontban öt órakor egy nagy bútorozott ház kapualjában belépett a házmesterhez és megkérdezte:

- Itt bérelt ki egy lakást Duroyné?

- Itt, kérem.

- Legyen szíves megmutatni.

A házmester kétségtelenül megszokta már azokat a kényes helyzeteket, amikor óvatosságra van szükség; szemébe nézett, válogatott a kulcsok hosszú sora között, majd megkérdezte:

- Uraságod csakugyan Duroy úr?

- Hát persze hogy az vagyok.

Erre kinyitott neki egy két szobából álló kis földszinti lakást, éppen szemközt a házmester fülkéjével.

Az eléggé friss, faágas rajzú tapétával bevont szalonban mahagóni asztal állott, sárga mintás zöldes ripsszel borítva; a virágos szőnyeg olyan vékony volt, hogy a láb megérezte alatta a padló fáját.

A szűk hálószoza háromnegyed részét megtöltötte az ágy. A szoba háttérét foglalta el, egyik faltól a másikig, a bútorozva kiadott lakásban szokásos óriási ágy, nehéz, kék színű ripsz-takaró borította, amely alatt egy gyanús foltoktól tarkálló, piros selyemdunya lapult.

Duroy nyugtalanul és elégedetlenül azt gondolta magában: „Ez a lakás örült pénzembe fog kerülni. Megint kölcsön kell kérnem valakitől. Hülyeséget csinált ez az asszony.”

Az ajtó kinyílt. Clotilde berontott, mint a forgószél, nagy ruha-suhogással, kitárt karral. El volt ragadtatva:

- Ugye, csinos? Mondd, hogy csinos! És még lépcsőt sem kell mászni, az utcán van, a földszinten. Jöhet, mehet az ember az ablakon, a házmester meg sem látja. Ó, hogy fogjuk itt szeretni egymást!

Duroy hidegen ölelte meg, és nem merte kimondani azt a kérdést, amely a nyelve hegyén lebegett.

Az asszony nagy csomagot tett le a szoba közepén levő asztalkára. Kibontotta, és kiszedett belőle egy darab szappant, egy palack Lubin-vizet, egy spongyát, egy skatulya hajtűt, egy cipőgombolót, s egy kis hajsütővasat, hogy legyen mivel helyreigazítani a homlokán bodorodó huncutkákat, amiket minden alkalommal tönkretett.

Berendezkedősdit játszott, megfelelő helyet keresett mindennek, és nagyszerűen szórakozott.

Miközben a fiókokat kihúzogatta, így beszélt:

- Egy kis fehérneműt is kell idehoznom, hogy szükség esetén tisztát válthassak. Nagyon kényelmes lesz így. Ha véletlenül megver az eső, amikor a városban járok, ide jövök megszáradni. Mind a kettőnknek meglesz a maga kulcsa, azon kívül, amit a házmesternél hagyunk, arra az esetre, ha a magunkét otthon felejtjük. Három hónapra vettem ki a lakást, persze a te nevedre, hiszen nem mondhattam meg az enyémet.

Most megkérdezte Duroy:

- Szólsz majd, amikor fizetni kell?

Az asszony egyszerűen ennyit felelt:

- De hiszen ki van fizetve, drágám!

- Hát, szóval neked tartozom vele - folytatta Duroy.

- Dehogy, cicuskám. Ehhez semmi közöd, én akarom elkövetni ezt a kis bolondságot.

Duroy úgy tett, mintha haragudnék:

- Nem, nem. Azt nem engedem.

Az asszony könnyörögve ment oda hozzá, s vállára tette kezét.

- Kérlek szépen, Georges, nekem olyan nagy-gyönyörűségem, ha a mi fészkünk az enyém, egyedül az enyém! Ez csak nem bánthat téged? Miért bántana? Én ezzel akarok hozzájárulni a kettőnk szerelméhez. No mondd, hogy akarod, kis Georges-om, mondd, hogy akarod! - Tekintetével, ajkával, egész lényével könnyörgött neki.

Duroy kérette magát, ingerült arccal tiltakozott, végre aztán engedett mégis, és voltaképpen így találta igazságosnak a dolgot.

Amikor az asszony elment, kezét dörzsölgetve és éppenséggel nem kutatva szíve mélyén, hogy hogyan jutott éppen ma erre a vélekedésre, azt mormogta magában:

- Mégiscsak nagyon kedves asszony.

Néhány nap múlva újabb táviratot kapott, s abban ez volt:

Férjem ma este érkezik, hatheti inspekció után. Nyolc nap szünet. Micsoda robot, drágám! Clo.

Duroy elképedt. Igazán eszébe sem jutott már, hogy Marelle-né férjes asszony. Nohát, ennek az embernek igazán szeretne volna legalább egyszer látni az arcát, hogy megismerje.

Mindamellettt türelmesen bevárta a férj elutazását, de két estét töltött a Folies Bergère-ben, és mind a kettő Rachelnél fejeződött be.

Aztán egy reggel új távirat, négy szó az egész:

Ma öt órakor. Clo.

Mind a ketten a kitűzött idő előtt érkeztek a találkozóra. Az asszony nagy, szerelmes lendülettel vetette magát a karjába, szenvedélyesen csókolgatta az arcát; aztán így szólt hozzá:

- Ha van kedved, amikor alaposan kiszereztük magunkat, elvihetnél vacsorázni valahová. Szabaddá tettem az estémet.

Éppen hónap eleje volt, s bár Duroy már régen előre felvette a fizetését, és most napról napra mindenfelől összeszedetett pénzekből élt, puszta véletlenségből elég szép summa volt nála, s örült az alkalomnak, hogy ő is költhet már valamit az asszonyra.

Azt felelte:

- Szívesen, drágám, ahová akarod.

Elmentek hát hét óra tájban, és eljutottak a külső bulvárra. Az asszony erősen rátámaszkodott, és fülébe súgta:

- Ha tudnád, milyen boldog vagyok, hogy karonfogva járhatok veled az utcán! Úgy szeretlek magam mellett érezni!

Duroy megkérdezte:

- Akarsz Lathuille apóhoz menni?

- Ó, nem - felelte az asszony -, az túlságosan előkelő. Szeretnék valami furcsát, valami közönségeset látni, egy olyan vendéglőt, ahová hivatalnokok és munkáslányok járnak; szeretek kültelki kocsmákba kiruccanni! Ó, ha falura mehettünk volna!

Mivel Duroy semmi ilyesféle helyiséget nem ismert a környéken, vaktában mentek végig a bulváron, s végre is beléptek egy italmérésbe, amelynek különszobájában enni is lehetett. Clotilde már az ablakon át meglátott két leányt, kalap nélkül ültek az asztalnál, két katonával szemközt.

Három bérkocsis ebédelt a keskeny, hosszú szoba háttérében; egy semmiféle foglalkozási ágba nem sorolható személy, lábát kinyújtva, kezét nadrágszíja alá szorítva, székében hátradőlve és fejét a szék támlájára fektetve pipázott. Kabátja mintha a foltok múzeuma lett volna, és potroh gyanánt kidudorodó zsebeiből kikandikált a borosüveg nyaka, egy darab kenyér, egy újságpapírba burkolt csomag s egy spárga lelógó vége. Haja sűrű, göndör, kócos volt, szürke a pizsoktól; sapkája a földön hevert, a szék alatt.

Clotilde elegáns öltözete óriási feltűnést keltett. A két párocska abbahagyta a sugdolózást, a három kocsis a vitatkozást, a pipázó személyiség pedig kivette szájából a pipát, maga elé köpött, és fejét kissé arra fordítva, megnézte őket.

- Nagyon kedves - mormogta Marelle-né -, itt jól megleszünk, de máskor majd munkás-lánynak öltözöm. - Azzal minden zavar és undor nélkül leült a faasztalhoz, amelyet ételzsír fényesített ki, kiöntött italok mostak le, s a pincér szalvétája törölte szárazra. Duroy kissé zavarban volt és szégyenkezett; fogast keresett, hogy felakassza rá a cilinderét. Fogast nem talált, hát letette egy székre.

Vagdalt birkahúst, üröszeletet és salátát ettek. Clotilde ismételte:

- Én imádom az ilyesmit. Parasztos gusztusom van. Jobban mulatok itt, mint a Café Anglais-ban. - Aztán így folytatta: - Ha nagyon nagy gyönyörűséget akarsz szerezni nekem, vigyél el egy tánchelyiségbe. Tudok itt egy nagyon mulatságosat, *Reine Blanche* a neve.

Duroy meglepetten kérdezte meg:

- Ki vitt el oda?

Ránézett, és látta, hogy kissé zavartan pirul el, mintha ez a hirtelen kérdés valami kényes emléket ébresztett volna fel benne. Afféle asszonyi habozás után, amely oly rövid szokott lenni, hogy csak sejteni lehet, azt felelte Clotilde:

- Egy barátom... - és kis hallgatás után hozzátette még: - Meghalt azóta. - És természetes szomorúsággal sütötte le szemét.

Duroy most először gondolkozott el azon, hogy mi mindent nem tud ennek az asszonynak a múltjáról. Bizonyos, hogy voltak már kedvesei, de vajon mifélek? Milyen társaságból? Valami határozatlan féltékenység, valami ellenséges érzés ébredt fel benne az asszony iránt, és mindaz iránt, amit nem tud, ami nem az övé a szívéből, az életéből. Csak nézte, és bosszankodott azon a rejtélyen, amelyet ez a csinos, néma fej őriz. Talán most is sajnálkozva gondol vissza a másokra - a többiekre! Hogy szeretett volna belenézni az emlékeibe, kutatni bennük, és megtudni, megismerni mindent!...

Az asszony megismételte a kérését:

- Ugye, elviszel a *Reine Blanche*-ba? Azzal aztán teljes lesz a multság.

Duroy azt gondolta:

„Eh, mit bánom én a múltat? Ostoba vagyok, hogy a fejemet fájdtom miatta” - és mosolyogva válaszolta: - Hogyne, drágám!

Amikor az utcára értek, az asszony újra megszólalt egészen halkán, a bizalmas vallomások titkolózó hangján:

- Eddig nem mertelek megkérni erre; de el sem képzeled, mennyire szeretem az ilyen legényes kiruccanásokat olyan helyekre, ahová asszonyok nem szoktak járni. Farsang idején majd diáknak öltözöm. Iszonyúan mulatságos vagyok fiúruhában.

Mikor beléptek a tánchelyiségbe, az asszony riadtan és elégedetten simult hozzá, elragadtatott szemmel nézte az utcalányokat és kitartott kedveseiket, s időről időre, mintegy meg akarván nyugtatni magát, hogy nincs nagy veszedelemben, azt mondta a komolyan, mozdulatlanul álló rendőrt nézve:

- No, ez erős legény.

Negyedóra múlva megelégtelte a multságot, és Duroy hazakísérte.

Ezzel megkezdődött a kirándulások sorozata mindenféle gyanús helyre; és Duroy rájött, hogy kedvese, becsípett diákok módján, szenvedélyesen szeret kószálni.

Az asszony vászonruhában, szobalány-fejkötőben - mégpedig operett-szobalányhoz illő fejkötőben - érkezett meg a rendes találkára; öltözködésének elegáns, keresett egyszerűségében is viselte gyűrűit, karpereceit és gyémánt fülbevalóit, s amikor Duroy könyörgött neki, hogy vesse le, így okoskodott:

- Eh, hiszen úgylis azt fogják hinni, hogy hamis valamennyi.

Azt hitte, hogy az álruhája bámulatosan sikerült, s bár valójában csak úgy rejtőzködött el, mint a strucc, eljárt a legrosszabb hírű lebujszóba is.

Szerette volna, ha Duroy is átöltözik; de az nem engedelmeskedett neki, és megőrizte kifogástalan bulvárjáró külsejét, még csak cilinderét sem volt hajlandó puhakalappal felcserélni.

Clotilde ezzel vigasztalta magát a fiatalember csökönyössége miatt:

- Azt gondolják majd, hogy szobalány vagyok, akinek társaságbeli emberrel akadt kalandja. - És ezt a komédiát gyönyörűségnek találta.

Így léptek be egy-egy kurtakocsmába; leültek a füstös odú mélyén, bicegő székre, ócska faasztal mellé. A szoba már tele volt füsttel, amelyben vacsora óta szállongott még a sült hal szaga, zubbonyos férfiak ordítottak, apró poharakból hörpintgetve a pálinkát. A csodálkozó pincér erősen megnézte ezt a furcsa párt, amikor letette eléjük a pálinkába áztatott cseresznyebefőttet.

Az asszony remegve, félősen, elragadtatva kezdte inni a gyümölcs piros levét, apró kortyokban, nyugtalan és feltűzött pillantással nézegetve maga körül. Minden szem cseresznye után az volt az érzése, mintha bűnt követne el, s az égető, erős folyadéknak minden cseppje, amint a torkán lefolyt, fanyar gyönyörűséget szerzett neki: a bűnös, tilalmas élvezet örömét.

Aztán halkán megszólalt:

- Menjünk innét.

Távoztak. Gyorsan surrant ki, lesütött fejjel, apró lépésekkel, mint a színésznő, aki a színpadról távozik. Az asztalra könyöklő ivók gyanakodó, bosszús pillantással néztek utána; fellélegzett, amikor az ajtóhoz ért, mintha valami rettentő veszélyből szabadult volna ki.

Néha borzongva kérdezte meg Duroytól:

- Mit csinálnál, ha megsértenének engem egy ilyen helyen?

Duroy merész hangon felelte:

- Ördögbe is, hát megvédenélek!

És az asszony boldogan szoritotta meg a karját, talán azzal a homályos vágyakozással, hogy sértsék meg, és védelmezzék is meg, hogy férfiakat lásson verekedni magáért, akár ezeket a férfiakat is, szíve szerelmével.

Hanem ezek a hetenként kétszer-háromszor megismétlődő kirándulások fárasztani kezdték Duroyt, aki egyébiránt egy idő óta csak nagy ügyel-bajjal tudott tíz frankra szert tenni, hogy a kocsit és cechet kifizesse.

Végtelenül nehezen élt, most még nehezebben, mint vasúti hivatalnok korában, mert újságíróskodásának első hónapjaiban bőkezűen, számolatlanul költötte a pénzt, abban az állandó reményben, hogy holnap majd nagy összegeket keres - és kimerítette minden segédforrását, minden pénzszerző eszközét.

Egy igen egyszerű mód, hogy tudniillik a pénztárnál vegyen fel előleget, igen hamar elkopott, s az újságnak már négyhavi fizetésével volt adósa, azonkívül hatszáz frankkal a cikkeire. Mindezekon felül száz frankkal tartozott Forestier-nek, háromszázzal a bőkezű Jacques Rivalnak, s egy sereg szégyenteljes kis adósság is szorongatta, húsz és öt frank között.

Saint-Potin, akitől tanácsot kért, hogyan tehetne szert ismét száz frankra, minden találékonyságával sem tudott semmit kitalálni; és Duroy kétségbeesett a nyomorúságán - most keservesebben érezte, mint régen, mert megnőttek az igényei. Tompa harag forrott benne az egész világ ellen, és örökös ingerültsége minden alkalommal, minden pillanatban megnyilatkozott, akármilyen apró-cseprő ok miatt.

Némelykor törte a fejét, hogy is tudott havonként átlag ezer frankot elkölteni, hiszen nem pazarolt, nem dobálta oktanul a pénzt; és megállapította, hogy ha az ember összeadja egy nyolcfrankos ebéd költségét egy tizenkét frankos vacsora költségével, amit a bulvár akármelyik nagy kávéházában fogyasztott el, máris nyakára hágott egy arany, s ha ehhez hozzászámít vagy tíz frank zsebpénzt, ami úgy elfolyik, hogy észre sem veszi az ember: ez összesen harminc frank. Márpedig napi harminc frank egy hónap alatt kilencszázat jelent. És még nem is számította a ruházkodást, cipőt, fehérneműt, mosást stb.

Egyszóval december tizennegyedikén egy árva fillér sem volt a zsebében, és egyáltalán semmi módot nem látott maga előtt, hogy valami aprópénzhez jusson.

Úgy tett, mint annak idején gyakran: a lapnál ebédelt, s a délutánt a szerkesztőségben töltötte; dühöngött, és munka közben máson járt az esze.

Négy óra tájban táviratot kapott a kedvesétől:

Akarsz velem vacsorázni? Aztán kiruccanhatunk.

Tüstént válaszolt:

Vacsora lehetetlen.

Aztán meggondolta, hogy ostobaság lenne megfosztani magát azoktól a kellemes pillanatoktól, amiket az asszony szerezhet neki, és hozzátette:

De várlak a lakásunkon, kilenckor.

Egyik szerkesztőségi szolgálival küldte el ezt a néhány sort, hogy megtakarítsa a távirat árát, s aztán gondolkodni kezdett, hogyan szerezheti meg az esti étkezés költségeit.

Hét órakor még semmi sem jutott az eszébe: a gyomrán pedig rettentő éhség rágódott. Ekkor kétségbeesett hadicselhez folyamodott. Megvárta, míg kollégái egymás után eltávoztak, s amikor egyedül maradt, nagyot csengetett. Belépett a főszerkesztő ajtónállója, aki ott maradt a helyiség őrzésére.

Duroy állva, idegesen kotorászott a zsebeiben, és hirtelen megszólalt:

- Nézze csak, Foucart, otthon felejtettem a pénztárcámat, s a Luxembourg-ba kell mennem vacsorára. Adjon kölcsön két frank ötvenet, hogy a kocsit ki tudjam fizetni.

Az ajtónálló kivett a mellényzsebéből három frankot, és megkérdezte:

- Nem tetszik többet parancsolni?

- Nem, nem, ennyi elég, köszönöm.

Duroy, amint kezébe kapta a három ezüstpénzt, futva ment le a lépcsőn, és megvacsorázott egy kiskocsmában, ahová a nyomor napjaiban ereszkedett le néha.

Kilenc órakor már a kedvesére várakozott, a kis szoba kandallója előtt melengetve a lábát.

Az asszony igen elevenen, igen vidáman érkezett meg, vérét felpezsdítette az utca hideg levegője.

- Ha kedved van - mondta -, előbb járunk egyet, aztán majd tizenegyre visszajövünk ide. Nagyszerű sétaidő van.

Duroy bosszús hangon felelte:

- Minek mennénk ki? Nagyon jól megvagyunk itt.

Az asszony a kalapját sem vette le, és így beszélt tovább:

- Ha tudnád, milyen csodálatos holdfény van! Valóságos boldogság sétálni ma este.

- Lehet, de nekem semmi kedvem sétálni.

Ezt már dühös arccal mondta. Clotilde megdöbbenve és sértődötten kérdezte:

- Mi bajod? Miért beszélsz így velem? Szeretnék sétálni egyet, nem értem, miért haragszol?

A férfi dühösen kelt fel:

- Haragudni nem haragszom, de unom! Nahát!

Clotilde olyan természetű asszony volt, akit felingerel az ellenállás, és végtelen dühbe hoz az udvariatlanság. Megvetőn, rideg haraggal jelentette ki:

- Nem szoktam meg, hogy így beszéljenek velem. Akkor hát egyedül megyek, jó éjszakát!

Duroy megértette, hogy ennek fele sem tréfa, hirtelen odarohant hozzá, megragadta a kezét, megcsókolta, és így hebegett:

- Bocsáss meg, drágám, bocsáss meg, nagyon ideges és ingerlékeny vagyok ma este. Mindenféle bajom, bosszúságom volt az újság körül, tudod.

Az asszony kissé megszelídülve, de le nem csillapodva válaszolta:

- Ahhoz semmi közöm; nincs kedvem, hogy szenvedjek a rossz hangulata miatt.

Duroy átkarolta, és a pamlag felé vezette.

- Hallgass rám, szívecském, nem akartalak megsérteni, nem is tudtam, mit beszélek.

Kényszerítette, hogy leüljön, és elébe térdelt.

- Megbocsátottál? Mondd, hogy megbocsátottál nekem.

Az asszony hideg hangon mormogta:

- Jól van, de többet meg ne történjék. - Felállt és hozzátette:

- Most pedig menjünk sétálni.

Duroy még mindig térdelt, és átkarolta az asszony derekát; így dadogta:

- Kérlek, maradjunk itt. Könyörgök, tedd meg a kedvemért. Úgy szeretnék itt tartani ma este, egészen magamnak, itt a kandalló mellett. Mondd, hogy igen, könyörgök, mondd, hogy igen.

Clotilde határozottan és keményen ennyit válaszolt:

- Nem. Sétálni akarok menni, és nem hajlok meg a szeszélyeid előtt.

Duroy erősködött.

- Könyörögve kérlek, van valami okom, nagyon komoly okom.

Az asszony újra azt mondta:

- Nem. Ha nem jössz velem, megyek magam. Isten veled! - Egy rántással kiszabadította magát, s eljutott az ajtóhoz. Duroy utánafutott, és újra átkarolta.

- Hallgass ide, Clo, kis Clóm, hallgass ide, tedd meg a kedvemért... - Az asszony szótlanul nemet intett a fejével, kikerülte a csókjait, és iparkodott kiszabadulni az öleléséből, hogy elmehessen.

- Clo, édes kis Clóm, van egy okom - dadogta Duroy. Az asszony megállt, és szeme közé nézett:

- Hazudsz. Miféle okod volna?

Duroy elpirult, nem tudta, mit mondjon. És Clotilde méltatlankodva folytatta:

- Látod, hogy hazudsz... Hitvány fráter... - És dühöngő mozdulattal, könnyes szemmel kisiklott a keze közül.

Duroy még egyszer megragadta a vállát - kétségbeesésében kész volt mindent megvallani, csak ezt a szakítást elkerülhesse -, és keserves hangsúllyal jelentette ki:

- Az az okom, hogy egy fillérem sincs... nohát!

Az asszony hirtelen megállt, mélyen a szemébe nézett, hogy kiolvassa belőle az igazságot.

- Mit mondasz?

A fiatalember haja tövéig elpirult:

- Azt mondom, hogy egy fillérem sincs. Érted? Egy frankom sincs, egy fél frankom sincs, anyim sincs, hogy egy pohár likőrt fizessek, ha kávéházba megyünk. Szégyenletes dolgok bevallására kényszerítesz. Mégiscsak lehetetlen volt, hogy sétálni menjek veled, s amikor asztalnál ülünk, és két pohár van előttünk, nyugodtan kijelentsem, hogy nem tudom kifizetni...

Az asszony még mindig a szemébe nézett.

- Hát... ez... szóval... igaz?

Duroy egy másodperc alatt kiforgatta valamennyi zsebét, nadrágja, mellénye, kabátja zsebeit, s azt mormogta:

- No... most már... meg vagy elégedve?

Az asszony hirtelen szenvedélyesen kitérte karjait, s a nyakába ugrott.

- Ó, szegény kis drágám... szegény kis drágám... ha tudtam volna! Hát hogy esett ez meg veled?

Leültette a fiatalembert, maga az ölében teremtett, átkarolta a nyakát, és megcsókolta minden pillanatban; csókolta a bajuszát, ajkát, szemét, és kényszerítette, hogy elmondja, hogyan került ebbe a szerencsétlen helyzetbe.

Duroy kitalált egy érzékeny históriát. Kénytelen volt anyagi zavarokkal küszködő édesapjának segítségére sietni. Nemcsak megtakarított pénzét adta neki, hanem súlyos adósságokba is verte magát.

Hozzátette még:

- Legalább fél esztendeig éhezhetek, mert minden segítő forrásom kiapadt. Mindegy, no, vannak az életben válságos pillanatok. A pénz végre is nem érdemli meg, hogy annyit törődjék vele az ember.

Az asszony a fülébe súgta:

- Kölcsönözzek neked? Akarod?

Duroy méltóságteljesen válaszolta:

- Nagyon kedves vagy, szívecském, de kérlek, ne beszéljünk többet erről. Megsérténél.

Clotilde elhallgatott, aztán karjai közé szorította, s úgy suttozta:

- Sohasem fogod megtudni, mennyire szeretlek.

Egyik legszebb szerelmi estéjük volt ez.

Indulóban az asszony mosolyogva azt mondta:

- Ha az ember olyan helyzetben van, mint te, nagy multság otffelejtett pénzt találni a zsebében, egy pénzdarabot, ami véletlenül becsúszott a bélés közé.

Duroy meggyőződéssel felelte:

- Az ám, nagy multság.

Clotilde gyalog akart hazatérni, azzal az ürüggyel, hogy a hold csodaszépen süt, és elragadtatva nézegette.

Derűs, hideg kora téli éjszaka volt. A járókelők és a lovak mind siettek, csípte, ösztökélte őket a fagy. A lépések hangosan kopogtak a fagyott gyalogjárón.

Elváláskor megkérdezte az asszony:

- Akarsz találkozni holnapután?

- Hát hogyne!

- Ugyanilyenkor?

- Ugyanilyenkor!

- Isten veled, drágám.

És gyöngéden összecsókolóztak.

Duroy aztán nagy lépésekkel sietett haza; azon töprengett, mit találjon ki holnap, hogy kikeveredjék a kátyúból. De amint szobája ajtaját kinyitotta, gyufáért kotorászott a mellényzsebében, s elképedve vette észre, hogy valami pénzdarab került a kezébe.

Mihelyt világot gyújtott, elővette a pénzt, hogy megvizsgálja. Húszfrankos arany!

Azt hitte, hogy megbolondult.

Forgatta az aranyat előre-hátra, és törte a fejét, hogy miféle csoda hozhatta ide. Az égből mégsem pottyanhatott a zsebébe.

Aztán egyszerre csak kitalálta, és méltatlankodó harag fogta el. Persze, hiszen a kedvese beszélt olyan pénzről, ami a bélés közé csúszott, s amire a szegénység óráiban rábukkan az ember. Ő adta neki ezt az alamizsnát. Milyen szégyen!

Káromkodott:

- Tyű, micsoda fogadtatást rendezek neki holnapután! Jól lehordom.

És lefeküdt, dühtől és megaláztatástól felizgatott szívvel.

Későn ébredt fel. Éhes volt. Megpróbált újra elaludni, hogy csak két órákor keljen fel, aztán azt gondolta magában: „Ezzel nem sokat érek, végül mégiscsak pénzt kell találnom valahol.” Elment hazulról, abban reménykedve, hogy az utcán majd támad valami gondolata.

Gondolata nem támadt, de valahányszor egy vendéglő előtt elment, kicsordult a nyála a heves étvágytól. Délben, minthogy még mindig nem talált ki semmit, hirtelen elszánta magát:

- Eh, megebédelek a Clotilde húsz frankjából. Azért holnap még visszaadhatom neki.

Megebédelt hát egy sörházban, két frank ötvenért. Amikor a szerkesztőségbe ért, az ajtónállónak visszaadta a három frankját.

- Fogja, Foucart, itt van, amit tegnap kocsira adott kölcsön.

És dolgozott hét óráig. Aztán vacsorázni ment, és újra elvett három frankot ugyanabból a pénzből. Az este megivott két pohár sörrel napi kiadása kilenc frank harminc centime-ra emelkedett.

De mivel új hitelt nem tudott szerezni, és segítő forrásokra sem lehetett szert huszonnégy óra alatt, másnap megint csak kölcsönvett hat frank ötvenet abból a húsz frankból, amelyet még aznap este vissza kellett adnia - szóval, amikor a megbeszélt találkozóra megérkezett, négy frank húsz volt a zsebében.

Olyan kedvében volt, mint a veszett kutya, és erősen fogadkozott, hogy tüstént tisztázza a helyzetet. Azt mondja majd kedvesének:

„Tudod, megtaláltam azt a húsz frankot, amit múltkor a zsebembe tettél. Ma nem adom vissza, mert a helyzetem nem változott, és nem értem rá a pénzkérdéssel foglalkozni. De visszaadom, amikor legközelebb találkozunk.”

Az asszony gyöngéden, alázatosan, félénken érkezett. Hogy fogadja majd Duroy? És hosszan, hosszan ölelte, hogy legalább az első pillanatokban megakadályozzon minden magyarázkodást.

A férfi viszont azt gondolta magában: „Később is lesz időm, hogy rátérjek erre a kérdésre. Keresek valami átmenetet.”

Átmenetet nem talált, és nem szólt semmit, mert visszariadt az első szavaktól, amelyeket erről a kényes tárgyról ki kellett volna ejteni.

Az asszony nem beszélt sétáról, és minden tekintetben bűbájos volt.

Éjfél tájban váltak el, és csak a következő hét szerdájára adtak találkozót egymásnak, mert Marelle-nének több este egymás után házon kívül kellett vacsoráznia.

Másnap, amikor Duroy a megmaradt négy pénzdarabot keresgélte a zsebében, hogy az ebédjét kifizesse, ötöt talált: az egyik arany volt.

Első pillanatban azt hitte, hogy előző este tévedésből egy húszfrankost adtak vissza neki, aztán megértette a dolgot, és szíve hevesen kezdett dobogni az állandó alamizsna megalázó érzésétől.

Mennyire megbánta, hogy nem szólt semmit! Ha energikusan beszél, ez nem történhetik meg.

Négy napon keresztül sok hiábavaló lépést és erőfeszítést tett, hogy öt aranyat szerezzen, s eközben elköltötte Clotilde második aranyát.

Legközelebbi találkozásuk alkalmával, ámbár dühös arccal mondta az asszonynak:

- Hallod-e, ne kezd újra a múltkori tréfát, mert meg találok haragudni - az mégis módját lelte, hogy ismét húsz frankot csúsztatson a nadrágja zsebébe.

Amikor felfedezte, felordított:

- Az istenfáját! - És áttette a mellényzsebébe, hogy keze ügyében legyen, mert egy árva fillérje sem volt.

Lelkiismeretét ezzel az okoskodással nyugtatta meg: „Mindent visszaadok neki egyszer. Végre is csak kölcsönpénzről van szó.”

Kétségbeesett könyörgéseire az újság pénztárosa végül hajlandó volt naponként öt frankot adni neki. Ez éppen hogy elég volt étkezéseire, de arra nem, hogy hatvan frankot visszaadjon.

Mivel pedig Clotilde-ot újra elfogta az az örült vágy, hogy éjszakai kirándulásokat tegyen Párizs valamennyi gyanús helyére, végre már nem is haragudott túlságosan, ha a kalandos kirándulások után egy-egy sárga csikót talált valamelyik zsebében, sőt, egyik napon a cipőjében is, másikon meg az óratartójában.

Ha az asszonynak olyan kívánságai vannak, amelyeket ő e pillanatban nem tud kielégíteni, természetes, hogy inkább az fizeti a költségeket, semhogy megfossa magát ezektől az élvezetektől.

Egyébiránt számon tartotta mindazt, amit ilyen módon kapott tőle, hogy valamikor visszatéríthesse.

Egy este így szólt Clotilde:

- Hiszed-e, hogy sohasem voltam még a Folies Bergère-ben? Elvinnél? - Duroy habozott, mert félt, hogy Rachellel találkozik. Aztán meggondolta: „Eh, végre is nem vagyok házasember. Ha az a leány meglát, megérti a helyzetet, és nem szólít meg. Különben is páholyban ülünk.”

Egy másik oknak is része volt az elhatározásában. Örült annak az alkalomnak, hogy Marelle-nét színházi páhollyal ajándékozhatja meg, egy fillér költség nélkül. Ez is egy fajtája a kárpótlásnak.

Clotilde-ot előbb a kocsiban hagyta, és maga ment a jegyért, nehogy az asszony meglássa, hogy ingyen kapja: aztán kiségitette a kocsiból, és bevonultak a hajlongó ellenőrök között.

Óriási tömeg nyüzsgött a sétálóhelyen. Csak nagy ügyel-bajjal tudtak áthatolni a férfiak és kószáló nőszemélyek tömkelegén. Végre eljutottak a maguk rekeszéig, és letelepedtek, bezárva a mozdulatlan földszint és a sétálóhely nyüzsgése közé.

De Marelle-né nemigen nézett a színpadra, csak a háta mögött sétáló lányokkal törődött; folyvást hátrafordult, hogy láthassa őket, szerette volna megérinteni mindet, megtapogatni a ruhadereket, arcukat, hajukat, hogy alaposan kitanulhassa, milyenek is ezek a teremtések.

Hirtelen megszólalt:

- Van itt egy kövér, barna nő, aki folyvást bennünket néz. Az imént azt hittem, hogy meg akar szólítani. Nem láttad?

- Nem. Bizonyosan csalódom - felelte Duroy. De ő már régen észrevette azt a nőt. Rachel volt; ott bolyongott körülöttük, haragos tekintettel, ajkán dühös szavakkal.

Duroy elment mellette az imént, amikor áttört a tömegen, s a leány halkán jó estét kívánt neki: olyan szemhunyorítással, amely azt jelentette: „Értem.” De nem viszonzta ezt a kedvességet, mert félt, hogy a szeretője meglátja, és hidegen, emelt fővel, megvető ajakkal ment tovább. A leány, akit már feltűzelt valami öntudatlan féltékenység, visszafordult, újra elment mellette, és hangosabban mondta:

- Jó estét, Georges.

Most sem felelt semmit.

Akkor már a leány mindenáron azt akarta, hogy megismerje, és köszönjön neki; minduntalan visszatért a páholy mögé, várva a kedvező pillanatot.

Mihelyt észrevette, hogy Marelle-né ránéz, megérintette ujjával Duroy vállát:

- Jó estét. Hogy vagy?

Az most sem fordult vissza.

A lány tovább beszélt:

- No, talán bizony megsüketültél csütörtök óta?

Nem felelt, és olyan megvető arcot vágott, mintha egy árva szóval sem akarna leereszkedni ehhez a teremtéshez. Az pedig dühösen felkacagott, és azt mondta:

- Hát meg is némultál? Önagysága talán megharapta a nyelvedet?

Duroy dühös mozdulatot tett, és felháborodott hangon szólt rá:

- Ki engedte meg, hogy megszólítson? Hordja el magát, vagy hűvösre tétetem!

Akkor aztán lángoló szemmel, dagadó mellel szájalni kezdett a leány:

- Ó, hát így vagyunk! No, megállj csak, te faragatlan tuskó! Ha az ember hazamegy egy nővel, legalább köszönni szokott neki. Amért most másikkal vagy, attól még megismerhetnél. Ha csak biccentettél volna nekem, amikor elmentem melletted az imént, nyugton hagytalak volna. De te a büszke urat akartad játszani. No, megállj! Majd adok én neked! Mit, még jó estét sem kívánsz nekem, amikor találkozunk...

Soká kiáltozott volna, de Marelle-né kinyitotta a páholy ajtaját, és elmenekült a tömegen keresztül, fejvesztetten keresve a kijárást. Duroy utánarohant, és iparkodott utolérni. Rachel, amint futni látta őket, diadalmasan üvöltötte:

- Fogják meg! Fogják meg azt a nőt! Ellopta a szeretőmet!

Itt is, ott is nevetés hallatszott a közönség között. Két úr mulatságból megragadta a menekülő asszony vállát, magával akarta vinni, és meg akarta csókolni. De Duroy utolérte, erőszakkal kitépte a kezükből, és magával vonszolta az utcára.

Clotilde belevetette magát egy várakozó üres bérkocsiba. Duroy utánaugrott, s amikor a kocsis megkérdezte:

- Hová tetszik?

Azt felelte:

- Ahová akar.

A kocsi lassan indult meg, döcögve a kövezeten. Clotilde ideges rohamot kapott, arcát eltakarta kezével, zokogott, fuldoklott; Duroy pedig nem tudta, mit tegyen, mit mondjon. Végül, sírását hallgatva, így dadogott:

- Hallgass ide, Clo, kis Clo, hadd magyarázzam meg a dolgot. Nem tehetek róla... Ismertem ezt a nőt valamikor... amikor Párizsba kerültem...

Az asszony hirtelen levette kezét arcáról, erőt vett rajta a megcsalt szerelmes asszony dühe, ez az őrző düh visszaadta a szavát, és gyors, szaggatott mondatokban, lihegve mondta:

- Ó... nyomorult... nyomorult... milyen hitvány vagy!... Hát lehetséges ez?... Micsoda szégyen!... Ó, istenem!... Micsoda szégyen!... Szégyen!...

Aztán, egyre jobban felhevülve, amint a gondolatai tisztábban kialakultak, és érvek jutottak az eszébe:

- Az én pénzemmel fizetted? És én még pénzt adtam neki... hogy erre a leányra költse... ó, a nyomorult!...

Néhány másodpercig mintha valami más, erősebb szót keresett volna, amely sehogy sem akart eszébe jutni, aztán egyszerre kibökte, olyan arccal, mintha köpött volna:

- Ó, disznó... disznó... disznó... Az én pénzemmel fizetted... Disznó... Disznó!...

Most már nem talált más szót, és egyre ezt ismételte:

- Disznó... disznó...

Egyszerre csak kihajolt a kocsis ablakán, és megfogta a kocsis kabátja ujját:

- Álljon meg! - Azzal kinyitotta az ajtót, s az utcára ugrott.

Georges utána akart menni, de ráivallt:

- Megtiltom, hogy kiszállj!... - Akkorát kiáltott, hogy a járókelők csoportosulni kezdtek körülötte, és Duroy meg sem moccant, mert félt a botránytól.

Az asszony ekkor kihúzta a zsebéből a pénztárcáját, s az utcai lámpa világánál aprópénzt keresett, kivett két frank ötvenet, markába nyomta a kocsisnak, és remegő hangon így szólt hozzá:

- Itt van... egyórai útért... én fizetek... vigye ezt a piszkos fickót a Boursault utcába, a Batignolles-ba.

A körülötte támadt csoport nevetni kezdett. Egy férfi azt mondta:

- Jól van, kicsike!

Egy kis csirkefogó pedig odaállt a kocsis mellé, bedugta fejét a nyitott ablakon, és éles hangon visított be:

- Jó éjszakát, strici!

Aztán újra megindult a kocsis, és nyomában egyre hallatszott a nevetés.

Duroy szomorúan ébredt másnap reggel.

Lassan öltözött fel, aztán leült az ablak mellé, és gondolkodni kezdett. Egész testében össze volt törve, mintha előző este alaposan elagyabugyálták volna. De hát sarkallta az, hogy pénzt kell szereznie, s először is Forestier-hez ment.

Barátja a dolgozószobájában fogadta, lábát melengetve a kandallónál.

- No, miért keltél ilyen korán?

- Nagyon komoly dologban. Becsületbeli adósságom van.

- Kártya?

Habozott egy darabig, aztán bevallotta:

- Kártya.

- Sok?

- Ötszáz frank.

Csak kétszáznyolcvannal tartozott.

Forestier kételkedve kérdezte meg:

- Kinek tartozol ezzel?

Duroy nem tudott mindjárt válaszolni.

- Hát... hát... egy carleville-i úrnak.

- Ugyan! És hol lakik az az úr?

- A... a...

Forestier elnevette magát:

- A Nekeresd utcában, ugye? Ismerem azt az urat, fiacskám. Ha kell húsz frank, az még rendelkezésedre áll, de több nem.

Duroy elfogadta az aranyat.

Aztán házról házra járt minden ismerősénél, és öt óráig összegyűjtött nyolcvan frankot.

Mivel pedig még kétszázat kellett volna találnia, elszántan belenyugodott a változhatatlanba, és megtartva azt, amit összegyűjtött, azt mormogta magában:

- Eh, nem emészttem magamat a ribanc miatt. Majd kifizetem, ha lesz miből.

Két hétig takarékosan, rendesen, szűziesen élt, teli energikus elhatározásokkal. Aztán erős szerelmi vágy fogta el. Úgy érezte, hogy esztendők óta nem tartott asszonyt a karjai között, s mint ahogy a tengerész megbolondul, amikor kikötőbe ér, ő is megremegett minden útjába kerülő szoknya láttára.

Egy este visszatért hát a Folies Bergère-be, remélve, hogy ott találja Rachelt. Meg is pillantotta mindjárt a bejáratnál, mert az nemigen hagyta el a mulatóhelyet.

Mosolyogva, kezét nyújtva indult felé. De a leány tetőtől talpig végigmérte.

- Mit akar tőlem?

Duroy nevetni próbált.

- Ugyan, ne akarj engem palira venni.

A lány hátat fordított neki, és kijelentette:

- Nem érintkezem stricikkel.

A legdurvább sértést választotta ki. Duroy érezte, hogy vérbe borul az arca, és egyedül tért haza.

A beteg, legyöngült, folyvást köhögő Forestier kínossá tette életét a szerkesztőségben, s mintha egyre csak azon törte volna fejét, hogy unalmas robotmunkákat eszeljen ki számára. Sőt, egy napon, ideges ingerültségében, hosszú, fullasztó köhögési roham után, amikor Duroy nem szerzett meg neki egy hírt, azt dörmögte:

- Ördögbe is, butább vagy, mint amilyenek hittelek.

Majdhogy fel nem pofozta, de türtőztette magát, elment, s csak azt gondolta magában:

„Jössz te még az én utcámba! - Egy hirtelen gondolat villant át az agyán, és hozzátette: - Felszarvazlak, öregem.” És távozóban dörzsölgette a kezét, úgy felvidította ez a terv.

Mindjárt másnap meg is akarta kezdeni a végrehajtását. Felderítő látogatást tett Forestier-nénél.

Amikor belépett hozzá, az asszony a pamlagon hevert és olvasott.

Kezet nyújtott neki, egyébként nem mozdult, éppen csak fejét fordította felé, s így szólt:

- Jó napot, Szépfiú. - Duroy úgy érezte, mintha arcul ütötték volna.

- Miért nevez így?

Az asszony mosolyogva felelte:

- Múlt héten találkoztam Marelle-nével, tőle hallottam, hogy keresztelték el magát az ő házánál.

Az asszony szeretetre méltó arckifejezése megnyugtatta. Egyébiránt mitől is félhetett volna?

- Elkényeztetni - folytatta Forestier-né. - Engem bezzeg csak akkor látogat meg, amikor éppen eszébe jut, minden borjúnyúzó pénteken, ugye?

Leült melléje, és újfajta kíváncsisággal, a csecsebecsüket gyűjtő műbarát kíváncsiságával nézegette. Bűbájos teremtés volt, gyöngéd és meleg, cirógatásokra termett szőkeség - és Duroy azt gondolta magában: „Határozottan többet ér a másiknál.” Nem is kételkedett a sikerében, úgy tetszett neki, hogy csak ki kell nyújtania a kezét, és leszakíthatja az asszonyt, mint valami gyümölcsöt.

Elszántan felelte:

- Azért nem jöttem magához, mert jobb volt így.

Az asszony nem értette, és megkérdezte:

- Hogyan? Miért?

- Miért? Hát nem találja ki?

- Nem, egyáltalán nem.

- Mert szerelmes vagyok magába... Ó, csak egy kicsit, egy egészen picikét... És nem akarok egészen szerelmes lenni...

Az asszonyon sem csodálkozás, sem sértődés nem látszott, még az sem, hogy talán hízeleg neki ez a vallomás; ugyanolyan közömbösen mosolygott tovább, és nyugodtan felelte:

- Ó, azért járhat ide. Énbelém nem szokás sokáig szerelmesnek lenni.

Duroyt még jobban meglepte a hang, mint a szavak, és megkérdezte:

- Miért?

- Mert hiábavaló, és mert ezt hamar megértetem mindenkivel. Ha előbb vallotta volna meg az aggodalmát, megnyugtatom, és felszólítom, hogy éppen ellenkezőleg, minél gyakrabban jöjjön.

Duroy szenvedélyes hangon kiáltott fel:

- Lehet is az érzelmeknek parancsolni!

Az asszony feléje fordult:

- Kedves barátom, én a szerelmes embert törlöm az élők sorából. Hülyének tekintem, sőt, nemcsak hülyének, veszedelmesnek is. Azokkal, akik szerelmesek belém, vagy azt állítják magukról, hogy szerelmesek, megszakítok minden baráti kapcsolatot; először is, mert untatnak, azután meg, mert olyan gyanúsak nekem, mint a veszett kutya, amely akármikor rohamot kaphat. Erkölcsi vesztegár alá helyezem őket, míg csak a betegségük el nem múlik. Ezt ne feledje el. Jól tudom, hogy maguknál a szerelem semmi más, mint egy fajtája az étvágynak, nálam pedig, ellenkezőleg, olyan... lelki áldozás lenne, s ez nem fér bele a férfiak vallásába. Maguk a betűjét értik a vallásnak, én a szellemét. Hanem... nézzen csak jól a szemem közé...

Már nem mosolygott. Arca nyugodt és hideg volt, és minden szót külön hangsúlyozva mondta:

- Soha, soha nem leszek a kedvese, érte? Szóval tökéletesen felesleges, sőt, káros is lenne, ha ezután is megmaradna kívánsága mellett. Most pedig, hogy... a műtét megtörtént... akarja, hogy barátok legyünk, jó barátok, de igazi barátok, minden rejtett gondolat nélkül?

Duroy megértette, hogy ezzel az ítélettel szemben nincs apelláta, és hiábavaló minden próbálkozás.

Ebbe tüstént belenyugodott, teljes őszinteséggel - és odanyújtotta két kezét, boldogan, hogy ilyen szövetségest szerezhet az életben.

- A magáé vagyok, úgy, ahogy akarja.

Az asszony megérezte hangjában az őszinteséget, és ő is odanyújtotta mindkét kezét.

Duroy megcsókolta mind a kettőt egymás után, aztán fejét felemelve, egyszerűen ennyit mondott:

- Az áldóját, ha ilyen asszonyra akadok, mint maga, milyen boldogan vettem volna feleségül!

Ez végre megindította az asszonyt, úgy simogatta ez a mondat, mint az asszonyokat minden olyan bók, amely megtalálja a szívüket; s olyan gyors, hálás pillantást röpített felé, aminőkkel a férfit rabszolgájukká teszik.

Aztán, mert Duroy nem talált átmenetet, hogy folytassa a társalgást, szelíd hangon szólalt meg, egyik ujját a fiatalember karjára téve:

- Tüstént meg is kezdem barátnői mesterségemet. Maga ügyetlen ember, kedvesem. Beszélhetek őszintén?

- Igen.

- Egészen őszintén?

- Egészen őszintén.

- Nos hát, látogassa meg Walternét, aki igen sokra becsüli magát, és iparkodjék tetszeni neki. Nála elhelyezheti a bókjait, ámbár tisztességes asszony, értsen meg jól, tökéletesen tisztességes. Ő, nála sincs semmi remény a... rablásra. De ennél okosabbat is érhet el, ha szívesen látott vendég lesz. Tudom, hogy ma még alantas helyzete van az újságnál. De azért ne féljen semmitől, minden munkatársat egyforma jóindulattal fogadnak. Menjen el hozzá, higgyen nekem.

Duroy mosolyogva mondta:

- Köszönöm, maga igazi angyal... őrzőangyal. - Aztán tovább beszéltek mindenféléről.

Duroy sokáig maradt, mert be akarta bizonyítani, hogy jól érzi magát mellette, távozóban újra megkérdezte:

- Hát áll az alku: barátok vagyunk?

- Áll az alku.

Duroy érezte, mekkora hatást ért el az imént a bókjával, s újra megerősítette:

- Ha pedig valaha özvegyen marad, máris jelentkezem kérőnek. - Aztán gyorsan elmenekült, hogy az asszony ne érjen rá megharagudni.

Walterné meglátogatása kissé zavarba hozta, hiszen nem hívták meg, és nem akart ügyetlenséget elkövetni. A főszerkesztő jóindulattal bánik vele, megbecsüli szolgálatait, legszívesebben őt választja ki nehéz feladatok megoldására; miért ne használná fel ezt a kegyet arra, hogy bejusson a házába?

Egy szép napon tehát jókor felkelt, elment a vásárcsarnokba abban az időben, amikor legjavában folyt az eladás, és körülbelül tíz frankért vagy húsz darab csodálatos körtét szerzett. Gondosan bekötözte egy fületlen kosárba, hogy úgy lássék, mintha messziről jött küldemény lenne, és elvitte a főszerkesztőék házmesteréhez egy névjeggyel, amelyre ezt írta:

GEORGES DUROY

mély tisztelettel kéri Walterné őnagyságát, hogy fogadja szívesen ezt a kis gyümölcsöt, amit ma reggel kapott Normandiából.

Másnap szerkesztőségi levélszekrényében egy borítékot talált Walterné névjegyével, aki *hálás köszönetet mond Duroy úrnak, és minden szombaton otthon van.*

A következő szombaton megjelent nála.

Walter a Malesherbes bulváron saját, kettős homlokzatú házában lakott, amelynek egyik felét a gyakorlati emberek takarékos szokása szerint bérbe adta. A házmester lakása közepén volt, ugyanaz az ember nyitott kaput a háziúrnak is, a lakónak is, és mind a két bejáratnak a gazdag

úri palota látszatát adta meg a templomszolgára emlékeztető külsejével, fehér harisnyás, vastag lábikrájával és aranygombos, skarláthajtókás libériájával.

A fogadótermek az első emeleten voltak, előttük pedig egy tapétázott és ajtófüggönyökkel elzárt előszoba. A székeken két lakáj szundikált. Egyik elvette Duroy felöltőjét, másik a pálcáját ragadta el, kinyitott egy ajtót, a látogató előtt lépett be, majd félreállt, előreengedte.

A fiatalember zavartan nézegetett mindenfelé, s egyszerre csak ülő embereket pillantott meg egy tükörben, akik mintha igen messzire lettek volna. Először eltévesztette az irányt, mert a tükör megcsalta a szemét, aztán átment még két üres szalonon, s akkor egy boglárkamintás, kék selyemmel tapétázott budoárfélébe ért, ahol négy hölgy beszélgetett halkán, egy teás-csészékkel megrakott kerek asztal körül.

Akármeekkora biztonságra tett is szert párizsi életében és főként riporter mesteriségében, mely állandóan nevezetes személyiségekkel hozta érintkezésbe, mégis megfélemlítette kissé a színpadias bebocsátás s útja az üres szalonokon át.

Azt dadogta:

- Nagyságos asszonyom, bátorkodtam... - és közben kereste a ház asszonyát.

Az feléje nyújtotta a kezét - Duroy meghajolva fogta meg, s az asszony ennyit mondott:

- Nagyon kedves, hogy eljött. - Széket mutatott neki, s amikor Duroy le akart ülni, valósággal beleesett a székbe, mert sokkal magasabbnak hitte.

Eközben elhallgatott a társaság. Most egyik asszony újra megszólalt. A hidegről beszéltek, amely keményre fordult, de mégsem annyira, hogy megszüntesse a tifuszbajrányt, vagy hogy korcsolyázni lehessen. És mindenki elmondta véleményét a párizsi fagy kezdetéről; aztán ki-ki előadta, hogy melyik évszakot kedveli jobban - mindazokkal a banális okokkal, amelyek úgy szállonganak az elmékben, mint lakásokban a por.

Duroy visszafordult az ajtó halk neszére, s két tükörelakon keresztül észrevett egy közeledő kövér hölgyet. Mihelyt a budoárba ért, egyik látogató felállt, kezét szorított mindenkivel és távozott, s a fiatalember a többi szalonon át is követte tekintetével fekete hátát, amelyen fekete gyöngyök csillogtak.

Amint a személyváltás okozta mozgolódás elült, hirtelen, minden átmenet nélkül a marokkói kérdésre és a keleti háborúra terelődött a beszéd, meg az angolok dél-afrikai bajaira.

A hölgyek csak úgy emlékezetből vitatták meg ezeket a kérdéseket, mintha valami sokszor elpróbált, illedelmes társaságbeli darabot adnának elő.

Új jelenet következett, egy kisütött hajú kis szőke nő lépett be, s emiatt viszont egy középkorú, magas, száraz hölgy távozott.

Aztán arról beszéltek, hogy milyen eshetőségei vannak Linet úrnak az akadémiai tagságra. Az újonnan érkezett hölgy szilárdan állította, hogy Linet-t kibuktatja Cabanon Lebas, egy szép verses *Don Quijote* dráma szerzője.

- Tudják, hogy jövő télen előadják az Odéonban?

- Ah, csakugyan? Feltétlenül megnézem; igazán irodalmi kísérlet!

Walterné kecsesen válaszolt, nyugodtan és közömbösen, egy pillanatig sem habozva, hogy mit mondjon, mert a véleménye mindig jó előre készen volt.

De észrevette, hogy sötétedik, csöngetett, lámpákat hozatott, miközben folyvást odahallgatott a limonádéforrás gyanánt csörgedező társalgásra, és arra gondolt, hogy elfelejtett beszólni a vésnökhöz a legközelebbi vacsorájára szóló meghívókért.

Kissé kövér volt, de még mindig szép, abban a veszedelmes korban, amikor már közel van az összeomlás. Nagy gonddal, elővigyázatossággal, higiéniaival és kenőcsökkel tartotta fenn a szépségét. Okos, mérsékelt és józan asszony volt; az a fajta, akinek elméje olyan egyenesre van nyírva, mint egy francia kert. Meglepetés nem éri a sétálót, de valami gyönyörűséget talál benne. Volt esze, finom, diszkrét és biztos esze - ez pótolta nála a képzelőtehetséget, a jószágot, az odaadást -, és volt benne valami nyugodt jóindulat minden és mindenki iránt.

Észrevette, hogy Duroy nem szól semmit, hozzá sem beszél senki, és kissé zavartnak látszik; és mert a hölgyek még most sem hagyták nyugton az Akadémiát, kedves tárgyukat, amellyel mindig oly soká szoktak foglalkozni, megkérdezte:

- Maga mindenki másnál jobban van tájékozva, Duroy. Kire szavazna maga?

A fiatalember habozás nélkül válaszolta:

- Nagyságos asszonyom, én ebben a kérdésben sohasem vizsgáltnám a jelöltek mindig kétségbe vonható érdemeit, hanem a korukat és az egészségüket. Nem jogcímüket kérdezném, hanem a betegségüket. Nem kutatnám, hogy lefordították-e rímes versbe Lope de Vegát, hanem alaposan tájékozódnám a májuk, a szívük a veséjük és a hátgerincük állapotáról. Az én szememben egy jó kis szívtágulás, egy jó albuminuria, főként pedig a mozgatóidegek kezdődő bénulása százszorta többet ér, mint negyven kötetnyi szószaporítás a haza eszméjéről a barbár népek költészetében.

Ezt a vélekedést megdöbbsent hallgatás fogadta.

Walterné mosolyogva szólalt meg:

- Ugyan miért?

- Azért - felelte Duroy -, mert én mindig csak azt kutatom, hogy mi szerezheti a legnagyobb gyönyörűséget az asszonyoknak. Márpedig az Akadémia igazán csak akkor érdekli önöket, amikor egy akadémikus meghal. Minél több hal meg, annál boldogabbak lehetnek önök. Hát hogy gyorsabban haljanak meg, öregeket és betegeket kell megválasztani.

Mivel a hölgyek kissé még mindig meg voltak lepve, hozzátette:

- Különbem én is úgy vagyok ezekkel, mint önök, és igen szívesen olvasom a párizsi újdonságok között egy akadémikus halála hírért. Tüstént azt kérdezem: ki lesz az utóda? És megcsinálom a magam listáját. Játék ez, igen kedves kisjáték, amit minden párizsi szalonban játszanak, valahányszor egy halhatatlan meghal: „A halál és a negyven aggastyán” a neve.

A hölgyek még most is zavarban voltak, de azért elmosolyodtak, annyira talpraesett volt ez a megjegyzés.

Duroy felállt, és így fejezte be mondókáját:

- Önök választják őket, hölgyeim, csak azért, hogy halálukban örömet leljenek. Válasszanak hát öregeket, nagyon öregeket, minél öregebbeket, s egyébbel ne is törődjenek soha.

Aztán kecsesen eltávozott.

Mihelyt elment, egyik asszony kijelentette:

- Mulatságos fiú. Kicsoda voltaképpen?

- Egyik munkatársunk - felelte Walterné -, még csak jelentéktelen munkát végez az újságnál, de bizonyos vagyok, hogy hamarosan viszi valamire.

Duroy vidáman, nagy tánclépésekkel ment végig a Malesherbes bulváron, meg volt elégedve a távozásával, s azt mormogta magában:

- Az indulás szerencsés volt.

Ezen az estén kibékült Rachellel.

A következő hét két eseményt hozott számára. Kinevezték a rovat vezetőjének, és Walterné meghívta vacsorára. Tüstént észrevette, hogy a két esemény között van valami kapcsolat.

A *Francia Élet* elsősorban üzleti újság volt, tulajdonosa pénzember lévén, aki csak emelő-rúdnak használta fel a sajtót és a képviselőséget. Fegyvert kovácsolt magának a kedélyességből, mindig a derék ember mosolygós álarca alatt dolgozott, de mindenféle ügyében csak olyan embereket használt fel, akiknek tulajdonságait kitapogatta, megvizsgálta, kiszimatolta, s akiket agyafúrtnak, vakmerőnek és hajlékonynak érzett, Duroyt, akit a hírovat vezetőjévé tett, használható fickónak tartotta.

Ezt a funkciót eddig a szerkesztőség titkára, Boisrenard töltötte be, egy korrekt, pontos és hivatalnok módra aprólékos, öreg újságíró. Harminc esztendő alatt tizenegy különböző újság szerkesztőségének titkára volt, de cselekvésének vagy látásának módja egy hajszálnyit sem változott. Úgy ment át egyik szerkesztőségből a másikba, mint ahogy vendéglőt változtat az ember, s alig vette észre, hogy az ételek íze nem egészen egyforma. Minden politikai és vallási vélekedés idegen maradt számára. Odaadással szolgálta az újságot, akármilyen volt is, értette a dolgát, és aranyat ért nagy tapasztalata. Úgy dolgozott, mint a vak, aki nem lát semmit, mint a süket, aki nem hall semmit, mint a néma, aki soha nem beszél semmiről. De azért nagy adag újságírói becsület lakozott benne, és nem adta volna oda magát olyasvalamire, amit a mestersege sajátos szempontjából nem ítélt becsületesnek, lojálisnak és korrektnek.

Walter megbecsülte ugyan, de azért sokszor szerette volna, ha másra bízhatja a híreket - véleménye szerint az újság gerincét. Ennek a rovatnak a segítségével lehet felröppenteni az új híreket, megindítani a pletykákat, hatni a közönségre és az árfolyamokra. Két előkelő estély leírása közé ártatlan arccal be kell csúsztatni a lényeges dolgot, inkább sejtetve, mint kimondva.

Célzásokkal kell kitaláltatni azt, amit az ember akar; úgy cáfolni, hogy a kósza hír megerősödjék, vagy úgy erősítgetni, hogy senki se higgye el. Szükséges, hogy a napi hírekben mindenki mindennap találjon legalább egy sort, ami őt érdekli, hogy mindenki elolvassa ezt a rovatot. Gondolni kell mindenre és mindenkire, minden társaságra, minden foglalkozásra, Párizsra és a vidékre, a hadseregre és a festőkre, a papságra és az iskolákra, a bírákra és a kurtizánokra.

Annak, aki ezt a rovatot irányítja s a riporterek seregét vezényli, mindig éber, minden hájjal megkent embernek kell lennie, mindig résen kell állnia, bizalmatlanul, előrelátóan, furfangosan, fürgén és hajlékonyan, csalhatatlan szimattal felfegyverezve, hogy első pillantásra megismerje a hamis hírt, meg tudja ítélni, hogy mit jó elmondani és mit eltitkolni; ki tudja találni, mi fog hatni a közönségre; és tudnia kell végül úgy feltálatni a dolgot, hogy sokszoros legyen a hatása.

A hosszú gyakorlat Boisrenard mellett szolgált, de hát nem tudott imponálni és sikkesen írni; főképpen pedig az az agyafúrtság hiányzott belőle, aminek vele kell születni az emberrel, hogy mindennap megérezze a gazdája titkos gondolatait.

Duroy bizonyára tökéletesen beválik ezen a helyen, és pompásan kiegészíti a szerkesztőséget ennél a lapnál, amely a Norbert de Varenne kifejezése szerint „az állampapírok és a politikai meggyőződések árfolyamán hajózik”.

A *Francia Élet* sugalmazója és igazi szerkesztője egy fél tucat képviselő volt, érdektársak mindazokban a spekulációkban, amelyeket a laptulajdonos főszerkesztő megindított vagy támogatott. A képviselőházban „Walter bandájának” nevezték őket, és irigyelték, mert Walter segítségével sok pénzt kereshettek.

Forestier, a politikai rovatvezető, csak bábja volt ezeknek az üzletembereknek, a sugalmazott intenciók végrehajtója. Ők adták értésére, hogy mi legyen a vezércikkben, amit mindig odahaza írt meg - mint mondotta, azért, hogy nyugodtan dolgozhassék.

De hogy irodalmi és párizsias jelleget adjanak az újságnak, szerződtettek két, különböző műfajokban híres író: Jacques Rivalt, aki aktuális cikkeket írt, és Norbert de Varenne-t, aki költő volt, és a maga szeszélyei szerint írt cikkeket, vagyis inkább elbeszéléseket az új iskola modorában.

Aztán olcsó áron szereztek néhány művésztől, festésztől, zenéről, színházról író kritikust, egy kriminalistát és egy lóverseny tudósítót, az irodalmi mindenek nagy zsoldos törzséből. Két társaságbeli hölgy, *Rózsaszín Dominó* és *Fehér Kacsó*, a társaság híreit küldték be, írtak a divatról, az elegáns életről, az etikett és a jó modor kérdéseiről, és pletykákat közöltek előkelő hölgyek köréből.

És a *Francia Élet* a különböző kezeiktől kormányozottan „hajózott az árfolyamokon”.

Duroy még fel sem ocsúdott örömeiből, amiért a napihírovat vezetőjének kinevezték, amikor megkapott egy kis dombornyomású kártyát, és azt olvasta rajta:

Walterék kérik Georges Duroy urat, hogy szerencséltesse őket vacsorára csütörtökön, január 20-án.

Ez az új kegy, amely nyomon követte a másikat, olyan örömmel töltötte el, hogy megcsókolta a meghívót, akárcsak egy szerelmes levelet. Aztán elment a pénztárhoz, hogy megbeszélje vele rendelkezési keretének súlyos kérdését.

A napihírovat vezetőjének rendes költségvetési kerete van, abból fizeti a riportereit, s a jó vagy kevésbé jó híreket, amiket egyik vagy másik hoz, ahogy a kertészek hordják gyümölcsüket a primőrkereskedőkhöz.

Kezdetnek havi ezerkétszáz frankot bocsátottak Duroy rendelkezésére; erősen elhatározta, hogy ebből nagy részt kanyarít ki magának.

Heves sürgetésére a pénztáros végre is előlegezett neki négyszáz frankot. Első pillanatban határozottan az volt a szándéka, hogy visszaküldi Marelle-nének azt a kétszáznyolcvan frankot, amivel tartozik neki, de csaknem azonnal meggondolta, hogy akkor mindössze százhusz frank maradna a kezében, s ez éppenséggel nem elég ahhoz, hogy kellő módon indítsa meg a most kezére adott gépezetet - későbbi időkre halasztotta hát az adósságfizetést.

Két napig az elhelyezkedéssel foglalkozott, mert külön asztalt és levéltartókat örökölt a nagy, közös szerkesztőségi szobában. Ő foglalta el ennek a szobának egyik végét. A szoba másik végében pedig Boisrenard uralkodott, akinek kora ellenére is ébenfekete haja örökösén ráborult egy papírlapra.

A középben levő hosszú asztal a repülő munkatársaké volt. Rendesen padnak szolgált, és ültek rajta, vagy lelógatva szélén a lábukat, vagy törökösen a közepén. Néha öten-hatan is kuporogtak ezen az asztalon, buzgón játszva a labdafogóval.

Duroy végül maga is kedvet kapott erre a szórakozásra, és ügyességre tett szert benne, Saint-Potin vezetése alatt és tanácsai segítségével.

Forestier, aki mind rosszabb bőrben volt, rábízta legutóbb vásárolt, antillai fából készült szép labdafogóját, mert kissé nehéznek találta - és Duroy erős karral ugratta a zsinóron a nagy fekete golyót, halkán számlálva:

- Egy, kettő, három, négy, öt, hat.

Éppen azon a napon, amikor Walterékhoz volt hivatalos vacsorára, sikerült először húszas sorozatot csinálnia.

„Ez jó nap - gondolta magában -, minden téren sikerem van.” Mert a labdafogó játékban való ügyesség csakugyan valami magasabbrendűséget jelentett a *Francia Élet* szerkesztőségében.

Korán otthagytta a szerkesztőséget, hogy ráérjen átöltözködni, s éppen hazafelé tartott a Londres utcán, amikor meglátott maga előtt egy asszonykát, aki Marelle-néra emlékeztette. Érezte, hogy arcába száll a vér, s a szíve dobogni kezdett. Átment a másik oldalra, hogy oldalról is megnézhesse az asszonykát. Az is megállt, hogy átmenjen a másik oldalra. Nem ő volt; Duroy fellélegzett.

Gyakran gondolkozott azon, hogyan viselkedjék, ha szembetalálkozik vele. Köszönjön-e neki, vagy úgy tegyen, mintha nem látná?

„Nem látnám meg” - gondolta magában.

Hideg volt, az utcai csatornákra jégkéreg fagyott. A gyalogjárók szárazán szürkéltek a gáz fényében.

Amikor a fiatalember hazaért, azt gondolta: „El kell költöznöm innét. Ez a lakás már nem elég nekem.” Idegesnek és vidámnak érezte magát, képes lett volna a háztetőkön szaladgálni, s míg ágyától az ablakig ment, hangosan ismételte:

- Most jön a szerencse! Ez a szerencse! Meg kell írnom az apámnak.

Időről időre szokott az apjának írni; és a levél mindig nagy örömet vitt a kis útszéli normand kocsmába, amely azon a magas dombtetőn állott, ahonnan látni lehet Rouent és a Szajna széles völgyét.

Időnként ő is kapott egy kék borítékot; nagy, reszketős betűkkel volt ráírva a címe, és változatlanul mindig ezeket a sorokat olvasta az apai levél elején:

Édes fiam, mi hála istennek jól vagyunk, anyáddal együtt. Itt, errefelé, semmi különös újság nincsen. De azért megírom, hogy...

És a szívében megőrzött valami érdeklődést a falu dolgai, a szomszédok élete s a földek meg a termés állapota iránt.

Ismételte magában, míg kis tükre előtt fehér nyakkendője csokrát kötözte:

- Ezt még holnap megírom az apámnak. Csodálkozna az öreg, ha látná, ma este hová megyek! Az áldóját, ma olyan vacsorát eszem végig, amilyent ő életében nem látott. - És hirtelen feltűnt előtte az otthoni füstös, fekete konyha, az üres kávéházi terem mögött, a lábasok, amik sárga villanást vetnek a falra, a macska a kandallónál, amely orrát a tűzhöz tartja, s olyan,

mint egy összekuporodott kiméra; az időtől és a kiömlött folyadékoktól megszírosodott asztal, a közepén párolgó levesestál és a két tányér között égő gyertya. És látta a férfit meg az asszonyt is, apját és anyját, a két lassú mozgású parasztot, amint apródonként kanalazzák a levest. Ismerte öreg arcuk legkisebb ráncait, karjuknak, fejüknek legkisebb mozdulatait is. Még azt is tudta, mit beszélnek minden este, amikor egymással szemközt ülve vacsoráznak. Ezt is elgondolta: „Egyszer csak mégis meg kell látogatnom őket.” De eközben elkészült az öltözködéssel, elfújta a lámpát, és lement.

A külső bulváron utcalányok szegődtek mellé. Lerázta őket magáról, és heves megvetéssel mondta:

- Nem hagytok békén? - Mintha megsértették, félreismerték volna... Minek nézik őt? Hát ezek a cafatok nem tudnak különbséget tenni ember és ember között? Amint így fekete frakkban vacsorára ment gazdag, közismert, jelentékeny emberekhez, úgy érezte magát, mintha új személyiséggé, más emberré vált volna, a társaság, az igazi társaság tagjává.

Nyugodtan lépett be a nagy bronz fáklyatartókkal megvilágított előszobába, és természetes mozdulattal nyújtotta át sétatálcáját, felöltőjét a két lakáznak, aki odalépett hozzá.

Valamennyi szalon ki volt világítva. Walterné a másodikban, a nagyobbikban fogadott. Elbűvölő mosollyal üdvözölte, és Duroy kezét szorította a két előtte érkezett férfiúval, Firmin és Laroche-Mathieu képviselőkkel, a *Francia Élet* titkos szerkesztőtársaival. Különösen Laroche-Mathieu-nek volt nagy tekintélye az újságnál, mint a képviselőház nagy befolyású tagjának. Mindenki bizonyosra vette, hogy miniszter lesz valamikor.

Azután megérkeztek Forestier-ék; az asszony elragadó volt rózsaszín ruhájában. Duroy csodálkozva látta, hogy bizalmas viszonyban van a két honatyával. Laroche-Mathieu-vel több mint öt percig beszélt suttogva a kandalló mellett. Charles kimerültnék látszott. Egy hónap óta erősen lefogyott, folyvást köhécselt, és azt ismételte:

- Igazán rá kéne szánnom magamat, hogy a tél végét valahol délen töltsem el.

Norbert de Varenne és Jacques Rival egyszerre jelent meg. Aztán kinyílt egy ajtó a terem végében, és belépett Walter, két nagy, tizenhat-tizennyolc éves leánnyal; egyik csúnya volt, a másik csinos.

Duroy tudta ugyan, hogy gazdája családapa, de azért mégis elcsodálkozott. Éppoly kevésbé gondolt a főszerkesztő leányaira, mint azokra a távoli országokra, amelyeket sohasem lát meg az ember. Meg aztán egészen kislányoknak képzelte őket, és most felnőtt nők jelennek meg előtte. Afféle kis belső zavart érzett, aminőt nyílt színen történő változások szoktak előidézni.

Bemutatás után mind a kettő kezét nyújtott neki, aztán leültek egy kis asztalhoz, amely kétségtelenül nekik volt fenntartva, s egy kosárából selyemfonalat kezdtek gombolyítani.

Még mindig vártak valakire, s a társaság csendes volt; az a fajta zavar fogott el mindenkit, amely meg szokta előzni az efféle vacsorákat, ahol különböző szellemű légkörből való emberek kerülnek össze, különböző nappali elfoglaltságok után.

Duroy unalmában a falra pillantott, s Walter messziről odaszólt neki, azzal a nyilvánvaló kívánsággal, hogy a kincseit mutogathassa:

- A képeimet nézi - a birtokosrag erősen kihallatszott a „képeimet” szóból. - Majd megmutatom magának. - És lámpát fogott a kezébe, hogy minden részletet világosan lehessen látni.

- Itt vannak a tájképek - mondotta.

A fal közepén Guillaumet-nak egy nagy vászna látszott, normandiai tengerpart viharos ég alatt. Lejjebb Harpignies-nak egy erdőképe, aztán egy algíri síkság, Guillaumet-tól; a látóhatár szélén egy nagy teve állott magas lábain, mint valami különös műemlék.

Walter továbbment a szomszéd falhoz, és szertartásmesterhez illő komoly hangon jelentette be:

- Ez itt a grandiózus festészet. - Négy vászon volt ott: egy *Kórházi látogatás* Gervex-től; egy *Arató nő* Bastien-Lepage-tól; egy *Özvegy* Bouguereau-tól és egy *Kivégzés* Jean-Paul-Laurens-tól. Ez utóbbi mű azt ábrázolta, hogy egy vendée-i papot a templom falához állítva lő agyon a kékek egy különítménye.

A főszerkesztő komoly arcán mosoly suhant végig, amikor a következő falra mutatott.

- Itt vannak a zsánerképek. - Először is Jean Béraud-nak egy kis vászna tűnt szembe, a címe: *Fenn és lenn*. Csinos párizsi nőt ábrázolt, amint egy mozgó lóvasút lépcsőjén mászik fel. Feje éppen felbukkant a kocsi emeletén, s a padokon ülő férfiak mohó gyönyörűséggel veszik észre a feléjük közeledő fiatal arcot, az alsó peronon álló férfiak pedig vágyakozó vagy méltatlankodó arckifejezéssel szemlélik az ifjú nő lábát.

Walter kinyújtott karral tartotta a lámpát, és huncut nevetéssel ismételte:

- No, ugye mulatságos? Ugye mulatságos?

Aztán Lambert *Életmentés* című képét világította meg.

Egy asztal közepén ülő macskakölyök csodálkozva, elképedve vizsgálga egy pohár vízben fuldokló legyet. Egyik lábát felemeli, hogy hirtelen kiragadja a vízből. De még nem határozta el magát. Habozik. Vajon mit fog tenni?

Aztán egy *Detaille*-képet mutatott a főszerkesztő: *A lecke* volt a címe: egy katonát ábrázolt a kaszárnyában, amint egy kiskutyát dobolni tanít - és kijelentette:

- Mennyi szellem van ebben!

Duroy helyeslően mosolygott, és el volt ragadtatva.

- Milyen bájos, milyen bájos... milyen... - hirtelen elakadt, mert meghallotta háta mögött a belépő Marelle-né hangját.

A főszerkesztő folytatta a képek megvilágítását és a magyarázatát.

Most Maurice Leloir egy vízfestményét mutatta meg: *Az akadály* címűt. Ezen azt lehetett látni, hogy egy gyaloghintó elakadt az utcán, két munkásforma ember viaskodása miatt - a két fickó valóságos Herkules módjára harcol. A gyaloghintó ablakán elragadó asszonyi arc hajol ki, és nézi... nézi, türelmetlenség és félelem nélkül, sőt bizonyos bámulattal, hogy küzd egymással a két férfi.

Walter folyvást azt mondogatta:

- Van még több is a következő szobákban, de azok kevésbé ismert, kevésbé megállapodott értékű festőktől valók. Ez itt az én „Négyzetes szalonom”.² Mostanában vásárolok képeket a fiataloktól, az egészen fiataloktól is, és tartalékba helyezem a belső szobákba, addig is, míg a szerzőik hírnévre kapnak. - Aztán halkán tette hozzá: - Most van a legjobb idő képvásárlásra. A festők majd meghalnak éhen. Nincs egy fillérjük se, egy veszekedett fillérjük se...

² Salon carré - a Louvre-nak az a terme, ahol a legértékesebb műkincsek vannak elhelyezve.

De Duroy nem látott semmit, a beszédet is csak hallotta, de nem értette. Marelle-né ott van mögötte. Mitévő legyen? Ha köszön neki, esetleg hátat fordít, vagy odavet valami sértő szót. Ha nem lép oda hozzá, mit gondol a társaság?

Azt gondolta magában: „Mindenesetre megpróbálok időt nyerni.”

Annyira izgatott volt, hogy egy pillanatig hirtelen rosszul élt, akart színlelni, csak hogy elmehessen.

A falak megszemlélése véget ért. A főszerkesztő letette a lámpát, és elindult, hogy az utoljára érkezett vendégeket üdvözlje. Duroy pedig egymagában folytatta a képek tanulmányozását, mintha nem tudna betelni a megcsodálásukkal.

Tökéletesen meg volt zavarodva. Mitévő legyen? Hallotta a hangokat, megértette a beszélgetést. Forestier-né megszólította:

- Igaz, Duroy... - Odasietett hozzá. Az asszony figyelmébe akarta ajánlani egy barátnőjét, aki nagy estélyt adott, és szeretné, ha megemlékeznének róla a *Francia Élet* hírrovatóban.

- Feltétlenül, nagyságos asszonyom, feltétlenül... - dadogta Duroy.

Marelle-né most egészen közel állt hozzá. Nem mert megfordulni, hogy távozzék.

Egyszerre azt hitte, hogy megbolondult. Marelle-né hangosan így szólt hozzá:

- Adjon isten, Szépfű. Hát már meg sem ismer?

Hirtelen sarkon fordult. Az asszony ott állt előtte és mosolygott; a szeme csupa vidámság és szeretet volt. És nyújtotta felé a kezét.

Reszketve fogta meg, még mindig valami csalafintaságtól, valami álnokságtól félve. Az asszony derűs hangon folytatta:

- Mit csinál? Ezer esztendeje nem láttam.

Duroy dadogott, képtelen volt visszanyerni a hidegvérét.

- Nagyon sok dolgom van, nagyságos asszonyom, nagyon sok dolgom. Walter úr új munkakörrel bízott meg, és ez borzasztóan elfoglal.

Az asszony folyvást szembenézett vele, s a tekintetében nem fedezhetett föl semmi mást, csak jóindulatot. Az felelte:

- Tudom. De ez még nem ok arra, hogy a barátairól megfeledkezzék.

Egy belépő kövér hölgy választotta szét őket: kivágott ruhás, vörös karú, vörös arcú, feltűnően öltözött és fésült kövér hölgy, aki oly nehézkesen járt, hogy mozgása láttán az ember valósággal érezte combjának súlyát és vastagságát.

Duroy észrevette, hogy mindenki igen előzékeny vele, és megkérdezte Forestier-nétől:

- Ki ez?

- Percemur vicomtesse, aki *Fehér Kacsó* álnéven szokott írni.

Duroy elképedt, és nagy nevetésként támadt:

- *Fehér Kacsó! Fehér Kacsó!* És én mindig olyan fiatal asszonynak képzeltem, mint maga! Hát ez a *Fehér Kacsó*? Nagyon jó, nagyon jó!

Az ajtóban megjelent egy lakáj, és jelentette:

- Tálalva van.

A vacsora banális és vidám volt - olyan vacsora, amelynek résztvevői mindenről beszélnek, és nem mondanak semmit. Duroy a főszerkesztő idősebbik lánya, a csúnya Rose és Marelle-né között ült. Ez a szomszédság kissé feszélyezte, bár az asszony láthatóan jól érezte magát, és szokott szellemességével csevegett. Duroy eleinte zavarban volt, tétovázott, mint a muzsikus, aki eltévesztette a hangnemet. De lassanként mégis visszatért a biztonsága, tekintetük folyvást találkozott, kutatta a másikat, és bensőségesen, szinte érzékenyen fonódott össze, akárcsak azelőtt.

Egyszerre mintha úgy érezte volna, hogy az asztal alatt megérinti valami a lábát. Lábszárát csöndesen előretolta, és találkozott szomszédjával, mely egyáltalán nem húzódott vissza az érintés elől. E pillanatban nem beszéltek, s másik szomszédjuk felé fordultak mind a ketten.

Duroy dobogó szívvel, kissé még tovább tolt a térdét. Gyöngéd szorítás volt a válasz. Ekkor megértette, hogy szerelmük újakezdődött.

Hogy mit beszéltek ezután? Semmi különöset; de ajkuk megremegett, valahányszor egymásra néztek.

A fiatalember eközben kedves akart lenni a gazdája leányával, s időnként hozzá is szólt egy-egy szót. Az úgy felelgetett neki, akárcsak az anyja; habozás nélkül tudta mindig, mit kell mondania.

Percemur vicomtesse, Walterné jobbján, hercegnő módján viselkedett; Duroyt mulattatta ez a látvány, és halkán megkérdezte Marelle-nétől:

- Ismeri a másikat, aki *Rózsaszín Dominó* álnéven ír?

- Hogyne ismerném. Livar bárónő.

- Az is ilyenfajta?

- Nem. De éppen ilyen mulatságos. Nagy, száraz karó, hatvanéves, hamis fűtők, kiálló angol fogak, restauráció korabeli szellem és toaettek.

- Honnan kotorták elő ezeket az irodalmi lángelméket?

- Az uborkafára felkapaszkodott polgárok mindig kihúzzák a vízből az arisztokrácia hajótöröttjeit.

- Egyéb ok nincs?

- Semmi egyéb.

Aztán politikai vita indult meg a főszerkesztő, a két képviselő, Norbert de Varenne és Jacques Rival között; eltartott egészen a desszertig.

Amikor visszatértek a szalonba, Duroy újra odalépett Marelle-néhez, és mélyen a szemébe nézve megkérdezte:

- Akarja, hogy hazakísérjem innét?

- Nem.

- Miért?

- Mert Laroche-Mathieu, aki a szomszédságomban lakik, mindig le szokott tenni a kapu előtt, valahányszor itt vacsorázom.

- Hát mikor láthatom?

- Jöjjön el holnap ebédre.

Azzal elváltak, s egyebet semmit sem beszéltek.

Duroy nem maradt soká, mert egyhangúnak találta az estélyi. A lépcsőn lefelé menet utolérte Norbert de Varenne-t, aki szintén távozott. A vén poéta karon fogta. Minthogy az újságnál nem kellett többé a versenytől félnie, hiszen a munkakörük teljesen különböző volt, most nagyapai jóindulatot tanúsított a fiatalember iránt.

- Nem kísérne el egy darabon?

- Ezer örömmel, kedves mester - felelte Duroy.

És útnak indultak, apró lépésekkel bandukolva, a Malesherbes bulváron.

Párizs szinte néptelen volt ezen az éjszakán. Hideg éjszaka volt, olyan, hogy nagyobbnak érezte az ember más éjszakáknál; a csillagok mintha magasabban ragyogtak volna, s a levegő jeges leheletében mintha lett volna valami, ami a csillagoknál is messzebből jött.

Az első pillanatokban nem beszéltek. Aztán megszólalt Duroy, csak hogy éppen mondjon valamit.

- Ez a Laroche-Mathieu igen értelmes és tanult embernek látszik.

- Úgy találja? - dörmögte az öreg poéta.

A fiatalember meglepetten habozott:

- Hát igen; különben is a képviselőház legtehetségesebb tagjai közé számítják.

- Az meglehet. Vakok közt félszemű a király. Látja, ezek az emberek mind középszerűek, mert két fal közé van zárva a szellemük: a pénz és a politika közé. Tökfejúek ezek, kedvesem, lehetetlen velük bármiről is beszélni, amit mi szeretünk. Agyag van a fejükben, vagy nem is agyag, hanem kiöntőcsatornák tartalma, mint a Szajnában Asniéres-nél... Ó, mily nehéz olyan embert találni, akinek gondolatai tágas mezőn járnak, aki a nyílt tenger hatalmas leheletének érzetét kelti fel bennünk - azt, amit a tengerparton szoktunk beszívni. Ismertem egy-két ilyen embert... meghaltak...

Norbert de Varenne tiszta, de visszafojtott hangon beszélt, mely csengett volna az éjszaka csöndjében, ha szabadjára enged. Izgatottnak és szomorúnak látszott - az a szomorúság fogta el, amely néha lecsap a lélekre, s az úgy remeg tőle, mint a fagy érte föld.

- Egyébiránt - folytatta - mindegy, hogy egy kicsivel több vagy kevesebb tehetsége van-e az embernek, hiszen mindennek vége lesz úgyis.

És elhallgatott, Duroy, aki ezen az estén vidámnak érezte a szívét, mosolyogva mondta:

- Ma nagyon feketének látja a világot, kedves mester.

- Mindig annak látom, fiam - felelte a poéta -, és néhány esztendő múlva maga is olyannak fogja látni, mint én. Az élet egy hegyoldal. Amíg fölfelé halad az ember, a csúcra néz, és boldognak érzi magát: de mihelyt fölér, tüstént észreveszi a lejtőt s a végcél, amely nem más, mint a halál. A felmáshzás lassú, a lefelé haladás annál gyorsabb. A maga korában jókedvű az ember. Annyi mindent remél, ami egyébiránt sohasem következik be. Az én koromban már semmit sem vár... csak a halált.

Duroy elnevette magát:

- Az áldóját, mester, lúdbőrözik a hátam.

- Nem - folytatta Norbert de Varenne -, ma nem ért meg engem, de később majd eszébe jut, amit most mondok. Látja, elérkezik egy nap, és sokak számára korán érkezik el, amikor, mint

mondani szokás, vége a mulatságnak, mert akármire néz is az ember, a halált látja mögötte. Ó, maga most még ezt a szót sem érti meg, azt a szót, hogy halál. A maga korában még nincs értelme. Az én koromban rettenetes... Igen, egyszerre csak megérti az ember, azt sem tudja, miért, hogyan, s akkor az egész életben mindennek megváltozik a színe. Én tizenöt esztendeje érzem, hogy úgy rágódik rajtam, mintha valami rágó férget hordanék magamban. Érzem, hogy lassanként, hónapról hónapra, óráról órára rombol, mint egy összeomlófélben levő házat. Oly tökéletesen eltorzított, hogy rá sem ismerek magamra. Már semmi sincs meg belőlem abból a sugárzó, friss és erős férfiből, aki harmincesztendőskoromban voltam. Láttam, amint fehérre festette fekete hajamat, méghozzá micsoda szakértő, gonosz lassúsággal! Elvette feszes bőro-met, izmaidat, fogaimat, egész egykori testemet - nem hagyott mást, csak egy kétségbeesett lelket, és nemsokára elviszi azt is... Igen, felmorzsolta a nyomorult, csöndesen és irtóztatóan, másodpercről másodpercre lassan lerombolta egész lényemet. És most a halálomat érzem mindenben, akármit csinállok. Minden lépés a halálhoz visz közelebb, minden mozdulat, minden lehelet annak az utálatos munkáját sietteti. Lélegzés, alvás, evés, munka, álom, minden, amit csinálunk - halál. Egyszóval, élni annyi, mint meghalni! Ó, maga is meg fogja ezt tudni! Meglátná, ha csak egy negyedóráig gondolkoznék is. Mit vár még? Szerelmet? Még egynéhány csók, és tehetetlenné válik... Hát aztán? Pénzt? Minek? Hogy asszonyokat fizessen meg velem? Szép boldogság! Hogy sokat egyék, elhízzék, és éjszakákat ordítson végig a csúza miatt? Hát aztán mi van még? Dicsőség? Mire való, ha szerelem formájában nem tudja élvezni az ember? És aztán? Mindenképpen halál a vége. És most olyan közel látom, hogy néha szeretném kinyújtani a karomat és visszalökni. Elborítja a földet, és betölti a teret. Azt látom mindenütt. Az úton eltaposott féreg, a lehullott falevél, egy fehér szál, amit valamelyik barátom szakállában észreveszek, szívemet tépi, és azt kiáltja: „Itt van!” Megkészerít mindent, amit csinállok, amit látok, amit eszem, amit iszom, amit szeretek: a holdfényt, a napfölkeltét, a nyílt tengeri, a szép folyókat s a nyári esték levegőjét, amit oly édes beszívni!

Lassan járt, kissé lihegett, és hangosan beszélt magával jóformán feledve, hogy hallgatja valaki.

Így folytatta:

- És soha nem tér vissza senki, soha... Megőrzik a szobrok öntőmintáját, a matricát, amivel mindig újra lehet hasonló tárgyakat alkotni, de az én testem, az én arcom, az én gondolataim, az én vágyaim soha nem jelennek meg újra. Pedig millió és ezermillió teremtség születik meg, akinek néhány négyzetcentiméteren orra, szeme, homloka, arca és szája lesz, mint nekem, és lesz lelke is, mint nekem, de én, én nem térek vissza soha, az énemnek egyetlen felismerhető része sem jelenik meg újra abban a megszámlálhatatlan, különböző teremtségben, akik körülbelül egyformák, és mégis végtelenül eltérnek egymástól... Mibe kapaszkodják az ember? Kihez forduljon kétségbeesett kiáltásaival? Miben hihetünk? Minden vallás ostoba, gyermekes moráljával és szörnyen ostoba egoista ígéretével. Egyedül a halál bizonyos.

Megállt, megfogta Duroy kabátgallérjának két szélét, és lassan beszélt tovább:

- Gondoljon minderre, fiatalember, gondoljon erre napokig, hónapokig, esztendőig, akkor másképpen látja majd az életet. Próbáljon hát kiszabadulni mindabból, ami körülzárja, tépje ki magát emberfeletti erőfeszítéssel tulajdon testéből, érdekeiből, gondolataiból és az egész emberiségből, hogy másfelé tudjon nézni - s akkor majd megérti, mennyire fontos a romantikusok és naturalisták veszekedése meg a költségvetés vitája.

Most szaporábban kezdett lépkedni.

- De meg fogja érezni a kétségbeesettek irtóztató szorongását is. Kapálózni fog a bizonytalanságban, fejvesztetten fuldokolva. Segítségért könyörög mindenfelé, és senki sem válaszol. Kinyújtja karját, kiáltozik, hogy segítsék, szeressék, vigasztalják, mentsék meg - és nem jön senki. Mért szenvedünk így? Mert kétségtelenül arra születünk, hogy inkább az anyag életét éljük, mint a szellemét: de a gondolkodás aránytalanságot teremtett, megnövekedett értelmünk és életünk változhatatlan föltételei között. Nézze meg a középszerű embereket: hacsak nagy bajok nem zúdulnak rájuk, meg vannak elégedve, és nem szenvednek a közös szerencsétlenség miatt. Az állat sem érzi.

Újra megállt, gondolkozott néhány pillanatig, aztán fáradt, beletörődött arccal mondta:

- Elveszett ember vagyok. Nincs sem apám, sem anyám, sem testvérem, sem feleségem, sem gyermekem, sem istenem.

Egy kis hallgatás után hozzátette:

- Csak rímeim vannak.

Aztán az égbolt felé emelve fejét, ahol a telihold sápadt arca ragyogott, szavalni kezdett:

Keresem a nyitját e sötét rejtélynek,
Zord, sivár egében halvány-holdas éjnek.

Eljutottak a Concorde-hídig, hallgatva mentek át rajta, aztán elhaladtak a képviselőház előtt. Norbert de Varenne újra megszólalt:

- Házasodjék meg, barátom; nem tudja maga, mi az: egyedül élni az én koromban. Mostanáig irtóztatos félelemmel tölt el a magány, amikor este egyedül vagyok otthon, a kandalló mellett. Ilyenkor úgy rémlik nekem, hogy az egész földön egyedül, irtóztatosan egyedül vagyok, határozatlan veszedelmekkel, ismeretlen és félelmes dolgokkal körülvéve; és az a fal, amely ismeretlen szomszédomtól elválaszt, úgy eltávolít tőle, mint a csillagoktól, amiket az ablakomon keresztül látok. Valami láz fog el, a bánat és a félelem láza, és elborzaszt a falak hallgatása. Olyan mélységes és olyan szomorú azoknak a szobáknak a csöndje, ahol egyedül él az ember. Nemcsak a testet, a lelket is körülfogja ez a csönd; amikor egy bútor megreccsen, szíve mélyéig megrepeg az ember, mert semmi zajra nem volt elkészülve a komor lakásban.

Újra elhallgatott, aztán hozzátette:

- Öreg korára mégiscsak jó lenne az embernek, ha gyermekei volnának.

Eljutottak a Bourgoigne utca közepéig. A költő megállt egy magas ház előtt, becsöngetett, megszorította Duroy kezét, és azt mondta neki:

- Felejtse el ezt a sok öreges motyogást, fiatalember, és éljen úgy, ahogy a maga korában kell. Isten áldja!

Azzal eltűnt a sötét lépcsőházban.

Duroy szorongó szívvel indult tovább. Úgy érezte, mintha valami csontokkal teli gödröt mutattak volna meg neki, egy elkerülhetetlen gödröt, amelybe valamikor ő is bele fog hullani. Azt mormogta:

- Az áldóját, nem lehet valami vidám otthona. Még páholyból sem szeretném végignézni a gondolatai felvonulását, annyi szent!

De amint megállt, hogy utat engedjen egy illatos asszonynak, aki kiszállt a kocsijából, és belépett egy házba, nagy, mohó lélegzettel szívta be a levegőben szállongó verbéna- és íriszillatot. Tüdeje, szíve hirtelen lüktetni kezdett a reménységtől és az örömtől; és egész testét elárasztotta Marelle-né emléke, akit holnap viszont fog látni.

Minden mosolyog rá, gyöngéd szeretettel fogadja az élet. Milyen jó, istenem, a reménység megvalósulása!

Mámorosan aludt el, és korán kelt föl, hogy a találkozótól gyalog sétáljon egyet a Bois-de-Boulogne sugárúton.

A szél fordultával az idő is megenyhült éjszaka, s a nap úgy sütött, a levegő olyan langymeleg volt, mint áprilisban. A Bois valamennyi állandó vendégét kicsalogatta ezen a reggelen a tiszta és szelíd égbolt.

Duroy lassan járt, és valósággal itta a könnyű levegőt, amely olyan zamatos volt, mint valami tavaszi nyalánkság. Túlment az Étoile téri diadalíven, és megindult a nagy sugárúton a lovaglósétánnyal szemközt levő oldalon. Nézte az ügető vagy vágató lovasokat, férfiakat, asszonyokat, társaságbeli gazdag embereket, és most alig irigyelte őket. Majdnem valamennyit név szerint ismerte, pontosan tudta vagyonuk állását és életük titkos történetét, mert újságírói hivatása a párizsi hírességek és botrányok valóságos lexikonává tette a fejét.

Lovagló hölgyek haladtak el karcsún, derekukon megfeszült a sötét posztóruha, arcukon az a gögös, hozzáférhetetlen kifejezés, amelyet sok asszony felölt, ha lóra ül; és Duroy mulatásból halkán recitálta, ahogy a litániát szokták a templomban, valóságos vagy állítólagos szeretőjük nevét, címét és foglalkozását; sőt néha ehelyett:

Baron de Tanquet,
Prince de la Tour-Enguerrand,

azt mormogta: - Most a lesbosi oldalát!

Louise Michot, a Vaudeville-ből,
Rose Marquetin, az Operából.

Nagyon szórakoztatta ez a játék, mintha csak meglátta volna a szigorú külső mögött a mélységes hitványságot, s ez felvidította, feltüzeltte, megvigasztalta.

Aztán hangosan mondta:

- Adta sok szenteskedője!

És kikereste szemével azokat a lovasokat, akikről a legvaskosabb históriák keringtek.

Más híres úriemberek köztudomás szerint tisztán a feleségük vagyonából éltek; ismét másokról erősen állították, hogy szeretőjük tartja el őket. Sok kifizette az adósságát (tiszteletre méltó cselekedet, de senki sem sejtette, honnan szerezte a szükséges pénzt; igen gyanús rejtély). Látott pénzembereket, akik óriási vagyonukat alapjában lopásból szerezték, s akiket fogadtak mindenütt, a legelőkelőbb házakban is; aztán olyan közbecsülésben álló férfiakat, akik előtt a kispolgárok kalapot emeltek az utcán, de a társadalom kulisszatitkainak ismerői jól tudták róluk, hogy szemérmetlenül fosztogatják az országos vállalatokat.

Mindnek büszke volt az arckifejezése, gögösen biggyedt az ajka, szemtelen a tekintete, a pofaszakállasoknak és bajuszosoknak egyaránt.

Duroy folyvást nevetett, és azt ismételte magában:

- Szép társaság, csupa aljas fráter, csupa rablógyilkos.

De most elhaladt mellette egy födetlen, alacsony, bájos hintó, két lobogó sörényű és farkú kis fehér ló vonta gyors ügetéssel, s a lovakat egy fiatal szőke asszony hajtotta, egy ismert kurtizán, akinek két libériás inas ült a háta mögött. Duroy megállt, szerette volna köszönteni, megtapsolni a szerelem parvenüjét, aki vakmerően mutogatta az arisztokrata szenteskedők sétaútján és sétáló idejében ezt az ágyban megszolgált szemérmetlen fényűzést. Homályosan érezte talán, hogy van kettejük közt valami közös vonás, valami természetes kötelék, hogy egy fajtából valók, egy a lelkük, s az ő sikerének ugyanilyen fajta, vakmerő útjai lesznek.

Lassabban tért vissza, szívét melengette az elégedettség, és kevéssel a kitűzött idő előtt érkezett régi kedvese ajtajához.

Ajkát nyújtva fogadta az asszony, mintha soha nem is szakítottak volna, s egy-két pillanatra még azt a bölcs óvatosságot is elfelejtette, amellyel odahaza minden szerelmes mozdulatot elhárított. Aztán így szólt hozzá, megcsókolva bajuszának kibodorított hegyét:

- Nem is tudod, milyen bosszúság ért, drágám! Azt reméltem, hogy gyönyörű mézesheteink lesznek, és tessék, most hat hétre nyakamba szakadt a férjem; szabadságot kért. De én azért nem leszek meg nélküled hat hétig, különösen az után a kis összeveszés után. Hallgass csak ide, hogy rendeztem el a dolgot. Eljössz hozzánk hétfőn vacsorára, már említettem neki. Majd bemutatlak.

Duroy kissé elképedve habozott, mert sohasem állt még szemtől szemben olyan emberrel, akinek a feleségével viszonya volt. Félt, hogy elárulja valami, egy kis zavar, egy pillantás, vagy akármi egyéb. Azt dadogta:

- Nem, nem, jobb szeretnék nem megismerkedni a férjeddal.

Az asszony csodálkozva állt előtte, ártatlan, tágra nyílt szemmel, és tovább erősködött.

- Ugyan miért nem? Micsoda bolondság ez? Hiszen ilyesmi mindennap megtörténik! Igazán nem hittelek volna ilyen együgyűnek.

Duroy megsértődött:

- Hát jó, eljövök hétfőn vacsorára.

Az asszony hozzátette:

- Hogy még természetesebb legyen a dolog, meghívom a Forestier házaspárt is. Pedig igazán nem szeretek vendégséget rendezni idehaza.

Hétfőig Duroy nem is igen gondolt erre a találkozásra; de miközben fölfelé haladt Marelle-ék lépcsőjén, furcsa zavart érzett; nem mintha undorodott volna attól, hogy kezét fogjon a férjjel, igya a borát, és egye a kenyerét, de félt valamitől - maga sem tudta, mitől.

Bevezették a szalonba, és várt, mint rendesen. Aztán kinyílt a szoba ajtaja, és megpillantott egy fehér szakállú, kitüntetést viselő, komoly és korrekt, magas embert, aki kimért udvarias-sággal közeledett hozzá:

- A feleségem gyakran beszél önről, és örülök, hogy megismerhetem.

Duroy előrelépett, iparkodott nyílt és szívélyes kifejezést erőszakolni az arcára, és mesterkéltnél határozottsággal szorította meg házigazdája előrenyújtott kezét. Aztán leült, és nem tudta, mit mondjon neki.

Marelle egy hasáb fát tett a tűzre, aztán megkérdezte:

- Régóta foglalkozik újságírással?

- Csak néhány hónapja - felelte Duroy.

- Ó, akkor gyorsan halad.

- Igen, elég gyorsan - azzal elkezdett vaktában beszélni; nem is igen figyelt arra, amit mond, összehordta azt a sok hétköznapi dolgot, amiről ismeretlen emberek szoktak beszélni egymással. Kezdett megnyugodni, és már-már igen mulatságosnak találta a helyzetet. Nézegette Marelle komoly és tiszteletre méltó arcát, és szinte ott játszadozott a mosoly az ajkán, erre a gondolatra: „Felszarvazlak, öregem, felszarvazlak!” És valami gonosz, benső elégedettség töltötte el, a tolvaj öröme, akinek sikerült a lopás, és még csak gyanút sem keltett - alattomos, gyönyörűséges öröm! Szeretett volna egyszeriben összebarátkozni ezzel az emberrel, megnyerni bizalmát, elmondani vele életének titkos részleteit.

Hirtelen belépett Marelle-né, mosolygó és kifürkészhetetlen pillantást vetett mindkettőjükre, aztán Duroyhoz lépett, aki a férj előtt nem mert kezét csókolni neki, mint különben mindig szokta.

Az asszony nyugodt és vidám volt, mint aki már mindehhez hozzá van szokva, és vele született őszinte romlottságában természetesnek és egyszerűnek találja ezt a találkozást. Megjelent Laurine is, tartózkodóbb volt, mint rendesen, és csak homlokát nyújtotta Georges-nak, mert megfélemlítette az apja jelenléte. Az anyja így szólt hozzá:

- Ej, hát ma nem szólítod Szépfűnának? - És a gyerek elpirult, mintha az anyja valami súlyos indiszkréciót követett volna el, elárult volna valamit, aminek rejtve kellett volna maradnia, leleplezte volna szívének benső és kissé bűnös titkát.

Amikor a Forestier házaspár megérkezett, mindenkit megrémített Charles állapota. Egy hét alatt irtózatosan lesoványodott és meghalványodott, folyvást köhögött. Egyébiránt bejelentette, hogy jövő csütörtökön, az orvos határozott parancsára, Cannes-ba utaznak.

Korán távoztak el, és Duroy fejét rázva mondta:

- Rossz bőrben van ez a szegény ember. Nem fog megvénülni. - Marelle-né nyugodt arccal csatlakozott a véleményéhez:

- Igen, vége van. Ennek is nagy szerencséje volt, hogy ilyen feleségre akadt.

- Nagy segítségére van? - kérdezte Duroy.

- Voltaképpen az asszony csinál mindent. Tud mindenről, ismer mindenkit, pedig látszólag senkivel sem érintkezik: elér mindent, amit akar, ahogy és amikor akarja. Ó, ravasz, ügyes, cselszövő teremtés, párját ritkítja. Igazi kincs olyan embernek, aki érvényesülni akar.

- Bizonyosan hamar férjhez megy újra - tódította Georges.

- Igen - mondotta Marelle-né. - Nem is lepne meg, ha már szemet vetett volna valakire... egy képviselőre... kivéve, hogyha... annak nincs kedve a dologhoz... mert hát... esetleg nagy akadályok volnának... erkölcsi akadályok... különben mit tudom én!

A férj csendes türelmetlenséggel dörmögte:

- Nem szeretem, hogy a szavaid mindig annyi mindent sejtetnek. Sohase ártsuk magunkat mások dolgába. Elég kinek-kinek a maga lelkiismerete. Ennek általános szabálynak kéne lenni.

Duroy felbolygatott szívvel távozott, elméje tele volt határozatlan tervezgetésekkel.

Másnap meglátogatta Forestier-éket, csomagolás közben nyitott rájuk. Charles egy pamlagon heverve nagyon is érezte, hogy mekkora fáradtságába kerül a lélegzés s egyre azt ismételtette:

- Már egy hónapja el kellett volna utaznom - aztán hosszasan hagyatkozott Duroynak az újságot illető dolgokban, ámbar mindent elintézt, elvégzett már Walterrel.

Távozóban Georges erősen megszorította kollégája kezét:

- No, hát viszontlátásra mielőbb, öregem!

Hanem amikor az asszony kikísérte az előszoba ajtajáig, hirtelen odasúgta neki:

- Ugye nem felejtette el az egyezségünket? Barátok és szövetségeseink vagyunk? Szóval, ha akármiben is szüksége lenne rám, ne habozzék. Csak egy távirat vagy egy levél kell, és én engedelmeskedem.

- Köszönöm, nem fogom elfelejteni - suttogta az asszony. És köszönetet mondott a tekintete is, még mélyebben, még melegebben.

A lépcsőn lemenet Duroy a lassan fölfelé haladó Vaudrec gróffal találkozott, akit egyszer látott már az asszonynál. A gróf szomorúnak látszott, talán az elutazás miatt?

Az újságíró, nagyvilági embernek akarván mutatni magát, mély tisztelettel köszönt neki.

A másik udvariasan, de kissé gőgösen köszönt vissza.

A Forestier házaspár csütörtök este elutazott.

Charles eltűnése még fontosabb személlyé tette Duroyt a *Francia Élet* szerkesztőségében. Aláírt néhány vezércikket, de aláírta a híreit is, mert a főszerkesztő azt akarta, hogy mindenki vállalja a felelősséget a maga írásáért. Akadt néhány polémiája, amiből elmésen vágta ki magát; s az államférfiakkal való állandó összeköttetése lassanként előkészítette arra, hogy ügyes és éles látású politikai újságíró legyen belőle.

Csak egyetlen felhő vetett árnyékot életének egész látóhatárára. Ezt egy harcias lapocska okozta, mely állandóan támadta őt, vagyis az ő személyében a *Francia Élet* hírrovatának vezetőjét, Walter úr meglepő újdonságainak szerkesztőjét, ahogy ennek a lapocskának a *Toll*-nak, névtelen cikkírója mondta. Napról napra követték egymást a perfídiák, a harapós megjegyzések, a változatosnál változatosabb gyanúsítások.

Jacques Rival egy napon így szólt Duroyhoz:

- Maga túlságosan türelmes.
- Mit csináljak - hebegte a másik -, ha nincs egyenes támadás ellenem?

Nos, egy délután, amint belépett a szerkesztőségi szobába, Boisrenard odanyújtotta neki a *Toll* legújabb számát:

- Nézze csak, megint van egy kellemetlen cikk magáról.
- Ugyan! És mivel kapcsolatban?
- Semmivel. Valami Aubert-néről van szó, akit az erkölcsrendészet letartóztatott.

Georges kezébe vette a feléje nyújtott újságot, és e cím alatt: *Duroy mulat*,³ a következőket olvasta:

A „Francia Élet” kiváló riportere ma tudomásunkra hozta, hogy az a bizonyos Aubert-né, akit a gyűlöletes erkölcsrendészet egyik közege, mint jelentettük, letartóztatott, csak a mi képzeletünkben él. Nos hát, a kérdéses személy a Montmartre-on lakik, Ecureuil utca 18. szám alatt. Egyébiránt nagyon jól értjük, hogy a Walter-féle bank alkalmazottjai minő érdekből támogatták annak a rendőrfőnöknek közegeit, aki az ő kis üzleteiket megtűri. Ami a szóban forgó riportert illeti, jobban tenné, ha ismét egy olyan szenzációs hírrel lepne meg bennünket, amilyenek gyártásához oly kitűnően ért: halálhírek, amelyeket másnap megcáfolnak, csaták, amelyek sohasem történtek meg, uralkodók komoly kijelentései, amelyek nem hangzottak el - szóval, folytatná mindazokat az információkat, amelyekből a „Walter-vagyon” című lap készül, vagy akár egy-két apró indiszkrétciót „nagy sikert aratott” hölgyek estélyeiről vagy bizonyos ipartermékek kiválóságairól, amelyek néhány kollégának jelentős jövedelmi forrásokat nyitnak meg.

A fiatalember inkább elképedt, mint bosszankodott, és csak annyit értett meg, hogy ebben a cikkben valami ránézve nagyon kellemetlen dolog rejlik.

³ Duroy s'amuse - célzás Victor Hugo ismert darabjára: A Király mulat (Le roi s'amuse).

- Ki hozta magának azt a hírt? - kérdezte Boisrenard.

Duroy gondolkozott, nem emlékezett már. Aztán egyszerre eszébe jutott mégis.

- Ó, persze, Saint-Potin. - Aztán újra elolvasta a *Toll* cikkét, és hirtelen elpirult felháborodásában, hogy megvásárolhatónak tüntetik fel.

Felkiáltott:

- Micsoda! Azt merik mondani, hogy megfizetnek, amiért...

Boisrenard félbeszakította:

- Ördögbe is, igen. Nagyon bosszantó a dolog. A főszerkesztő nagyon kényes az ilyesmire. A hírrovatban oly gyakran történhetnék meg...

Éppen ekkor lépett be Saint-Potin. Duroy odafutott hozzá:

- Olvasta a *Toll* cikkét?

- Igen. Éppen Aubert-nétől jövök. Csakugyan él, de nem tartóztatták le. Ennek a hírnek semmi alapja nincs.

Duroy ekkor a főszerkesztőhöz rohant, aki kissé hidegen és gyanakvó tekintettel fogadta. Walter meghallgatta az esetet, s azt mondta:

- Menjen el személyesen ehhez az asszonyhoz, és adjon ki egy olyan cáfolatot, hogy ilyeneket többször ne írjanak magáról. Arról beszélek, ami következik. Ez nagyon kellemetlen az újságra nézve, kellemetlen nekem is, magának is. Az újságírókat éppoly kevéssé érheti gyanú, akárcsak Caesar feleségét.

Duroy bérkocsiba ült, magával vitte vezetőül Saint-Potint is, és odakiáltott a kocsisnak:

- A Montmartre-ra megyünk, Ecureuil utca 18.

Óriási ház volt, hat emeletre kellett felmászni. Gyapjúkabátos vénasszony nyitott ajtót nekik:

- Mit akar már megint? - kérdezte, amikor Saint-Potint észrevette.

- Elhoztam a rendőrfelügyelő urat - felelte Saint-Potin -, mert tudni szeretné, hogy is volt a maga esete.

Az asszony erre bevezette őket, és beszélni kezdett:

- Mióta maga itt járt, ketten is itt voltak már egy újságtól, nem tudom, melyiktől. - Aztán Duroy felé fordult: - Hát szóval ez az úr akarja tudni?

- Igen. Igaz, hogy magát letartóztatta az erkölcsrendészet?

Az asszony égne emelte a karját:

- Soha életemben, kedves uraság, soha életemben. Így volt, kérem szépen, a dolog. Van nekem egy mészárosom, aki jó húst mér, de rosszul méri. Gyakran észrevettem, és nem szóltam semmit, de amikor két font oldalast kértem tőle, mert a lányomat meg a vőmet vártam, észrevettem, hogy külön csontokat mér hozzá, bordacsontot, az igaz, de nem azt, ami az enyémhez tartozott. Az is igaz, hogy felhasználhattam volna a leveshez, de ha már egyszer oldalast kérek, nem azért kérek, hogy a mások csontján rágódjam. Szólok hát neki, hogy vegye vissza, arra azt mondja, hogy én vén boszorkány vagyok, én meg azt mondom, hogy ő vén gazember; szóból szó kerekedett, s úgy összekaptunk, hogy már száznál is többen csődültek a mészárszék elé, s majd megpukkadtak neveltükben. Végre is odajött egy rendőr, s azt mondta, intézzük el a dolgot a felügyelő úr előtt. El is mentünk az őrszobára, onnan haza-

küldtek. Én azóta más mézáróshoz járok, ennek még az ajtaját is elkerülöm, nehogy megint valami lárma legyen.

Az asszony elhallgatott. Duroy megkérdezte:

- Ez az egész?

- Ez az egész igazság - mondta az öregasszony; megkínálta egy pohár ribizskelikörrel, amit Duroy nem volt hajlandó meginni, s aztán újra kérte, hogy a jelentésében meg ne feledkezzék valahogy a mézáró hamis súlyairól.

Duroy, amint az újsághoz visszatért, megszerkesztette a választ.

A „Toll”-nak egy névtelen firkásza kitépett egy szálat saját tollzatából, és belém akar kötni egy öregasszony miatt, akit állítólag letartóztatott az erkölcsrendészet, amit én kerekén tagadok. Tulajdon szememmel láttam Aubert-nét, aki legalább hatvanesztendő, részletesen elmondta nekem egy mézáróssal való veszekedését, valami rosszul mért oldalas miatt, amiért aztán a rendőrőrszobán kellett kimagyarázkodniok.

Ennyi az egész igazság.

Ami a „Toll” munkatársának többi gyanúsítását illeti, azt egyszerűen megvetem. Különbem sem szokás ilyesmire válaszolni, ha álarc alatt írják.

Georges Duroy

Walter és az éppen belépő Jacques Rival kielégítőnek találták ezt a választ, s elhatározták, hogy még aznap megjelenik a hírrovat végén.

Duroy korán ment haza, kissé izgatottan és feldúltan. Mit fog felelni az az ember? Kicsoda tulajdonképpen? Miért volt ez a durva támadás? Amilyen hirtelen természetük van az újságíróknak, ennek az ostobaságnak még súlyos, nagyon súlyos következményei lehetnek. Rosszul aludt.

Amikor másnap újra elolvasta válaszát az újságban, kinyomtatva sokkal sértőbbnek találta, mint kéziratban. Úgy látta, hogy egyes kifejezéseken enyhíthetett volna.

Egész nap lázas volt, s a következő éjszakán is rosszul aludt. Már hajnalban fölkelte, hogy megszerezze a *Toll* legújabb számát, amelyben bizonyára válaszolnak a replikára.

Az idő ismét hidegre fordult; erősen fagyott. A megdermedt csatornalé jégszalagok alakjában húzódott a gyalogjárók mellett.

Az újságok még nem érkeztek meg, és Duroynak eszébe jutott az a nap, amikor első cikke megjelent: *Egy afrikai vadász emlékei*. Keze-lába meggémberedett, fájni kezdett, különösen az ujjai hegye; körbeszaladgált az üveges bódé körül, ahol az újságárus asszony, lábmelegítőjére kuporodva, csak gyapjúkendőbe burkolt piros orrát dugta ki a kis ablakon.

Az újsághordó végre benyújtotta az ablak nyílásán a várva várt paksamétát, s a jóasszony kinyitva adta át Duroynak a *Toll*-at.

Gyors pillantással kereste a nevét, s először nem látott semmit. Már-már föllélegzett, de akkor észrevette a választ, két vonal között.

Duroy úr, a „Francia Élet” munkatársa cáfolatot írt ellenünk; és miközben minket cáfol, újra hazudik. Annyit azonban elismer, hogy egy bizonyos Aubert-né létezik, s hogy egy rendőrségi közeg bevitte a rendőrségre. Most már csak az „erkölcs” szót kell a „rendőrségi” szó elé tenni, és helyben vagyunk.

De hát némely újságíró lelkiismeretessége egy színvonalon van a tehetségével.

Mindezt pedig alá is írom:

Louis Langremont

Georges-nak erre hevesen dobogni kezdett a szíve, s hazament átöltözni, nem is igen tudva, hogy mit csinál. Megsértették tehát, mégpedig úgy, hogy semmiféle habozás nem lehetséges. Miért? Semmiért. Egy vénasszony miatt, aki összeveszett a mézárásával?

Gyorsan felöltözött, és Walterhoz ment, bár még csak nyolc óra volt.

Walter már fölkelt, és a *Toll*-at olvasta.

- Nos - mondta komoly arccal, amikor Duroyt észrevette -, most már nem hátrálhat meg.

A fiatalember nem felelt semmit. A főszerkesztő így folytatta:

- Menjen el tüstént Rivalhoz, az majd elvállalja a képviselőtét.

Duroy néhány határozatlan szót hebegett, ment és fölkereste az újságírót. Az még aludt. A csengettyű hangjára kiugrott az ágyból, elolvasta a választ, és így szólt:

- Az áldóját, ennek neki kell menni. Kit akar második segédnek?

- Nem tudom.

- Mit szólna Boisrenard-hoz?

- Helyes, legyen Boisrenard.

- Jól tud vívni?

- Egyáltalán nem.

- Ej, az ördögbe! Hát pisztollyal bánni?

- Egy kicsit.

- Jó. Majd gyakorolja, míg én elintézem a dolgot. Várjon egy percig.

Átment az öltözőfülkéjébe, és hamarosan visszatért, megmosakodva, megborotválkozva, kifogástalanul felöltözve.

- Jöjjön velem - mondotta.

Egy kis palota földszintjén lakott, és levezette Duroyt a pincébe, egy óriási pincébe, amely vívó- és céllövőteremmé volt átalakítva, s az utcára néző nyílásait mind eltapasztották.

Meggyújtott egy sor gázlámpát, amelyek egy másik pince mélyéig vezettek, ahol egy vörösre és kékre mázolt vasember állott; letett egy asztalra két pár új rendszerű, hátultöltő pisztolyt, és vezényelni kezdett, kurta, nyers hangon, mintha a gyakorlótéren volna.

- Kész? Tűz! Egy... kettő... három.

Duroy megsemmisülten engedelmeskedett, fölemelte a karját, célzott, lőtt, s mivel gyakran hasba találta a vasembert, mert kora ifjúságában apja huszárpisztolyával sokat lődözött verebekre a házuk udvarán, Jacques Rival elégedetten jelentette ki:

- Jól van... nagyon jól, sikerülni fog... sikerülni fog.

Aztán otthagya:

- Lövöldözzön így délig. Van itt elég muníció, nyugodtan elfogyaszthatja. Majd visszajövök magáért, hogy ebédelni vigyem, s akkor megmondom, mi újság. - Azzal távozott.

Duroy, amint egyedül maradt, lőtt még néhányat, aztán leült, és gondolkozni kezdett.

Mégiscsak ostoba dolgok ezek! Mit bizonyít a párbaj? A gazember kevésbé gazember, ha megverekszik? Mit nyer a tisztességes ember azzal, ha kockára teszi az életét egy csirkefogóval szemben? És sötétben kószáló elméje visszaemlékezett arra, amit Norbert de Varenne mondott az emberek lelki szegénységéről, gondolataik és gondjaik hitványságáról, erkölcsaik együgyűségéről.

Fennhangon jelentette ki:

- Az áldóját, mennyire igaza van!

Érezte, hogy megszomjazott. Valami vízcöpögést hallott a háta mögött, észrevett egy zuhanyt, és ivott annak a rózsájából. Aztán újra gondolkozni kezdett. Szomorú hely volt ez a pince, akárcsak egy sírbolt. A kocsi távoli, tompa dübörgése mintha valami messzi vihar moraja lett volna. Hány óra lehet? Talán a börtönök mélyén telnek így az órák, ahol semmi sem jelzi, semmi sem különbözteti meg egymástól, csak az ételt hozó börtönőrök visszatérése. Soká, soká várakozott.

Aztán egyszerre lépéseket, hangokat hallott, és újra megjelent Jacques Rival Boisrenard társaságában. Mihelyt Duroyt megpillantotta, felkiáltott:

- Rendben van!

Azt hitte, hogy valami bocsánatkérő levéllel intézték el az ügyet: a szíve majd kiugrott, és azt hebegte:

- Ó... köszönöm.

Az újságíró tovább beszélt:

- Ez a Langremont valóságos fenegyerek, minden föltételünket elfogadta. Huszonöt lépés, egy golyó, vezényszóra, a pisztolyt fölemelve. Így sokkal biztosabb a kar, mintha le kell bocsátani. Nézze csak, Boisrenard, ezt magyaráztam magának.

Pisztolyt ragadott, és lövöldözni kezdett, bizonyítgatva, hogy sokkal könnyebb a vonalat megtartani, ha az ember fölemeli a karját.

Aztán azt mondta:

- Most pedig menjünk ebédelni, tizenkét óra elmúlt.

Elmentek egy közeli vendéglőbe, Duroy már alig beszélt. Evett, nehogy úgy lássék, mintha félne, később aztán bement Boisrenard-ral a szerkesztőségbe, és szórakozottan, gépies módon végezte a dolgát. Vakmerő fickónak találták.

A délután közepe táján Jacques Rival odalépett hozzá, hogy kezét szorítson vele; megállapodtak, hogy a segédek négyülékes kocsival mennek érte másnap reggel hét órakor, s együtt hajtanak ki a vésinet-i erdőbe, a találkozás helyére.

Mindez egészen váratlanul történt, ő részt sem vett semmiben, semmire nem szólt egy árva szót sem, nem mondott véleményt, nem fogadott el, nem utasított vissza semmit - és oly gyorsan, hogy egészen elszédült, elkábult bele, nem is értette, miről van szó.

Este kilenc óra felé ért haza; Boisrenard-ral vacsorázott, aki csupa ragaszkodásból egész nap nem hagyta magára.

Mihelyt egyedül maradt, néhány percig nagy, gyors léptekkel járt fel és alá a szobájában. Sokkal jobban fel volt abajgatva a lelke, semhogy bármire is tudott volna gondolni. Egyetlenegy gondolat uralkodott rajta: „Holnap párbajom lesz” - ez sem ébresztett föl benne egyebet, csak valami zavaros, nagy izgatottságot. Katona volt valamikor, és lövöldözött arabokra, de ő maga nem forgott nagy veszélyben; körülbelül olyanformán, ahogy vadászon vaddisznóra lő az ember.

Végeredményben azt tette, amit tennie kellett. Annak mutatta magát, aminek lennie kellett. Beszélnek majd a dologról, megdicsérik viselkedését, gratulálnak neki. Aztán fennhangon jelentette ki, úgy, ahogy gondolkozás görcsös izgalmában beszél az ember:

- Micsoda barom ez a fráter!

Leült, és gondolkozni kezdett. Kis asztalára ledobta ellenfele névjegyét, amit Rival adott át neki, hogy a lakáscímét megőrizze. Újra elolvasta, immár huszadszor a nap folyamán. Louis Langremont, Montmartre utca 176. Semmi egyéb.

Vizsgálgatta az összerakott betűket, és rejtelmesnek, nyugtalanító értelemmel teljesnek találta.

„Louis Langremont” - ki ez az ember? Milyen idős? Milyen a termete? Milyen az arca? Nem felháborító dolog, hogy egy idegen, egy ismeretlen így megzavarja az ember életét, egyszerre, ok nélkül, pusztá szeszélyből, egy vénasszony miatt, aki összeveszett a mészárosával!

Újra elmondta, fennhangon:

- Micsoda barom!

És mozdulatlanul, elgondolkozva ült, tekintetét folyvást a névjegyre szögezve. Haragra gerjedt e papírosdarab ellen, gyűlölködő haragra, amely valami különös, kényelmetlen érzéssel keveredett. Mégiscsak ostoba egy história ez! Kezébe kapott egy heverő körömmollót, és beledöfte a nyomtatott név közepébe, mintha leszúrt volna valakit.

Szóval párbajozni fog, még hozzá pisztollyal! Miért is nem választotta a kardot! Megúsztá volna a dolgot egy szúrással a karján vagy a kezén, a pisztollyal pedig sohasem tudhatja az ember, hogy lesz, mint lesz.

Azt mondta magában:

- Most már mindegy, bátornak kell lenni.

Hangja csengésére összerezsent és körülnézett. Nagyon idegesnek kezdte érezni magát. Megivott egy pohár vizet, aztán lefeküdt.

Mihelyt ágyban volt, elfújta a gyertyát, és behunyta a szemét.

Nagyon melege volt a takaró alatt, bármily hideg volt is a szobában; elaludni azonban nem tudott. Egyik oldaláról a másikra fordult, öt percig a hátán feküdt, aztán a bal oldalára, aztán a jobb oldalára hengeredett megint.

Még mindig szomjas volt. Fölkelt, hogy igyék, és valami nyugtalanság fogta el: „Csak nem félek?”

Miért kezd vadul dobogni a szíve minden ismerős neszre, amit a szobájában hall? Amikor a kakukkos óra ütni kezdett, felriadt a rugó kis nyikorgására; s a mellére úgy ránehezedett valami, hogy néhány percig csak nyitott szájjal tudott lélegzetet venni.

Filozófus módjára kezdett okoskodni erről a témáról: „Lehetséges-e, hogy félek?”

Nem, nyilván nem fél, hiszen elszánta magát, hogy végigcsinálja a dolgot; erős elhatározása, hogy megverekedjék, és ne reszkessen. De oly mélységesen izgatottnak érezte magát, hogy fölmerült benne ez a kérdés: félhet-e az ember akarata ellenére? És elárasztotta lelkét ez a kétely, ez a nyugtalanság, ez a borzalom. Mi történik akkor, ha egy akaratánál erősebb, uralkodó és ellenállhatatlan hatalom legyőzi? Igen, mi történik akkor?

Bizonyos, hogy elmegy a párbaj színhelyére, mert el akar menni. De ha reszketni fog? Ha elveszti az eszméletét? És állására, hírnevére, jövődjére gondolt.

Egyszerre különös vágy fogta el, hogy fölkeljen és megnézzze magát a tükörben. Újra meggyújtotta a gyertyát. Amikor a sima üvegben tükröződő arcát megpillantotta, alig ismerte meg magát, úgy rémlett neki, mintha ezt a valakit sohasem látta volna. Szemét óriásinak találta, és sápadt volt, határozottan nagyon, nagyon sápadt.

Egyszerre ez a gondolat fűrődött bele, mint egy puszkagolyó: „Holnap ilyenkor talán már halott leszek.” És újra örülten dobogni kezdett a szíve.

Visszafordult az ágya felé, és világosan látta magát, amint hanyatt fekszik az imént elhagyott párnák közt. Olyan beesett az arca, mint a halottaké, s a keze olyan fehér, mint azok a kezek, amelyek sohasem mozdulnak meg többé.

Ekkor félni kezdett az ágyától, s hogy ne lássa többet, kinyitotta az ablakot, és kinézett rajta.

Jeges hideg mardosta a testét tetőtől talpig; lihegve húzódott vissza.

Eszébe jutott, hogy tüzet kéne rakni. Lassan szította fel, hátra sem fordulva. Keze ideges borszongással remegett meg kissé, akárhányszor csak hozzányúlt valamihez. Feje megzavarodott; kóválygó, szaggatott gondolatai illanóvá, fájdalmassá váltak; részegség lett úrrá az elméjén, mintha ivott volna.

És folyvást ezen töprengett:

- Mit csinállok? Mi lesz velem?

Újra járni kezdett, egyfolytában, gépiesen ismételve:

- Határozottnak kell lennem, nagyon határozottnak.

Aztán azt mondta magában:

- Írok a szüleimnek, hátha valami baj történik.

Újra leült, levélpapírt vett elő, és leírt ennyit:

Kedves papa és mama...

Aztán nagyon hétköznapiak találta ezeket a szavakat, ilyen tragikus alkalomra. Széttépte az első levélpapírt, és újra kezdte:

Kedves atyám és anyám, hajnalban párbajozni fogok, és mivel megtörténhetik, hogy...

A többit nem merte leírni, és egy rázkódással fölállt.

Ez a gondolat összetörte most. Párbajozni fog. Ezt már nem kerülheti el. Mi történik hát benne? Akar párbajozni; ez a szándéka, ez az elhatározása megdönthetetlenül szilárd, de akárhogy megfeszíti az akaratát, úgy érzi, annyi erőt sem tud összeszedni, amennyi a találkozás helyére elvigye.

Időnként rövid koccanással ütődött össze a foga, és azt kérdezte magában: „Vajon verekedett-e már az ellenfelem? Szokott-e célba löni? Ismerik-e? Jó lövőnek tartják-e?” Sohasem hallotta még a nevét. De azért, ha nem bánnék kitűnően a pisztollyal, nem fogadta volna el így, minden habozás, minden vita nélkül ezt a veszedelmes fegyvert.

Ekkor elképzelte a találkozásukat, a maga viselkedését és az ellenfelét. Azzal gyötörte az agyát, hogy iparkodott elgondolni a párbaj legapróbb részleteit is; s egyszerre csak látta magát szemközt a pisztolyosó mély, fekete lyukát, amelyből egy golyó fog kiröppenni.

Hirtelen irtózatossá váló kétségbeesés rohama fogta el. Egész teste reszketett, szaggatott remegések futottak végig rajta. Összeszorította a fogát, hogy föl ne kiáltson; örült vágyat érzett, hogy a földön hemperegjen, összezaggasson, összeharapdáljon valamit. Hanem a kandallón meglátott egy poharat, s akkor eszébe jutott, hogy a szekrényében van egy majdnem teli pálinkás-üveg; mert megőrizte azt a katonai szokását, hogy mindennap *pálinkás jó reggelt* csinált magának.

Szájához emelte az üveget, és mohó, hosszú kortyokat ivott. Csak akkor tette le, amikor elállt a lélegzete. Egyharmadát kiitta.

Gyomrában hamarosan mintha tűz égett volna, a melegség szétáradt a tagjaiban, elkábította, de meg is szilárdította a lelkét.

„Most már tudom a módját” - gondolta magában. És kinyitotta az ablakot, mert úgy érezte, hogy ég a bőre.

Nyugodtan és fagyosan pirkadt a hajnal. Odafönn a csillagok mintha haldokoltak volna a megvilágított égbolton, s lenn, a vasúti pálya mély árkában, sápadoztak a zöld, piros és fehér jelzőlámpák.

Az első mozdonyok kifutottak a fűtőházból, és füttyöngetve keresték az első vonatokat. A messzeségből más mozdonyok éles, ismétlődő jelzései hallatszottak, az ébredés hangjai, akárcsak falun a kakasok kukorékolása.

„Ezt talán mind nem látom többet” - gondolta Duroy. De mert úgy érezte, hogy újra elérékenyedik a sorsán, erőszakkal ellenszegült ennek az érzésnek: „Semmire sem szabad gondolni a találkozás pillanatáig, ez az egyetlen módja annak, hogy bátran viselkedjék az ember.”

Azzal öltözködni kezdett. Borotválkozás közben ismét elhagyta az ereje egy pillanatra, amikor arra gondolt, hogy talán utoljára látja az arcát.

Újra megivott egy korty pálinkát, és befejezte öltözködését.

A következő órát nehéz volt eltölteni. Fel és alá járkált, s valóban igyekezett megbénítani a lelkét. Amikor az ajtaján kopogtattak, majd hanyatt esett, annyira felizgatta ez a nesz. A segédei voltak. Máris!

A két segéd prémes bundában volt. Rival kezét szorította az ügyfelével, és kijelentette:

- Olyan hideg van, mint Szibériában. - Aztán megkérdezte: - No, jól van?

- Igen, nagyon jól.

- Nyugodt?

- Tökéletesen nyugodt vagyok.

- Akkor rendben lesz minden. Evett-ivott valamit?

- Igen, nincs szükségem semmire.

Boisrenard erre az alkalomra valami zöld és sárga színű idegen kitüntetést tűzött fel, amit Duroy sosem látott még rajta.

Lementek. A négyülékes kocsiban egy úr várta őket. Rival bemutatta:

- Le Brument doktor.

Duroy kezét szorította vele, és azt hebegte:

- Köszönöm. - Aztán a kisülésen akart helyet foglalni, s valami kemény dologra ereszkedett le, ami úgy felugrasztotta, mintha rugó lett volna. A pisztolyosdoboz volt.

Rival elmondta többször is:

- Nem, nem! A párbajozó félnek és a doktornak a főülés jár!

Duroy végre is megértette, és leroskadt az orvos mellé.

Felszállt a két segéd is, és megindultak. A kocsis már tudta, hová kell menni.

Hanem a pisztolyosdoboz terhére volt mindenkinek, különösen Duroynak, aki jobban szeretne volna nem látni. Megpróbálták a hátuk mögött elhelyezni, de törte a derekukat, aztán felállították Rival és Boisrenard közé, akkor meg folyvást ledőlt. Végre is lábuk alá csúsztatták.

A társalgás akadozva folyt, ám bár az orvos anekdotákat mondott el. Rival egymaga felelgetett neki, Duroy szeretne volna bebizonyítani lélekjelenlétét, de félt, hogy elveszti gondolatai fonálát, és elárulja belső zavarát; folyvást kísértette az a gyötrő félelem, hogy remegni kezd.

A kocsi hamarosan kiért a szabad mezőre. Körülbelül kilenc óra lehetett. Olyan fagyos téli reggel volt ez, amikor az egész természet csillogó, törékeny és kemény, mint a kristály. A zúzmarás fák mintha jeget izzadnának, a föld peng a lépések alatt: a száraz levegő messzire hordja a legcsekélyebb neszt is; a kék ég úgy ragyog, mint a tükör, és a nap vakítón, de hidegen vonul át az égen, semmit föl nem melegítő sugarakat szórva az összefagyott természetre.

Rival így szólt Duroyhoz:

- Gastine-Renette-től vettem kölcsön a pisztolyokat. Ő maga töltötte meg. A doboz le van pecsételve. Egyébiránt sorshúzás dönti el, hogy ezeket használjuk-e, vagy az ellenfél pisztolyait.

Duroy gépiesen felelte:

- Köszönöm.

Rival ekkor részletes utasításokat adott neki, mert fontosnak tartotta, hogy ügyfele semmi tévedést ne kövessen el. Minden pontot többször is hangsúlyozott:

- Amikor azt kérdezik: „Készen vannak, uraim?“, erős hangon azt feleli: „Igen!” Erre a vezényszóra: „Tűz!”, gyorsan fölemeli a karját és lő, mielőtt háromig számolnak.

Duroy pedig ismételte magában:

- Amikor tüzet vezényelnek, fölemelem a karomat, amikor tüzet vezényelnek, fölemelem a karomat.

Úgy tanulta ezt, mint a gyerek a leckét, untilg mormogva magában, hogy jól fejébe vésse: „Amikor tüzet vezényelnek, fölemelem a karomat.”

A négyülékes kocsi beért egy erdőbe, egy úton jobbra fordult, aztán ismét jobbra. Rival hirtelen kinyitotta az ajtaját, és odakiáltotta a kocsisnak:

- Itt, ezen a kis úton!

És a kocsi befördült egy kerékvágás verte csapásra; kétoldalt cserjés, amelynek ágain jégpaszománttal szegett száraz levelek reszkettek.

Duroy még egyre mormogta:

- Amikor tüzet vezényelnek, főlemelem a karomat. - És arra gondolt, hogy ha a kocsival valami baleset történék, rendbe jönne minden. Ó, micsoda szerencse volna, ha felfordulnának! Ha kitörné a lábát!...

De egy tisztás túlsó végén egy másik kocsi állt, és négy úriember topogott egy helyben, hogy fölmelegedjék a lábuk; kénytelen volt kinyitni a száját, oly nehezen tudott lélegzetet venni.

Előbb a segédek szálltak le, aztán az orvos meg ő. Rival magához vette a pisztolyosdobozt, és Boisrenard-ral együtt elindult a két idegen úr felé, akik viszont hozzájuk közeledtek. Duroy látta, amint szertartásosan üdvözlik egymást, aztán együtt járnak a tisztáson, hol a földre, hol meg a fákra nézve, mintha keresnének valamit, ami leesett vagy elröpült. Aztán lépéseket számoltak ki, és nagy ügyel-bajjal beledugtak két sétatálcát a megfagyott földbe. Végül csoportba verődtek, és olyan mozdulatot tettek, mint mikor a gyerekek fej vagy írást játszanak.

Le Brument doktor megkérdezte Duroytól:

- Jól érzi magát? Nincs szüksége semmire?

- Nem, köszönöm, semmire.

Úgy tetszett neki, hogy megőrült, hogy alszik, álmodik, hogy valami természetfölötti dolog nehezedik rá.

Fél talán? Meglehet. Nem tudta. Minden megváltozott körülötte.

Jacques Rival visszatért, és elégedetten suttogva közölte vele:

- Minden készen van. A szerencse nekünk kedvezett a pisztolyok dolgában.

Ez aztán igazán mindegy volt Duroynak.

Lehúzták róla a felöltőjét. Engedte. Megtapogatták fekete kabátja zsebeit, hogy nincs-e nála valami papiros vagy tárca, ami megvédheti a golyótól.

Ismételgette magában, mint valami imát: „Amikor tüzet vezényelnek, főlemelem a karomat.”

Aztán odavezették az egyik földre szúrt sétatálcához, és kezébe adták a pisztolyát. Ekkor észrevett egy embert, aki egészen közel, szemközt állott vele: egy kis, potrohos, kopasz, pápaszemes embert. Ez hát az ellenfele.

Igen jól látta, de semmi másra nem gondolt, csak erre: „Amikor tüzet vezényelnek, főlemelem a karomat és lövök.”

Megszólalt egy hang a tér nagy csöndjében, egy hang, amely mintha roppant távolságból jött volna, azt kérdezte:

- Készen vannak, uraim?

- Igen! - kiáltotta Georges.

Ekkor ugyanez a hang azt vezényelte:

- Tűz!...

Egyebet semmit sem hallott, nem vett észre semmit, nem adott számot magának semmiről, csak azt érezte, hogy fölemeli a karját, és teljes erejéből megnyomja a ravaszt.

És nem hallott semmit.

De nemsokára egy kis füstöt látott pisztolya csövének végén: és miközben az az ember még mindig ott állt, ugyanabban a helyzetben, mint előbb; észrevett egy másik kis fehér felhőt is, amely ellenfelének feje fölött foszlott szét.

Lőttek mind a ketten. Vége.

Segédei és az orvos megérintették, megtapogatták, kigombolták a ruháját, és aggódva kérdezték:

- Nem sebesült meg?

Vaktában felelte:

- Nem, nem hiszem.

Langremont egyébiránt éppoly érintetlen maradt, mint az ellenfele, és Jacques Rival elégedetlen hangon mormogta:

- Ezzel az átkozott pisztollyal mindig így jár az ember: vagy elhibázza az ellenfelét, vagy megöli. Nyomorult szerszám!

Duroy meg sem mozdult, megbénította a meglepetés és az öröm: vége!

Még mindig kezében szorongatta a fegyvert, úgy kellett elvenni tőle. Most azt érezte, hogy megverekednék az egész világgal. Vége! Micsoda boldogság! Hirtelen olyan bátorság szállta meg, hogy akárki fiát kihívta volna.

A négy segéd beszélgetett néhány pillanatig, találkoztak egymásnak még aznapra a jegyzőkönyv megszerkesztése végett, aztán ismét kocsiba szálltak; a kocsis kacagva ült a bakon, pattintott egyet az ostorával, és elindította a lovakat.

Mind a négyen a bulváron ebédeltek, a nagy eseményről beszélgetve. Duroy elmondta benyomásait.

- Nem hatott rám, egyáltalán nem hatott rám. Egyébiránt észre is vehették.

- Igen, nagyon jól tartotta magát - felelte Rival.

Amikor a jegyzőkönyv elkészült, átnyújtották Duroynak, hogy közölje a rovatában. Csodálkozva látta, hogy két golyót váltott Langremont-nal, és kissé nyugtalanul kérdezte meg Rivalt:

- De hiszen csak egyszer lőttünk.

A másik mosolyogva felelte:

- Igen, egyszer... mind a kettő egyszer... az összesen kettő.

Duroy kielégítőnek találta a magyarázatot, és nem kérdezősködött tovább. Walter papa megölelte:

- Bravó, bravó, megvédélmezte a *Francia Élet* zászlaját, bravó!

Georges az est folyamán megmutatta magát a nagyobb lapok szerkesztőségében s a bulvár jelentékenyebb kávéházaiban. Kétszer is találkozott az ellenfelével, aki szintén mutogatta magát.

Nem köszöntek egymásnak. Ha egyikük megsebesült volna, akkor kezet szorítanak. Egyébiránt mind a kettő meggyőződéssel esküdözött, hogy hallotta füttyülni a másikkal a golyóját.

Másnap délelőtt tizenegy óra tájban Duroy táviratot kapott:

Istenem, hogy féltem! Jöjj még ma a Constantinople utcába, hogy megölelhesselek, édes szerelmem. Milyen bátor vagy! Imádlak! Clo.

Elment a találkozóra, s az asszony a karjai közé röpült, és összevissza csókolta.

- Ó, drágám, ha tudnád, milyen izgatott voltam, amikor a ma reggeli lapokat olvastam. Ó, beszélj el nekem. Mondj el mindent. Tudni akarom.

Aprajára el kellett mondani minden részletet.

- Milyen rossz éjszakád lehetett a párbaj előtt! - kiáltott fel az asszony.

- Dehogy. Jól aludtam.

- Én a szememet sem hunytam volna le. És a párbaj színhelyén, mondd, ott hogy történt a dolog?

Duroy drámai elbeszélést szerkesztett:

- Amikor szemben álltunk egymással, hús lépésnyire - az csak négyszer annyi, mint ennek a szobának a hossza -, Jacques megkérdezte, hogy készen vagyunk-e, aztán tüzet vezényelt. Tüstént felemeltem a karomat, éppen a kellő vonalban, de elkövettem azt a hibát, hogy a fejére céloztam az ellenfelemnek. Igen nehezen járó fegyvert kaptam, és könnyű járású pisztolyhoz vagyok szokva, úgyhogy a ravasz ellenállása miatt magas volt a lövés. Mindegy, nem járhatott messzire tőle. Hanem az a gatzickó is ügyesen lőtt. A halántékomat súrolta a golyó. Éreztem a szelét.

Az asszony az ölébe ült és átkarolta, mintha részt akarna kérni magának a veszedelemből. Azt hebegte:

- Ó, szegény kis drágám, szegény kis drágám...

Amikor aztán Duroy befejezte a történetét, így szólt hozzá:

- Nem tudok már meglenni nélküled! Találkoznom kell veled, márpedig ez nem könnyű dolog, amikor a férjem Párizsban van. Gyakran lenne egy óram reggelenként, amikor te még ágyban vagy, és elszaladhatnék, hogy megcsókoljalak, de nem akarok belépni többet abba a szörnyű házba. Mit csináljunk?

Duroyt hirtelen megszállta az ihlet, és azt kérdezte:

- Mennyit fizetsz itt?

- Száz frankot egy hónapra.

- Nos hát, átveszem ezt a lakást, és egészen ideköltözöm. Az én lakásom amúgy sem felel meg mai állásomban.

Az asszony gondolkodott néhány pillanatig, aztán így felelt:

- Nem, nem akarom.

Duroy elcsodálkozott:

- Miért nem?

- Csak.

- Ez nem ok. Ez a lakás nagyon megfelel nekem. Itt vagyok, itt is maradok.

Elnevette magát:

- Különben is az én nevemre adták ki.

De az asszony még mindig tiltakozott:

- Nem, nem, nem akarom...

- De végre is miért nem?

Halkan, gyöngéden suttogta az asszony:

- Mert nőket hoznál ide, és azt nem akarom.

Duroy méltatlankodott:

- Nem, azt már soha, ígérem neked.

- Mégiscsak hoznál.

- Esküszöm!

- Igazán?

- Igazán. Becsületszavamra mondom. Ez a mi házunk, csak a mienk.

Az asszony szerelmes hevüléssel szorította magához:

- Hát akkor nem bánom, drágám. De tudd meg, ha megcsalsz, ha csak egyszer is megcsalsz, mindennek vége közöttünk, örökre vége.

Duroy újra esküdözött, fogadkozott, aztán megegyeztek; még aznap beköltözködik, hogy az asszony mindig meglátogathassa, valahányszor elmegy a ház előtt.

Végül azt mondta Clotilde:

- Vasárnap mindenesetre vacsorázz nálunk. A férjem nagyon kedvesnek talál.

Ez hízelgett Duroynak:

- Ó, igazán?

- Igen, meghódítottad. Aztán, hallgass csak ide: azt mondtad nekem, hogy valami vidéki kastélyban nevelkedtél, ugye?

- Igen, miért?

- Szóval, értesz valamicskét a gazdasághoz.

- Igen.

- No, hát beszélj velem kertészkedésről, termésről, azt nagyon szereti.

- Jó. Nem felejttem el.

Clotilde végtelenül hosszú csókkal búcsúzott tőle, mert ez a párbaj végsőkéig fokozta szerelmét.

Duroy pedig azt gondolta, miközben a szerkesztőség felé ballagott:

„Milyen furcsa egy teremtés! Micsoda szeleburdi kis agyvelő! Azt se lehet tudni, mit akar, mit szeret? Különös egy házaspár. Micsoda fantasztá párosíthatta össze ezt az öregembert meg ezt a szeleburdit? Micsoda okoskodás vette rá ezt a vasúti felügyelőt, hogy ilyen diáklányt vegyen feleségül? Sötét rejtelem! Ki tudja, a szerelem talán.”

Végül is ebben állapotodott meg: „Akárhogy van is, nagyon kedves szerető. Kötözni való bolond lennék, ha faképnél hagynám.”

A párbaj a *Francia Élet* első cikkírói közé emelte Duroyt; de mert végtelenül nehezen sütött ki valami gondolatot, azt választotta specialitásul, hogy szónokol az erkölcsök romlásáról, a jellemek hanyatlásáról, a hazafias érzés gyöngüléséről és a francia becsület vérszegénységéről. (A „vérszegénység” szót ő alkalmazta így először, s erre igen büszke volt.)

S amikor Marelle-né azzal a gúnyos, kételkedő, mindent lefitymáló szellemmel, amelyet párizsi szellemnek neveznek, csúfolta szónoklatait, és kipukkasztotta egy szűrős megjegyzéssel, Duroy mosolyogva felelte:

- Eh, az ilyesmi jó hírnevet szerez nekem későbbre.

Most a Constantinople utcában lakott, átvitte oda egész poggyászát, keféjét, borotváját és szappánát - ennyi volt a költözése. Kétszer-háromszor hetenként a fiatalasszony betoppant hozzá, mielőtt fölkel, egy pillanat alatt levetkőzött, és bebújt az ágyba, dideregve még az utca hidegétől.

Duroy viszont minden csütörtökön ott vacsorázott a házaspárnál, udvarolt a férjnek, és mezőgazdaságról beszélt neki. Mivel pedig maga is szeretett mindent, aminek a földhöz köze van, néha mindkettőjüket annyira elragadta a beszélgetés heve, hogy tökéletesen megfeledkeztek a feleségükről, aki a pamlagon szunyókált.

Elaludt Laurine is, hol az apja, hol pedig a Szépfüű ölében.

Amikor aztán az újságíró távozott, Marelle minden alkalommal kijelentette azon az oktató hangon, ahogy a legcsekélyebb dolgokat is el szokta mondani:

- Igazán nagyon kellemes fiú. Igen művelt szellem.

Vége felé járt a február. Reggelenként már ibolyaillat lengett az utcán a virágáros asszonyok kis kocsijai nyomában.

Duroy boldogságának egét egyetlen felhő sem homályosította el.

Hanem egy éjszaka, amint hazatért, egy levelet talált az ajtaja alá becsúsztatva. Megnézte a bélyegzőt, és ezt látta rajta: *Cannes*. Kibontotta és elolvasta.

Cannes, Jolie-villa

Kedves barátom, ugyebár azt mondta, hogy minden tekintetben számíthatok magára? Nos, egy igen keserves szolgálatot kell kérnem öntől - jöjjön segítségemre, ne hagyjon egyedül a haldokló Charles utolsó pillanataiban! Meglehet, hogy ezt a hetet sem éli túl, ámbar még fel szokott kelni, de az orvos figyelmeztetett.

Se testi, se lelki erőm nincs, hogy éjjel-nappal nézzem a haláltusáját. Borzalommal gondolok a közelgő utolsó pillanatokra. Csak önt kérhetem ekkora szívességre, mert férjemnek már nincs családja. Ön katonapajtása volt; ő juttatta be az újsághoz. Könyörgök önnek: jöjjön. Senki mást nem hívhatok.

Őszinte, ragaszkodó barátja

Madeleine Forestier

Különös érzés hatolt be Georges szívébe, mint a friss levegő fuvallata: úgy érezte, mintha felszabadult volna, mintha szabad tér nyílnék meg előtte, s azt mormogta magában:

- Persze hogy megyek, szegény Charles! Istenem, hát csak ennyi az emberi élet!

A főszerkesztő, akinek megmutatta a fiatalasszony levelét, dörögve adott neki szabadságot.

- Jöjjön vissza gyorsan, magát nem nélkülözhetjük.

Georges másnap reggel a hétórás gyorsvonattal utazott el Cannes-ba; előzetesen táviratban értesítette a Marelle családot.

Következő délután, négy óra felé érkezett meg.

Egy hordár elvezette a Jolie-villához: a hegyoldalban épült, abban a fehér házakkal benépesített fenyőerdőben, amely Cannes-tól a Juan-öböl felé nyúlik.

A ház kicsiny, alacsony, olasz stílusú épület volt a fák között zezugosan emelkedő út szélén, amelynek minden fordulójáról csodálatos kilátás nyílik.

Az inas kinyitotta az ajtót és felkiáltott:

- Ó, nagyságos úr, a nagyságos asszony nagyon türelmetlenül várja!

- Hogy van a gazdája? - kérdezte Duroy.

- Ó, nem jól, nagyságos úr. Nem soká húzza már.

A szalon, ahová a fiatalember belépett, kék mintás rózsaszín vászonnal volt kárpitozva. A magas, széles ablak a városra és a tengerre nyílt.

- Ejnye - mormogta Duroy -, nagyon előkelő hely ez nyaralónak. Honnan vesznek ezek ennyi pénzt?

Szoknyasuhogást hallott és hátrafordult.

Forestier-né két kezét nyújtotta felé:

- Milyen kedves, milyen kedves, hogy eljött! - és hirtelen megölelte. Aztán egymásra néztek.

Az asszony kissé halványabb lett és lesoványodott, de még mindig üde volt, és törekenysége talán még csinosabbá tette. Azt suttogta:

- Rettentő ez a Charles, tudja, hogy el van veszve, és kegyetlenül zsarnokoskodik rajtam. Már bejelentettem neki a maga érkezését. De hol van a poggyásza?

Duroy azt felelte:

- Otthagytam a vasútnál, nem tudtam, melyik szállodát tanácsolja nekem, hogy közel lehessenek magukhoz.

Az asszony habozott kissé, aztán így szólt:

- Itt fog megszállni a villában. A szobája különben is készen van. Charles minden pillanatban meghalhat, és ha éjszaka történék, egészen egyedül volnék. Majd elküldök a poggyászáért.

Duroy meghajolt:

- Ahogy akarja.

- Most pedig menjünk föl - mondta az asszony.

Utánament. Madeleine kinyitott egy ajtót az első emeleten, és Duroy az ablak mellett egy karosszékből, takarókba burkolva, halálsápadtan a lenyugvó nap piros fényében, valami holttestfélét vett észre, amely órá nézett. Alig ismerte meg, inkább csak kitalálta, hogy a barátja.

A szobában a láz, az orvosság, az éter, a karbol szörnyű nehéz szaga érzett, mint azokban a szobákban, ahol egy tüdőbeteg lélegzik.

Forestier kínos, lassú mozdulattal emelte föl a kezét:

- Hát itt vagy - mondta -, eljöttél, hogy láss meghalni. Köszönöm.

Duroy erőltetett nevetéssel mondta:

- Hogy meghalni lássalak! Nem lenne valami mulatságos látvány, és nem éppen ezt az alkalmat választanám, hogy ellátogassak Cannes-ba. Azért jövök, hogy beköszönjek, és pihenjek egy kicsit.

A másik azt suttozta:

- Ül le - és lehorgasztotta a fejét, mint aki kétségbeesett gondolatokba merül.

Gyorsan, fulladozva lélegzett, néha pedig valami nyögésfélét hallatott, mintha emlékeztetni akarná a többieket, hogy mennyire beteg.

Látván, hogy nem fog megszólalni, felesége odatámaszkodott az ablakhoz, és fejének egy mozdulatával a láthatárra mutatva, így szólt:

- Nézze meg ezt! Ugye szép?

Velük szemközt a villákkal teleszórt hegyoldal leereszkedett egészen a városig, amely félkör alakban nyúlik el a part szélén - feje jobbra, a móló felé, amely a vén harangtorony óvárosán uralkodik, lába pedig balra, a Croisette hegyfokával, szemközt a Lérins-szigetekkel. Ezek a szigetek olyanok, mint két zöld folt a tiszta kék vízben. Azt mondaná az ember, hogy úsznak rajta, mint két óriási falevél, annyira laposnak látszanak felülről.

És egészen távol, az öböl másik oldalán, elzárva a látóhatárt, a móló és a harangtorony fölött kéklő hegyek hosszú láncá rajzolta fel a ragyogó égre a kerek, kampós és hegyes csúcsok furcsa és búbajos vonalát - ez a vonal pedig nagy, piramis alakú hegyben végződik, amely a nyílt tengerbe lógatja a lábát.

Forestier-né rámutatott:

- Ez az Estérel.

A sötét hegycsúcsok mögött vörös volt az ég, olyan véres és aranyos vörös, hogy a szem nem bírta el.

Duroy akarata ellenére is hatása alá került e főséges alkonyatnak.

Azt suttozta, nem találván színesebb szót bámulata kifejezésére:

- Nohát, ez mesés!

Forestier felesége felé emelte a fejét, és megkérte:

- Engedj be egy kis levegőt.

- Vigyázz - felelte az asszony -, késő van, lemegy a nap, megint meg találsz hűlni, s az, tudod, milyen veszélyes a te állapotodban.

Charles lázas és gyöngye mozdulatot tett jobb kezével - ez ökölcsapás akart volna lenni -, és azt mormogta haragos fintorral, a haldokló fintorával, amely még jobban kiemelte ajka vékonyságát, arca soványságát és kiugró csontjait:

- Mondom, hogy megfulladok. Mit törődöl te azzal, ha egy nappal előbb vagy később halok meg, hiszen nekem úgyis befellegzett...

Az asszony kitárta az ablakot.

A betóduló légáramlat mindhármukat úgy lepte meg, mint valami simogatás. Lány, langyos, szelíd szellő volt, tavaszi szellő, amely már terhes a hegyoldalban nyíló bokrok és mámorító virágok illatával. Meg lehetett különböztetni benne a gyanta erős ízét és az eukaliptuszok fanyar zamatát.

Forestier kurta, lázas lihegéssel itta magába. Körmeit görcsösen belevájta karosszéke karjába, és mély, sípoló, döngő hangon mondta:

- Csukd be az ablakot. Megárt nekem. Jobb szeretnék egy pincében megdöglenni.

A felesége lassan becsukta az ablakot, aztán a messzeségbe nézett, az üveghez támasztva homlokát.

Duroy kényelmetlenül érezte magát, szeretett volna beszélgetni a beteggel, hogy megnyugtassa.

De semmit sem tudott kitalálni, ami a lelkét megerősíthette volna.

Azt hebegte:

- Hát nem vagy jobban, amióta itt laktok?

A másik levert türelmetlenséggel vont vállat:

- Hiszen látod.

Azzal újra lehorgasztotta a fejét.

Duroy tovább beszélt:

- Ördögbe is, nagyszerű világ van itt Párizshoz képest. Ott még nyakig vagyunk a télben. Hull a hó, dara, az eső, és olyan sötét van, hogy délután háromkor már lámpát kell gyújtani.

- Mi újság a szerkesztőségben? - kérdezte Forestier.

- Semmi. A te helyettesítésedre a kis Laerint fogadták fel, aki a *Voltaire*-től lépett ki, de az még éretlen gyerek. Ideje volna már, hogy visszajöjj.

- Én? - dadogta a beteg. - Én már nemsokára hat láb mélységben, a föld alatt fogok cikket írni.

Rögeszméje az óraütés szabályosságával tért vissza, akármiről volt is szó, minduntalan megjelent minden gondolatában, minden mondatában.

Hosszú csönd támadt, fájdalmas és mélységes csönd. A napnyugta lángolása lassanként lelohadt, s a hegyek feketébe borultak az elsötétülő vörös ég alatt. Színes homály, a kialvó tűz pislogását megőrző, kezdődő éjszaka hatolt be a szobába, mintegy befestve a bútorokat, falakat, kárpitokat s a szoba sarkait tintából és bíborból összekevert színárnyalataival. A kandalló tükre, amely a látóhatár képét verte vissza, nagy vértócsához hasonlított.

Forestier pedig megszólalt, szaggatott, fulladozó, szívet tépő hangon:

- Hány napnyugtát látok én még?... Nyolcat... tízet... tizenötöt... vagy húszat... talán harmincat, de többet nem... Ti ráértetek még... nekem végem van... és folytatódni fog minden... énutánam... mintha itt volnék...

Néhány pillanatra elnémult, aztán folytatta:

- Akármit látok, minden azt juttatja eszembe, hogy néhány nap múlva nem látom többé... irtózatos... nem látok többé semmit, ami a világon van... a legkisebb holmit sem, amivel dolga akad az embernek... a poharakat... a tányérokat... az ágyakat, amikben olyan jó pihenni... a kocsikat... azokat sem. Milyen jó esténként kocsikázni... Hogy szerettem ezt mind!

Két keze ujjjaival ideges, könnyű mozdulatokat tett, mintha zongoráznék a széke karfáin. És minden hallgatása kínosabb volt a szavánál, annyira megérezett, hogy irtózatos dolgokra gondolhat.

És Duroy hirtelen visszaemlékezett arra, amit néhány héttel előbb Norbert de Varenne mondott neki: „Én most olyan közélről látom a halált, hogy gyakran szeretném kinyújtani a karomat és visszalökni... azt látom mindenütt. Az úton eltaposott fűreg, a lehulló falevél, egy fehér szál, amit valamelyik barátom szakállában észreveszek, a szívemet tépi, és fülembé kiáltja: itt van!”

Akkor nem értette ezt; de megértette most, amikor Forestier-t nézte. És valami ismeretlen, kegyetlen aggodalom szállta meg, mintha egészen közel, keze ügyében érezné a szörnyű halált, ott, abban a karosszékekben, ahol ez az ember liheg. Szeretett volna fölkelni, elmenni, elmenekülni, tüstént visszatérni Párizsba! Ó, ha ezt tudja, nem jött volna el.

Az éjszaka most már szertefolyt a szobában, mint valami korai gyász, amely ráborul a haldoklóra. Csak az ablak derengett még, s ezen a világosabb négyszögön kirajzolódtak a fiatalasszony mozdulatlan körvonalai.

Forestier ingerülten kérdezte:

- Eh, hát ma nem hozzák be a lámpát? Ezt nevezik betegápolásnak!

Az ablakon kirajzolódó test árnyéka eltűnt, s a visszhangos házon végigcsendült egy villamos csengő hangja.

Hamarosan belépett egy inas, és lámpást tett a kandallóra. Forestier-né megkérdezte a férjét:

- Le akarsz feküdni, vagy lejössz a vacsorához?

Forestier azt mormogta:

- Lemegyek.

És a vacsorára várva, még majd egy óra hosszat mozdulatlanul ültek mind a hárman, csak nagy ritkán hullajtottak egy-egy szót, egy közömbös, fölösleges, hétköznapi szót, mintha valami veszedelem, rejtélyes veszedelem lett volna abban, ha túlságosan sok időt engednek a csöndnek, engedik megdermedni a néma levegőt ebben a szobában, ahol már a halál ólálkodik.

Végre jelentették, hogy kész a vacsora. Duroy hosszúnak, véghetetlennek találta. Nem beszéltek, zajtalanul ettek, aztán kenyeret morzsoltak az ujjuk hegyével. Az inas felszolgált, járt-kelt, jött-ment, léptei neszt sem lehetett hallani, mert a cipő kopogása idegesítette Charles-t, s ezért papucsba bújtatták. Csak egy faóra durva ketyegése zavarta a falak nyugalmát gépies, szabályos ritmusával.

Mihelyt az evéssel elkészültek, Duroy, fáradságára hivatkozva, visszavonult a szobájába, kikönyökölt az ablakba, és nézte a teliholdat az ég közepén - mint egy óriás lámpa gömbje vetette száraz, elfátyolozott fényét a villák fehér falaira, s a tengert teleszórta mozgó, lágy fénypikkelyekkel. Duroy valami ürügyet keresett, hogy gyorsan elmehessen innét, ravasz-ságokat talált ki, hogy majd táviratokat kap, hogy Walter visszahívja.

De menekülő szándékának végrehajtását nehezebbnek találta, amikor másnap reggel fölébredt. Forestier-nét nem lehet ilyen ravaszságokkal elbolondítani, és gyávaságával elveszteni önfeláldozásának minden eredményét.

Azt gondolta magában: „Eh, kellemetlen a dolog, de hát mit csináljunk, vannak kellemetlen helyzetek az életben; talán csak nem tart soká.”

Tiszta kék volt az ég, az a délvidéki kékség ragyogta be, amely örömmel tölti el az ember szívét. Duroy lement egészen a tengerig, gondolta, hogy a nap folyamán eleget látja még Forestier-t.

Amikor ebédre visszatért, az inas azt mondta neki:

- A nagyságos úr már kétszer-háromszor is kéréte a nagyságos urat. Ha lenne oly szíves, és fölmenne hozzá.

Fölment. Forestier mintha aludt volna egy karosszékekben. Felesége a pamlagon heverve olvasott.

A beteg fölemelte fejét, Duroy megkérdezte:

- Hát hogy vagy? Ma mintha friss volnál.

Charles azt suttogta:

- Igen, jobban vagyok, egy kicsit visszatért az erőm. Ebédelj meg gyorsan Madeleine-nel, aztán kocsikázni megyünk.

A fiatalasszony, mihelyt egyedül maradt Duroyval, így szólt hozzá:

- No, látja. Ma azt hiszi, hogy meg van mentve. Már reggel óta folyvást terveket sző. Mindjárt elindulunk a Juan-öbölbe, hogy fajanszokat vásároljunk a párizsi lakásunkba. Mindenáron ki akar menni a házból, én pedig rettentően félek, hogy valami baleset történik. Nem bírhatja ki a kocszi rázását.

Amikor a négyülékes kocszi előállott, Forestier az inas segítségével csoszogott le a lépcsőn. De mihelyt a kocsit meglátta, azt akarta, hogy hajtsák le a födelét.

A felesége ellenkezett:

- Megfázol. Örültség!

Csökönyösködött:

- Nem. Ha mondom, hogy sokkal jobban vagyok. Hiszen érzem. Eleinte azokon az árnyas utakon haladtak végig, amelyek folyvást két kert között húzódnak el, és egész Cannes-t angol parkhoz teszik hasonlatossá, aztán az antibes-i útra tértek, a tenger partján.

Forestier magyarázgatta a vidéket. Először Párizs grófjának a villáját mutatta meg. Más villák gazdáit is megnevezte. Vidám volt - a halálraítéltek erőszakolt, színlelt, mulékony vidám-ságával. Csak az ujját emelgette, mert annyi ereje nem volt, hogy a karját kinyújtsa.

- Látod, itt a Sainte-Marguerite sziget és az a kastély, ahonnét Bazaine megszökött. Sok őriznivaló szakadt a nyakunkba ezzel az üggyel!

Aztán ezredbeli emlékeket szedett elő; tiszteket emlegetett, akikről mindkettejüknek történetkéik jutottak eszébe. De egyszerre csak kanyarodott az út, megpillantották az egész Juan-öblöt, háttérében a fehér falut, másik végében az antibes-i hegyfokot.

Forestier-t egyszerre gyermekes öröm fogta el, és azt rebegte:

- Ó, a hajóhad, most meglátod a hajóhadat!

A széles öböl közepén valóban láttak fél tucat nagy hajót, amelyek ágakkal borított sziklákhöz hasonlítottak. Furcsák, formátlanok, óriások voltak, kidudorodásokkal, tornyokkal, sarkantyúkkal, amik úgy mélyedtek a vízbe, mintha gyökeret akarnának verni a tenger színe alatt.

Meg sem értette az ember, hogy mindez képes helyet változtatni, mozogni, olyan súlyosnak, fenékhez rögzítettnek látszottak a hajók. Egy obszervatórium formájú, kerek, magas üteg azokhoz a világítótornyokhoz hasonlított, amiket sziklazátonyokra szoktak építeni.

Egy nagy, háromárbcos hajó haladt el mellettük a nyílt tenger felé; vitorlái fehéren, vidáman feszültek. Kecses volt, csinos volt, e hadiszörnyetegek, e vasszörnyetegek, e vízen guggoló rút szörnyetegek között.

Forestier iparkodott valamennyit fölismerni. Egymás után mondta a nevüket: ez a Colbert, ez a Suffren, ez az Amiral-Duperré, ez a Redoutable, ez a Dévastation, aztán kiigazította magát:

- Nem, tévedtem, az a másik ott a Dévastation.

Eljutottak valami nagy pavilonhoz, amelynek homlokzatán ez a felírás volt: *A Juan-öbölben készült művészi fajsanszok*. A kocsi megkerült egy gyeptárgyat, és megállt a kapu előtt.

Forestier két vázát akart vásárolni a könyvszekrényére. Mivel nemigen tudott volna leszállni a kocsiról, egymás után hordták oda neki a mintákat. Hosszasan válogatott, tanácsot kért feleségétől és Duroytól:

- Tudod, ez arra a szekrényre kell, amelyik a dolgozószobám hátsó fala mellett áll. A karosszékemből folyvást ráesik a pillantásom. Ragaszkodom az antik, a görög formához.

Vizsgálta a mintákat, újakat hozatott, aztán megint elővette az elsőket. Végre választott; fizetett, és azt kívánta, hogy azonnal szállítsák el, amit megvett.

- Néhány nap múlva visszatérek Párizsba - mondotta.

Visszafordultak, de az öböl partján hirtelen megcsapta őket egy hideg légáramlat, amely egy völgy hajlásából settenkedett elő, s a beteget elfogta a köhögés.

Eleinte semmiség volt, egy kis roham; de a roham nőtt, szakadatlan, görcsös köhögéssé változott, aztán csuklássá, hörgéssé.

Forestier fuldoklott, és valahányszor lélegzetet akart venni, majd széttépte torkát a melléből feltörő köhögés. Semmi sem tudta megnyugtatni, lecsillapítani. A kocsiból fel kellett vinni a szobájába, és Duroy, aki a lábszárát fogta, érezte, hogy rázkódik a lába tüdejének minden vonaglására.

Az ágy melegsége sem állította meg a rohamot; eltartott egészen éjfélig; akkor végre a bódítószerek elzsibbasztották a köhögés halálos görcseit. A beteg napkeltéig nyitott szemmel ült az ágyában.

Amikor megszólalt, első szavával a borbélyt kérte, mert ragaszkodott ahhoz, hogy minden reggel megborotválják. Ehhez a művelethez fölkel; de tüstént vissza kellett fektetni, s olyan kurtán, nehezen, kínosan lélegzett, hogy a felesége riadtan keltette fel Duroyt, aki éppen most feküdt le, és megkérte, hogy menjen orvosért.

Duroy csaknem azonnal ott is volt már Gavaut doktorral, aki valami orvosságot írt a betegnek, és néhány tanácsot adott, de amikor az újságíró kikísérte, hogy megkérdezze a véleményét, azt mondta:

- Ez az agónia. Holnap reggelre vége. Készítse elő ezt a szegény fiatalasszonyt, és küldjön papért. Nekem már nincs semmi tennivalóm. De azért mindenben rendelkezésükre állok.

Duroy kihívatta Forestier-nét:

- Charles meghal. A doktor azt tanácsolta, hogy küldjünk papért. Mit akar tenni?

Az asszony sokáig habozott, aztán mindent megfontolva, lassú hangon mondta:

- Igen, jobb lesz így... sok mindenféle tekintetben... én majd előkészítem, azt mondom neki, hogy a plébános szeretne találkozni velem... vagy tudom is én, mit. Nagyon kedves volna, ha maga menne papot keresni, és jól megválasztaná. Olyat hozzon, aki nem csinál sok ceremóniát. Iparkodjék rávenni, hogy elégedjek meg a gyónással, a többivel pedig hagyjon békét nekünk.

A fiatalember hozott egy engedékeny, öreg papot, aki hajlandó volt a helyzethez alkalmazkodni. Mihelyt belépett a haldoklóhoz, az asszony kiment, és leült Duroy-val a szomszéd szobában.

- Nagyon megtörte - szólt a fiatalemberhez. - Amikor papról kezdtem beszélni, olyan irtózatosságot kifejezésült az arcára, mintha... mintha megérezte volna a lehetőséget... a... hiszen tudja... megértette, hogy most már vége, hogy az órákat kell számolni...

Az asszony igen sápadt volt. Így folytatta.

- Sohasem felejttem el az arca kifejezését. Bizonyos, hogy a halált látta ebben a pillanatban. Látta, igen...

Hallották a pap szavát - kissé hangosan beszélt, mert nagyot hallott:

- Dehogy, dehogy, nincs még olyan rosszul. Beteg, beteg, de nincs veszedelemben. Bizonyos, hogy én csak mint barát, mint szomszéd jöttem el.

Forestier válaszát nem értették. Az öreg pap így folytatta:

- Nem, nem áldoztatok meg. Erről majd akkor beszélünk, ha meggyógyult. Ha például arra akarná felhasználni a látogatásomat, hogy meggyónjon nekem, annak nagyon örülnék. Hiszen pástör vagyok, megragadok minden alkalmat, hogy báránkáimat megtérítsem.

Hosszú csend következett. Bizonyára Forestier beszélt, lihegő, ércetlen hangon.

Aztán egyszerre megszólalt a pap, más hangon, az oltárnál miséző pap hangján:

- Isten irgalmassága véghetetlen, mondja el a *Confiteor*-t, gyermekem. Talán elfelejtette, majd kísérem. Mondja utánam: *Confiteor Deo omnipotenti!... Beatae Mariae semper virgini...*

Időnként meg-megállott, hogy a haldokló utolérhesse. Aztán így szólt:

- Most pedig gyónjon meg...

A fiatalasszony és Duroy meg sem moccant többé, valami különös zavar fogta el őket, a féltő várakozás izgatottsága. A beteg mormogott valamit. A pap megismételte:

- Bűnös elnézést tanúsított... Milyen tekintetben, gyermekem?

A fiatalasszony fölállt, és egyszerűen azt mondta:

- Menjünk le egy kicsit a kertbe. Nem szabad kihallgatni a titkait.

És leültek egy padra a kapu előtt, virágos rózsabokor alatt, egy szegfűágyás mögött, amely teliszórta a levegőt erős, édes illatával.

Duroy néhány pillanatnyi hallgatás után megkérdezte:

- Sokára tér vissza Párizsba?

- Ó, nem - felelte az asszony. - Visszatérek, mihelyt mindennek vége lesz.

- Úgy tíz nap múlva?

- Igen, legkésőbb tíz nap múlva.

A férfi újra megszólalt:

- Hát nincs neki semmiféle rokona?

- Csak unokatestvérei. Apja, anyja még gyermekkorában meghalt.

Mind a ketten egy lepkét néztek, amely a szegfűkön torkoskodott, egyikről a másikra röppenve, gyorsan libegtetve szárnyait, amelyek lassan továbblebegtek akkor is, amikor már letelepedett a virágra. Sokáig hallgattak mind a ketten.

Az inas lejött, és jelentette, hogy a plébános úr már készen van. Együtt mentek föl.

Forestier mintha még jobban lesoványodott volna tegnap óta.

A pap kezét fogta.

- Visszontlátásra, gyermekem, holnap reggel ismét eljövök.

Azzal elment.

Tüstént távozása után a haldokló lihegve próbálta felesége felé emelni két kezét, és azt dadogta:

- Ments meg... ments meg... drágám... nem akarok meghalni... nem akarok meghalni... ó, ments meg... mondd, hogy mit kell tenni, eredj orvosért... beveszek mindent, amit kell... nem akarok... nem akarok...

Sírt. Szeméből kövér könnycseppek hullottak kiaszott arcára; szájának két vékony sarka legörbült, mint a síró kisgyereké.

Az ágyra visszahullott keze folytonos lassú és szabályos mozgásba kezdett, mintha össze akarna szedni valamit a takaróról.

Felesége is sírva fakadt, és azt dadogta:

- Ugyan, ugyan, nincs semmi baj. Csak egy roham az egész, holnapra jobban leszel, kifárasztott tegnap az a kocsizás.

Forestier lihegése gyorsabb volt, mint a megszalasztott kutyáé, oly gyors, hogy nem lehetett számolni, s oly gyenge, hogy alig hallatszott.

Folyvást azt ismételte:

- Nem akarok meghalni... Ó, istenem... istenem... mi történik velem? Semmit sem fogok látni többé... semmit... soha... ó, istenem!

Nézett valamit, amit a többiek nem láthattak, valami borzalmasat, aminek iszonyata visszatükröződött merev szemében. Két keze folytatta irtózatossá és fárasztó mozgását.

Hirtelen erős borzongás rázta meg egész testét; azt dadogta:

- A temető... én istenem!...

Aztán nem beszélt többet. Mozdulatlanul feküdt, maga elé meredt és lihegett.

Közben telt az idő; egy szomszéd kolostor órája elütötte a delet. Duroy kiment a szobából, hogy egyék valamit. Egy óra múlva visszajött. Forestier-né nem akart enni. A beteg nem mozdult. Folyvást vonszolta sovány ujjait a takarón, mintha arcához akarta volna emelni.

A fiatalasszony egy karosszékből ült az ágy lábánál. Duroy egy másikban foglalt helyet mellette, és csöndben várakoztak.

Jött egy betegápolónő, akit az orvos küldött; az ott bóbiskolt az ablaknál.

Duroy maga is éppen elszenderedett, amikor egyszerre az az érzése támadt, hogy történik valami. Még idejében nyitotta ki a szemét, hogy lássa, amint Forestier behunyja a magáét - mintha két láng aludt volna ki. Egy kis csuklás mozgatta meg a haldokló torkát, szája sarkában két vékony vérfonal jelent meg, és ráfolyt az ingére. Keze abbahagyta borzalmas sétáját. Nem lélegzett többé.

Felesége megértette, mi történt, és valami kiáltásfélét hallatva, térdre borult, s a takaróba fojtotta zokogását. Georges meglepetten, elborzadva, gépiesen keresztet vetett. A betegápolónő felébredt, odalépett az ágyhoz, és azt mondta: „Vége.” Duroy visszanyerte hidegvérét, s a felszabadulás sóhajával mormogta:

- Rövidebb ideig tartott, mint hittem volna.

Az első megdöbbenés elmúltával, az első könnyek után azokkal a gondokkal és tennivalókkal foglalkoztak, amelyeket egy haláleset megkövetel. Duroy késő éjszakáig futkosott.

Mire hazatért, erősen megéhezett. Forestier-né is evett egy kicsit, aztán mind a ketten letepeledtek a halottas szobában, hogy virrasszanak a holttest fölött.

Két gyertya égett az éjjeliszekrényen, köztük egy tányérban, kevés vízben, egy mimózaág, mert nem találtak puszpángot, ami kellett volna.

A fiatalember és a fiatalasszony egyedül virrasztott a halott mellett. Egy szót sem szóltak, és elgondolkozva nézték.

Georges, akit a homály nyugtalanított a holttest közelében, csökönyszerűen rászzegezte a tekintetét. Szemét és eszét vonzotta, megbabonázta ez a kiaszott arc, amely még beesettebbnek látszott a gyertyák imbolygó fényében - nem tudott megszabadulni tőle. Hát ez az ő barátja, Charles Forestier, aki tegnap még beszélt vele! Milyen különös és irtózatoss dolog egy élőlénynek ez a tökéletes elmúlása! Ó, eszébe jutottak most a halálfélelemtől gyötört Norbert de Varenne szavai: „Soha senki sem tér vissza. Milliók és milliárdok fognak megszületni, körülbelül hasonlóak egymáshoz, lesz szemük, orruk, szájuk, koponyájuk, gondolat is benne, de az, aki ebben az ágyban fekszik, sohasem jelenik meg újra.”

Néhány esztendeig élt, evett, kacagott, szeretett, remélt, mint mindenki. És most vége, örökre vége mindennek. Ez hát az élet! Néhány nap, aztán semmi! Az ember megszületik, felnő, boldog, várakozik, aztán meghal. Isten veled, férfi vagy asszony, soha többé nem térsz vissza a földre! Pedig mindenki magában hordja a végtelenség lázas, megvalósíthatatlan vágyát, mindenki külön mindenség a mindenségben, és mindenki tökéletesen megsemmisül nem-sokára, hogy új csíráknak trágyázza a talajt. Növények, állatok, emberek, csillagok, egész világok - mind megelevenednek, aztán meghalnak, hogy átalakuljanak. És soha nem tér vissza ugyanaz a lény, akár féreg, akár ember, akár csillag!

Zavart, óriási, eltipró rémület nehezedett Duroy lelkére, rémület ettől a határtalan és kikerülhetetlen semmiségtől, amely a végtelenségig pusztítja ezt a sok rövid és nyomorult életet. Már meghajtotta fejét a fenyegetés előtt. A legyekre gondolt, amelyek néhány óráig élnek, az állatokra, amelyek néhány napig, az emberekre, akik néhány évig, a földekre, amelyek néhány évszázadig. Mi különbség van hát az egyik és a másik között? Néhány hajnallal több, ez az egész.

Elfordította szemét, hogy ne nézze tovább a holttestet.

Forestier-né lehorgasztotta a fejét, és mintha ő is fájdalmas dolgokra gondolt volna. Szőke haja oly jól illett szomorú arcához, hogy a fiatalember szívét egy pillanatra valami édes érzés fogta el, mintha a reménység ujja érintette volna meg. Ugyan miért is búsulna, hiszen még annyi esztendő van előtte!

Nézegetni kezdte az asszonyt. Az, elmékedésébe elmerülve, nem látta őt. Duroy azt gondolta magában: „Mégiscsak ez az egyetlen jó az életben: a szerelem! Ha az ember karjai között tarthat egy szeretett asszonyt, ez a határa az emberi boldogságnak.”

Micsoda szerencséje volt ennek a halottnak, hogy ezzel az értelmes és bűbajos élettárrsal akadt össze! Vajon hogy ismerkedtek meg egymással? Hogyan tudott Madeleine feleségül menni ehhez a középszerű, szegény fiúhoz? Hogyan tudott embert faragni belőle?

Ekkor elgondolkozott azon, hogy mennyi rejtett titokzatosság van az emberek életében. Eszébe jutott, amit Vaudrec grófról suttogtak, aki állítólag hozományt adott Madeleine-nek, és férjhez adta.

Vajon mitévő lesz most? Kihez megy feleségül? Egy képviselőhöz, mint Marelle-né gondolta, vagy valami nagy jövőjű fickóhoz, egy magasabb rendű Forestier-hez? Vannak-e szándékai, tervei, megállapodott gondolatai? Hogy szerette volna tudni mindezt! De minek is törődik ennyire azzal, hogy mit csinál majd az asszony? Ezt kérdezte magától, és rájött, hogy nyugtalanságának oka valami titkos, zavaros hátsó gondolat, amit az ember önmaga előtt is rejteget, s csak akkor fedez fel, ha a lelke legmélyén turkál.

Igen: miért ne próbálná meg ő maga ezt a hódító hadjáratot?

Milyen erős, milyen félelmetes tudna lenni az ő társaságában! Milyen gyorsan, milyen messzire, milyen biztosan haladna!

És miért ne sikerülne a dolog? Határozottan érezte, hogy tetszik az asszonynak, hogy az többet érez iránta közönséges rokonszenvnél - valami olyan vonzódást, aminő két hasonló természet között szokott támadni, s amiben van valami kölcsönös hódítás, de valami néma cinkosság is. Az asszony tudja róla, hogy értelmes, elszánt és kitartó ember - megbízhatik benne.

Nem őt hívta-e ebben a komoly helyzetben? És miért hívta? Nem kell-e ebben valami választást, valami vallomást, vagy kijelölést látni? Ha rágondolt, éppen ebben a pillanatban, az özvegyesség küszöbén, talán máris arra gondolt, aki új élettársa, új szövetségese lesz.

És türelmetlen vágy fogta el, hogy megtudjon mindent, kikérdezze az asszonyt, megismerje a szándékait. Harmadnapra távoznia kell, nem maradhat együtt ezzel a fiatalasszonnyal a halottas házban. Sietnie kell tehát; még Párizsba való visszautazása előtt ügyesen, finoman ki kell lesni a szándékait, és nem engedni, hogy megváltoztassa, meghallgasson valaki mást, és visszavonhatatlanul lekösse magát.

A szobában mélységes volt a csönd; csak az óra ingájának érces, szabályos ketyegése hallatszott a kandalló felől.

Duroy azt suttogta:

- Nagyon fáradt lehet.

Az asszony így felelt:

- Igen, de mindenekfölött le vagyok sújtva.

Hangjuk csengése megdöbbsentette őket, különösen hangzott ebben a gyászos szobában. És hirtelen ránéztek a halott arcára, mintha azt várták volna, hogy megmozdul, és szól hozzájuk, mint néhány órával ezelőtt.

Duroy újra kezdte:

- Ó, ez nagy csapás magára nézve. Óriási változás az életében, valóságos fölforgatása a szívének, egész életének.

Az asszony hosszút sóhajtott, és nem felelt.

Duroy így folytatta:

- Olyan szomorú, ha egy fiatalasszony annyira egyedül marad, mint maga.

Aztán elhallgatott. Az asszony nem szólt semmit. Duroy azt dadogta:

- Mindenesetre tudja, hogy milyen egyezséget kötöttünk egymással. Rendelkezhetik velem, ahogy akarja. Én az öné vagyok.

Az asszony odanyújtotta neki a kezét, s olyan mélabús, szelíd pillantást vetett rá, amely a csontunk velejéig mindent fel szokott bolygatni bennünk.

- Köszönöm, maga derék, kitűnő fiú. Ha mernék és tudnék valamit tenni magáért, én is azt mondanám: számítsen rám.

Duroy megfogta a feléje nyújtott kezét, kezében tartotta és szorongatta, miközben lángoló vágyat érzett, hogy megcsókolja. Végre rászánta magát, és lassan ajkához emelve, hosszasan odaszorította azt a finom, kissé meleg, lázas és illatos bőrt.

Aztán, amikor úgy érezte, hogy ez a baráti kézcsók túlságosan hosszúra nyúlik, ügyesen le tudta engedni a kis kezét. Az lágyan visszasimult a fiatalasszony térdére, és Madeleine komolyan jelentette ki:

- Igen, nagyon egyedül leszek, de majd összeszedem az erőmet.

Duroy nem tudta, hogy értesse meg vele, hogy boldog, igen boldog lenne, ha feleségül vehetné. Nyilván nem mondhatja meg neki most és itt, a holttest közelében; de úgy érezte, található valami kétértelmű, illendő és bonyolult mondatot, amely titkos értelmet bújtat el a szavak mögött, s kiszámított elhallgatásaival mindent kifejez, amit akar az ember.

De zavarta a holttest, ez a merev holttest: ott feküdt kiterítve előttük, s ott érezte kettejük között. Egyébiránt kis idő óta úgy vette észre, mintha a szoba zárt levegőjében valami gyanús szag, valami rothadt lehelet lebegne, amely ebből a feloszló mellkasból származik; a hulla első lehelete, amely az ágyukban fekvő szegény halottakból száll a virrasztó rokonok felé - az az irtóztató lehelet, amellyel csakhamar megtöltik koporsójuk üregét.

Duroy megkérdezte:

- Nem lehetne egy kicsit kinyitni az ablakot? Mintha megromlott volna a levegő.

Az asszony azt felelte:

- Dehogynem. Én is éppen most vettem észre.

Duroy odament az ablakhoz, és kinyitotta. Beáradt az éjszaka illatos frissesége, meglöbögve az ágy mellett égő gyertyák lángját. A hold, akárcsak tegnap este, szétárasztotta bőséges, nyugodt fényét a villák fehér falain és a tenger nagy, csillogó tükrén. Duroy teli tüdővel szívta be a levegőt, hirtelen megrohanta a reménység, s mintha fölemelte volna a boldogság borzongó közeledése.

Hátrafordult.

- Jöjjön hát egy kis levegőt szívni - mondta -, csodálatos idő van. Az asszony nyugodtan odament, és melléje könyökölt.

Ekkor aztán halkán azt suttogta:

- Hallgasson ide, és értse meg jól, amit mondani akarok. Mindenekfölött ne sértődjék meg, amiért ilyesmiről beszélek ilyen pillanatban, de holnapután elutazom, s amikor maga visszatér Párizsba, talán késő lesz már. Nos hát... tudja, hogy szegény ördög vagyok, vagyonom nincs, és a pozíciómat még csak ezután kell megteremtennem. De van bennem akarat, azt hiszem, egy kis ész is, és jó úton haladok. Ha beérkezett emberről van szó, tudjuk, kit választunk; a kezdőről nem lehet tudni, mennyire viheti még. Ez baj... vagy talán nagyon jól van így. Egyszóval, én valamikor azt mondtam, ott maguknál, hogy legszebb álmom olyan asszonyt venni feleségül, mint maga. Ma megismétlem ezt az óhajításomat. Ne feleljen. Engedje, hogy folytassam. Nem kérést intézek magához. Egy kérés ezen a helyen, ebben az órában visszatetsző lenne. Csak azt akarom tudtára adni, hogy egyetlen szavával boldoggá tehet, hogy testvéri barátja vagy akár férje is lehetek, ahogy magának tetszik - szívem és minden, ami vagyok, a magáé. Nem akarom, hogy most feleljen; nem akarom, hogy többet beszéljünk itt erről. Majd ha Párizsban találkozunk, értésemre adja, hogy mit határozott. Addig egy szót se többet, jó?

Mindezt úgy mondta el, hogy rá sem nézett, mintha csak az éjszakába szórná maga elé a szavakat. Az asszony, mintha nem is hallotta volna, oly mozdulatlan maradt - ő is a holdfényes, nagy, halovány tájképet nézte, merev és határozatlan szemmel.

Sokáig maradtak így, szorosan egymás mellett könyökölve, hallgatagon, elgondolkozva. Aztán az asszony azt suttogta:

- Kicsit hideg van.

Megfordult és visszament az ágyhoz. Duroy követte.

Amint a halotthoz közeledett, észrevette, hogy Forestier-nek valóban szaga kezd lenni; távolabbra tolta karosszékét, mert nem tudta volna sokáig elviselni a rothadás szagát. Azt mondta:

- Mindjárt reggel koporsóba kell tetetni.

Az asszony így felelt:

- Igen, igen, természetesen; nyolc óra tájban jön az asztalos.

És mert Duroy felsóhajtott: - Szegény fiú! - felsóhajtott ő is, hosszan, fájdalmas rezignáltsággal.

Most már nem néztek rá olyan gyakran, hozzászórtak halála gondolatához, elméjük lassan belenyugodott az eltűnésébe, ami az imént még fellázította, felháborította őket, hiszen ők is halandók voltak.

Nem beszéltek többé, és tovább virrasztottak, illendő módon. Hanem éjfél felé Duroy szunnyadt el elsőnek. Amikor fölébredt, látta, hogy Forestier-né szintén szunyókál - s azzal kényelmesebb helyzetet választva, újra behunyta a szemét, és azt mormogta:

- Teremtuccse, mégiscsak jobb ágyban feküdni.

Váratlan zaj rezzentette föl. Az ápolónő lépett be. Fényes nappal volt már. A fiatalasszony, a szemközt levő karosszékben, ugyanolyan meglepettnek látszott, mint ő. Kissé sápadt volt, de még mindig csinos, üde, kedves, a székben töltött éjszaka után is.

Duroy rápillantott a holttestre, és így kiáltott fel:

- Ó, a szakálla!

A szakáll néhány óra alatt kinőtt a bomladozó húsból, oly erősen, mint ahogy élő ember arcán néhány nap alatt szokott. És elszörnyedtek az élet láttára, mely folytatódott a halotton - megremítette őket, mint valami irtózatossá, mint a feltámadásnak természetfölötti fenyegetése, egyike azoknak az ijesztő, rendellenes dolgoknak, amelyek felforgatják, összezavarják az emberi értelmet.

Aztán mind a ketten lefeküdtek, és aludtak tizenegy óráig. Akkor koporsóba tették Charles-t, és tüstént valami megkönnyebbülést, felvidulást éreztek. Leültek ebédelni, egymással szemközt, és fölébredt bennük a vágy, hogy vigasztaló, vidámabb dolgokról beszéljenek, hogy visszatérjenek az életbe, hiszen a halállal végeztek már.

A kitárt ablakon beáradt a tavasz édes melege, behozta a kapu előtt virágzó szegfűágyás illatos leheletét.

Forestier-né azt indítványozta, hogy sétáljanak egyet a kertben; s lassan körüljárták a kis gyepágyat - gyönyörűséggel szívták be a fenyők és eukaliptuszok illatával teli langyos levegőt.

És egyszerre csak megszólította az asszony, feléje sem fordítva fejét, éppen úgy, mint éjszaka tette odafent. Lassan, halk és komoly hangon ejtette ki a szavakat:

- Hallgasson ide, édes barátom, én... máris... jól meggondoltam azt, amit maga felajánlott, és nem akarom minden válasz nélkül útnak engedni. Különben nem mondok sem igent, sem nemet. Várunk, majd meglátjuk, jobban megismerjük egymást. Gondolja meg jól maga is. Ne engedjen valami hirtelen, könnyen támadt hevülésnek. Azért beszélek erről magával most, amikor szegény Charles-t még sírba sem tettük, mert azok után, amiket nekem mondott, fontos, hogy jól tudja, ki vagyok - és ne táplálja tovább azt a tegnap kifejezett gondolatot, ha nem olyan... olyan a jelleme, hogy meg tudjon érteni és el tudjon viselni engem. Értsen meg jól. A házasság rám nézve nem kötelék, hanem társas viszony. Tökéletesen szabad akarok lenni, minden cselekedetemben, lépésemben, mozgásomban. Nem tudnám eltérni sem az ellenőrzést, sem a féltékenységet, sem azt, hogy valaki a viselkedésemet bírálja. Természetesen kötelezném magamat, hogy sohasem kompromittálom annak a férfinak a nevét, akihez feleségül mentem, sohasem teszem gyűlöletessé vagy nevetségessé. A férfinak is köteleznie kellene magát, hogy egyenlő rangú szövetséges társának tekint, nem pedig alárendelt személynek vagy engedelmes és alázatos hitvesnek. Tudom, hogy nem mindenki gondolkozik így, de én már nem változtatok a gondolkozásomon. Én is hozzáteszem: ne feleljen, ez hiábavaló és a helyzethez nem illő dolog lenne. Találkozunk majd, és talán újra beszélhetünk később mindenről. Most pedig menjen sétálni egy kicsit. Én visszamegyek hozzá. Viszontlátásra ma este.

Duroy hosszasan megcsókolta a kezét, és szó nélkül távozott.

Este csak vacsoránál találkoztak. Aztán mind a kettő fölment a szobájába, mert össze voltak törve a fáradtságtól.

Charles Forestier-t másnap minden pompa nélkül eltemették a cannes-i temetőben. Georges Duroy pedig a fél kettőkor induló gyorsvonattal szándékozott Párizsba visszatérni.

Forestier-né kikísérte a pályaudvarra. Nyugodtan sétálgattak a peronon, az indulás órájára várva, és közömbös dolgokról beszéltek.

Megérkezett a vonat, igen rövid, igazi gyorsvonat, mindössze öt kocsi.

Az újságíró helyet választott magának, aztán újra leszállt, hogy még néhány percig beszélgesen az asszonnyal; hirtelen valami szomorúság, bánat, heves sajnálkozás fogta el, hogy itt kell hagynia, mintha csak örökre elvesztette volna.

Egy vasutas ezt kiáltotta:

- Marseille, Lyon, Párizs felé beszállni!

Duroy felszállt, aztán a kocsi ablakába könyökölt, hogy még néhány szót szóljon az asszonyhoz. A mozdony füttyentett, s a vonat lassan megindult.

A fiatalember az ablakon kihajolva nézte a peronon mozdulatlanul álló fiatalasszonyt, aki követte tekintetével. És hirtelen, mielőtt elvesztette szeme elől, két kezével csókot dobott neki.

Az asszony diszkrétebb, habozóbb, inkább csak megkezdett mozdulattal visszadobta a csókot.

MÁSODIK RÉSZ

Georges Duroy visszatért régi szokásaihoz.

Berendezkedett a Constantinople utcai kis földszinti lakásában, és józanul élt, mint aki egészen új életre készülődik. Még Marelle-néval való viszonya is a házassághoz kezdett hasonlítani, mintha már előre gyakorolta volna magát abban, aminek hamarosan el kellett következnie; kedvese gyakran csodálkozott viszonyuk szabályos nyugodtságán, és nevetve mondogatta:

- Te még nagyobb nyárspolgár vagy, mint a férjem, ezért ugyan kár volt cserélni!

Forestier-né még nem érkezett vissza. Soká húzta az időt Cannes-ban. Georges kapott tőle egy levelet, abban csak április közepére jelezte visszatérését, s egy szóval sem célzott búcsúzásukra. Georges várt. Most már erősen elszánta magát, hogy minden utat-módot felhasznál a keze elnyerésére, ha az asszony habozni talál. De bízott szerencséjében, bízott abban a hódító erőben, amit magában érzett, abban a meghatározhatatlan erőben, amelynek egy asszony sem tudott ellenállni. Rövid levélke értesítette, hogy nemsokára üt a döntő óra.

Párizsban vagyok. Látogasson meg.

Madeleine Forestier

Semmi egyéb. Ezt a reggel kilenc órakor érkező postával kapta. Még aznap három órakor elment hozzá. Az asszony mindkét kezét odanyújtotta neki, szokása szerint kedvesen, bájosan mosolygott rá, és néhány pillanatig mélyen belenéztek egymás szemébe.

Aztán azt suttofta az asszony:

- Milyen jó volt maga, hogy olyan szörnyű körülmények között eljött oda hozzánk.

- Megtettem volna mindent - felelte Georges -, amit maga kíván tőlem.

Azzal leültek. Madeleine érdeklődött, hogy mi újság Walteréknál, a kollégáknál s a szerkesztőségben. Gyakran gondolt a lapra.

- Nagyon, de nagyon hiányzik nekem - mondotta. - Szívvel-lélekkel újságíró lettem. Hiába, szeretem ezt a mesterséget.

Aztán elhallgatott. Georges azt hitte, hogy megérti; valami felszólításfélét vélt észrevenni a mosolyában, a hangja színében, sőt a szavaiban is; és bár megfogadta magában, hogy semmit sem fog erőszakolni, azt dadogta:

- Nos hát... miért... miért ne folytatná... ezt a mesterséget... Duroy néven?

Madeleine hirtelen elkomolyodott, a férfi karjára tette kezét, és azt suttofta:

- Ne beszéljünk még erről.

De Georges kitalálta hogy ez *igent* jelent, lábához borult, szenvedélyesen csókolgatni kezdte a kezét, és hebegve ismételte:

- Köszönöm, köszönöm - ó, mennyire szeretem!

Az asszony fölkel. Georges követte a példáját, s csak ekkor vette észre, mily sápadt Madeleine. Most megértette, hogy tetszik az asszonynak, talán már régóta; és amint így szemközt álltak egymással, átkarolta, aztán hosszú, gyöngéd csókot nyomott a homlokára.

Madeleine, amikor kibontakozott a karjaiból, komoly hangon szólalt meg:

- Hallgasson ide, édes barátom: még nem határoztam el semmit. De meglehet, hogy *igen* lesz a válaszom. Hanem tökéletes titoktartást kell fogadnia, míg csak én meg nem engedem, hogy beszéljen.

Georges megesküdtött, hogy hallgatni fog, és túláradó boldogsággal távozott.

Ettől kezdve csak kényes tapintatossággal látogatta az asszonyt, és nem kívánt tőle határozottabb beleegyezést, hiszen Madeleine úgy tudott a jövőről beszélni, úgy tudta azt mondani, hogy „később”, úgy tudott olyan terveket szőni, amelyekben kettejük élete már össze volt fonódva, hogy mindez jobban és finomabban megfelelt a kérdésre a nyílt igennél.

Duroy keményen dolgozott, keveset költött, megpróbált egy kis pénzt félretenni, hogy ne álljon fillér nélkül házassága pillanatában, és olyan fősvény lett, amilyen pazarló volt azelőtt.

Elmúlt a nyár, aztán az ősz, s még senki sem gyaníthatott semmit, mert ritkán találkoztak, és mindig magától értetődő módon.

Egy este Madeleine mélyen a szemébe nézett, és így szólt hozzá:

- Nem jelentette be még a tervünket Marelle-nének?

- Nem, kedvesem. Titoktartást ígértem magának, hát egy élő léleknek sem szóltam a dologról.

- Nos hát, most már ideje volna, hogy értesítse. Én magamra vállalom Walterékat. Ezen a héten meglesz, ugye?

Duroy elpirult.

- Igen, még holnap.

Az asszony szelíden félrenézett, mintha nem akarná észrevenni a zavarát, és így folytatta:

- Ha akarja, május elején összeházasodhatunk. Ez igen megfelelő idő lenne.

- Én mindenben örömmel engedelmeskedem.

- Nekem nagyon tetszenék szombat, május tizedike, mert akkor van a születésnapom.

- Helyes, legyen május tizedike.

- A szülei Rouen mellett laknak, ugye? Legalábbis azt mondta nekem.

- Igen, Rouen mellett, Canteleu-ben.

- Mivel foglalkoznak?

- Hát... kistőkések.

- Nagyon szeretnék megismerkedni velük.

Duroy elképedve habozott:

- De... csakhog... ők...

Aztán, igazi erős ember módjára elszánta magát:

- Kedvesem, a szüleim parasztok, kocsmárosok, akik a vérüket is kiizzadták, hogy engem taníttassanak. Ami engem illet, én nem pirulok miattuk, de magát talán zavarhatná az... egyszerűségük... a paraszti természetük...

Az asszony búbájosan mosolygott, s az arcát szelíd jóság ragyogta be.

- Ó, nem. Nagyon fogom szeretni őket. Elmegyünk hozzájuk. Akarom. Majd beszélünk még erről. Én is egyszerű ember gyermeke vagyok... de én régen elvesztettem a szüleimet. Nincs már senkim a világon - és kezét nyújtva tette hozzá -, csak maga.

Duroy érezte, hogy elérékenyedik, megindul, és úgy meg van hódítva, ahogy még soha asszony meg nem hódította.

- Gondoltam valamire - mondta Madeleine -, de nehéz megmagyarázni.

- Mi az? - kérdezte Duroy.

- Hát, kedvesem, én is olyan vagyok, mint a többi asszony, nekem is megvannak a magam gyöngeségei, kicsinyességei, szeretem azt, ami ragyog, ami szépen cseng. Boldog lettem volna, ha nemesi nevet viselhetek. Mondja, nem lehetne az, hogy a házasságunk alkalmából egy kicsit... megnemesítse magát?

Most ő pirult el, mintha valami tisztességtelen dolgot indítványozott volna. Georges egyszerűen ennyit felelt:

- Gyakran gondoltam erre, de nem találok valami könnyűnek.

- Ugyan miért?

A férfi elnevette magát:

- Mert félek a nevetségességtől.

Madeleine vállat vont:

- Arról szó sincs, arról szó sincs. Ezt mindenki megteszi, és senki sem nevet rajta. Válassza ketté a nevét: Du Roy. Nagyon jól hangzik.

Georges tüstént ráfelelte, mint aki ismeri a kérdést:

- Nem, azt nem lehet. Túlságosan egyszerű, közönséges, közismert módszer. Én arra gondoltam, hogy a falum nevét veszem föl, eleinte írói névnek, aztán lassanként hozzátoldom a magaméhoz, később pedig ketté is vágom a nevemet úgy, ahogy maga tanácsolta.

Az asszony megkérdezte:

- Canteleu a faluja neve?

- Igen.

De Madeleine habozott:

- Nem. Nem szeretem a végződését. Lássuk csak, nem lehetne egy kicsit átalakítani ezt a szót... Canteleu.

Felkapott egy tollat az asztról, és nevetet firkált, vizsgálgatva, hogyan festenek a papíron. Egyszerre csak felkiáltott:

- Nézze, nézze, ez jó lesz.

Feléje nyújtott egy papirost, és Georges ezt olvasta rajta: „Duroy de Cantelné.”

Georges gondolkodott néhány pillanatig, aztán komolyan jelentette ki:

- Az ám, ez nagyon jó.

Az asszony elragadtatva ismételte:

- Duroy de Cantel, Duroy de Cantel, Duroy de Cantelné. Kitűnő, kitűnő!

És meggyőződéses arccal tette hozzá:

- Majd meglátja, milyen könnyű ezt elfogadtatni mindenkivel. Csak meg kell ragadni az alkalmat. Mert aztán késő lenne. Holnaptól fogva a cikkeit úgy írja alá, hogy D. de Cantel, az újdonságokat pedig egyszerűen Duroy névvel. Ez mindennap megesis a sajtóban, és senki sem fog csodálkozni, hogy álnevet választ. A házasságunk pillanatában ismét módosíthatunk egy kicsit a dolgon, és azt mondjuk a barátainknak, hogy maga lemondott a külön írott *du*-ról, csupa szerénységből, tekintettel a helyzetére - vagy talán nem is mondunk semmit. Mi a keresztneve az apjának?

- Alexandre.

Kétszer-háromszor egymás után elmormogta:

- Alexandre, Alexandre - hallgatta a szótagok csengését, aztán felírta egy fehér lapra:

Alexandre Du Roy de Cantel és neje tisztelettel értesítik, hogy fiuk, Georges Du Roy de Cantel és Madeleine Forestier házasságot kötöttek.

Kissé távol tartotta magától az írást, megnézte, és elragadtatva jelentette ki:

- Egy kis módszerességgel minden sikerül, amit akar az ember.

Amikor Georges ismét az utcán volt, lelkében azzal az erős elhatározással, hogy ezentúl du Roynak, sőt Du Roy de Cantelnek nevezi magát, úgy érezte, hogy sokkal jelentékenyebb emberré vált. Merészebben járt, magasabban hordta a fejét, hetykébbre pödörte a bajszát - ahogy ez már nemesemberhez illik. Valami örvendező vágyakozás bujkált benne, hogy tudtára adja a járókelőknek: „A nevem Du Roy de Cantel.”

Alighogy hazaért, nyugtalanítani kezdte Marelle-né, tüstént írt neki, és találkozót kért tőle másnapra.

„Nehéz eset lesz - gondolta magában. - Borzalmas jelenetet rendez majd.”

Aztán ebbe is beletörődött természetes gondtalanságával, amely átsegítette az élet kellemetlenségein, és „hasból” írni kezdett egy cikket azokról az új adókról, amelyekkel helyre lehetne állítani a költségvetés egyensúlyát.

Évi száz frank adót kívánt kirovatni a nemességet jelző partikulákra, a címekre pedig, bárótól hercegig, ötszázról ezer frankig terjedő adót.

A cikket így írta alá: D. de Cantel.

Másnap táviratban értesítette a kedvese, hogy egy órára ott lesz a lakásán.

Kissé lázasán várta, egyébként azonban elszánta magát arra, hogy gyorsan végez, mindjárt az elején kirukkol mindennel, aztán az első felindulás elmúltával bölcs érveket szed elő, és bebizonyítja az asszonynak, hogy nem maradhat örök életére agglegény, s mivel Marelle csökönyösen vonakodik meghalni, más asszonyra kellett gondolnia, akit törvényes hitestársává tegyen.

Mindamellettt izgatottnak érezte magát. A csengetés hallatára hevesen dobogni kezdett a szíve.

- Adj' isten, Szépfíú!

De hidegnek találta az ölelést, végignézett rajta, és megkérdezte:

- Mi bajod?

- Ül le - mondta Georges. - Komoly beszédem lesz veled.

Az asszony leült, kalapját sem tette le, csak fátyolát hajtotta vissza a homloka fölé, és várt.

Georges lesütött szemmel gondolkozott, hogyan kezdje a dolgot. Végre lassú hangon megszólalt:

- Drágám, nagy zavarba hoz és nagyon elszomorít az, amit be kell vallanom neked. Nagyon szeretlek, igazán, szívből szeretlek, és éppen ezért még jobban elszomorít az a félelem, hogy fájdalmat okozok neked, mint az, amit tudodra kell adnom.

Az asszony elsápadt, és reszketve dadogta:

- Mi az? Mondd gyorsan!

Georges szomorú, de elszánt hangon jelentette ki, színlelt levertséggel, ahogy az ember a rá nézve szerencsés rossz híreket szokta bejelenteni:

- Megházasodom.

Az asszony úgy sóhajtott fel, mint aki tüstént elveszti az eszméletét - fájdalmas sóhajtással, amely a keble mélyéből tört fel. Fuldokolni kezdett, lihegett, nem tudott megszólalni.

Georges, látván, hogy nem felel semmit, így folytatta:

- El sem képezed, mennyit szenvedtem, míg erre az elhatározásra jutottam. De nincs sem pozíció, sem pénzem. Egyedül vagyok, elveszve ebben a nagyvárosban. Kell valaki, aki mindenekelőtt tanácsadóm, vigasztalóm, támogatóm legyen. Társat, szövetségest kerestem, s azt meg is találtam!

Elhallgatott, remélve, hogy az asszony mégiscsak felelni fog - dühös haragot, heves kitöréseket, sértéseket várt.

Az asszony egyik kezét a szívére nyomta, mintha dobogását akarná visszafojtani; oly kínosan, szaggatottan lélegzett, hogy hullámozott a keble, remegett a feje.

Georges megfogta a másik kezét, mely ott maradt a szék karján, de az asszony visszakapta. Aztán azt mormogta, mintha valami tompa kábulatba esett volna:

- Ó... istenem...

Elébe térdelt, de nem mertte megérteni - ez a hallgatás jobban felizgatta minden kitörésnél, és azt dadogta:

- Clo, édes kis Clóm, értsd meg jól a helyzetemet, értsd meg jól, hogy mi vagyok én. Ó, ha téged vehettek volna el, téged, micsoda boldogság lett volna az! De hát te férjnél vagy. Mítévő lettem volna? Gondolkozzál, kérlek, gondolkozzál! Érvényesülnöm kell valahogy a világban, s ez addig nem sikerülhet, míg otthonom nincs. Ha tudnád... Vannak napok, amikor szeretném megölni az uradat...

Szelíd, fátyolos, hódító hangján beszélt, azon a hangon, amely valóságos muzsika gyanánt hatolt az asszonyok fülébe.

Látta, hogy két könnycsepp nő meg lassanként a kedvese merev szemében, aztán lecsordul az arcán, miközben két új könnycsepp formálódik már a szempillák szélén.

Azt suttogta:

- Ó, ne sírj, Clo, ne sírj, könyörgök. Megrepszted a szívemet. Az asszony ekkor megfeszítette minden erejét, hogy méltóságos és gögös legyen, és megkérdezte a zokogni készülő asszonyok mekegő hangján:

- Ki az?

Georges habozott egy pillanatig, aztán belátván, hogy ezt nem kerülheti el, megmondta.

- Madeleine Forestier.

Marelle-né egész testében megremegett, aztán nem szólt semmit, elmerülten gondolkozott, mintha megfeledezett volna arról, hogy Georges ott hever a lába előtt.

És szemében szakadatlanul gyűltek a könnycseppek, lehulltak és meggyűltek újra.

Fölkelt, Duroy sejtette, hogy elmegy, némán, szemrehányás és megbocsátás nélkül; bántotta ez, lelke mélyéig megalázta. Vissza akarta tartani, két karjával körülfogta a szoknyáját, a szöveten keresztül átölelte kerek lábszárait, amelyek mintha megmerevedtek volna, hogy ellenálljanak.

Könyörgött neki:

- Az isten szerelméért, ne menj el így.

Az asszony ekkor tetőtől talpig végignézte, azzal a könnyben ázó, kétségbeesett, bájos és szomorú szemmel, amely az asszonyi szív egész bánatát meg tudja mutatni, és azt dadogta:

- Nincs... nincs semmi mondanivalóm... nincs... semmi tennivalóm... Neked igazad van... Jól választottad meg azt, ami neked kell...

Hirtelen hátralépett, kiszabadította magát, és elment; Georges nem is próbálta tovább visszatartani.

Amikor egyedül maradt, oly kábultan emelkedett fel, mintha fejbe verték volna; aztán leszámolt a dologgal, és azt mormogta:

- Sajnálom... vagy nagyon örülök. Megtörtént, jelenet nélkül. Ezt még jobban is szeretem.

Óriási tehertől könnyebbedett meg, érezte, hogy egyszerre felszabadulva, kénye-kedve szerint indulhat neki új életének - és hatalmas ökölcsapásokkal bokszolni kezdte a falat, részegen a sikertől s a tulajdon erejétől, mintha a Végzettel verekedett volna.

Amikor Forestier-né megkérdezte tőle:

- Értesítette Marelle-nét?

Nyugodtan felelte:

- Hogyne...

Madeleine kutatva nézett rá világos pillantásával.

- És nem izgatta fel a dolog?

- Dehogy, egyáltalán nem. Ellenkezőleg, igen helyesnek találta.

Az újságot nemsokára mindenki tudta. Némelyek csodálkoztak, mások azt állították, hogy előre látták ezt, ismét mások mosolyogtak, és éreztették, hogy a dolog éppenséggel nem lepi meg őket.

A fiatalember, aki most mint D. de Cantel írta alá cikkeit, mint Duroy az újdonságait és mint Du Roy a politikai vezércikkeket (időnként ilyeneket is írt most már), fél napját mindig menyasszonyával töltötte. Madeleine testvéri bizalmassággal bánt vele, amelybe azért beleszűrődött valami igazi, de rejtett gyöngédség, valami vágy, amelyet úgy titkolt, mint egy sebet. Elhatározta, hogy a házasságot titokban kötik meg, csak a két tanú jelenlétében, s még aznap

este elutaznak Rouenba. Másnap ellátogatnak az újságíró öreg szüleihez, és néhány napig náluk maradnak.

Duroy iparkodott lebeszélni erről a tervről, de mert nem sikerült, végre is belenyugodott.

Az új házaspár fölöslegesnek vélte a vallási szertartást, hiszen nem hívtak meg senkit. Május tizedikén röviden végeztek az anyakönyvvezetőnél, hazamentek csomagolni, s a Saint-Lazare pályaudvarról az esti hatórás vonattal útra keltek Normandia felé.

Hűsz szót sem igen váltottak addig a pillanatig, amikor magukra maradtak a fülkében. Mihelyt a vonat megindult, egymásra néztek, és elnevettek magukat, hogy zavarukat elrejtsek egymás elől.

A vonat lassan haladt végig a hosszú batignolles-i pályaudvaron, aztán azon a koszos síkságon, amely az erődítésektől a Szajnáig nyúlik.

Duroy és felesége időnként mondtak egy-egy fölösleges szót, aztán újra a kocsi ablaka felé fordultak.

Amikor az asniéres-i hídon haladtak át, a hajókkal, halászokkal, csónakosokkal teli folyó képe felvidította őket. A nap, a hatalmas májusi nap ontotta ferde sugarait a vízi járművekre s a nyugodt folyóra, amely mintha mozdulatlan lett volna, minden áramlás, minden hullámozás nélkül, mintegy megdermedve a késő délutáni nap melegében és fényében. A folyó közepén egy vitorlás bárka, amelynek két szélén két nagy, fehér vászon háromszög volt kifeszítve, hogy felfogja a szellő legcsekélyebb lebbenését is, olyan volt, mint egy felröppenni készülő, óriási madár.

Duroy azt mormogta:

- Imádom Párizs környékét, emlékszem, olyan sült halakat ettem itt, mint sehol másutt egész életemben.

Madeleine azt felelte:

- Hát még a csónakázás! Milyen bájos dolog napnyugtakor végigsiklani a vízen!

Aztán elhallgattak, mintha nem merték volna folytatni ezeket az ömlengéseket elmúlt életükről, és némaságukban talán máris a múlt visszasírásának költészetét élvezték.

Duroy szemközt ült a feleségével, megfogta a kezét, és lassan csókolgatta.

- Majd ha visszajövünk - mondotta -, elmegyünk néha vacsorázni Chatou-ba.

- Ó, annyi dolgunk lesz - suttogta az asszony, olyan hangon, mintha azt akarná mondani: „Fel kell áldozni a kellememest a hasznosért.”

Georges még egyre fogta a kezét, és nyugtalanul töprengett, milyen átmenettel jusson el a szerelmes gyöngédségeikig. Egy fiatal lány tudatlansága nem hozta volna ennyire zavarba; de az az éber és furfangos értelem, amelyet megérezett Madeleine-ben, félszeggé tette a viselkedését. Félt, hogy az asszony együgyűnek, túlságosan félénknek vagy túlságosan brutálisnak, kelleménél lassúbbnak vagy hirtelenkedőbbnek fogja találni.

Apró szorongatásokkal fogta a kezét, az asszony nem viszonzta a szorítását.

- Nagyon furcsának találom, hogy maga a feleségem.

Madeleine meglepettnek látszott:

- Ugyan miért?

- Nem tudom. Furcsának találom. Szeretném megcsókolni, és csodálkozom, hogy jogom van hozzá.

Madeleine nyugodtan odatartotta neki az arcát, és Georges úgy csókolta meg, mintha nővére lett volna. Aztán újra megszólalt:

- Amikor először láttam, tudja, azon a vacsorán, amelyre Forestier hívott meg, azt gondoltam: a teremburáját, ha ilyen asszonyt tudnék valahol fölfedezni! És megtörtént. Az enyém.

- Kedves - mormogta az asszony. És ravasz-készen nézett rá örökös mosolygó szemével.

„Túlságosan hidegen viselkedem - gondolta Georges. - Ostoba vagyok. Gyorsabban kellene haladni.” És megkérdezte:

- Ugyan hogy ismerkedett meg Forestier-vel?

Az asszony kihívó gúnnyal felelte:

- Azért megyünk Rouenba, hogy róla beszéljünk?

Duroy elpirult:

- Ostoba vagyok. Maga nagyon félénkké tesz engem.

Madeleine el volt ragadtatva:

- Én? Lehetetlen. Miért?

Ott ült mellette, közvetlen közelében. Az asszony felkiáltott:

- Nézze, egy szarvas.

A vonat a saint-germaini erdőn haladt át; Madeleine egy riadt özet látott egyetlen ugrással átröpülni a fasor egyik oldaláról a másikra.

Duroy fölébe hajolt, mialatt az asszony kinézett a nyitott ablakon, és hosszú, szerelmes csókot nyomott a nyakán bodorodó hajpihék közé. Az asszony néhány pillanatig nem mozdult, aztán fölemelte a fejét:

- Csiklandoz, hagyja abba.

Hanem Georges nem tágított, és idegesítő, hosszan tartó simogatással sétáltatta kigöndörített bajuszát az asszony fehér bőrén.

Madeleine összerázkódott:

- Hagyja már abba.

Jobb kezét az asszony feje mögé csúsztotta, megragadta és maga felé fordította. Aztán rávetette magát a szájára, mint karvaly a zsákmányára.

Az asszony küszködött, visszalökte, iparkodott kiszabadulni a karjai közül. Végre sikerült is neki, és újra azt mondta:

- Hagyja már abba.

Most már nem hallgatott rá, átölelte, csókolta mohó és reszkető ajakkal, próbálta hátradönteni a párnákon.

Madeleine nagy erőfeszítéssel kiszabadította magát, és hirtelen felugrott.

- Ugyan, Georges, hagyja már abba. Igazán nem vagyunk gyerekek, várhatunk Rouenig.

Georges ülve maradt, elpirult, jéggé dermedtették ezek a józan szavak; aztán kissé visszanyerte a hidegvérét:

- Jó, várok - mondta vidáman -, de képtelen leszek húsz szót is beszélni, míg oda nem érünk. És gondolja meg, hogy csak most megyünk át Poissyn.

- Majd én beszélek - mondta az asszony.

És csöndesen leült mellé.

Nyugodtan, szabatosan beszélt arról, hogy mit csinálnak majd hazatérésük után. Megtartják a lakást, ahol első férjével lakott; Duroy örökli Forestier munkakörét és fizetését is a *Francia Élet*-nél.

Egyébiránt már egybekelésük előtt az üzletember biztonságával intézte el házasságuknak minden pénzügyi részletét.

A vagyon elkülönítésének rendszere alapján társultak; a szerződés felsorolt minden bekövetkező eseményt: halált, válást, egy vagy több gyermek születését. A fiatalember négyezer frankot hozott a házasságba, de ebből az összegből ezerötszázat kölcsönkapott. A többi az év folyamán takarította meg, az eseményre való tekintettel. A fiatalasszony negyvenezer frankot hozott, amit szerinte Forestier hagyott rá.

Emlegetni kezdte, és idézte a példáját:

- Nagyon takarékos, rendezett életű, dolgozó fiú volt. Rövid idő alatt vagyont szerzett volna.

Duroy nem figyelt már oda, egész más gondolatok foglalkoztatták.

Az asszony elhallgatott néha, hogy tovább szője valami rejtett gondolatát, aztán újakezdte:

- Három vagy négy év múlva könnyen megkereshet évenként harminc-negyvenezer frankot. Ennyije lett volna Charles-nak is, ha megéri.

Georges már hosszúnak kezdte találni a leckét, és azt felelte:

- Azt hittem, nem azért megyünk Rouenba, hogy róla beszéljünk.

Madeleine gyöngéden meglegyintette az arcát:

- Igaz, rosszul tettem. - És nevetett.

Georges jó kisfiú módjára akart viselkedni, kezét a térdén tartotta.

- Együgyűnek látszik így - mondta az asszony.

- Ez a szerepem - vágott vissza Georges -, az imént maga osztotta ki rám, és most már nem is térek el tőle.

Madeleine megkérdezte:

- Miért?

- Mert maga veszi át a ház igazgatását, sőt, engem is maga fog igazgatni. Ez csakugyan meg is illeti, mint özvegyet!

Az asszony elcsudálkozott:

- Mit akar mondani voltaképpen?

- Azt, hogy a maga tapasztalatai eloszlatják a tudatlanságomat, s a házasságban való gyakorlata felvilágosíthatja az én agglegényi ártatlanságomat - hát csak ezt akartam mondani, na!

Az asszony felkiáltott:

- Ez már sok!

Georges azt felelte:

- Pedig így van. Én nem ismerem az asszonyokat, na, maga pedig ismeri a férfiakat, hiszen özvegy, na, maga fog nevelni engem... ma este, na, sőt el is kezdhethé mindjárt, ha akarná, na.

Madeleine vígan kiáltott fel:

- No, hogyha énrám számít ebben!...

Georges a leckéjét makogó diák hangján mondta.

- Igenis, na, számítok magára. Sőt arra is számítok, hogy alapos oktatást ad nekem... húsz leckét... tíz lesz az elemi... olvasás és nyelvtan... tíz pedig továbbképzés, retorika... én nem tudok semmit, na.

Az asszony kitűnően mulatott, és felkiáltott:

- Buta vagy.

Georges így folytatta:

- Ha tegezni kezdesz, tüstént követem a példádat, és azt mondom, édes szerelmem, hogy percről percre jobban imádlak, és úgy találom, hogy Rouen nagyon messze van!

Most színészi hangsúllyal és mulatságos arcjátékkal beszélt, s ez szórakoztatta a fiatal-asszonyt, aki megszokta az íróemberek bohémvilágának modorát és tréfáit.

Fél szemmel sandított a férjére, igazán bájosnak találta, érezte azt a vágyat, hogy fáról tépve egye meg a gyümölcsöt, s az ész habozását, amely azt tanácsolja, hogy várjuk meg a vacsorát, s a gyümölcsöt a maga idején fogyasszuk el.

Ekkor így szólt, kissé elpirulva a rátámadó gondolatoktól:

- Kis tanítványom, higgy a tapasztalatomnak, az én nagy tapasztalatomnak. Vasúton nem jó a csók. Megfekszi az ember gyomrát.

Aztán még erősebben elpirult, és azt suttogetta:

- Sohasem szabad zölden levágni a búzát.

A férfi vihogott, felizgatták a csinos szájon kicsusszanó, alattomban értett célzások; keresztet vetett, úgy moogtva az ajkait, mintha imát mormolna, aztán kijelentette:

- Szent Antalnak, minden kísértések patrónusának védelme alá helyeztem magamat. Most aztán kőből vagyok.

Lassacskán leszállt az éj, s mint valami könnyű gyászfátyol, áttetsző homállyal burkolta be a jobboldalt elterülő nagy síkságot. A vonat a Szajna mentén haladt; s a fiatal pár nézegetni kezdte a folyóban - amely csiszolt, széles fémszalagként húzódott el a pályatest mellett - a piros tükrözést, az égből hullott foltokat, amelyeket bíborral és tüzellel dörzsölt meg a távozó nap. Ezek a fények lassanként kialudtak, mélyebb színt öltöttek, búsan elsötétültek. És a síkság belefűlt a feketeségbe, azzal a gyászos, halálos borzongással, amely minden alkonyatkor végigfut a földön.

Az este melankóliája behatolt a nyitott ablakon, és belevette magát az elcsöndesedő házastársak imént még oly vidám lelkébe.

Közelebb húzódtak egymáshoz, és úgy nézték a napnak, e szép, ragyogó májusi napnak haldoklását.

Nantes-ban meggyújtották a kis petróleumlámpát, s az szétárasztotta sárgás, reszkető világosságát a párnás ülések szürke posztóján.

Duroy átkarolta felesége derekát, és magához szorította. Az imént érzett heves vágya gyöngédséggé, sóvárgó gyöngédséggé változott, lágy óhajlásává az apró, vigasztaló dédelgetéseknek, aminőkkel a gyermekeket szokás elringatni.

Halkan mormogta:

- Nagyon foglak szeretni, kis Made.

A fiatalasszonyt felizgatta ennek a hangnak lágysága, hirtelen végigborzongott a testén - és most odanyújtotta neki az ajkát, fölébe hajolva, mert Georges az arcát az ő meleg keblére támasztotta.

Hosszú, néma és mélységes csók volt ez - fölriadás, hirtelen és örült ölelés, rövid, lihegő küzdelem, heves és ügyetlen összefonódás követte. Aztán ott maradtak egymás karjában, kissé csalódva mind a ketten, fáradtan és gyöngéden még, amíg csak a vonat füttye egy állomás közeledését nem jelezte.

Az asszony kijelentette, ujjá hegyével megtapogatva a halántékánál felborzolódott hajfürtöket:

- Nagy ostobaság volt. Gyerekek vagyunk.

De Georges csókolgatta egyik kezét a másik után, lázas gyorsasággal, és azt felelte:

- Imádlak, kis Made.

Majdnem mozdulatlanul ültek egészen Rouenig; arcukat egymásnak támasztották, kinéztek az ablakon az éjszakába, ahol némelykor házak eltűnő világosságát pillantották meg; és álmodtak, elégedetten, érezve egymás közelségét, és mind hevesebben várakozva egy bensőbb és szabadabb ölelkezésre.

Megszálltak egy fogadóban, amelynek ablakai a rakodópartra nyíltak; igen keveset ettek vacsorára, és tüstént lefeküdtek. A szobalány költötte fel őket másnap, amikor nyolcat ütött az óra. Megitták az éjjeliszekevényre tett csésze teát, Duroy ránézett a feleségére, aztán hirtelen karjába ragadta, a kincset lelő boldog ember örvendező nekilendülésével, és azt dadogta:

- Kis Made, érzem, hogy nagyon... nagyon... nagyon szeretlek.

Az asszony mosolygott, az ő bizakodó, elégedett mosolygásával, s miközben visszaadta a csókjait, azt suttozta:

- Én is... talán.

Hanem Duroyt még mindig nyugtalanította a szüleinél teendő látogatás. Bár többször figyelmeztette a feleségét; előkészítette, kioktatta. Most helyesnek vélte, ha még egyszer figyelmezteti:

- Tudod, parasztok ám ők, mégpedig falusi parasztok, nem az operából valók.

- Tudom - nevetett az asszony -, elégszer mondtad már. No, kelj föl, és hagyj engem is fölkelni.

A férj kiugrott az ágyból, és elkezdte felhúzni a cipőjét.

- Nagyon kényelmetlen lesz nálunk, nagyon kényelmetlen. Az én szobámban csak egy ócska szalmazsákos ágy van, Canteleu-ben nem ismerik a rugós derékaljat.

Az asszony úgy tett, mintha el lenne ragadtatva:

- Annál jobb. Nagyszerű lesz rosszul aludni... temeltetted... és kakaskukorékolásra ébredni.

Fölvette pongyoláját, egy bő, fehér flanell pongyolát, amelyet Duroy azonnal megismert. Ez a látvány kellemetlen volt neki. Miért? Jól tudta, hogy a feleségének egész tucat ilyen reggeli ruhája van. Csak nem dobhatja ki a kelengyéjét, hogy újat vásároljon? Mindegy, mégis szeretne volna, ha házi fehérneműje, éjszakára és szerelemre való fehérneműje nem ugyanaz, ami a másikkal volt. Úgy rémlett neki, mintha ez a lágy és langyos szövet megőrzött volna valamit Forestier érintéséből.

Az ablakhoz ment, és cigarettára gyújtott.

A kikötő látása, a széles folyó, teli könnyű árbocos hajókkal, otromba gőzösökkel, amelyeknek rakományát forgó daruk ürítették nagy zajjal a rakodópartra: mindez fölélnkítette, bármily régen ismerte már. És felkiáltott:

- Az áldóját, milyen szép!

Madeleine odafutott hozzá, két kezét rátette férje vállára, gyöngéden rátámaszkodott, és elragadtatva, megindultan állt ott. Ismételte:

- Ó, milyen szép. Milyen szép! Sohase tudtam, hogy ennyi hajó van a világon.

Egy órával később útnak indultak, mert az öregeknél kellett ebédelniök, akiket már néhány napja értesítettek. Egy nyitott, rozsdás bérkocsi vitte el őket, olyan zajjal, mintha pléh-darabokat rázott volna valaki. Végighaladtak egy meglehetősen csúnya körúton, kijutottak a rétekre, ahol egy folyó kanyargott, aztán fölfelé kezdtek menni a hegyoldalra.

Madeleine fáradtan elszunyókált a nap átható cirógatásától, mely gyönyörűségeesen melengette az ócska kocsi mélyén, mintha csak a fénynek s a szabad levegőnek langyos fürdőjében feküdt volna.

A férje fölébresztette:

- Nézd csak - mondta.

Amint a kapaszkodó kétharmad részén túljutottak, a kocsi megállt egy kilátásáról híres helyen, ahová minden utast el szoktak vezetni.

Teljes egészében előttük volt az óriási, hosszú és széles völgy, amelyet elejétől végig átszelt, erős kanyargásokkal, a ragyogó folyó. Látták, amint a messzeségből előbukkan, és a sok sziget feltjával tarkítva félkört ír le, mielőtt Rouenon áthalad. Aztán feltűnt a város a folyó jobb partján, kissé elveszve még a reggeli ködben; a háztetőkön megvillant a napsugár, és látszott az ezernyi könnyed, hegyes vagy tömzsi torony - karcsú és cizellált, óriási ékszerekhez hasonló tornyok, heraldikus koronával; tetőzött, négyszögletes vagy kerek őrtornyok, harang- és óratornyok, a templomcsúcsoknak egész gótikus képe, amelyből messze kiemelkedett a székesegyház hegyes tornya, egy meglepő bronztű - rúd, különös és mértéktelenül nagy, a legmagasabb a világon.

Szemközt pedig, a folyó másik oldalán, kereken s a csúcsokon kibuggyosodva emelkedtek a nagy Saint-Sever külváros karcsú gyárkéményei.

Többen voltak, mint testvéreik, a templomtornyok, hosszú téglaoszlopaik majdnem a távoli síkságig szóródtak el, széntől fekete leheletükkel megfestették a kék eget.

És a legmagasabb valamennyi között - ugyanoly magas, mint a Kheopsz-piramis, a második az emberi munkával emelt csúcsok között -, majdnem egyenlő büszke társával, a székes-egyház tornyával, a Villám nagy tűzszivattyúja: mintha királynője lett volna a gyárak munkás, füstölgő népének, mint ahogy a szomszédja az Isten tiszteletére szentelt tornyok hegyes seregének királynője volt.

Tovább, a gyárváros háta mögött, fenyőerdő terült el, s a Szajna a két városrész közt elhaladva, folytatta útját, egy nagy, hullámos domb mellett, amelynek teteje fával volt benöve, helyenként pedig kilátszottak fehér kőcsontjai - aztán még egy hosszú kanyarodást írt le, és eltűnt a láthatáron. Látni lehetett a folyón föl- és lefelé járó hajókat, amelyeket sűrű füstöt ontó, propeller méretű gőzbárkák vontattak. A szigetek hol egyvégtében sorakoztak, hol meg nagy közök támadtak közöttük, mintha egyenetlen szemek lettek volna egy zöldes színű rózsafüzérnek.

A kocsis várta, mikor készülnek el az utasok az elragadtatással. Tapasztalásból tudta, mennyi ideig tart a csodálkozás a kirándulók különböző fajtáinál.

Hanem amikor újra megindultak, Duroy hirtelen észrevett néhány száz méternyire két feléjük közeledő öregembert, leugrott a kocsiról, és azt kiáltotta: - Itt vannak. Megismerem őket!

Egy paraszt volt, meg a felesége. Döcögve közeledtek, imbolygó járással, néha megtaszítva egymás vállát. A férfi kis termetű volt, tömzsi, piros és kissé potrohos, kora ellenére is eleven; az asszony magas, száraz, görnyedt hátú, szomorú, igazi falusi igavonó asszony, aki gyermekkora óta dolgozott, és nem mulathatott soha, míg a férje iszogatót, és jártatta száját a kocsmá vendégeivel.

Madeleine is leszállt a kocsiról; maga sem hitte volna előbb, milyen szomorúan nézte a közeledő két szegény teremtést. Azok nem ismerték meg a fiukat, ezt az előkelő urat, és sohasem találták volna ki, hogy ez a világos ruhás, szép hölgy a menyük.

Szótlanul, gyorsan haladtak, hogy elébe érjenek várva várt gyermeküknek, rá sem néztek ezekre a városi urakra, akiknek kocsi haladt a nyomában.

Elmentek mellettük. Georges nevetve kiáltott fel:

- Adj' isten, Duroy apó!

Hirtelen megállt mind a kettő, előbb elképedve, aztán egészen ellátva szájukat meglepetésükben. Az öregasszony tért először magához; egy lépést sem tett feléjük, csak azt hebegte:

- Te vónál az, fiacskám?

A fiatalember ráfelelte:

- Én hát, Duroy anyó. - Odament hozzá, és nagy, fiúi csókot cuppantott mind a két orcájára. Aztán odadörzsölte halántékát az apja halántékához, aki közben lekapta roueni formájú, magas, fekete selyemsapkáját, amely az ökorhajcsárok fejfödőjéhez hasonlított.

Aztán így szólt Georges:

- Ez itt a feleségem. - És a két paraszt ránézett Madeleine-re. Úgy nézték, mint valami csodálatos jelenést, nyugtalan félelemmel, amelyhez az apánál valami elégedett helyeslésféle, az anyánál pedig féltékeny, ellenséges érzés járult.

A férfiban volt valami vidám természet, amit az édes almaborból és a pálinkából szívott magába; nekibátorodott, és huncut hunyorgással kérdezte:

- Szabad-e megcsókolni?

- Hogyne - felelte a fia. És Madeleine bizonytalanul nyújtotta oda az arcát; a paraszt hangozást cuppantott rá kétfelől, s aztán keze hátával megtörölte a száját.

Az öregasszony ellenséges tartózkodással csókolta meg a menyét. Nem, nem olyan meny ez, amelyet ő álmódott: jól megtermett falusi gazdasszony, piros, mint az alma, gömbölyű, mint a vemhes kanca. Amolyan rosszfélének látszott ez a cifra dáma, cicomájával, pézsmailatával. Mert az öregasszony minden illatot pézsmailatnak nevezett.

Azzal útnak indultak a bérkocsi után, amely az ifjú házasságok poggyászát vitte.

Az öreg karon fogta a fiát, hátramaradt vele, és érdeklődve kérdezte:

- Nohát, hogy folyik a sorod?

- Jól, hála istennek.

- No, csakhogy így van! Osztán, mondd csak, jómódú-e az asszony?

Georges azt felelte:

- Negyvenezer frankja van.

Az apa füttyentett egyet csodálkozásában, s csak ennyit tudott mormogni:

- A kutyafáját! - annyira meghatotta ez az összeg. Aztán komoly meggyőződéssel tette hozzá:

- Ördögbe is, szép asszony - mert neki gusztusa szerint való volt. Márpedig az öregnek valaha olyan híre volt, hogy ért az ilyesmihez.

Madeleine és az anya egy árva szó nélkül haladtak egymás mellett. A két férfi utolérte őket.

Elértek a faluhoz - kis falu volt az út szélén, tíz ház jobbra, tíz balra, kisvárosias házak és tanyái viskók, egyik téglából, másik agyagból, egyik szalmával fődve, másik palacseréppel. Duroy apó kocsmája: *A szép kilátáshoz*, egy földszintből és padlásból álló vityilló, mindjárt a falu elején, balra. A kapura kiakasztott fenyőág jelezte a régi módi szerint, hogy aki szomjas, betérhet ide.

A kocsmaszobában terítettek, két összetolt, konyharuhával letakart asztalon. Egy szomszédasszony, aki eljött segíteni, mély bókkal köszönt az előkelő hölgy láttára, aztán megismerte Georges-ot, és felkiáltott:

- Uramjézus, te vagy az, fiacskám?

Georges vidáman felelte:

- Én bizony, Brulin anyó!

És megcsókolta őt is, mint az apját meg az anyját...

Aztán feleségéhez fordult:

- Gyere a szobánkba - mondotta -, ott majd leteheted a kalapodat.

A jobb oldali ajtón bevezette egy hideg, köpadozatú, egészen fehérre meszelt szobába, ahol egy szóttessfüggönyös ágy állott. Szenteltvíztartó, fölötté feszület, két színes kép - egyik Pált és Virginiát ábrázolta, kék pálmafa alatt, a másik I. Napóleont, sárga lovon -, ez volt minden ékessége ennek a tiszta és lehangelő szobának.

Mihelyt egyedül maradtak, Georges megölelte a feleségét:

- Hozott isten, Made. Örülök, hogy újra láthatom az öregeimet. Párizsban nem gondol rájuk az ember, aztán mégiscsak boldog, amikor találkozik velük.

Hanem az apa bekiáltotta, öklével döngetve a közfalat:

- Gyertek, gyertek, kész a leves.

Asztalhoz kellett ülni.

Hosszú parasztebéd volt, egész sora az össze nem illő fogásoknak, májas hurka az ürücomb után, omlett a májas hurka után. Duroy apót jókedvre derítette az almabor meg néhány pohár igazi bor; megeresztette válogatott tréfáinak csapját, s előadta azokat az ünnepra tartogatott huncut és illetlen történeteket, amelyek állítólag barátaival estek meg. Georges ismerte valamennyit, de azért nevetett, mert megrészegítette a szülőföld levegője, újra elfogta a vele született szeretet szűkebb hazája, gyermekkorának meghitt helyei iránt, mámorossá tették a régi érzések, emlékek, a viszontlátott régi holmi - csupa semmiség: egy késszúrás nyoma az egyik ajtón, egy bicegő szék, amely valami apró eseményt juttatott eszébe; a föld szaga, a gyanta és a fák erős lehelete a szomszéd erdőből - a szobák, a csatorna, a trágyadomb szaga.

Duroy anyó egy szót sem beszélt, folyvást szomorú és szigorú volt, kémlelte pillantásaival a menyét, és szívében fölbredt a gyűlölet, a dolgozó öregasszony gyűlölete, a vén paraszt-asszonyé - akinek a nehéz munka elkoptatta az ujjait, formátlanná tette a testét - a városi asszony ellen, aki olyan ösztönszerű irtózást ébresztett benne, mint valami átkozott, kitagadott, tisztátalan, tétlenségre és bűnre született teremtség. Minduntalan fölkel, hogy behozza az ételeket, hogy a poharakba töltsse a sárga, kesernyés italt a kancsóból vagy a habzó, cukrozott vörös almabort a palackokból, amelyekből úgy pattant ki a dugó, mint a szódavizes limonádéból.

Madeleine alig evett, alig beszélt, szomorúan ült közöttük, rendes mosolygása odafagyott az arcára, de most rosszkedvű, rezignált volt ez a mosoly. Csalódást és fájdalmat érzett. Miért? Hiszen maga akart idejönni. Jól tudta, hogy parasztokhoz, szegény parasztokhoz jön. Milyenek álmodta hát őket - ő, aki nem szokott álmodozni?

Tudta is azt! Hiszen az asszonyok mindig valami mást remélnek, mint ami a valóságban megvan. Poétikusabbnak látta őket messziről? Nem, de talán irodalmibbnak, nemesebbnek, érzelmesebbnek, dekoratívabbnak. Pedig hát nem kívánta, hogy olyan finomak legyenek, mint a regényekben. Miért, hogy mégis zavarták ezernyi apró, láthatatlan dologgal, ezernyi, kézzel nem fogható durvasággal, egész paraszti természetükkel, minden szavukkal, mozdulatukkal, még a vidámságukkal is?

Visszaemlékezett anyjára, akiről soha, senkinek sem szokott beszélni, az elcsábított nevelőnőre, aki Saint-Denis-ben nevelkedett, és megölte a nyomorúság meg a bánat, amikor ő tizenkét esztendő volt. A kislányt egy ismeretlen ember neveltette. Bizonyára az apja. Hogy ki volt - sohasem tudta bizonyosan, bár homályosan gyanította.

Az ebéd sehogy sem akart véget érni. Most vendégek léptek be a kocsmába, kezet szorítottak Duroy apóval, felkiáltottak, amikor a fiát meglátták, és hamiskásan hunyorogtak, amikor a mellette ülő fiatalasszonyra néztek, ez a hunyorgás ennyit jelentett: „Az áldóját, úgy látszik, szemrevaló kis teremtség a Duroy gyerek felesége!”

Mások, akik nem voltak ilyen jó barátságban a gazdával, leültek a faasztalok mellé, s azt kiáltották:

- Egy liter bort!

- Egy pohár sört!

- Két pohár pálinkát!

- Egy ürmöst!

És dominózni kezdtek, nagy zajjal csapkodva a kis fehér-fekete kockákat.

Duroy anyó most már szüntelenül járt-kelt, siralmas képpel szolgálta ki a vendégeket, átvette a pénzt, letörülgette az asztalokat kék köténye sarkával.

Vágni lehetett az agyagpipák és az egy sous szivarok füstjét. Madeleine köhögni kezdett, és megkérdezte:

- Nem mehetnénk ki? Nem bírom tovább.

Még nem fejezték be az ebédet. Az öreg Duroy bosszankodott. Madeleine fölkel, és leült egy székre a kapu előtt, ott várt, hogy apósa és férje megigya a kávé meg a kupica pálinkát.

Georges hamarosan utánament.

- Volna kedved leszaladni a Szajnáig? - kérdezte.

Az asszony örömmel egyezett bele.

- Ó, hogyne. Menjünk!

Lementek a hegyről. Croisset-ban csónakot béreltek, és a délután hátralevő részét egy sziget partja mellett töltötték el, a fűzfák alatt mindketten elálmosodva a tavasz szelíd melegétől, ringatózva a folyó apró hullámain.

Amint az éj leszállt, megint fölmásztak a hegyre.

A gyertyavilágnál elköltött vacsora még az ebédnél is kínosabb volt Madeleine-nek. Duroy apó félig be volt csípve, és nem beszélt. Az anya megőrizte kellemetlen arckifejezését.

A szegényes világítószerszám óriási orrokkal és aránytalan mozdulatokkal vetette a szürke falakra a fejek árnyékát. Ha valaki, kissé félrefordulva, arcélét tartotta a reszkető sárga láng felé, úgy látszott, mintha egy óriási kéz vasvillához hasonló villát emelne egy száj felé, s az úgy nyílna ki, mint valami szörnyeteg szája.

Mihelyt a vacsorával elkészültek, Madeleine kivitte magával a férjét, hogy ne maradjanak tovább ebben a homályos helyiségben, ahol tele volt a levegő a szutykos pipák és kiöntött italok fanyar szagával.

Amikor kiértek, Georges így szólt:

- Te máris unatkozol.

Az asszony tiltakozni próbált. Szavába vágott:

- Dehogynem. Jól láttam én azt. Ha akarod, holnap visszamehetünk.

- Jó, nem bánom - suttogta az asszony.

Lassan, céltalanul bandukoltak. Langyos éjszaka volt, amelynek cirógató, mélységes homálya mintha tele lett volna halk neszekkel, súrlódásokkal, leheletekkel. Bejutottak egy szűk fásorba, roppant magas fák alá; kétfelől áthatolhatatlan sötét bozót terpeszkedett.

Az asszony megkérdezte:

- Hol vagyunk?

- Az erdőben - felelte Georges.

- Nagy ez az erdő?

- Nagyon nagy, Franciaország egyik legnagyobb erdeje.

A föld, a fák, a moha szaga, a sűrű erdők üde és öreg illata, amely a rügyek nedvével és a sűrűségek hervadt, rothadó fűvéből keveredik össze, mintha csak ott aludt volna ebben a fasorban. Madeleine fölemelte fejét, és csillagokat látott meg a fák csúcsai közt, s bár az ágakat szellő sem mozgatta, érezte maga körül a levélóceán határozatlan remegését.

Különös borzongás fogta el a lelkét és futott végig a bőrén, a szívét zavaros aggodalom szorította össze. Hogy miért? Azt nem értette. De úgy tetszett neki, hogy elveszett, elmerült, veszedelmekkel van körülvéve, elhagyta mindenki, egyes-egyedül van a világon, az odafönn remegő eleven boltozat alatt.

Azt suttogta:

- Félek egy kicsit. Szeretnék visszafordulni.

- Jó, menjünk haza.

- És... holnap visszatérünk Párizsba?

- Igen, holnap.

- Holnap reggel.

- Holnap reggel, ha úgy akarod.

Hazamentek. A két öreg már lefeküdt. Madeleine rosszul aludt, minduntalan felriasztotta a falusi éjszakának sokféle, neki idegen zaja, a bagoly huhogása, egy disznó rőfögése a ház falához ragasztott ólban, s egy kakas kukorékolása, már éjfélről fogva.

Pitymallatkor már fenn volt, és útra készen állott.

Amikor Georges tudtára adta szüleinek, hogy visszautazik Párizsba, mind a kettő megdöbbsen, aztán egyszerre megértették, hogy ki akarta ezt így.

Az apa egyszerűen csak ennyit kérdezett tőle:

- Meglátunk-e hamarosan?

- Hogyne! Még a nyáron.

- No, akkor jó.

Az öregasszony azt dörmögte:

- Kívánom, hogy ne bánd meg, amit cselekedtél.

Otthagytak nekik kétszáz frankot ajándékba, hogy enyhítse elégedetlenségüket; egy fiút kocsióért küldtek, az tíz órára megjött, aztán a fiatalok megölelték az öreg parasztokat, és elutaztak.

Amint a hegyoldalon lefelé haladtak, Duroy elnevette magát:

- Látod - mondta -, előre figyelmeztettelek. Nem kellett volna ismeretséget kötnöd idősb Du Roy de Cantel úrral és nejével.

Nevetett az asszony is, és azt felelte:

- Most már el vagyok ragadtatva. Derék emberek, és nagyon kezdem szeretni őket. Párizsból majd küldök nekik édességet.

Aztán azt mormogta:

- Du Roy de Cantel... meglátod, senki sem fog csodálkozni házassági értesítőnkön. Elmondhatjuk, hogy egy hetet töltöttünk a szüleid birtokán.

Közelebb húzódott hozzá, és egy csókot lehelt a bajusza végére:

- Szervusz, Geo!

- Szervusz, Made - felelte az ifjú férj, egyik karjával átfogva a derekát.

Messze, a völgy mélyén, ezüst szalagként kanyargott a reggeli nap fényében a nagy folyó, a sok gyárkémény szénfelhőket fújt az ég felé - s látszott a régi város fölött magasba törő, sok-sok hegyes templomtorony.

A Du Roy házaspár már két napja visszaérkezett Párizsba, az újságíró újra elkezdte régi munkáját addig is, míg elhagyhatja a hírvivatot, végképpen átveheti Forestier munkakörét, és teljesen a politikának szentelheti magát.

Ezen az estén vidám szívvel igyekezett hazafelé elődjének lakására vacsorázni - azzal az élénk vágyakozással, hogy tüstént megcsókolhassa a feleségét, akinek testi bája és észrevétlen fölénye előtt tökéletesen meghajolt. Amint elhaladt egy virágosbolt előtt, a Notre-Dame-de-Lorette utca alsó részén, az a gondolata támadt, hogy egy bokrétát vásárol Madeleine-nek, s vett is egy nagy csomó alig kinyílt rózsát, egész sereg illatos bimbót.

Új lakása lépcsőjének minden emeletén kedvtelve nézegette magát abban a tükörben, amely mindig eszébe juttatta első belépését.

Csöngetett, mert otthon felejtette a kulcsát, s az ajtót a régi inas nyitotta ki, akit felesége tanácsára szintén megtartott.

Georges megkérdezte:

- Itthon van-e már a feleségem?

- Itthon, igenis.

Amint keresztülment az ebédlőn, nagy meglepetésére három terítéket látott az asztalon; a szalonajtó függőnye fel volt emelve, és meglátta Madeleine-t, amint a kandalló egyik vázájában az övéhez hasonló rózsabokrétát rendezget. Bosszúságot, elégedetlenséget érzett, mintha ellopták volna tőle az ötletét, a figyelmességet és mindazt a gyönyörűséget, amit ettől várt.

Amikor belépett, megkérdezte:

- Hát meghívtál valakit?

Az asszony meg sem fordult, tovább rendezgette a virágait, és úgy felelte:

- Igen is, nem is. Régi barátom, Vaudrec gróf, minden hétfőn itt szokott vacsorázni, s ma is eljön, úgy, mint máskor.

- Vagy úgy, jól van - mormogta Georges.

Megállt az asszony háta mögött, kezében tartotta a bokrétáját; szerette volna eldugni, eldobni. De mégiscsak azt mondta:

- Nézd, rózsát hoztam neked.

Az asszony hirtelen visszafordult, és mosolygós képpel kiáltotta:

- Ó, milyen kedves vagy, hogy eszedbe jutott!

És oly őszinte örömmel nyújtotta felé ajkát, tárta ki a karját, hogy Georges megvigasztalódott.

Elvette a virágot, megszagolta, s az elragadtatott gyermek élénkségével helyezte el abban a vázában, amely üresen állott a másikkal szemközt. Aztán vizsgálgatta a hatást, és halkán azt mondta:

- Jaj de örülök! Most aztán egészen fel van díszítve a kandallóm. - És majdnem azonnal hozzátette meggyőződéses hangon:

- Tudod, Vaudrec elragadó ember, mindjárt össze fogsz barátkozni vele.

Csengetés jelezte a gróf érkezését. Belépett, nyugodtan, kényelmesen, mint aki otthon van. Udvariasan megcsókolta a fiatalasszony kezét, aztán a férjhez fordult, kezét nyújtott neki, és szívélyes hangon kérdezte:

- Hogy van, kedves Du Roy?

A régi merevségnek, begombolkozottságnak nyoma sem volt rajta; szeretetre méltó viselkedésén meglátszott, hogy a helyzet egészen más, mint azelőtt volt. A meglepett újságíró iparkodott kedvesnek mutatkozni, hogy viszonzza a közeledését. Öt perc múlva már akárki azt hitte volna, hogy tíz esztendeje ismerik és imádják egymást.

Madeleine ekkor ragyogó arccal így szólt hozzájuk:

- Egyedül hagyom magukat. Ki kell nézнем a konyhába.

Kisurrant, és két férfi pillantása szállt a nyomában.

Amikor visszajött, már egy új darabról beszélgettek, színházi dolgokra terelődött a szó; oly tökéletesen egy véleményen voltak, hogy gondolkozásuk e nagy hasonlatosságának fölfedezése azonnal barátokká tette őket.

A vacsora kedves, egészen bensőséges és szívélyes volt; a gróf estig ott maradt, oly jól érezte magát ebben a családban, a csinos, új házaspár körében.

Mihelyt elment, Madeleine így szólt az urához:

- Ugye, hogy remek ember? Csak nyersz azzal, ha közelebről megismered. Jó barát, megbízható, önfeláldozó, hűséges. Ó, önélküle...

Nem fejezte be a gondolatát, és Georges azt felelte:

- Igen, nagyon kellemes embernek találom. Azt hiszem, jól megférünk majd egymással.

De az asszony tüstént tovább folytatta:

- Még nem is tudod, hogy dolgunk lesz ma este, mielőtt lefekszünk. Nem értem rá vacsora előtt megmondani, mert Vaudrec mindjárt utánad érkezett. Komoly híreket kaptam a marokkói ügyekről. Laroche-Mathieu, a képviselő, a leendő miniszter hozta. Nagy, szenzációs cikket kell írni. Tények és számok állnak a rendelkezésemre. Tüstént dologhoz látunk. Hozd a lámpát.

Georges felkapta a lámpát, és átmentek a dolgozószobába.

Most is ugyanazok a könyvek sorakoztak a könyvszekrényben, s a tetején ott állt a három váza, amelyet Forestier a Juan-öbölben vásárolt, életének utolsó előtti napján. Az asztal alatt a halott lábmelegítője várakozott Du Roy lábára. Leült, és kezébe vette azt az elefántcsont tollszárat, amelynek végét kissé összerágta a másik férj foga.

Madeleine a kandallóhoz támaszkodott, cigarettára gyújtott, elmondta a híreket, aztán kifejtette az eszméit, és vázolta a tervezett cikket.

Georges figyelve hallgatta, közben jegyzeteket firkált, s a végén megjegyzéseket tett, újra megfogta és nagyobbra kerekítette ki a kérdést, s most már nem egy cikk tervét adta elő, hanem egész haditervet a jelenlegi minisztérium ellen. Ez a támadás lenne a kezdet. Az asszony abbahagyta a cigarettázást, annyira felébredt az érdeklődése, olyan széles és távoli perspektívák nyíltak meg előtte, amint Georges gondolatát követte.

Időnként azt mormogta:

- Igen... igen... ez nagyon jó... kitűnő... ez erős dolog lesz... - és amikor Georges is befejezte a mondókáját, így szólt:

- Most pedig írjunk.

De Georges-nak még mindig nehezebbre esett a nekiindulás, és kínosan keresgélte a szavakat. Az asszony szelíden a válla fölé hajolt, és kezdte a mondatokat a fülébe suttogni.

Időnként habozott, és megkérdezte:

- Igazán ezt akarod mondani?

- Igen, tökéletesen ezt - felelte a férje.

Madeleine csípős szavakkal, mérgezett nyilakkal, asszonyi fegyverrel tudta megsebezni a miniszterelnököt, külsejéről szóló csúfolódásokat kevert politikája kigúnyolásába, olyan mulatságos módon, hogy megkacagtatta az embert, s ugyanakkor meg is lepte találó megfigyeléseivel.

Du Roy néha hozzátett egy-egy sort, amely mélyebbé és hatalmasabbá tette a támadást. Azonkívül ura volt a perfid, alattomban értett gondolatok művészetének is, ebbe beletanult az újdonságok kihegyeztetése közben, s amikor egy-egy tényt, amelyet Madeleine bizonyosnak mondott, a maga részéről kétesnek vagy kompromittálónak talált, tökéletes művészettel tudta sejtetni, és nagyobb erővel hitette el, mintha határozottan állította volna.

Amikor a cikkük elkészült, George hangosan szavalva olvasta fel. Mindketten bámulatosnak ítélték, és elragadtatva, meglepetten mosolyogtak egymásra, mintha csak most nyilatkoztak volna meg kölcsönösen egymás előtt. Csodálattól és elérékenyüléstől megindultan, mélyen egymás szemébe néztek, és hevesen összeölelkeztek, olyan szerelmi lángolással, amely szellemükből csapott át testükbe.

Du Roy újra fölvette a lámpást:

- Most pedig menjünk hajcsikázni - mondta kigyulladt pillantással.

- Menjen előre, férjemuram - felelte az asszony -, hiszen maga világítja meg az utat.

Georges előrement, s az asszony követte a hálószobába, ujja hegyével csiklandozva a nyakát gallérja és haja között, hogy nagyobb sietségre ösztökélje, mert Georges irtózott ettől a cirógatástól.

A cikk Georges Du Roy de Cantel aláírással jelent meg, és nagy feltűnést keltett. A képviselőház izgatott volt miatta. Walter papa gratulált a szerzőnek, és megbízta a *Francia Élet* politikai rovatának vezetésével. A napi hírek visszakerültek Boisrenard kezébe.

A lap ekkor ügyes és erőszakos hadjáratot kezdett a kormány ellen. A támadás mindig ügyes volt, és a tények egész tömegére támaszkodott; hol ironikus volt, hol komoly, néha tréfás, néha energikus; és ütései oly biztosak és folyamatosak voltak, hogy mindenki csodálkozott rajta. A többi lap folyvást idézte a *Francia Élet*-et, egész passzusokat ollózott ki belőle, s a hatalom birtokosai érdeklődtek, vajon egy prefektusi állással nem lehetne-e betönni a száját ennek az ismeretlen és elszánt ellenfélnek.

Du Roy híressé vált a politikai csoportok között. Befolyásának növekedését megérezte a kézfogások melegségén és a kalapemelések lendületén. Egyébiránt elképedve és bámulva nézte felesége találékonyságát, információinak ügyességét és ismeretségeinek óriási körét.

Hazajövet minduntalan ott talált a szalonjában egy szenátort, egy képviselőt, egy bírót, egy tábornokot, valamennyi komolyan, bizalmasan tárgyalt Madeleine-nel, mint régi baráttal. Hol ismerkedett meg ezekkel az emberekkel? Társaságban - mondta ő. De hogy tudta megnyerni bizalmukat és szeretetüket? Ezt nem értette Georges.

„Nagyszerű diplomata lenne” - gondolta magában.

Az asszony gyakran későn jött meg vacsorára, lihegett, piros volt, remegett, s még le sem vette a fátyolát, azt mondta:

- Ma pompás híreim vannak. Képzeld, az igazságügy miniszter két olyan bírót nevezett ki, aki vegyes bizottsági tag volt. Ezért úgy rámásznak, hogy megemlegeti.

És rámásztak a miniszterre, másnap rámásztak újra, s a következő nap harmadszor is. Laroche-Mathieu képviselő - aki minden kedden a Fontaine utcában vacsorázott, Vaudrec gróf után, aki megkezdte a hetet - erősen szorongatta az asszony és a férj kezét, az örömét kissé túlságosan is elárulva. Szüntelenül ismételte:

- A teremburáját, micsoda hadjárat! Ha ez sem sikerül...

Csakugyan remélte, hogy sikerül elcsípnie a külügyminiszteri tárcát, amelyre már régóta fáj a foga.

A szélkakas politikusok közé tartozott, meggyőződés és nagy képességek nélkül, merészség és komoly ismeretek nélkül - afféle vidéki ügyvéd, helyi szépség volt, aki ravaszul megőrizte az egyensúlyt valamennyi szélsőséges párt között, amolyan kétes természetű republikánus jezsuita, újsütetű liberális, aminő százával terem, mint a gomba, az általános választójog népszerű trágyadombján.

Falusi machiavellizmusa miatt kemény legénynek tartották a kollégái s mindazok az osztályukból lecsúszott, félbemaradt emberek, akik közül a képviselők kikerülnek. Eléggé gondozott külseje, eléggé korrekt, bizalomgerjesztő és szeretetre méltó megjelenése volt, hogy érvényesülhessen. Sikerei voltak a társaságban - az akkori magas állású tisztviselők vegyes, zavaros és mérsékelt éles elméjű társaságában.

Mindenütt azt mondták róla: „Laroche-ból miniszter lesz” - s ő maga mindenki másnál szilárdabban hitte, hogy igen, Laroche-ból miniszter lesz.

Egyik főrésztényese volt Walter papa lapjának, kollégája és üzlettársa sok mindenféle pénzügyében.

Du Roy bizalommal és valami zavaros, hosszú lejáratú reménységgel támogatta. Egyébiránt csak folytatta Forestier megkezdett művét, akinek Laroche-Mathieu megígérte a becsületrend keresztjét, ha majd a diadal napja elérkezik. A kitüntetés most Madeleine új férjének mellét fogja ékesíteni, ez az egész. Voltaképpen semmi sem változott.

Azt, hogy semmi sem változott, annyira érezte mindenki, hogy Du Royt már egy állandó tréfával kezdték üldözni újságíró kollégái, s ezen végre felbosszankodott.

Már nem is nevezték másként, csak Forestier-nek.

Amint beért a szerkesztőségbe, tüstént felkiáltott valaki:

- Hallod-e, Forestier!

Úgy tett, mintha nem hallaná, és keresgélte a leveleit. A hang most még erősebben szólalt meg újra:

- Hé, Forestier!

Fojtott nevetések futottak végig a szerkesztőségi szobán.

Amint Du Roy odaért a főszerkesztő szobájának ajtajához, megállította az, aki az imént rászólt:

- Ó, bocsánat, veled szeretnék beszélni. Ostobaság, de mindig összetévesztelek azzal a szegény Charles-szal. Azért van ez, mert a cikkeid átkozottul hasonlítanak az ő cikkeihez. Mindenkit megtévesztenek.

Du Roy nem felelt semmit, de dühöngött; és valami tompa harag fészkelte meg benne a halott ellen.

Maga Walter papa is kijelentette, amikor valaki csodálkozott, hogy az új politikai rovatvezető cikkei fordulataikban és gondolatmenetükben mennyire hasonlítanak a régi rovatvezető írásaihoz:

- Igen, Forestier ez is, de egy tartalmasabb, izmosabb, férfiasabb Forestier!

Egy más alkalommal Du Roy véletlenül kinyitotta a labdafogó szekrényt; elődje labdafogóinak nyele köré gyászfátyol volt csavarva, az övét pedig - azt, amelyikkel Saint-Potin vezetése alatt gyakorolta magát - rózsaszín szalaggal ékesítették fel. Valamennyi sorban állt ugyanazon a polcon, nagyság szerint; s egy cédulára, amilyent a múzeumokban lehet látni, ezt írták: „Forestier és Társa egykori gyűjteménye, jelenlegi cégtulajdonosa Forestier Du Roy, szabadalmazva, állami garancia nélkül. Örökké tartó tárgyak, használhatók minden körülmények között, még utazáson is.”

Nyugodtan becsukta a szekrényt, és kijelentette, elég hangosan, hogy meghallhassák:

- Hülyék és irigyek mindenütt akadnak.

De meg volt sértve göggyében, meg volt sértve hiúságában, abban a zordon írói hiúságban és göggyben, amely egyformán idegessé és sértődékennyé teszi a riportert és a lángeszű költőt.

Az a szó, hogy Forestier, valósággal tépte a fülét; félt meghallani, és érezte, hogy elpirul a hallatára.

Maró gúny volt neki ez a név, több, mint gúny, majdnem sértés. Azt kiáltotta a fülébe: „A feleséged végzi a munkádat, úgy, ahogy a másikat végezte. Nélküle semmi sem lenné!”

Azt készséggel elismerte, hogy Forestier semmi sem lett volna Madeleine nélkül, hanem ami őt illeti - nohát...

Aztán otthon is folytatódott ez alidércnyomás. Most már az egész ház eszébe juttatta a halottat - az egész berendezés, minden apró csecsebecse, minden, amihez csak hozzányúlt. Eleinte nemigen gondolt erre, de a kollégái állandó tréfája valami sebet ütött a lelkén, s ezt a sebet most megmérgezte egy csomó semmiség, amit eddig észre sem vett.

Akármit fogott is a kezébe, tüstént látni vélte rajta Charles keze nyomát. Csupa olyan holmit látott és használt, amely valaha Charles-t szolgálta, amelyet ő vásárolt, szeretett, és az ő tulajdona volt. És Georges-ot most már az a gondolat is ingerelni kezdte, hogy barátjának valaha köze volt a feleségéhez.

Csodálkozott néha a szíve érthetetlen lázadozásán, és eltűnődött: „Hogy lehetséges ez? Nem vagyok féltékeny Madeleine barátaira. Sohasem nyugtalankodom amiatt, hogy mit csinál. Jön, megy, ahogy neki tetszik - ennek a barom Charles-nak az emléke pedig dühbe hoz.”

Magában hozzátette még: „Voltaképpen közönséges hülye volt; nyilván ez az, ami sért. Bosszant, hogy Madeleine hozzámehetett egy ilyen ostoba fráterhez.”

És szüntelenül ismételte magában: „Hogy lehet az, hogy ez az asszony egy pillanatra is szemet vehetett ilyen állatra?”

És napról napra növelte bosszúságát ezernyi jelentéktelen részlet, amely túsúrászként gyötörte, folyvást a másokra emlékeztetve, akár Madeleine-nek, akár az inasnak, akár a szobalánynak egy szavával.

Du Roy szerette az édességet, s egy este megkérdezte:

- Miért nem adatsz soha tésztát?

A fiatalasszony vidáman felelt:

- Igaz, sohase jutott eszembe. Azért nem, mert Charles valósággal utálta...

Georges önkéntelenül, türelmetlen mozdulattal vágott a szavába:

- Hát, tudod, kezdem már unni ezt a Charles-t. Folyvást így megy, Charles itt, Charles ott, Charles ezt szerette, Charles azt szerette... ha már egyszer Charles megdöglött, hagyják békében nyugodni.

Madeleine elképedve nézett a férjére, semmit sem értett ebből a hirtelen haragból. Aztán éles eszével félig-meddig kitalálta, mi történhetik az ura lelkében, hogyan végzi ott lassú munkáját a posztumusz féltékenység, amelyet percről percre növel minden, ami csak a másokra emlékeztet.

Talán gyermekesnek találta ezt az érzést, de hízelgett neki, és nem felelt semmit.

Georges haragudott magára ezért az ingerültségért, amelyet nem volt képes eltitkolni. Még akkor este, vacsora után, amint a másnapi cikket írta, a lába belegabalyodott a lábmelegítőbe. Nem tudta kifordítani, hát egy rúgással rázta le a lábáról, és nevetve kérdezte meg:

- Charles-nak mindig fázott a lába?

Madeleine is elnevette magát, és így válaszolt:

- Ó, örökké rettegett a meghűléstől, rossz volt a tüdeje.

Du Roy durván folytatta:

- Azt be is bizonyította.

Aztán bókolva tette hozzá:

- Az én szerencsémre.

És megcsókolta felesége kezét.

De lefekvés közben még mindig ez a gondolat kísértette, és megkérdezte:

- Nem viselt Charles hálósipkát, hogy léghuzam ne menjen a fülébe?

Madeleine nem bánta a tréfát, és így felelt:

- Hálósipkát nem, hanem kendőt kötött a fejére.

Georges vállat vont, és a felsőbbrendű ember lenézésével jelentette ki:

- Micsoda együgyű fráter!

Ettől fogva állandó témájává lett Charles. Lépten-nyomon róla beszélt, mindig csak úgy nevezte, végtelen lenéző szánakozással: „Az a szegény Charles.”

Amikor a szerkesztőségből jött haza, ahol kétszer-háromszor Forestier nevén szólították, azzal bosszulta meg magát, hogy gyűlölködő gúnyolódásokkal üldözte a halottat, még a sírja mélyében is. Főlelegette hibáit, nevetséges és kicsinyes tulajdonságait, kedvteléssel sorolta fel, fejtegette és nagyította, mintha valami félelmetes vetélytárs hatása ellen akart volna harcot vívni az asszony szívében.

Ismételgette:

- Mondd csak, Made, emlékszel arra, amikor az az együgyű Forestier be akarta nekünk bizonyítani, hogy a kövér emberek erősebbek a soványaknál?

Aztán meg akart tudni az elhunytól egy sereg intim és titkos részletet, amiket a fiatalasszony röstellt, és nem akart elárulni. De Georges erősködött, csökönkösködött:

- Ugyan, no, mondd el! Nagyon furcsa lehetett ilyen pillanatokban.

Az asszony csak úgy odavetve mormogta:

- Hagyj már békét neki.

- Nem, nem, mondd el! - folytatta újra Georges. - Bizonyosan nagyon esetlen volt az ágyban, az az állat.

És mindig ezzel végezte:

- Micsoda barom volt!

Egy este, június vége felé, amint az ablaknál cigarettázott, a nagy melegben kedve támadt egy kis sétára.

Megkérdezte:

- Kis Made, nem jönnél el a Bois-ig?

- Hogyne mennék!

Nyitott bérkocsiba ültek, eljutottak a Champs-Élysées-re, aztán a Bois-de-Boulogne sugárútra. Szélcsendes éjszaka volt, olyan izzó éjszaka, amikor Párizs túlfűtött levegője kazángőz módjára hatol be az ember mellébe. Bérkocsik egész hadserege hordozta a fák alatt a szerelmesek ezreit. Egyik kocsis a másik után haladt, szakadatlan sorban.

Georges és Madeleine kedvtelve nézte az összeölelkezett párokat, amint a kocsikban elhaladtak mellettük, a nők világos ruhákban, a férfiak sötétben. A szerelmesek óriási folyama hömpölygött a Bois felé a csillagos, forró ég alatt. Semmi más nesz nem hallatszott, csak a kerekek tompa dübörgése a földön. Egymás után haladtak el - két ember minden kocsiban, hátradőlve a párnákon, némán egymáshoz tapadva, elveszve a vágy hallucinációjában, reszketve a közeli ölelés várásában. A forró homály mintha csókokkal lett volna tele. A köröskörül áradó vágy, a szerteömlő állati szerelem érzése elnehezítette, fojtotta tette a levegőt. A közös gondolattól, közös lángolástól megrészegeedett párok valami lázat terjesztettek maguk körül. A szerelemmel megrakott kocsik, amelyek fölött mintha csókok röpködtek volna, elhaladtukban valami érzéki, finom és izgató lehetetet hagytak maguk után.

Georges és Madeleine úgy érezték, hogy rájuk is átragad a szerelem. Gyöngéden, szó nélkül megfogták egymás kezét; egy kicsit fojtogatta őket a nehéz levegő s a rájuk törő izgalom.

Amint eljutottak az erődítések vonalát követő fordulóhoz, megcsókolták egymást, s az asszony kissé zavartan dadogta:

- Éppen olyan gyerekek vagyunk, mint amikor Rouenba mentünk.

A kocsik nagy áradata szétvált, amint bejutott az erdőbe. A tavak felé vezető úton, amerre a fiatalok haladtak, megritkultak kissé a kocsik, de a fák sűrű homálya, az ágak alatt csörgedező erecskék nedvességétől s a falevelektől felélénkült levegő, a széles, csillagos éjszakai égbolt frissége valami áthatóbb bűbájt és rejtelmesebb homályt ajándékozott a kocsin tovagördülő párok csókjainak.

Georges azt suttofta:

- Ó, édes kis Made - és magához szorította az asszonyt.

Madeleine így szólt:

- Emlékszel a falutokbeli erdőre, milyen rémítő volt az? Úgy rémlett nekem, mintha tele volna iszonyú állatokkal, és sehol se lenne vége. Itt pedig bájos minden. Az ember csókokat érez a szélben, és jól tudom, hogy Sévres ott van az erdő túlsó oldalán.

- Ó - felelte Georges -, a mi erdőnkben nincs semmi más, csak szarvasok, rókák, őzek, vad-disznók, és itt-ott egy erdészlak.⁴

Ez a szó, a halott neve, amint kicsusszant a száján, úgy meglepte, mintha valaki a sűrűségből kiáltotta volna oda neki - hirtelen elhallgatott, és újra elfogta az a különös, állandó, kényelmetlen érzés, az a féltékeny, rágszáló, legyőzhetetlen ingerültség, amely egy idő óta megrontotta az életét.

Egy pillanat múlva megkérdezte:

- Kijöttetek ide néha esténként Charles-lal?

Az asszony azt felelte:

- Hogyne, gyakran.

Egyszerre vágyat érzett, hogy hazamenjen, s az ideges vágy összeszorította a szívét. De Forestier képe most már visszatért az elméjébe, birtokába vette, szorongatta, már csak rá tudott gondolni, csak róla tudott beszélni.

Gonosz hangsúllyal kérdezte:

- Mondd csak, Made...

- Mit, kedves?

- Felszarvaztad-e azt a szegény Charles-t?

Az asszony megvetően morogta:

- Ostoba vagy ezekkel az elcsépzelt elmésségekkel.

De Georges nem hagyta abba.

- No, ugyan, kis Made, légy őszinte, valld be. Mondd, felszarvaztad? Valld be, hogy felszarvaztad.

Az asszony hallgatott, megsértődve, mint ahogy minden asszony megsértődik erre a szóra.

Georges csökönyösen folytatta:

- Ördögbe is, ha valakinek, hát neki igazán arra való képe volt. Bizony, bizony. Mulatságos lenne tudni, hogy Forestier szarvakat viselt. Hát nem pompás, becsapni való figura?

⁴ Erdész, franciául forestier

Érezte, hogy az asszony mosolyog, talán valami emlékéen, és tovább erősködött:

- No, ugyan mondd meg! Hát mit árt az? Ellenkezőleg, igen mulatságos lenne, ha bevallanád, hogy megcsaltad - bevallanád, ezt, énnekem!

Valósággal megreszkettette a remény és a vágyakozás, hogy Charles, a gyűlöletes Charles, a halott, akit utál és megvet, elszenvédhette ezt a nevetséges gyalázatot. És mégis... mégis valami más, zavarosabb indulat ösztökélte azt a vágyát, hogy mindent megtudjon.

Újrakezdte:

- Made, kis Made, kérlek, mondd meg. Hiszen az az ember igazán megérdemelte volna. Hiba lett volna, ha fel nem szarvazod. No, valld be, Made.

Az asszony nyilván mulatságosnak találta az erősködést, mert nevetett, rövid, szaggatott, meg-megújuló nevetéssel.

Georges odadugta az ajkát felesége füléhez:

- No, ugyan... valld be.

Madeleine rideg mozdulattal húzódott el tőle, és hirtelen kijelentette:

- Ostoba vagy. Azt hiszed, felel az ember ilyen kérdésekre?

Olyan különös hangon mondta ezt, hogy a férje erein hideg borzongás futott végig, és elképedve, riadtan, kissé fulladozva hallgatott, mintha valami lelki megrázkódtatás érte volna.

A kocsis most a tó mentén haladt, amelyet az ég teleszórt csillagaival. Két hattyú úszott lassan a vízen, alig látszóttak a sötét éjszakában.

Georges odakiáltotta a kocsisnak:

- Forduljunk vissza. - És a kocsis visszafordult, szembe a többiekkel, amelyek lépésben haladtak, s nagy lámpáik mint megannyi szem csillogtak a Bois sötétjében.

Milyen különös hangon mondta ezt az asszony!

„Vajon vallomás ez?” - töprengett Du Roy. És most már majd megőrült haragjában, mert szinte bizonyosan tudta, hogy Madeleine megcsalta első férjét. Szerette volna megverni, fojtogatni, kitépni a haját!

Ó, ha azt feleli: „De drágám, ha megcsalom, csak veled csalom meg” - hogy megölelte, megcsókolta, hogy imádta volna akkor!

Mozdulatlanul ült, karját összefonta, szemét az égre meresztette; az agya sokkal izgatottabb volt még, semhogy gondolkozni tudott volna. Csak erjedni érezte magában azt a bosszúvágyat és növekedni azt a haragot, amely minden hímnek szíve mélyén ott rejtőzik az asszonyi vágy szeszélyei miatt. Most lepték meg először a gyanakvó férj zavaros aggodalmi. Egyszóval féltékeny volt, féltékeny a halott helyett, féltékeny Forestier helyett. Különös, lélekbe markoló féltékenység volt ez, s hirtelen valami gyűlölet is keveredett bele Madeleine iránt. Ha a másikat megcsalta, vajon ő bízhatik-e benne?

Aztán lassanként megnyugodott valamelyest, felvértezte magát a szenvedés ellen ezzel a gondolattal: „Minden asszony céda, fel kell használni, ahogy lehet, de magából ne adjon neki semmit az ember.”

Szívének keserősége megvetést és undort kifejező szavak alakjában tódult az ajkára. De mégsem mondta ki ezeket a szavakat. Azt ismételtette magában: „Erősnek áll a világ. Erősnek kell lenni. Fölötte kell állni mindenkinek!”

A kocsi gyorsabban haladt. Újra átment az erődítések övében. Du Roy tekintete megpihent az égnek egy vöröses foltján, amely valami roppant kovácsműhely fényéhez hasonlított; zavaros, szörnyű, szüntelen morajt hallott, megszámlálhatatlan különböző zaj szüremelését - valami tompa, közeli és mégis távoli morajt, az élet határozatlan és óriási lüktetését, Párizs leheletét, amely a nyári éjszakában egy fáradt, elcsigázott kolosszus lihegéséhez hasonlított.

„Ostoba lennék - gondolta Georges -, ha emiatt emészteném magamat. Ki-ki magára gondoljon. Bátraké a szerencse. Csupa önzés minden. Az olyan önzés, amelynek az érvényesülés meg a vagyon a célja, többet ér az asszonyért meg a szerelemért való önzésnél.”

A város bejáratánál feltűnt az Étoile téri diadalív, két roppant lábszárán a magasba emelkedve, mint valami formátlan óriás, aki éppen meg akar indulni, hogy végighaladjon az előtte megnyílt széles sugárúton.

Georges és Madeleine itt újra belekerült a bérkocsik hosszú sorába, amely hazavitte a várva várt ágy felé a némán ölelkező, örök szerelmespárt. Mintha az egész emberiség elsiklott volna mellettük, örömtől, gyönyörűségtől, boldogságtól mámorosan.

A fiatalasszony nyilván megérezte valamit abból, ami a férje lelkében történt, s megkérdezte szelíd hangján:

- Min gondolkozol, édesem? Fél órája már, hogy egy árva szót sem szóltál.

Georges kacagva felelte:

- Erre a sok ölelkező hülyére gondolok, és azt mondom magamban, hogy az embernek igazán egyéb dolga is van az életben.

- Igaz - suttozta az asszony -, de azért az is jó néha.

- Jó, jó... amikor jobb nincs!

Georges tovább szötte gondolatait, és valami gonosz dühvel vetköztette ki az életet poétikus mezéből:

„Bolond lennék, ha zavartatnám magamat, ha lemondanék bármiről is, ha kínlódnék, fáradnék, és rágnám a lelkem, mint ahogy egy idő óta teszem.” Forestier képe újra végig-
röppent az agyán, de most már egyáltalában nem ingerelte. Úgy érezte, hogy kibékültek, ismét barátokká lettek. Szerette volna odakiáltani neki: „Szervusz, öregem.”

Madeleine-t zavarba hozta a hallgatása, és megkérdezte:

- Nem mennénk be egy fagyfaltra Tortonihoz, mielőtt hazatérünk?

Ránézett a szeme sarkából. Megvillant előtte finom szőke arcéle, egy sor gázlámpa élénk világosságában, amely valami énekes kávéház homlokzatán ragyogott.

„Csinos teremtés - gondolta magában. - Ej, annál jobb. Amilyen az adjonisten, olyan a fogadjisten, kedvesem. De sok vízfolyás addig a Szajrán, amíg én még egyszer gyötrődöm miattad.” Aztán azt felelte:

- Hogyne mehetnénk, drágám. - És megcsókolta, hogy meg ne sejtessen valamit.

A fiatalasszony úgy érezte, mintha jégből lenne a férje ajka. Georges, amikor kezét nyújtva kisegítette a kocsiból a kávéház lépcsője előtt, csak úgy mosolygott, mint rendesen.

Másnap, amikor bement a szerkesztőségbe, Du Roy fölkereste Boisrenard-t.

- Édes barátom - mondta -, egy szívességet szeretnék kérni tőled. A kollégáink egy idő óta mulatságosnak találják, hogy engem Forestier-nek szólítsanak. Én ostobának kezdem találni a dolgot. Légy szíves szelíden figyelmeztetni őket, hogy aki legközelebb megengedi magának ezt a tréfát, azt felpofozom. Az ő dolguk, hogy meggondolják, vajon megér-e ez a tréfa egy kardszúrást. Azért fordulok hozzád, mert nyugodt ember vagy, aki el tudja kerülni a kellemetlen végleteket, és mert voltál is már párbajsegédem.

Boisrenard elvállalta a megbízást.

Du Roy távozott, hogy egyet-mást elintézzon, aztán egy óra múlva visszatért. Senki sem szólította Forestier-nek.

Amikor hazaérkezett, női hangokat hallott a szalonban. Megkérdezte:

- Ki van itt?

- Walterné és Marelle-né nagysága - felelte az inas.

Egy kicsit erősebben dobogott a szíve, aztán csak annyit gondolt magában: „No lám, lám” - és kinyitotta az ajtót.

Clotilde ott ült a kandalló mellett, az ablakon betűző napsugárban. Georges-nak úgy tetszett, hogy elsápadt kissé, amikor meglátta. Előbb Walternét üdvözölte, meg két lányát, akik valósággal őrszemek módjára ültek anyjuk mellett, aztán odafordult egykori kedveséhez. Az kezét nyújtott neki; Georges megfogta, és jelentősen megszorította, mintha azt akarná mondani: „Még mindig szeretem.” Az asszony viszonzta keze szorítását.

Georges megkérdezte:

- Száz esztendeje nem láttam... egészséges volt azóta?

Az asszony könnyedén felelte:

- Ó, igen. Hát maga, Szépfű?

Aztán Madeleine felé fordulva hozzátette:

- Megengeded, hogy ezután is Szépfűnek szólítsam?

- Hogyne, drágám, megengedek mindent, amit akarsz.

Mintha egy kis irónia rejtőzött volna a szavában.

Walterné egy ünnepélyről beszélt, amelyet Jacques Rival szándékozik rendezni legénylakásán; nagy vívóverseny lesz, amelyet hölgyvendégek is végignéznek. Azt mondta:

- Nagyon érdekes. De kétségbe vagyok esve, nincs senkim, akivel mehetnénk, mert a férjem nem lesz akkor Párizsban.

Du Roy tüstént felajánlotta kíséretét. Walterné elfogadta:

- Nagyon hálásak leszünk magának, a lányaimmal együtt.

Georges ránézett a fiatalabbik Walter lányra, s azt gondolta magában: „Nem csúnya ez a kis Suzanne, egyáltalán nem csúnya.” Olyan volt, mint egy törekeny szőke baba, kicsiny, finom jelenség - karcsú dereka, csípője, mint egy miniatúr szoboré; zománcos fényű, finom rajzú

szürkés-kék szeme, amelynek árnyalatai mintha egy aprólékos és szeszélyes festőtől származtak volna; túlságosan fehér, túlságosan sima, egységes, minden folt és színezés nélkül való bőr, felborzolt göndör haj, mesterséges, könnyed bozót, elbájoló felhő, tökéletesen hasonló azoknak a csinos, drága babáknak a hajzatához, amelyeket a tulajdon játékszerüknél kisebb leánykák szoktak a karjukon cipelni.

Az idősebbik nővér, Rose, csúnya, unalmas, jelentéktelen leány volt, azok közül való, akiket nem lát meg, akihez nem beszél az ember, s nem is mond róluk semmit.

Az anyjuk fölemelkedett, és Georges felé fordulva, így szólt:

- Szóval, számítok magára jövő csütörtökön két órákor.
- Számíthat rám, nagyságos asszonyom - felelte Georges.

Mihelyt eltávozott, Marelle-né is fölemelkedett.

- Viszontlátásra, Szépfű.

Most ő szorította meg nagyon erősen, nagyon hosszan a férfi kezét; és Georges érezte, hogy felizgatja ez a néma vallomás, hirtelen újra vágy fogta el a bohém és jó kedélyű polgár-asszonyka után, aki talán igazán szerette.

„Holnap meglátogatom” - gondolta magában.

Mihelyt egyedül maradt feleségével, Madeleine őszinte és vidám nevetésre fakadt, erősen a férje szeme közé nézett, és így szólt:

- Tudod, hogy Walterné szenvedélyesen beléd szeretett?

Georges hitetlenül felelte:

- Ugyan, eredj!
- De igen, komolyan mondom, örült lelkesedéssel beszélt nekem rólad. Ez olyan különös dolog nála... Azt mondja, hogy olyan férjet szeretne találni a lányainak, amilyen te vagy. Szerencsére, nála nincs jelentősége az ilyesminek.

Georges nem értette, mit akar mondani az asszony.

- Mi az, hogy nincs jelentősége?

Madeleine az ítéletében biztos asszony meggyőződésével felelte:

- Ó, Walterné azok közé tartozik, akiről soha nem suttognak semmit, de a szó szoros értelmében soha, semmit. Minden tekintetben megtámadhatatlan. A férjét éppen olyan jól ismered, mint én. Hanem ő - ő egészen más. Eleget szenvedett, amiért zsidóhoz ment feleségül, de hű maradt hozzá. Tisztességes asszony.

Du Roy meg volt lepve:

- Azt hittem, ő is zsidó.
- Ő? Szó sincs róla. Védnökönje a Madeleine egyházközség valamennyi jótékony intézményének. Sőt, egyházi esküvőt is tartott. Nem tudom, úgy tettek-e, mintha megkeresztelték volna a gazdát, vagy pedig az egyház szemet hunyt.

Georges azt mormogta:

- Úgy... hát akkor szemet vetett rám?

- Föltétlenül, sőt tökéletesen beléd bolondult. Ha nem lennél házasesember, azt tanácsolnám neked, hogy kérd meg Suzanne kezét... No, ugye, inkább az övét, mint Rose-ét?

Georges bajuszát pödörgetve felelte:

- No, még az anyjuknak se ment le egészen a napja.

De Madeleine türelmetlenkedni kezdett:

- Tudod, fiacskám, az anyjukat, azt kívánnám neked. De nem félek. Nem az ő korában szokás az első ballépést elkövetni. Ahhoz korábban fog az ember.

Georges elgondolkozott: „Ha csakugyan igaz, hogy feleségül vehettem volna Suzanne-t.”

Aztán vállat vont: „Eh, bolondság. Az apjuk sohasem egyezett volna bele.”

Mindamellett elhatározta, hogy ezentúl gondosabban megfigyeli, hogyan viselkedik vele szemben Walterné, de azon nem gondolkozott, hogy húzhat-e ebből valaha valami hasznot.

Egész este Clotilde-dal való viszonyának emlékei kísértették, gyöngéd és egyben érzéki emlékek. Eszébe jutottak az asszony furcsaságai, kedvességei, közös kiruccanásaik. Ismételtette magában: „Igazán nagyon kedves asszony. Igen, holnap elmegyek hozzá.”

Másnap, mindjárt ebéd után, csakugyan elment a Verneuil utcába. Ugyanaz a szolgáló nyitott ajtót neki, és bizalmaskodva, mint ahogy a kispolgárok cselédei szokták, megkérdezte:

- Hogy van, nagyságos úr?

- Jól, fiam - felelte Georges.

Azzal belépett a szalonba, ahol valaki ügyetlenül skálázott a zongorán. Laurine volt. Azt hitte, hogy a kislány a nyakába fog ugrani. Hanem az komolyan kelt föl, szertartásosan üdvözölte, mint valami felnőtt, és méltóságosan távozott.

Annyira a megsértett asszony módjára viselkedett, hogy Georges odavolt a meglepetéstől. Most belépett az anyja. Megfogta és megcsókolta a kezét.

- Mennyit gondoltam magára - mondta.

- Hát még én! - felelte Clotilde.

Leültek. Mosolyogtak, mélyen egymás szemébe nézve, azzal az erős vágyakozással, hogy szájon csókolják egymást.

- Drága kis Clo, szeretem magát.

- Én is magát.

- Hát akkor... akkor... nem haragudtál túlságosan rám?

- Igen is, nem is... eleinte nagyon fájt, aztán megértettem, hogy miért tetted; s azt gondoltam magamban: „Ej, egyszer majd csak visszatér hozzám.”

- Nem mertem visszatérni, mert nem tudtam, milyen lesz a fogadtatás. Nem mertem, de nagyon szerettem volna. Igaz, mondd csak: mi baja Laurine-nak? Alig köszönt, és dühös arccal ment ki a szobából.

- Nem tudom. De hallani sem akar rólad a házasságod óta. Igazán azt hiszem, hogy féltékeny.

- Ugyan, eredj!

- De igen, drágám. Nem hív már Szépfűnnek, hanem Forestier úrnak.

Du Roy elpirult, aztán közelebb húzódott a fiatalasszonyhoz.

- Engedd, hogy megcsókoljalak.

Az asszony odanyújtotta az ajkát:

- Hol találkozhatnánk? - kérdezte Georges.

- Hát... a Constantinople utcában.

- Ó, hát nem adták ki azt a lakást?

- Nem... megtartottam.

- Megtartottad?

- Igen, gondoltam, hogy visszajössz még oda.

Georges mellét büszke öröm dagasztotta. Hát csakugyan szereti ez az asszony - igazi, állhatatos, mély szerelemmel!

Odasúgta neki: - Imádlak. - Aztán megkérdezte: - Hogy van a férjed?

- Nagyon jól. Nemrég egy hónapot töltött itthon, tegnapelőtt utazott el.

Du Roy nem tudta visszafojtani nevetését:

- Milyen szerencsés véletlen!

Az asszony naivul felelte:

- Igen, szerencsés véletlen. De hát ő akkor sem nagyon zavar, ha itthon van. Hiszen tudod.

- Az már igaz. Különben elragadó ember.

- Hát te? - kérdezte az asszony. - Hogy viseled ezt az újfajta életet?

- Se jól, se rosszul. A feleségem pajtásom, szövetséges társam.

- Semmi egyéb?

- Semmi egyéb... ami a szívet illeti...

- Értem. Pedig kedves asszony.

- Kedves, de nem izgat.

Közelebb húzódott Clotilde-hoz, és azt suttogta: - Mikor találkozunk?

- Hát... holnap... ha akarod.

- Helyes, holnap kettőkor.

- Kettőkor.

Fölkelt, hogy távozzék, aztán kissé zavartan dadogta: - Tudod, szeretném magam kivenni a Constantinople utcai lakást. Akarom. Még csak az kellene, hogy te fizesd.

Most az asszony csókolta kezét neki, imádó mozdulattal, azt suttogva:

- Tégy úgy, ahogy akarsz. Nekem elég, hogy megtartottam addig, amíg újra találkozhatunk benne.

És Du Roy elégedett lélekkel távozott.

Amint elhaladt egy fotográfus kirakata előtt, egy nagy szemű, magas asszony fényképe eszébe juttatta Walternét:

„Mindegy - gondolta magában -, még mindig kedvét lelhetné benne az ember. Hogy lehet az, hogy sohasem vettem észre? Kíváncsi vagyok, milyen arccal fogad csütörtökön.”

Dörzsölgette a kezét, és valami benső örömmel ment tovább, élvezte a különböző alakban jelentkező sikereket, az érvényesülő ügyes ember önző örömét s azt a megcirógatott hiúságból és kielégült érzékiségből összetett finom örömet, amit az asszony szerelme ébreszt a férfiban.

Csütörtökön megkérdezte Madeleine-től:

- Nem jössz el Rivalhoz, arra a vívóversenyre?

- Ó, nem. Engem untat az ilyesmi, a képviselőházba megyek.

Georges elment Walternéért, nyitott négyülékes kocsiban, mert gyönyörű idő volt.

Meglepődött, amikor megpillantotta, oly szépnek és fiatalnak találta.

Az asszony világos ruhát viselt, amelynek alig kivágott dereka aranyos csipkék alatt sejteni engedte a keblek kövérkés emelkedését. Sohasem látta még ennyire frissnek Walternét. Igazán kívánatosnak találta. Olyan nyugodt, korrekt, mamás megjelenése volt, azért siklott el fölötté oly könnyen a férfiak kereső pillantása. Különben is, ha beszélt, rendesen ismert, elfogadott, mérsékelt dolgokat mondott, mert józan, módszeres, jól rendbe szedett gondolkodása ment volt minden túlzástól.

Suzanne lánya, tetőtől talpig rózsaszínben, frissen fényezett Watteau-képhez hasonlított, a nénje pedig mintha nevelőnője lett volna, akinek az a dolga, hogy társaságul szolgáljon a csinos leánykának.

Rival kapuja előtt már egész kocsisor állott. Du Roy karját nyújtotta Walternénak, és beléptek.

A vívóversenyt Párizs hatodik kerülete árváinak javára rendezték, s védnökei közt szerepelt minden szenátor és képviselő felesége, aki összeköttetésben volt a *Francia Élet*-tel.

Walterné megígérte, hogy eljön leányaival, de visszautasította a védnökséget, mert csak a papság jótékony intézményeit segítette nevével - nem mintha nagyon vallásos lett volna, de azt hitte, hogy egy izraelitával kötött házassága bizonyos vallásos magatartásra kényszeríti; az újságíró rendezte ünnepélynek pedig valami köztársasági jelentősége volt, s így antiklerikálisnak tűnhetett fel.

Mindenféle árnyalatú újságban olvasni lehetett, három hét óta, a következőket:

Kiváló kartársunk, Jacques Rival, azt a leleményes és nagylelkű ötletet vetette fel, hogy Párizs hatodik kerülete árváinak javára nagy vívóversenyt rendez a legénylakásához tartozó csinos vívóteremben.

A meghívókat Laloigne, Remontel, Rissolin szenátorok felesége, továbbá Laroche-Mathieu, Percerol és Firmin közismert képviselők hitvese bocsátotta ki. A vívóverseny szünetében gyűjtés lesz, s a gyűjtés eredményét azonnal átadják a hatodik kerületi előljárónak vagy helyettesének.

Az egész dolog óriási reklám volt, amit az ügyes újságíró a maga javára eszelt ki.

Jacques Rival lakása bejáratánál fogadta az érkezőket. Itt büfét rendeztek be, amelyeknek költségét később levonták a bevételből.

Aztán szeretetre méltó mozdulattal mutatott a kis lépcsőre, a pince lejárására, ahol a vívó- és céllövőtermet rendezték be, s elismételte mindenkinek:

- Lefelé méltóztassék, hölgyeim, lefelé. A vívóverseny a föld alatti helyiségekben lesz.

Elébe rohant főszerkesztője feleségének, aztán kezét szorított Du Royval:

- Adj' isten, Szépfíú.

A másik meglepődött:

- Ki mondta magának, hogy...

Rival szavába vágott:

- A jelenlevő Walterné önagysága, aki igen kedvesnek találja ezt a melléknevet.

Walterné elpirult:

- Igen, bevallom, hogyha közelebből ismerném, én is úgy tennék, mint a kis Laurine, és Szépfíúnak hívnám. Nagyon jól illik magához ez a név.

Du Roy nevetett:

- Kérem, nagyságos asszonyom, szólítson így.

Az asszony lesütötte a szemét:

- Nem. Ahhoz nem vagyunk elég közeli ismeretségben.

Georges azt suttopta:

- Szabadna remélnem, hogy valamikor leszünk ennyire?

- Akkor majd meglátjuk - felelte az asszony.

Du Roy félreállt a szűk lépcső bejáratánál, amelyet egy gázlámpa világított meg; volt valami gyászos abban, ahogy az a sárga világosság minden átmenet nélkül felváltotta a napfényt. A csigalépcsőn a pince levegője szállt feléjük, a forró nedvesség, a hirtelenében letörölt nyirkos falak szaga, összevegyülve az istentiszteletre emlékeztető benzoé-illattal s az asszonyi toalettkekből áradó lubin-, verbéna-, írisz- és ibolyaparfümmel.

A lyuk mélyéből nagy zaj hallatszott, az izgatott tömeg zsidongása.

Az egész pince gázlámpák és lampionok füzereivel volt kivilágítva, amik lombok közé rejtve takargatták a salétromos kőfalakat. Egyebet sem lehetett látni, mint zöld lombokat. A mennyezetet páfrányok díszítették, a padlót levelekkel és virágokkal borították be.

A közönség bájosnak, elbűvölően fantasztikusnak találta ezt. A hátsó kis pincehelyiségben dobogót emeltek a vívók számára, két sor szék között, ahol a versenybírák foglaltak helyet.

Az egész pincében, jobbra és balra, tíz-tíz pad sorakozott, körülbelül kétszáz személy számára. A meghívottak száma négyszáz volt.

A dobogó előtt vívóruhás, karcsú, hosszú karú és lábú fiatalemberek mutogatták magukat a nézőknek, kifeszített mellel, hegyesre pödört bajusszal. A közönség a nevüket mondogatta, mutogatta egymásnak a mestereket és a műkedvelőket, a vívás művészetének valamennyi nevezetességét. Körülöttük fekete kabátos urak beszélgettek, fiatalok és öregek vegyest, akiken valami családi hasonlatosság látszott a harcra öltözött vívókkal. Ezek is iparkodtak, hogy a közönség meglássa, fölismerje és megnevezze őket - a kard fejedelmei voltak, civil ruhában, a vívóversenyek szakértői.

Majdnem minden padot hölgyek foglaltak el, nagy ruhasuhogás és hangos beszélgetés közben. Legyezték magukat, akár csak a színházban, mert ez a lombokkal díszített barlang máris olyan meleg volt, mint egy befűtött kazán. Egy tréfás férfiú időnként felkiáltott:

- Mandulatej! Limonádé! Sör!

Walterné és leányai eljutottak az első sorban fenntartott helyükre. Du Roy, amint elhelyezte őket, távozni akart, és azt suttogetta:

- Kénytelen vagyok itt hagyni önöket, az üléseket nem foglalhatják el férfiak.

De Walterné habozva azt felelte neki:

- Mégis szeretném itt tartani. Megmondaná nekünk a vívók nevét. Nézze, ha megállna itt, a pad mellett, nem zavarna senkit.

Ránézett nagy, szelíd szemével, és tovább erősködött:

- Ugyan maradjon velünk, kedves... kedves Szépfíú. Szükségünk van magára.

Georges azt felelte:

- Engedelmeskedem... mégpedig örömmel, nagyságos asszonyom.

Mindenfelől ilyen szavak hallatszottak: - Nagyon mulatságos ez a pince, nagyon kedves.

Georges jól ismerte ezt a bolthajtásos termet. Emlékezett arra a délelőttre, amelyet párbaja előtt itt töltött, egymagában, szemközt egy kis fehér kartonlappal, amely óriási és félelmetes szem módjára meredt rá a második pincehelyiség mélyéből.

Jacques Rival hangja megcsendült a lépcsőn:

- Kezdjük, hölgyeim!

És hat úriember - erősen beszorítva a ruhájába, hogy a mellkasa még jobban kiemelkedjék -, fölment az emelvényre, és helyet foglalt a zsűrinek fenntartott székeken.

Nevük végigfutott a nézőtéren: Raynaldi tábornok, az elnök, egy kicsi, nagy bajuszú ember; Joséphin Roudet, festő, nagy, hosszú szakállas, kopasz ember; Matheo de Ujar, Simon Ramoncel, Pierre de Carvin, három elegánsan öltözött fiatalember és Gaspard Merleron, vívómester.

Két táblát akasztottak ki a pince két oldalán. A jobb oldalin ez a név volt: Crèvecoeur, a bal oldalin: Plumeau.

Két vívómester volt, két jó másodrangú vívómester. Megjelentek; száraz, katonás jelenség volt mind a kettő, kissé merev mozdulatokkal. Automaták módjára végezték a szokott üdvözlést, aztán nekitámadtak egymásnak - vászonból és fehér bőrből készült ruhájukban bohóckatonákhoz hasonlítottak, akik tréfából verekszenek.

Időnként felhangzott ez a szó: *touché!* - talált -, és a zsűri hat tagja szakértő képpel hajolt előre. A közönség semmi mást nem látott, csak két eleven marionettet, akik kardjukat nyújtogatva izegtek-mozogtak; nem értett semmit, de meg volt elégedve. Ezt a két figurát mindamellet nem találta túlságosan kecsesnek, és kissé nevetségesnek is érezte. Mindenki arra a mozgatható birkózó fabábra gondolt, amit újévkor árulnak a bulvárokon.

A két első vívót Planton és Carapin - egy polgári és egy katonai vívómester - váltotta fel. Planton egészen kicsi volt, Carapin pedig nagyon kövér. Mindenkinek az jutott az eszébe, hogy az első törszúrás felpukkasztja ezt a léggömböt, mint egy felfújható elefántot. A közönség nevetett. Planton úgy ugrált, mint egy majom. Carapin csak a karját mozgatta, testének egyéb részeit mozdulatlanúságra kárhoztatta a kövérsége, és minden öt percben olyan nehézkesen és akkora erőfeszítéssel csinált kitörést, mintha életének legenergikusabb elhatározására jutott volna. Ilyenkor aztán mindig nagyon nehezen tudott fölegyenesedni.

A szakértők kijelentették, hogy igen szilárd és szoros mozdulatai vannak. A közönség bizalommal fogadta ezt az ítéletet.

Aztán Porion és Lapalme, egy vívómester és egy műkedvelő következtek, akik féktelen mutatványokat végeztek; dühösen megrohanták egymást, kényszerítve a bírákat, hogy székestül meneküljenek előlük; újra meg újra végigszáguldtak az emelvény egyik végétől a másikig, egyik kitört, a másik hátrált erőteljes és komikus ugrásokkal. Kis hátraugrásaik megkacagtatták a hölgyeket, de nagy előrelendüléseik mégis felizgatták őket egy kicsit. Heves tempójú mérkőzésüket egy ismeretlen fickó jellemezte legjobban, aki azt kiáltotta feléjük:

- Ne kínlódjatok annyira, hiszen órára fizetik!

A közönség megsértődött ezen az ízetlenségen, és pisszegni kezdett. Szájról szájra adták a szakértők ítéletét: a vívók nagy elevenségről tanúskodtak, csak néha nem a kellő időben.

Az első rész befejezéséül Jacques Rival és Lebégue, a híres belga mester mérték össze fegyverüket, mégpedig igen szépen. Rival nagyon tetszett az asszonyoknak. Valóban szép fiú volt, jó növésű, hajlékony, ügyes és kecsesebb mindazoknál, akik előtte szerepeltek.

Védekező állásába és kitöréseibe bele tudott vinni valami nagyvilági eleganciát, ami tetszett a hölgyeknek, és élénken különbözött ellenfelének energikus, de közönséges mozdulataitól.

- Látszik, hogy ki a jól nevelt ember - mondta a közönség.

Övé volt a diadal. Megtapsolták.

De néhány perc óta odafentről valami különös zaj kezdte nyugtalanítani a nézőket. Erős lábdobogás és hangos nevetések hallatszottak. Az a kétszáz meghívott, aki nem jutott le a pincébe, nyilván a maga módján szórakozott. A kis csigalépcsőn vagy ötven férfi szorongott. Lenn irtózatossá vált a hőség. Ilyen kiáltások hallatszottak:

- Levegőt!... Inni!

Az előbbi tréfacsináló éles hangjával túlsivította a beszélgetések moraját:

- Mandulatej! Limonádé! Sör!

Rival erősen kipirulva jelent meg, még mindig vívójelmezben.

- Hozatok majd frissítőket - mondotta, és a lépcső felé szaladt. Csakhogy minden közlekedés el volt zárva a földszint felé. A mennyezetet se lett volna nehezebb átfúrni, mint a lépcsőn szorongó emberi falon áthatolni.

Rival felkiáltott:

- Küldjenek le fagylaltot a hölgyeknek!

Ötven hang ismételte:

- Fagylaltot!

Végre megjelent egy tálca. Hanem csak üres poharak voltak rajta, mert a frissítőket elkapkodták útközben.

Egy erős hang azt üvöltötte:

- Megfulladunk itt, végezzünk gyorsan, és gyerünk tovább.

Egy másik hang azt kiáltotta:

- Gyűjtést!

És az egész közönség lihegve, de mégis vidáman ismételte:

- A gyűjtést... a gyűjtést... a gyűjtést...

Ekkor hat hölgy indult el a padok közt, és hallatszott a zacskóba hulló pénz halk csörrenése.

Du Roy megmutatta a híres embereket Walternénak. Nagyvilági emberek voltak ott, újságírók, a régi, nagy lapok munkatársai, akik a *Francia Élet*-et bizonyos tartózkodással szemlélték, nem vették egészen komolyan, amire a tapasztalás jogosította fel őket. Sok ilyen politikai-pénzügyi lapot láttak ők már meghalni, gyanús kombinációk szülötteit, amelyeket egy kormány bukása temetett el. Aztán voltak ott festők és szobrászok is, akik általában sport-emberek, egy akadémikus költő, akit a jelenlevők mutogattak egymásnak, két muzsikus és sok előkelő idegen, akiknek nevéhez Du Roy hozzátette a *Rast.* szótagot (ami *rastaquouère*-t, kalandort jelentett), mint mondta, azért, hogy utánozza az angolokat, akik *Esq.*-et szoktak tenni a névjegyükre.

Valaki odakiáltott felé:

- Jó napot, kedves barátom!

Vaudrec gróf volt. Du Roy bocsánatot kért a hölgyektől, és odament hozzá, hogy kezet szorítson vele.

Amikor visszatért, kijelentette:

- Búbajos ember ez a Vaudrec. Megérezik rajta a származása.

Walterné nem felelt semmit. Kissé fáradt volt, keble erőlködve emelkedett fel, valahányszor lélegzetet vett, s ez magára vonta Du Roy figyelmét. Tekintete időnként találkozott az asszony pillantásával, ezzel a zavaros, habozó pillantással, amely egy percig megpihent rajta, aztán tüstént ijedten fordult félre. És azt gondolta magában: „Lám, lám... hát ez is bejött az utcámba?”

A gyűjtő hölgyek körbejártak. A zacskók megteltek ezüsttel, arannyal. Most új táblát akasztottak ki az emelvényre, ezzel a felírással:

ÓRRRIÁSI MEGLEPETÉS

A versenybírák újra elfoglalták helyüket. A közönség várakozott.

Két nő jelent meg, vívótőrrel, vívókosztümben, vagyis sötét trikóban, igen rövid, térdig is alig érő szoknyában és olyan kemény plasztronban, hogy fejüket kénytelenek voltak nagyon magasan hordani. Csinosak és fiatalok voltak. Mosolyogva üdvözölték a jelenlevőket. Harsány éljent kaptak.

Hízalgő moraj és tréfás suttogás közben helyezkedtek védekező állásba.

A bíró ajkán állandó, szeretetre méltó mosolygás ült, és halk „bravó” kiáltásokkal jutalmazták a sikerült dőféseket.

A közönségnek nagyon tetszett a mérkőzés; tetszését tudtára is adta a két vívó hölgynek, akik vágyakat ébresztettek a férfiakban, az asszonyokban pedig fölkeltették a párizsi közönség természetes hajlamát a kissé sikamlós kedvességek, a kétes elegancia, az affektáltan csinos és kecses viselkedés, a zenés kávéházak énekesnői és az operettkuplák iránt.

Valahányszor egyik vívó hölgy kitörést csinált, az öröm borzongása futott végig a közönségen. Azt, amelyik háttal állt a közönségnek, tátott szájjal és kerekre nyílt szemmel bámulták; és nem a csuklója járását figyelték legerősebben.

Örjögő taps jutalmazta őket.

Aztán kardmérkőzés következett, de ezt már nem nézte senki, mert mindenki figyelmét magára vonta az, ami odafent történt. Nagy zaj hallatszott felülről: bútorokat tologattak és húzgáltak a padlón, mintha hurcolkodnának a lakásból. Aztán egyszerre csak zongora hangja hatolt át a mennyezetten; tisztán hallatszott a szabályosan dobogó lábak ritmikus nesze. A fönn rekedt emberek bált rendeztek maguknak, kárpótlásul, amiért nem láttak semmit.

A vívóterem közönsége először hangosan fölkacagott, aztán az asszonyoknak viszketni kezdett a talpa, nem törődtek már azzal, ami az emelvényen történik, és fennhangon beszélgettek.

Mulatságosnak találták azt a gondolatot, hogy a későn jövők bált rendeztek. Azok bezzeg nem unatkoznak! Szerettek volna a helyükben lenni.

Hanem most két új vívó üdvözölte egymást, és olyan tekintélyes mozdulattal helyezkedtek védekező állásba, hogy minden tekintet követte a mozgásukat.

Kitöréseikben annyi rugalmas báj, annyi mértéktartó erő, annyi biztonság, a mozdulatoknak annyi józansága, a magatartásnak annyi korrektsége, a játéknak olyan kimértsége nyilvánult meg, hogy meglepte és elbűvölte a tudatlan tömeget.

Nyugodt fürgeségük, okos hajlékonyságuk, gyors mozdulataik, amelyek kiszámítottságukban lassúnak látszottak, pusztán a tökéletesség erejével magukra vonták és rabul ejtették a tekintetet. A közönség érezte, hogy valami szép, ritka dolgot lát most, hogy itt a vívásnak két nagy művésze mutatja be nekik a legszebbet, amit csak látni lehet, ami ügyességet, furfangot, megfontolt tudást és fizikai készséget két mester ki tud fejteni.

Most már senki sem beszélt, elmélyedve nézték őket. Amikor aztán kezet szorítottak egymással az utolsó sikerült dőfés után, a közönség kiáltozni, hurrázni kezdett. Az emberek dobogtak a lábukkal, és üvöltöttek. Mindenki ismerte a két mester nevét: Sergent és Ravnac.

Az egzaltáltabb természetűeket elfogta a veszekedés vágya. A férfiak úgy néztek szomszédjukra, mintha vitatkozni akarnának vele. Párbajra hívták egymást egy mosolygás miatt. Olyan emberek, akiknek soha vívótőr nem volt a kezükben, a sétatálcájukkal támadó és védekező mozdulatokat csináltak.

Hanem a tömeg lassanként kezdett fölhúzódni a kis lépcsőn.

Végre lehet majd inni! Nagy méltatlankodással állapították meg, hogy a bál résztvevői kifosztották a büfét, aztán azzal a kijelentéssel távoztak, hogy gyalázat idefárasztani kétszáz embert, ha semmit sem mutatnak neki.

Nem maradt egy darab sütemény, egy csepp pezsgő, szörp vagy sör, egy szem cukorka vagy gyümölcs - semmi, de semmi. Szétszedtek, elpusztítottak mindent.

A közönség elmondatta magának a részleteket a személyzettel, amely szomorú arcot vágott, és iparkodott jókedvét elrejteni.

- A hölgyek még vadabbak voltak, mint az urak - jelentették ki -, betegre ették-itták magukat.

Azt hitte volna az ember, hogy az életben maradtak elbeszélését hallja egy városban, amelyet tökéletesen kifosztott valami idegen invázió.

Szóval, el kellett menni. Voltak úriemberek, akik sajnálták a húsz frankjukat, amellyel a gyűjtéshez hozzájárultak, méltatlankodtak, amiért a fönn rekedtek fizetés nélkül ehatték pukkadásig magukat.

A védnők több mint háromezer frankot szedtek össze. Minden költség levonása után kétszázhusz frank maradt a hatodik kerület árváinak.

Du Roy a Walter családot kísérte, és várta a kocsiját. Miközben a gazda feleségét hazavitte, szemközt ült vele, és szeme ismét találkozott az asszony simogató, menekülő pillantásával, mely mintha zavartnak látszott volna.

„Úgy látszik - gondolta magában -, pedzi már.”

Mosolyogva ismerte el, hogy igazán szerencséje van az asszonyoknál, mert Marelle-né, amióta viszonyuk újrakezdődött, őrvjögött érte. Vidám lépésekkel sietett haza.

Madeleine a szalonban várta.

- Híreket hoztam - mondotta. - A marokkói ügy egyre bonyolódik. Könnyen meglehet, hogy Franciaország néhány hónapon belül expedíciót küld Afrikába. Ezt mindenesetre fölhasználják a kormány megbuktatására. Laroche pedig nem mulasztja el az alkalmat, hogy a külügyi tárcát megkaparintsa.

Du Roy, hogy feleségét ugrassa, úgy tett, mintha egy szót sem hinne el a dologból.

- Csak nem lesznek olyan örültek, hogy megismételjék a tuniszi bolondságot!

Hanem az asszony türelmetlenül vonogatta a vállát.

- Ha mondom, hogy igen! Ha mondom, hogy igen! Hát nem érted, hogy rájuk nézve óriási üzlet az egész? Édesem, ha politikai kombinációról van szó, manapság nem azt kell mondani: keresd az asszonyt, hanem: keresd az üzletet.

- Ugyan - mondta megvető arccal Georges, hogy még jobban fölingerelje.

Az asszony csakugyan meg is haragudott:

- Igazán éppen olyan naiv vagy, mint Forestier.

Meg akarta sérteni az urát, és várta is, hogy megharagszik. De az mosolyogva felelte:

- Mint az a felszarvazott Forestier?

Madeleine megdöbbsent, és azt suttogetta:

- Ó, Georges!

A férj szemtelen, gunyoros arccal folytatta:

- No, mi baj? Nem vallottad meg múltkor este, hogy felszarvaztad Forestier-t?

És a mélységes szájalom hangján tette hozzá:

- Szegény ördög!

Madeleine hátat fordított neki, válaszra sem méltatta; aztán egy pillanatnyi hallgatás után így beszélt tovább:

- Kedden vendégeink lesznek: nálunk ebédel Laroche-Mathieu-né és Percemur vicomtesse. Nem hívnád meg Rivalt és Norbert de Varenne-t? Én elmegyek holnap Walternéhoz és Marelle-néhoz. Itt lesz talán Rissolinné is.

Egy idő óta összeköttetések szerzésével foglalkozott, s arra használta fel férjének politikai befolyását, hogy - akár tetszik neki, akár nem - házához vonzza azoknak a szenátoroknak és képviselőknek feleségét, akiknek szükségük volt a *Francia Élet* támogatására.

Du Roy azt felelte:

- Jól van. Magamra vállalom Rivalt és Norbert-t.

Elégedetten dörzsölgette a kezét, mert eszébe jutott valami jó tréfa, amellyel megbosszant-hatja a feleségét, és kielégítheti azt a homályos bosszúvágyat, azt a zavaros és mardosó féltékenységet, amely a Bois-beli sétakocsizás alkalmával született meg a lelkében. Ezentúl sohasem említi többé Forestier nevét a „felszarvazott” jelző nélkül. Érezte, hogy ezzel előbb-utóbb feldühíti Madeleine-t. És az este folyamán tízszer is módját ejtette, hogy ironikus kedélyességgel beszéljen a „felszarvazott” Forestier-ről.

Most már nem haragudott a halottra: bosszút állt rajta.

Felesége úgy tett, mintha nem hallaná, és mosolyogva, közömbösen ült vele szemközt.

Másnap, amikor az asszonynak meg kellett hívnia Walternét, meg akarta előzni, hogy egyedül találja, és meglássa, vajon igazán beleszeretett-e a gazdája felesége. Szórakoztatta a dolog, és hízelgett neki. Meg aztán... miért ne... ha lehet?

Két órákor megjelent náluk. Bevezették a szalonba. Várt.

Walterné belépett a szobába, feléje sietett, és örvendezve nyújtotta a kezét.

- Micsoda jó szél hozta erre?

- Semmiféle jó szél, csak az a vágy, hogy lássam. Valami erő kényszerített ide, nem tudom, miért, hiszen semmi mondanivalóm nincs. Eljöttem, itt vagyok. Nem tudom, megbocsátja-e ezt a korai látogatást s ezt az őszinte magyarázatot.

Mindezt kedveskedő, tréfás hangon mondta, ajka mosolygott, hangjában azonban volt valami komolyság. Az asszony elcsodálkozott, kissé elpirult, és azt hebegte:

- De... valóban... nem értem... meglep...

Du Roy hozzátette:

- Ez szerelmi vallomás, vidám dallamra szedve, hogy meg ne ijessze magát.

Leültek egymás mellé. Az asszony tréfásan fogta fel a dolgot.

- Szóval... komoly vallomás.

- Hát persze! Már régen meg akartam tenni, nagyon régen. Aztán nem mertem. Magát olyan szigorúnak, olyan ridegnek mondják...

Az asszony visszanyerte biztonságát. Azt felelte:

- Miért választotta a mai napot?

- Nem tudom.

Aztán halkabban folytatta:

- Vagyis inkább azért, mert tegnap óta csak magára gondolok.

Walterné hirtelen elsápadt, és zavartan mondta:

- Ugyan, elég volt a gyerekeskedésből, beszéljünk másról.

Hanem Du Roy olyan hirtelen a lábához borult, hogy megijedt tőle. Föl akart kelni, de az a két karjával átfogta a derekát, erőszakkal visszatartotta, és szenvedélyes hangon ismételte:

- Úgy van, igaz, hogy szeretem, örültem, régen. Ne feleljen. Mit csináljak, bolond vagyok! Szeretem magát, ó, ha tudná, mennyire szeretem!

Az asszony fuldoklott, lihegett, beszélni próbált, és egy szót sem tudott kiejteni. Visszatolta két kezével, megragadta a haját, hogy száját megállítsa útjában, mert érezte, hogy közeledik az övéhez. Gyors mozdulattal forgatta a fejét jobbról balra, balról jobbra, szemét pedig lehunyta, hogy ne lássa Georges-ot.

Az tapogatta, fogdosta ruháján keresztül, s az asszony elernyed a brutális, erős simogatástól. Georges hirtelen felemelkedett és át akarta ölelni, de amint az asszony egy pillanatra felszabadult, kisiklott a kezéből, hátraugrott, és egyik karosszéktől a másikhoz menekült.

Du Roy nevetségesnek találta ezt az üldözést, és leroskadt egy székre; arcát kezébe rejtette, és görcsös zokogást színlelt.

Aztán fölegyenesedett, azt kiáltotta:

- Isten önnel, isten önnel! - és elrohant.

Az előcsarnokban nyugodtan kezébe vette sétapálcáját, s az utcára kilépve azt gondolta magában: „Az áldóját, azt hiszem, rendben vagyunk.”

Azzal a táviróhivatalba ment, sürgönyt küldött Clotilde-nak, és találkozót adott neki másnapra.

Amikor a megszokott órában hazatért, megkérdezte a feleségétől:

- No, eljön mindenki a vacsorára?

Az asszony azt felelte:

- Igen, csak Walterné nem bizonyos még benne, hogy ráér. Habozik: nem is tudom, miről beszélt, kötelezettségről, lelkiismeretről. Egyszóval nagyon furcsának találtam. Mindegy, remélem, hogy azért mégis eljön.

Georges vállat vont:

- Ej, hát persze hogy eljön.

Mindamellet nem volt tökéletesen bizonyos ebben, és egészen a vacsora napjáig nyugtalankodott.

Aznap reggel Madeleine egy levélkét kapott a főszerkesztő feleségétől:

Nagy nehezen szabaddá tettem magamat, és ott leszek. A férjem azonban nem kísérhet el.

Du Roy azt gondolta magában: „Roppant okosan tettem, hogy nem mentem el újra hozzá. Már megnyugodott. Csak vigyázat!”

Mindamellet némi aggodalommal várta a belépését. Igen nyugodtan, kissé hidegen, kissé gögösen jelent meg. Du Roy igen alázatosan, diszkréten viselkedett, mint aki meghódolt.

Laroche-Mathieu-né és Rissolinné a férjük kíséretében jöttek. Percemur vicomtesse az előkelő társaságról beszélt. Marelle-né elragadó volt különös, fantasztikus öltözetében: fekete-sárga spanyol kosztümje feszesen simult csinos termetére, telt keblére és karjaira, s valami energikus vonást adott kis madárfejének.

Du Roy jobb oldalára ültette Walternét, s egész vacsora alatt csupa komoly dologról beszélt vele, túlzott tisztelettel. Időnként ránézett Clotilde-ra.

„Igazán csinosabb és üdőbb nála” - gondolta magában. Aztán visszazállt tekintete a feleségére, akit szintén kedvére valónak talált, bár még táplált ellene valami visszafojtott, csökönyös és gonosz haragot.

Hanem a gazdája felesége izgatta, mert nehéz volt meghódítani, és mert a férfiak mindig vágyakoznak az után, ami új.

Walterné korán akart hazamenni.

- Elkísérem - mondta Georges.

Visszautasította, de Georges erősködött:

- Miért nem akarja? Igazán nagyon megsért. Azt kellene hinnem, hogy nem bocsátott meg nekem. Pedig látja, milyen nyugodt vagyok.

- Nem hagyhatja itt a vendégeit - felelte az asszony.

- Ej - mosolygott Du Roy -, húsz percig leszek távol. Észre sem veszik. Vérig sért, ha visszautasít.

- Hát jó, elfogadom a kíséretét - suttogta az asszony.

De mihelyt a kocsiba ültek, Georges megragadta a kezét, és szenvedélyesen megcsókolta:

- Szeretem, szeretem. Engedje, hogy ezt kimondjam. Meg sem fogom érinteni. Csak meg akarom mondani, hogy szeretem.

- Ó - dadogta az asszony -, azok után, amiket ígért... rosszul teszi... nagyon rosszul teszi.

Georges úgy tett, mintha nagy nehezen erőt venne magán, aztán visszafojtott hangon folytatta:

- No lássa, mennyire uralkodom magamon. Pedig... engedje, hogy csak ennyit mondjak... szeretem... engedje, hogy ezt mindennap elismételjem... igen, engedje, hogy mindennap öt percig térdelhessek a lába előtt, kimondhassam ezt az egy szót és nézhessem imádott arcát.

Az asszony odaengedte neki a kezét, és lihegve felelte:

- Nem, nem lehet, nem akarom. Gondoljon a világra, a cselédeimre, a leányaimra. Nem, nem, lehetetlen...

Georges a szavába vágott:

- Nem tudok élni a látása nélkül. Akár maguknál, akár máshol, ha csak egy percre is, de látnom kell mindennap, érintenem kell a kezét, azt a levegőt kell szívnom, ahol a ruhája lebben, látnom kell testének kecses vonalát s őrzítő, nagy, tündöklő szemét.

Az asszony pedig borzongva hallgatta ezt az elcsépelte szerelmi keringőt, s csak hebegni tudott:

- Nem... nem... lehetetlen. Hallgasson!

Georges halkán suttogta a fülébe, megértvén, hogy lassan, apránként kell meghódítani ezt az együgyű asszonyt; rá kell bírni, hogy találkozzon adjon neki, eleinte ott, ahol annak tetszik, később ott, ahol ő akarja.

- Hallgasson rám... kell, ha mondom... látni fogom magát... várom majd a kapuja előtt... mint egy koldus... ha nem jön le, én megyek föl... de látni fogom... holnap.

- Nem, nem - ismételte az asszony -, ne jöjjön. Nem fogom fogadni. Gondoljon a leányaimra.

- Hát akkor mondja meg, hol találkozhatom magával... az utcán... akárhol... amikor akarja... csak láthassam... Csak köszönni akarok... Annyit mondok: „szeretem”, és továbbmegyek.

Az asszony kábultan habozott. Amikor aztán a kocsí befordult palotája kapuján, hirtelen azt suttogta:

- Nos hát, holnap bemegyek a Trinité-templomba, fél négykor.

Aztán leszállt, és odakiáltott a kocsisának:

- Vigye haza Du Roy urat.

Amikor visszatért, felesége megkérdezte tőle:

- Hol jártál?

Halkan felelte:

- A táviróhivatalban voltam, egy sürgős távirat miatt.

Most odalépett hozzá Marelle-né:

- Ugye hazakísér, Szépfíú? Tudja, hogy csak ezzel a föltétellel jövök el ilyen messzire vacsorázni.

Aztán Madeleine felé fordult:

- Nem vagy féltékeny?

Du Royné lassan felelte:

- Nem, nem túlságosan.

A vendégek lassan elmentek. Laroche-Mathieu-né afféle vidéki kis cselédhez hasonlított. Egy közjegyző leánya volt, és Laroche jelentéktelen ügyvéd korában vette feleségül. Rissolinné, egy öreg és nagyigényű hölgy, valami régimódi bábára emlékeztetett, aki kölcsönkönyvtárakból szerezte műveltségét. Percemur vicomtesse fölényesen nézett le rájuk. „Fehér kacsója” irtózva érintette meg e közönséges kezeket.

Clotilde, csipkéibe burkolózva, azt mondta Madeleine-nek, amikor kilépett a lakása ajtaján:

- Nagyszerűen sikerült a vacsorád. Hamarosan nálad lesz Párizs legelső politikai szalonja.

Mihelyt egyedül maradt Georges-zsal, megölelte:

- Ó, drága Szépfíú, napról napra jobban szeretlek.

A kocsí úgy ringatta őket, mint egy hajó.

- Nem ér annyit, mint a szobánk - mondta az asszony.

- Nem bizony - felelte Georges, de közben Walternéra gondolt.

A Trinité tere majdnem elhagyatott volt a ragyogó júliusi napsütésben. Nyomasztó hőség nehezedett Párizsra, mintha a magasból súlyos, perzselő levegő zuhogna, olyan sűrűn és forrón, hogy fáj a tüdőnek.

A templom előtt levő díszkútból lassan hullottak alá a vízsugarak. A víz is mintha fáradtan, ernyedten folyt volna, s a medencében, ahol falevelek és papírdarabkák úszkáltak a színén, zöldecs, sűrű és sötét csillogó folyadéknak látszott.

Egy kutya keresztülugrott a kőpárkányon, és fürdött a kétes tisztaságú habokban. Néhány ember, aki a templom portáléja előtt, a kerek kertecske padjain üldögélt, irigykedve nézte az állatot.

Du Roy előhúzza az óráját. Még nincs több háromnál. Félórával korábban jött a kelleténél.

Nevetett, amikor erre a találkozóra gondolt.

„A templom mindenre jó ennek az asszonynak - gondolta magában. - Megvigasztalja, amiért zsidóhoz ment, tiltakozó pózhoz segíti a politikai világban, kifogástalan feddhetetlenséghez az előkelő társaságban, és menedéket ad a szerelmi találkozóinak is. A vallás mindenre jó; szép időben: sétapálca, ha süt a nap: napernyő, ha esik: esernyő, s ha nem megy el otthonról az ember: az előszobájában hagyja. És százával vannak ilyen teremtések, akik kutyába se veszik a Jóistent, de nem túriks, hogy valaki rosszat mondjon róla, s alkalomadtán kerítőül használják. Aljasságnak tartanak, ha valaki azt az ajánlatot tenné nekik, hogy betegyék a lábukat egy garni-szállodába, ellenben egészen természetesnek találják, hogy az oltárok lábánál szövögessék kis szerelmi ügyeiket.”

Lassan járkált a vízmedence körül, aztán újra megnézte, mennyi az idő a templom toronyóráján. Két percet sietett az övéhez képest. Három óra öt percet mutatott.

Úgy vélekedett, hogy mégis jobb lesz odabent, és belépett.

Olyan hűvösség csapta meg, mint valami pincében; boldogan szívta be a levegőt, aztán körüljárt a templom hajójában, hogy jól megismerkedjék a hellyel.

Az óriási épület túlsó végében egy másik szabályos, néha félbeszakított meg ismét újra-kezdődő járás felelt léptei neszére, amely hangosan szállt fel a magas boltozatig. Kíváncsiság fogta el, hogy megnézzé ezt a másik sétálót. Meg is kereste. Kövér, kopasz úr volt; felemelt fejével járkált, kalapját a háta mögött tartotta.

Itt-ott egy térdeplő öregasszony imádkozott, arcát kezébe rejtve.

A magány, az elhagyatottság, a nyugalom érzése fogta el a lelkét. A színes ablakokon átszűrődő világosság kellemes volt a szemnek.

Du Roy úgy találta, hogy „fenemód jó” idebenn.

Visszatért a kapu közelébe, és újra megnézte az óráját. Még mindig csak negyed négy volt. Leült a főhajó bejáratánál, és sajnálta, hogy nem lehet cigarettázni. A templom végében, a kórus tájékán, folyvást hallatszott a kövér úriember lassú lépkedése.

Belépett valaki. Georges hirtelen hátrafordult. Gyapjúszoknyás, egyszerű asszony volt, szegény asszony, leborult az első térdeplőre, és két kezét összefonta.

Du Roy érdeklődve nézte, és elgondolkozott, hogy micsoda fájdalom, micsoda bánat, micsoda kétségbeesés törhette ezt az ismeretlen, jelentéktelen szívet. Az asszonyon meglátszott nyomorúsága. Talán férje van, aki kegyetlenül veri, vagy egy haldokló gyermeke.

Azt mondta magában: „Szegény teremtések. Mégiscsak vannak olyanok, akik szenvednek.”

És harag fogta el a könyörtelen természet ellen. Aztán eszébe jutott, hogy ezek a nyomorultak legalább azt hiszik, hogy odafenn törődnek velük, s a nevük be van írva a nagy mennyei könyvekbe, tartozásaik és követeléseik mérlegével együtt: Odafenn! De hol?

És Du Roy, akit nagy álmodozásokra készítetett a templom csöndje, egyetlen gondolattal megítélte az egész teremtest, s foghegyről jelentette ki:

- Micsoda ostobaság az egész!

Ruhasuhogás remegtette meg. Ő az!

Fölállt és elébe sietett. Az asszony nem nyújtott kezet, és halkán suttozta:

- Csak egy-két pillanatom van. Haza kell mennem, térdeljen le mellém, hogy ne vegyenek észre bennünket.

És előreindult a főhajóba, megfelelő és biztos helyet keresve, mint aki jól ismeri a házat. Arcát sűrű fátyol takarta el, és halk, alig hallható lépésekkel járt.

A kórus közelébe érve visszafordult, és azt mormogta, azon a mindig rejtélyes hangon, ahogy a templomokban szokás beszélni:

- Jobb lesz valamelyik oldalhajóban. Itt túlságosan szem előtt van az ember.

Mélyen meghajtotta a fejét s egy kicsit a térdét is a főoltár tabernákuluma előtt, aztán jobbra fordult, visszatért kissé a bejárat felé, míg végre elhatározta magát, elfoglalt egy térdeplőt, és térdre borult.

Georges elhelyezkedett a mellette levő térdeplőn, s amikor már mozdulatlanok voltak, mintha imádkoznának, így szólt hozzá:

- Köszönöm, köszönöm. Imádom magát. Szeretném folyvást ezt ismételtetni, elmondani, hogyan kezdtem szeretni, hogyan hódított meg, amikor legelőször láttam... meg fogja engedni valamikor, hogy könnyítsek a szívémen, és elmondjam mindezt?

Az asszony úgy hallgatta, mintha mélységes elmélkedésbe elmerülve nem hallaná egy szavát sem. Azt felelte, ujjai között szűrve a szót:

- Őrült vagyok, hogy így engedtem beszélni, őrült vagyok, hogy eljöttem, hogy azt teszem, amit teszek, és reményt ébresztek magában, hogy ez... ez a kaland folytatódik még. Feledje el, és hogy elfeledje, soha többé ne beszéljen róla nekem.

Az asszony várt. Georges keresett valami választ - döntő és szenvedélyes szavakat, de mert mozdulatokkal nem egészíthette ki a szavait, egész cselekvése megbénult.

Így beszélt:

- Nem várok semmit, nem remélek semmit. Akármit csinál is, ezt oly gyakran fogom ismételtetni, annyi erővel, annyi hévvel, hogy végre majd csak megérti. Át tudom árasztani magába a szerelmemet, bele tudom önteni a lelkébe, szavanként, óránként, naponként - végre úgy bele fog szívódni magába, mint egy cseppenként hulló folyadék, megszelídíti, ellágyítja magát, és később kényszeríti, hogy azt felelje nekem: „Én is szeretem.”

Érezte, hogy az asszonynak hozzátámaszkodó válla reszket, s a keble erősen piheg - és Walterné gyorsan, remegve mondta:

- Én is szeretem.

Du Roy felriadt, mintha valami súlyos ütés zúdult volna a fejére, és felsóhajtott:

- Ó, istenem!...

Az asszony lihegő hangon folytatta:

- Tudom, hogy nem lett volna szabad bevallanom. Érzem, hogy bűnös, megvetésre méltó asszony vagyok... hiszen két lányom van... de nem tudom... nem tudom elhallgatni... Sohasem hittem volna... sohasem gondoltam volna... ez erősebb... erősebb nálam. Hallgasson ide... hallgasson ide... sohasem szerettem senkit... csak magát... erre megesküszöm. És szeretem már egy éve, titokban, a szívem mélyén. Ó, higgye el, sokat szenvedtem, küzdöttem magammal, most nem bírom tovább, szeretem...

Arcán összefont kezébe hullatta könnyeit, és reszketett egész teste, rázta a heves felindulás.

Georges azt suttofta:

- Nyújtsa ide a kezét, hogy megérintsem, hogy megszorítsam...

Az asszony lassan levette kezét az arcáról. Látta, hogy könnyben ázik az arca, s egy könnycsepp még most is lehullóban volt a szempillájáról.

Megfogta a kezét, és megszorította:

- Ó, hogy szeretném felszárítani a könnyeit!

Az asszony halk, megtört, nyögéshez hasonló hangon mondta:

- Ne éljen vissza a gyöngeséggemmel... lealjasítottam magamat.

Du Roy mosolyogni szeretett volna. Ugyan, hogy éljen vissza a gyengeségével ezen a helyen? Szívére tette a kezében tartott kezét, és megkérdezte:

- Érzi, hogy dobog? - Mert már kifogyott a szenvedélyes mondatokból.

Hanem néhány pillanat óta közeledett a sétálgató úr szabályos lépése. Megkerülte az oltárokat, s most legalább másodszor tért vissza a jobboldali, szűk mellékhajón. Amikor Walterné a kettejüket eltakaró pillér közelében hallotta a lépések neszt, kiragadta ujjait Georges szorongatásából, és újra elfödte az arcát.

És mind a ketten mozdulatlanul térdeltek ott, mintha együtt küldtek volna lángoló könyörgést az égbe. A kövér úr elhaladt mellettük, közömbös pillantást vetett rájuk, és távozott a templom bejárata felé, még mindig háta mögött tartva a kalapját. Hanem Du Roy, aki azon gondolkozott, hogy valahol másutt és nem a Trinité-templomban kapjon találkozt, azt suttofta:

- Hol láthatom holnap?

Az asszony nem felelt. Mintha az Imádság élettelen szobrává változott volna.

- Akarja, hogy holnap a Monceau-parkban találkozzunk?

Az asszony újra levette kezét az arcáról, feléje fordította ezt a holthelvány, iszonyú szenvedéstől eltorzított arcot, és szaggatott hangon mondta:

- Hagyjon... hagyjon most... menjen el... menjen el... csak öt percre... szenvedek maga mellett... imádkozni akarok... nem tudok... menjen el... engedjen imádkozni... egyedül... öt percre... nem tudok... hadd könyörögjek Istenhez, hogy bocsásson meg nekem... hogy mentsen meg... hagyjon... öt percre...

Annyira zavart, fájdalmas volt az arca, hogy Du Roy szótlánul felállt, majd egy kis habozás után megkérdezte:

- De mindjárt visszajöhetek, ugye?

Az asszony biccentett a fejével, mintha azt mondta volna: „Igen, mindjárt.”

És Du Roy megindult a kórus felé.

Walterné akkor megpróbált imádkozni. Emberfölötti erőfeszítéssel iparkodott Istenhez szólalni, és remegő testtel, kábult lélekkel kiáltotta az ég felé:

- Irgalom!

Kétségbeesetten szorította össze a szemhéját, hogy ne lássa azt, aki most elment. Kikergette a gondolataiból, küzdött ellene, de a mennyei jelenés helyett, akire szívének szomorúságában várakozott, mindig csak a fiatalember kigöndörített bajuszát látta.

Így küzdött már egy esztendő óta mindennap, minden este, e növekvő megszállottság, ez álmaiban kísértő kép ellen, amely nem hagyta nyugton a testet, és minden éjszakáját megzavarta. Úgy érezte, hogy meg van fogva, mint a hálóba került vad, hogy összekötött tagokkal vetették karjaiba e hímnek, aki legyőzte, meghódította, pusztán az ajka szőrzetével és a szeme színével.

És most, itt a templomban, Isten közelében, még gyöngébbnek, elhagyatottabbnak, elveszettebbnek érezte magát, mint odahaza. Nem tudott már imádkozni, nem tudott másra gondolni, csak őrá. Már szenvedett a távozása miatt. De, bár kétségbeesetten, mégis küszködött, védekezett, segítségért könyörgött lelkének minden erejével. Inkább akart volna meghalni, mintsem hogy így kelljen elbuknia - neki, aki soha el nem tévedett eddig. Eszeveszett könyörgő szavakat mormogott, de közben hallgatta, amint Georges léptei elhalkulnak a távoli bolthajtások alatt.

Megértette, hogy vége mindennek, hogy a küzdelem hiábavaló. Mégsem akart engedni, és elfogta az ideggyöngeségnek egy olyan rohama, amelytől reszketnek, üvöltenek, vonaglanak az asszonyok. Minden tagjában remegett, érezte, hogy összeroskad, és éles kiáltásokkal fog a székek között fetrengeni.

Gyors lépésekkel közeledett valaki. Feléje fordult. Egy pap volt. Fölkelt és odafutott hozzá, s összetett kézzel, dadogva könyörgött neki:

- Ó, mentsen meg! Mentsen meg!

A pap meglepetten állt meg:

- Mit kíván, asszonyom?

- Azt akarom, hogy mentsen meg. Könyörüljön rajtam. Ha nem jó segítségemre, el vagyok veszve.

A pap ránézett, és gondolkozott, hogy nem örülttel áll-e szemközt. Újra megszólalt:

- Mit tehetek önért?

Magas, kövérkés fiatalember volt, telt és kissé lefittyenő arccal, amelynek fekete árnyalatot adott a gondosan borotvált szakáll - afféle csinos városi lelkész, aki a maga jómódú kerületében hozzászólt a gazdag vezeklő hölgyekhez.

- Gyóntasson meg - mondta az asszony -, és adjon tanácsot, támogasson, mondja meg, mit kell tennem!

A pap azt felelte:

- Minden szombaton gyóntatok, háromtól hatig.

Az asszony megragadta a karját, megszorította és ismételte:

- Nem! Nem! Nem! Azonnal! Azonnal! Kell! Itt van! Ebben a templomban! Vár rám!

A pap megkérdezte:

- Ki várja?

- Egy férfi... aki el fog veszejteni... aki birtokába vesz, ha ön nem ment meg... nem tudok tovább menekülni előle... gyöngé vagyok... gyöngé... olyan gyöngé... olyan gyöngé!...

Lába elé borult a papnak, és zokogva mondta:

- Ó, könyörüljön rajtam, atyám! Mentsen meg, az isten szerelmére kérem, mentsen meg!

Megragadta fekete reverendáját, hogy ki ne szabadulhasson a kezéből; a pap pedig nyugtalanul nézegetett mindenfelé, hogy valami rosszakaratú vagy jámbor szem nem látja-e a lábához boruló asszonyt.

Végre megértette, hogy nem szabadulhat tőle, s azt mondta:

- Álljon fel, éppen nálam van a gyóntatószék kulcsa.

Kotorászott a zsebében, kihúzott egy kulcsokkal megrakott karikát, kiválasztott egyet, és gyors lépésekkel megindult a fából való kis fülkék, a lélek szemétládái felé, ahová a hívők kiürítik bűneiket.

Belépett a középső ajtón, és magára zárta. Walterné pedig térdre vetette magát az oldalt levő szűk rekesztékben, s buzgón rebegette, a reménység szenvedélyes hevével:

- Áldjon meg, atyám, mert vétkeztem.

Du Roy megkerülte a kórust, és visszatért a bal oldali hajón. A közepéig jutott, amikor összetalálkozott a kövér, kopasz úrral, aki még egyre rőtta nyugodt lépéseit, és Georges azt gondolta magában:

- Mi dolga lehet itt ennek az embernek?

A sétáló úr is meglátsította járását, ránézett, és szemmel láthatóan szerette volna megszólítani. Amikor egészen közel ért hozzá, köszöntötte, és igen udvariasan megkérdezte:

- Bocsánatot kérek, uram, amiért zavarom, de nem tudná megmondani, hogy milyen korszakban épült ez a templom?

Du Roy azt felelte:

- Igazán nem sokat tudok róla, azt hiszem, húsz vagy huszonöt évvel ezelőtt. Egyébiránt először vagyok itt.

- Én is. Sohasem láttam.

Az újságíró elfogta a kíváncsiság, és így folytatta:

- Úgy látszik, ön nagy gonddal vizsgálgatja. Tanulmányozza a részleteit is.

A másik lemondó hangon felelte:

- Nem vizsgálgom én, uram, hanem a feleségemet várom, aki itt adott találkozót nekem, és késik.

Elhallgatott, és néhány másodperc múlva hozzátette:

- Átkozottul meleg van odakünn.

Du Roy nézegette, úgy találta, hogy „jópofa”, s egyszerre csak eszébe ötlött, hogy ez az ember tulajdonképpen hasonlít Forestier-hez.

- Uraságod vidéki? - kérdezte.

- Igen. Rennes-ből való vagyok. Uraságod csak kíváncsiságból jött be a templomba?

- Nem. Én egy nőt várok.

Azzal köszönt, és mosolyogva otthagya az idegent.

Amint a főkapuhoz közeledett, ismét meglátta a szegény asszonyt, aki még folyvást térdelt, és imádkozott. Azt gondolta: „Az áldóját, de kitartóan imádkozik!”

Már nem volt megindulva, nem sajnálta.

Továbbhaladt, és lassan visszafelé ment a jobb oldali hajón, hogy fölkeresse Walternét.

Már messziről leste azt a helyet, ahol elhagyta, és csodálkozott, hogy nem látja. Azt hitte, hogy eltévesztette az oszlopot, elment egészen az utolsóig, aztán visszafordult. Hát elment! Meg volt lepve és dühöngött. Aztán azt képzelte, hogy az asszony keresi őt, és újra körüljárta a templomot. Hogy nem találta meg, visszatért, és leült arra a székre, amelyet azelőtt az asszony foglalt el, remélvén, hogy majd csak visszajő oda. És várta.

Nemsokára halk mormogás vonta magára a figyelmét. Senkit nem látott a templomnak ebben a zugában. Honnan hallatszik hát ez a suttogás? Fölkelt, hogy megkeresse, s a szomszéd kápolnában meglátta a gyóntatófülke ajtóit. Egyik ajtóból egy szoknya csücske látszott ki, a padozatot söpörve. Közelebb lépett, hogy megnézzze az asszonyt. Megismerte. Walterné gyónik!...

Heves vágyakozást érzett, hogy megragadja a vállát, s kirántsa abból a rekesztékből. Aztán azt gondolta: „Eh, most a plébánoson a sor, holnap majd rám kerül!”

Azzal nyugodtan leült a rácsos ablakokkal szemben, várta a maga idejét, s most már nevetett az egész kalandon.

Sokáig várt. Walterné végre fölemelkedett, hátrafordult, meglátta és odalépett hozzá. Hideg és szigorú volt az arca.

- Uram - mondotta -, kérem, hogy ne kísérjen, ne járjon utánam, és egyedül ne jöjjön többé hozzánk. Úgysem fogadnám. Isten önnel!

És méltóságos járással távozott.

Du Roy hagyta távozni, mert elve volt, hogy sohase erőszakolja az eseményeket. Amint aztán a pap, kissé megzavarodva, szintén előbújt rejtekhelyéből, egyenesen odament hozzá, erősen a szeme közé nézett, s azt dörögte:

- Csak ne hordana szoknyát, hogy megpofoznám azt a hitvány képét!

Azzal sarkon fordult, és halkan füttyörészve ment ki a templomból. A kapu boltja alatt a kövér úr, kalappal a fején, kezét háta mögé fonva, a várakozástól fáradtan jártatta végig pillantását a nagy téren s a beletorkolló utcákon.

Amikor Du Roy elhaladt mellette, üdvözölték egymást.

Az újságíró, nem lévén más dolga, elment a szerkesztőségbe. Már a bejáratnál észrevette a szolgák fontoskodó arcán, hogy rendkívüli dolgok történnek, és gyorsan belépett a főszerkesztő dolgozószobájába.

Walter papa állva, idegesen diktált egy cikket, szaggatott mondatokban, két bekezdés között megbízásokat adva a körülötte csoportosuló riportereknek, s amellet utasításokkal látta el Boisrenard-t, és leveleket bontatott föl.

Amikor Du Roy belépett, a főszerkesztő örvendezve kiáltott fel:

- Micsoda szerencse, itt van a Szépfű!!

Kissé zavartan hallgatott el, mentegetőzni kezdett:

- Bocsánat, hogy így neveztem, egészen megzavarták a fejemet az események. Különb is reggeltől estig hallom, hogy a feleségem meg a lányaim Szépfűnek nevezik magát - végre már magam is megszoktam. Nem haragszik érte?

Georges nevetett:

- Eszem ágában sincs. Ebben a melléknévben nincs semmi, ami bosszanthatna.

Walter papa folytatta:

- Helyes, hát akkor én is Szépfűnek keresztetem, mint mindenki. Nohát, hallgasson ide, nagy dolgok történtek. A kormány megbukott, háromszáztíz szavazattal százkető ellen. A szünetet újra meghosszabbították bizonytalan időre, pedig már július huszonnyolcadika van. Spanyolország haragszik Marokkó miatt, ez buktatta meg Durand de l'Aine-t és a híveit. Nyakig benne vagyunk a slamasztikában. Marrot-t bízták meg az új kabinet megalakításával. Boutin d'Acre tábornoknak ajánlotta fel a hadügyi tárcát és Laroche-Mathieu barátunknak a külügyit. A belügyet és a miniszterelnökséget magának tartja meg. Félhivatalos lap lesz belőlünk. Most csinálom a vezércikket: egyszerűen kifejtem az elveinket, és megjelölöm, hogy milyen úton kell haladniuk a minisztereknek.

Mosolyogva tette hozzá:

- Természetesen azt az utat jelöltem meg, amelyen úgyis haladni akarnak. De kellene még valami érdekes dolog a marokkói kérdéstről, valami aktuális, valami hatásos, szenzációs cikk, tudom is én, micsoda. Találjon ki maga valamit.

Du Roy gondolkozott egy másodpercig, aztán így felelt:

- Megvan, írok egy tanulmányt az egész afrikai gyarmatunk politikai helyzetéről - balra Tunisz, középen Algír, jobbra Marokkó -, vázolom azoknak a népeknek a történetét, amelyek ezt a nagy területet lakják, és elbeszélék egy kirándulást a marokkói határra, a nagy Figuig-oázisig, ahová még európai sohasem tette be a lábát, s amely miatt a mostani konfliktus keletkezett. Jó lesz?

Walter papa felkiáltott:

- Bámulatos! És mi lesz a címe?

- Tunisztól Tangerig!

- Nagyszerű!

Du Roy elment, és kutatni kezdett a *Francia Élet* gyűjteményében, hogy fölfedezze első cikkét, az *Afrikai vadász emlékei*-t. Ez, megváltoztatott címmel, s ha kissé megfésüli és átalakítja, elejétől végig nagyszerűen megfelel a célnak, hiszen szó van benne a gyarmatpolitikáról, Algír lakosságáról s egy kirándulásról Oran tartományba.

Háromnegyed óra alatt az egészét átgyúrta, újraírta, kicsinosította, az aktualitás zamatával és az új kormány dicséretével fűszerezve.

A főszerkesztő elolvasta a cikket, és kijelentette:

- Tökéletes... tökéletes... tökéletes. Maga értékes ember. Gratulálok.

Du Roy hazament vacsorázni. Boldoggá tette ez a jól sikerült nap - a Trinité-templomban elszenvedett bukás ellenére is -, hiszen érezte, hogy végeredményben megnyerte a játszmát.

Felesége lázasan várta. Így kiáltott fel, amikor meglátta:

- Tudod, hogy Laroche külügyminiszter lesz?

- Tudom, sőt ebből az alkalomból írtam is már egy cikket Algírról.

- Mit írtál?

- Tudod, hogy mit: az első, közösen írott cikkünket, az *Afrikai vadász emlékei*-t, átnéztem és az alkalomhoz illően átalakítottam.

- Igen? Hát ez nagyon helyes.

Gondolkozott néhány pillanatig, aztán újra megszólalt:

- Jó, hogy eszembe jut: akkor folytatnod kellett volna a cikksorozatot, de... abbahagytad. Most hozzáfoghatnánk megint. Igen aktuális dolgot lehetne csinálni belőle.

Du Roy leült a leves mellé, és azt felelte:

- Hát persze. Most már semmi akadályja nincs, amióta az a felszarvazott Forestier meghalt.

Az asszony hevesen vágott vissza száraz, sértődött hangon:

- Ez a tréfa igazán nem helyénvaló, hagyd már abba, kérlek. Túlságosan régóta tart.

Du Roy ironikusan akart megfelelni; ekkor táviratot hoztak be, amelyben ez az egyetlen mondat volt, minden aláírás nélkül.

Elvesztettem a fejemet. Bocsásson meg, és jöjjön el holnap négy órakor a Monceau-parkba.

Megértett mindent, és túláradó örömeben azt mondta feleségének, miközben zsebébe csúsztatta a kék papirost:

- Nem teszem többet, drágám. Ostobaság. Elismerem.

Azzal nekilátott a vacsorának.

Amíg evett, mindegyre ismételte magában ezt a néhány szót: „Elvesztettem a fejemet. Bocsásson meg, és jöjjön el holnap négy órakor a Monceau-parkba.” Szóval az asszony enged. Ez a távirat ennyit jelent: „Megadom magamat, tied vagyok, akaratod, ahogy akaratod.”

Elnevette magát. Madeleine megkérdezte:

- Mi az?

- Semmi különös. Egy plébánosra gondoltam, akivel az imént találkoztam, és nagyon jó pofája volt.

Du Roy pontosan érkezett a másnapi találkozóra. A park valamennyi padját teleülték a hőségtől elbágyadt polgárok s a közömbös dajkák, akik mintha álmodoztak volna, miközben a gyerekek az utak homokjában hemperegtek.

Walternét a kis antik romnál találta meg, ahol egy forrás folydogált. Nyugtalan és szerencsétlen arccal kerülgette az oszlopok szűk félkörét.

Mihelyt Du Roy köszönt neki, így szólt hozzá az asszony:

- Mennyien vannak ebben a kertben!

Du Roy kapott az alkalmon:

- Ez bizony igaz; nem jönne máshova?

- De hát hova?

- Mindegy, akár kocsiba is szállhatunk. Egyszerűen leereszti a függönyt a maga oldalán, és tökéletesen el van rejtve.

- Igen, ezt jobban szeretem, itt meghalok félelmemben.

- Hát akkor öt perc múlva megtalál a külső bulvárra nyíló kapunál. Majd megállok ott egy kocsival.

Azzal futva távozott. Mihelyt az asszony beült mellé, és elfüggönyözte a feléje eső kocsiablakot, megkérdezte tőle:

- Mit mondott a kocsisnak, hova vigyen?

Georges azt felelte:

- Ne törődjék semmivel, a kocsis mindent tud.

A Constantinople utcai lakás címét adta meg neki.

Az asszony újra megszólalt:

- El sem képzelem, mennyire szenvedek maga miatt, hogy gyötrődöm, hogy kínlódom. Tegnap nyersen bántam magával a templomban, de menekülni akartam mindenáron. Annyira félek attól, hogy kettesben maradjunk. Megbocsátott nekem?

Georges megszorította a kezét:

- Hát persze. Mit nem bocsátanék meg magának, amikor annyira szeretem!

Az asszony könnyörgő arccal nézett rá.

- Hallgasson ide, meg kell ígérnie, hogy kímélni fog... hogy nem... mert különben nem találkozhatunk soha többet.

Georges eleinte nem felelt: bajusza alatt ott játszadozott az a hamis mosolygás, amely az asszonyok fejét megzavarta. Végre azt suttozta:

- Rabszolgája vagyok.

Ekkor az asszony elmondta, hogyan ébredt tudatára szerelmének, amikor meghallotta, hogy Madeleine Forestier-t fogja feleségül venni. Részleteket mondott, apró részleteket, dátumokról és benső dolgokról.

Hirtelen elhallgatott. A kocsi megállt, Du Roy kinyitotta az ajtót.

- Hol vagyunk? - kérdezte az asszony.

- Szálljon le - felelte a férfi -, és jöjjön be ebbe a házba. Itt nyugodtabban leszünk.

- De hát hol vagyunk?

- Nálam. Ez a legénylakásom, amit újra bérbe vettem... néhány napra... hogy legyen egy kis zug, ahol láthatjuk egymást.

Az asszony belekapaszkodott a kocsikulcs huzatába, elborzadt a kettesben való együttlét gondolatára, és azt hebegte:

- Nem, nem, nem akarom! Nem akarom!

Georges energikus hangon jelentette ki:

- Esküszöm, hogy nem bántom. Jöjjön. Látja, hogy néznek bennünket, mindjárt csődület támad körülöttünk. Siessen... siessen... szálljon ki.

És megismételte:

- Esküszöm, hogy nem bántom.

Egy kis kocsmáros ott állt a helyisége ajtajában, és kíváncsi arccal nézett rájuk. Az asszonyt rémület fogta el, és besietett a házba.

Már indult fölfelé a lépcsőn, Georges a karjánál fogva visszatartotta:

- Itt van, a földszinten.

És betuszkolta a lakásba.

Mihelyt az ajtót bezárta, megragadta, mint a zsákmányát. Az asszony tiltakozott, küszködött, azt hebegte:

- Ó, istenem... Ó, istenem!...

Vad hévvel csókolta nyakát, szemét, ajkát, s az asszony nem tudott kitérni e szenvedélyes dédelgetés elől; és miközben visszalökte magától, és menekült az ajka elől, akarata ellenére is visszaadta a csókjait.

Egyszerre abbahagyta a küzdelmet, és legyőzve, mindenbe beletörődve engedte, hogy a férfi levetkőztesse. Georges ügyesen, gyorsan, egyenként szedte le róla a ruhadarabokat, mint egy szobalány.

Az asszony kiragadta kezéből a blúzát, hogy arcát beléerejtse, s ott állt fehér testével a köréje hullott ruhák között.

Georges csak cipőjét hagyta rajta, és karjában vitte az ágyba. Az asszony ekkor fülébe súgta, megtört hangon:

- Esküszöm... esküszöm... hogy sohasem volt kedvesem.

Mínta egy fiatal leány azt mondta volna:

- Esküszöm, hogy szűz vagyok.

Georges pedig azt gondolta magában:

„Az ugyan édes mindegy nekem.”

Eljött az ősz. A Du Roy házaspár az egész nyarat Párizsban töltötte, s a képviselőház rövid szünete alatt energikus hadjáratot folytatott a *Francia Élet* hasábjain az új kabinet érdekében.

Bár még csak október eleje volt, a két kamara készült megkezdeni az ülésezést, mert a marokkói ügy aggasztóra fordult.

Tulajdonképpen senki sem hitt a tangeri expedícióban, ám bár a parlamenti ülészak utolsó napján egy jobboldali képviselő, Lambert-Sarrazin gróf, a középpártoktól is megtapsolt szellemes szónoklatában fogadást ajánlott, s mint egykor egy híres indiai alkirály, bajuszát tette föl a miniszterelnök pofaszakálla ellenében, hogy az új kabinet kénytelen lesz utánozni a régit, és hadsereget küldeni Tangerbe, a tuniszi hadsereg mellé, már csak a szimmetria kedvéért is, mint ahogy két vázát szoktak fölrakni egy kandallóra. Hozzátette még:

„Afrika földje valóban kandalló Franciaország számára - olyan kandalló, uraim, amely a legjobb fánkat égeti el -, erős huzatú kandalló, amelyet bankjegyekkel táplálnak.

Önök megengedték maguknak azt a művészi szeszélyt, hogy a kandalló bal sarkát felékesítsék egy igen drága tuniszi csecsebecsével - majd meglátják, hogy Marrot úr utánozni akarja az elődjét, s egy marokkói csecsebecsével díszíti fel a jobb sarkot.”

Ez a mai napig híres szónoklat anyagot szolgáltatott Du Roynak tíz cikkre az algíri gyarmatról, s egész cikksorozatára, amely az újsághoz való belépésekor félbemaradt. Energikusan támogatta a katonai expedíció gondolatát, bár meg volt győződve, hogy erre nem kerül sor. Hazafias húrokat szólaltatott meg, és Spanyolországot azoknak a megvető érveknek egész arzenáljával bombázta, amelyeket a velünk ellentétes érdekű népek ellen szoktunk felhasználni.

A *Francia Élet* nagy jelentőségre tett szert azzal, hogy tudták, milyen szálak fűzik a hatalomhoz. Megelőzte a legkomolyabb lapokat politikai értesüléseivel, finom árnyalatokkal jelezte miniszter barátainak szándékait; minden párizsi és vidéki lap hozzáfordult információkért. Idéztek belőle, rettegetek tőle, és kezdték tiszteletben tartani. Nem volt többé üzletelő politikusok csoportjának gyanús közlönye, hanem a kabinet elismert orgánuma. Laroche-Mathieu volt az újság lelke, és Du Roy az ő szócsöve. Walter papa néma képviselő és óvatos laptulajdonos volt, aki tudott félrehúzódni, és mint mondták, titokban egy nagy marokkói rézbányaüzlettel foglalkozott.

Madeleine szalonja befolyásos központtá vált, ahol minden héten a kormány több tagja is megfordult. Maga a miniszterelnök kétszer vacsorázott náluk, s az államférfiak hitvesei, akik valamikor húzódoztak attól, hogy átlépjék Madeleine háza küszöbét, most dicsekedtek barátságával, és több látogatást tettek nála, mint ő náluk.

A külügyminiszter majdnem a házigazda szerepét játszotta. Megjelent a legkülönbözőbb időkben, táviratokat, értesüléseket, információkat hozott, és lediktálta akár a férjnek, akár a feleségnek, mintha csak a titkárai lettek volna.

Amikor Du Roy a miniszter távozása után egyedül maradt feleségével, fenyegető hangon és a szavaiba perfid gyanúsításokat rejtve, tört ki e felkapaszkodott középszerűség viselkedése ellen.

Hanem az asszony megvetően vonogatta a vállát, s egyre ezt ismételte:

- Tégy úgy te is, mint ő. Légy miniszterré, aztán viselkedhetsz úgy, ahogy neked tetszik. Addig hallgass.

Du Roy bajuszát pödörgette, és félrenézett.

- Nem tudja a világ, hogy mire vagyok képes - mondogatta -, de majd megtudja valamikor.

Az asszony filozofikus nyugalommal válaszolta:

- Meglátja, aki megéri.

A parlament új ülészakának első napján a fiatalasszony, még ágyban fekvve, ezernyi tanácsot adott az urának, aki öltözködött, hogy ebédre menjen Laroche-Mathieu-höz, s az ülés előtt vegye át utasításait a *Francia Élet* másnapi politikai cikkéhez, mert ennek a cikknek amolyan félhivatalos nyilatkozatnak kellett lennie a kabinet valóságos terveiről. Madeleine azt mondta:

- Különösen azt ne felejtse el megkérdezni tőle, hogy elküldték-e Oranba Belloncle tábornokot, amint szó volt róla. Ennek nagy jelentősége lenne.

Georges idegesen felelt:

- Éppen olyan jól tudom, mint te, hogy mit kell tennem. Hagyj nekem békét, és ne rági örökösen mindent a szájamba.

Az asszony nyugodtan beszélt tovább.

- Kedvesem, mindig elfelejtetted a felét annak, amivel megbízlak, amikor a miniszterhez mégy.

Du Roy azt dörögte:

- Nagyon meguntam már a miniszteredet. Közönséges tökfilkó.

Az asszony csöndesen mondta:

- Éppen úgy a te minisztered is, mint az enyém. Neked több hasznodra van, mint nekem.

Az ura kissé feléje fordult, és durva nevetéssel mondta:

- Bocsánat, nekem nem udvarol.

Madeleine lassan jelentette ki:

- Ami azt illeti, nekem sem; de megcsinálja a szerencsénket.

Du Roy elhallgatott, aztán néhány pillanat múlva így szólt:

- Ha választanom kellene az imádóid közül, még mindig jobb szeretném azt a vén totyacos Vaudrecet. Mi történt azzal tulajdonképpen? Egy hete nem láttam már.

Az asszony minden izgalom nélkül felelt:

- Beteg. Azt írta nekem, hogy ágyban fekszik, csúzos rohama van. Beszólhatnál hozzá érdeklődni. Tudod, hogy nagyon szeret téged, és örülne neki.

Georges azt felelte:

- Igen, mindenesetre elmegyek.

Befejezte öltözködését, fölvette a kalapját, aztán körülnézett, hogy nem felejtett-e el semmit. Amikor erre nézvést megnyugodott, odament az ágyhoz, homlokon csókolta a feleségét.

- Viszontlátásra, drágám, hát óra előtt semmi esetre sem leszek itthon.

Azzal elment. Laroche-Mathieu már várta, mert ezen a napon tíz órakor ebédelt: a minisztertanács délben ült össze a parlament új ülészakának megnyitása előtt.

Mihelyt asztalnál ültek, hármásban a miniszter magántitkárával, mivel Laroche-Mathieu-né nem akarta megváltoztatni étkezési idejét, Du Roy beszélni kezdett a cikkéről, jelezve a gondolatmenetét, belepillantva néha névjegyre firkáit jegyzeteibe. Amint aztán bevégezte, így szólt:

- Akar-e valamit változtatni rajta, kedves miniszter úr?

- Igen keveset, édes barátom. Csak talán kissé túlságosan határozottan nyilatkozik a marokkói ügyben. Beszéljen úgy az expedícióról, mintha meglenne, de alattomban sejtse, hogy nem lesz meg, s hogy maga éppenséggel nem is hisz benne. Csinálja úgy a dolgot, hogy a közönség azt olvassa ki a sorok közül, hogy nem ártjuk bele magunkat ebbe a kalandba.

- Helyes. Megértettem, s majd megértetem magam. A feleségem megbízott, hogy ezzel kapcsolatban kérdezzem meg öntől, elküldik-e Oranba Belloncle tábornokot. Azok után, amiket most mondott, azt kell hinnem, hogy nem.

- Valóban nem - felelte az államférfiú.

Aztán a kezdődő ülészakáról csevegtek. Laroche-Mathieu szónokolni kezdett; előre kipróbálta azoknak a mondatoknak hatását, amelyeket néhány óra múlva kollégáira fog zúdítani. Jobb kezével hadonászott; hol a villáját, hol a kését, hol egy falat kenyeret emelt a levegőbe, rá sem nézve senkire, a láthatatlan nemzetgyűléshez fordulva - így ontotta magából jól fésült csinos fiúhoz illő vizenyős ékesszólását. Ajka fölött pici, kipödrött bajusz két hegye meredt fölfelé, mint valami skorpiófarok, és brillantinnal bekent, homloka közepén szétválasztott haja a vidéki gigerlik stílusában simult a halántékára. Fiatal ember létére kissé túlságosan kövér, puffadt alakja volt, potroha kifeszítette a mellényét. A magántitkár nyugodtan evett-ivott, kétségtelenül hozzá lévén szokva a bőbeszédűség ilyen zuhatagaihoz; hanem Du Roy, akinek szívét rágta a féltékenység a miniszter sikere miatt, azt gondolta magában: „Ugyan eredj te totyakos! Micsoda hülyék ezek a politikusok!”

Titokban összehasonlította a maga értékét ennek a miniszternek a fecsegő fontoskodásával, s azt gondolta magában: „Az áldóját, ha csak százezer frank készpénzem volna, hogy képviselőnek jelöltessem magamat az én szép roueni hazámban, és tulajdon nyers fűfangjokkal fogjam meg derék, ravasz és esetlen normand testvéreimet - micsoda államférfi lenne belőlem az efféle meggondolatlan csirkefogók között!”

Laroche-Mathieu egészen a feketekávéig beszélt, aztán észrevette, hogy későre jár az idő, csöngetett a kocsijáért, s kezet nyújtott az újságírónak:

- Jól megértette, kedves barátom?

- Tökéletesen, kedves miniszter úr, számíton rám.

Azzal Du Roy szép lassan megindult a szerkesztőség felé, hogy belekezdjen a cikkébe, mert négy óráig nem volt semmi dolga. Négy órakor találkoznia kellett a Constantinople utcában Marelle-néval, akivel rendszeresen összejöttek, kétszer hetenként, hétfőn és pénteken.

Hanem amint belépett a szerkesztőségbe, zárt sürgönyt nyújtottak át neki; Walternétől jött, és ez volt benne:

Ma föltétlenül beszélnem kell veled. Nagyon, nagyon fontos ügy. Várj rám két órakor a Constantinople utcában. Nagy szolgálatot tehetek neked. Halálig hű barátnőd, Virginie

Elkáromkodta magát:

- Az istenfáját, micsoda kullancs!

Olyan rosszkedv fogta el, hogy tüstént távozott; sokkal ingerültebb volt, semhogy dolgozni tudott volna.

Hat hete próbált már szakítani az asszonnyal, de csökönys ragaszkodását sehogy sem sikerült kifárasztania.

Walternét a lelkifurdalás iszonyú rohamai gyötörték bukása után, és három egymást követő találkán szemrehányásokkal és átkokkal árasztotta el a kedvesét. Du Royt untatták ezek a jelenetek, máris megelégtelte ezt az érett és tragikus természetű asszonyt - hát egyszerűen elmaradt tőle, azt remélvén, hogy ily módon véget vethet a kalandnak. Ekkor azonban eszeveszetten belekapaszkodott az asszony; úgy vetette magát ebbe a szerelembe, ahogy a folyóba veti magát az ember, követ kötve a nyakába. Du Roy gyöngeségből, engedékenységből, mindenféle tekintetből tűrte, hogy újra megfogja; Walterné fékevesztett, fárasztó szenvedélye valósággal fogva tartotta; üldözte szerelmével.

Látni akarta mindennap, minden pillanatban táviratozott neki, hogy futólag találkozzanak, utcán, üzletben vagy valami nyilvános parkban.

Azonban ilyenkor néhány örökösen egyforma mondatban elismételte, hogy imádja, bálványozza, és elváláskor megesküdött, hogy „nagyon boldog volt, hogy láthatta”.

Egészen másnak mutatkozott, mint amilyennek képzelte: gyerekes bájoskodásokkal, az ő korában nevetséges szerelmes csacsiságokkal próbálta meghódítani. Tökéletesen becsületes volt idáig, a szíve szűzies, elzárkózott minden érzelem elől, nem ismert semmi érzékiséget, s ez a józan teremtés, akinek nyugodt, negyvenéves évei halvány ősznek látszottak egy hideg nyár után, most egyszerre valami hervadt tavaszt élt át, teli rosszul kikelt, apró virágokkal, elvetélt rügyekkel - valami különös kivirágzását a kislányos szerelemnek, egy kései lángoló és naiv szerelemnek, amely váratlan nekilendülésekből, tizenhat esztendő sikongatásából, zavarba hozó hízelgésekből és fiatalság nélkül megöregedett bájból volt összerakva. Tíz levelet is írt egy nap, együgyűen bolondos, bizarr, költői és nevetséges leveleket; a stílusa olyan ékes volt, akár az indiánoké, teli mindenféle állat és madár nevével.

Mihelyt egyedül voltak, egy kövér kislány nehézkes kedveskedésével ölelte át, kissé groteszk módon fintorgatta az arcát, és úgy ugrándozott, hogy ruhadereka alatt megérzett túlságosan erős keblének mozgása. Du Royra különösen az hatott émelyítően, amikor „kis patkányom”, „kutyuskám”, „cicám”, „gyémántom”, „kék madaram”, „kincsem” és hasonló címeken szólított, és minden egyes alkalommal a gyermeki szemérem apró komédiái közben engedte át magát neki - kis félős mozdulatokkal, amelyeket az asszony kedvesnek talált, s a romlott intézeti növendéklány pajkosságával. Meg szokta kérdezni:

- Kié ez a száj?

És ha nem felelt rá tüstént: - Az enyém -, addig ismételte, hogy Georges végre már belesápadt az idegességbe.

Georges vélekedése szerint megérezhette volna, hogy a szerelemben végtelen tapintatra, ügyességre, óvatosságra és helyesen eltalált hangra van szükség; hogy ha már ez az érett asszony, ez a családanya, ez a társaságbeli hölgy odaadta magát neki, komolyan, valami visszafojtott, szigorú hevességgel kellene odaadnia magát, talán könnyekkel is, de mindenesetre Dido és már nem Júlia könnyeivel.

Az asszony szüntelenül ismételte neki:

- Ó, hogy szeretlek, kicsikém! Te is olyan nagyon szeretsz, mondd, babuskám?

Georges már, valahányszor az asszony „kicsikémnek” vagy „babuskámnak” szólította, viszonzásul mindig szerette volna „öreganyámnak” szólítani.

Azt is mondogatta:

- Milyen örültséget követtem el, hogy engedtem neked. De nem bánom. Olyan jó szeretni!

Mindez bosszantotta Georges-ot, ha ebből a szájából hallotta. Az asszony úgy mondta azt, hogy „olyan jó szeretni”, mint valami színházi naiva.

Aztán dühbe hozta dédelgetéseinek ügyetlenségével is. Hirtelen érzékivé változott a szép fiú csókjai hatására, aki oly erősen felgyújtotta a véré, s most valami ügyetlen lángolást és komoly igyekezetet vitt bele az öleléseibe, ami megnevettette Du Royt, s azokat az öregembereket juttatta eszébe, akik vénségükre kezdik megtanulni az olvasást.

S amikor agyon kellett volna szorítania karja közt, lángoló tekintet vetve rá, azzal a mélységes és rettentő szemmel, amely olyan fenségessé teszi némely hervadó asszony utolsó szerelmét - amikor harapnia kellett volna, néma és reszkető szájával odaszorítva őt kövér és meleg, fáradt, de kielégíthetetlen testéhez: akkor ficáncolt, mint egy kislány, és bájoskodva gügyögte:

- Úgy szeretlek, kicsikém. Úgy szeretlek. Szeresd szépen a te kis asszonykádat!

Du Roynak ilyenkor veszett kedve lett volna, hogy elkáromkodja magát, vegye a kalapját, elrohanjon, és becsapja maga után az ajtót.

Eleinte gyakran találkoztak a Constantinople utcában, de Du Roy, attól félvén, hogy a véletlen összehozza őket Marelle-néval, most már ezer ürügyet talált, hogy elmaradhasson a találkáról.

Akkor aztán majdnem mindennap el kellett mennie az asszonyhoz, hol ebédre, hol vacsorára. Az szorongatta a kezét az asztal alatt, és ajkát nyújtotta neki az ajtók mögött. De Georges-ot főképpen az szórakoztatta, ha Suzanne-nal játszhatott, aki felvidította furcsa ötleteivel. Ebben a babatestben könnyed és kacér, meglepő és alattomos szellem mozgolódott, folyvást mutogatta magát, mint egy vásári marionett. Harapósan és találón gúnyolódott mindennel és mindenkivel. Georges még tüzelte, beleugratta az iróniába, és nagyszerűen megértették egymást.

A leány minduntalan így szólította meg:

- Hallgasson csak ide, Szépfíú. Jöjjön, Szépfíú.

Georges ilyenkor tüstént otthagyta a mamát, hogy a leánykához fusson, s az a fülébe súgott valami rosszmájú megjegyzést, amin mind a ketten jóízűt nevettek.

Eközben annyira megutálta az anya szerelmét, hogy nem tudta már irtózását leküzdeni; elfogta a düh, ha látta, hallotta vagy gondolt reá. Most már a házához sem járt többet, nem felelt a leveleire, nem engedett a hívásának.

Az asszony megértette végre, hogy Georges nem szereti már, és rettentően szenvedett. De csökönys volt, megleste, utánament, megvárta lefüggönyözött bérkocsiban a szerkesztőség vagy a háza kapuja előtt és azokban az utcákban, ahol remélte, hogy elfoghatja.

Du Roy szerette volna bántalmazni, sértegetni, verni, nyíltan megmondani neki: „Most aztán elég volt, meguntalak.” De még mindig kímélte kissé a *Francia Élet* miatt; és iparkodott hidegséggel, tapintatosan burkolt kegyetlenséggel, sőt néha nyers szavakkal is megértetni vele, hogy egyszor már véget kell vetni ennek a szerelemnek.

Az asszony különös makacssággal eszelt ki mindenféle csselfogást, hogy a Constantinople utcába csalja, és Georges folyvást reszketett, hogy a két asszony egyszor szembetalálkozik a kapuban.

Marelle-nét, éppen ellenkezőleg, még jobban megszerette a nyáron. „Kis betyárnak” nevezte, és határozottan tetszett neki. Természetüknek hasonló szeszélyei voltak; mind a kettő az élet csavargóinak kalandos fajtájából származott, a társaságbeli csavargók fajtájából, akik maguk sem sejtik, mennyire hasonlítanak az országutak vándorcigányaihoz.

Bájos, szerelmes nyarat töltöttek el, mulató diákok módjára kiszöktek ebédre vagy vacsorára Argenteuilbe, Bougivalba, Maisons-ba, Poissyba, órákat töltöttek csónakon, virágot szedtek a víz meredek partján. Az asszony imádta a szajnai sült halat, a tengerinyulat, a matrózlevest, a kiskocsmák lugasait, s a csónakosok kiáltozását. Georges szeretett elmenni vele, szép napsütésben, és egy helyi érdekű vonat emeletén vidáman butáskodva végigdöcögni Párizs rút környékén, ahol nyüzsögnek a kispolgárok rettentő nyári viskói.

Amikor aztán vissza kellett térnie, hogy Walternénál vacsorázzék, gyűlölte a belekapaszkodó öreg szeretőt, visszaemlékezvén a fiatalra, akitől csak az imént vált meg, s aki defloreálta vágyait, és letarolta egész szerelmi hevét a Szajna-part fűvén.

Végre azt hitte már, hogy körülbelül megszabadult a gazdája feleségétől, akinek világosan, majdnem brutálisan megmondta, hogy szakítani akar vele - s ekkor megkapta a szerkesztőségben azt a sürgőnyt, amely két órára a Constantinople utcába hívta.

Útközben újra olvasta:

Ma föltétlenül beszélnem kell veled. Nagyon-nagyon fontos ügy. Várj rám két órákor a Constantinople utcában. Nagy szolgálatot tehetek neked. Halálig hű barátnőd, Virginie

Gondolkozott: „Mit akar már megint ez a vén bagoly? Fogadok, hogy semmi mondanivalója nincs. El akarja ismételni, hogy imád. De mégis meg kell látni, mi az. Valami nagyon komoly dologról és nagy szolgálatról beszél, ez talán igaz. Clotilde pedig ott lesz négy órákor! Meg kell szabadulnom az elsőtől legkésőbb három órára. Az áldóját, csak össze ne találkozzanak! Rettenetesekek ezek az asszonyok!”

És elgondolta, hogy valóban a felesége az egyetlen, aki nem gyötri meg soha. Ott él mellette, és úgy tesz, mintha nagyon szeretné - a szerelemre szánt órákban, mert azt semmi áron meg nem engedi, hogy az élet megszokott foglalkozásainak változhatatlan rendjét megzavarja valaki.

Lassú lépésekkel haladt szerelmi otthona felé, és gondolatban feltűzelte magát gazdája felesége ellen:

„No, szép fogadtatást rendezek neki, ha nincs semmi mondanivalója. Cambronne tábornok híres szava akadémikus kifejezés lesz az enyémhez képest. Mindenekelőtt kijelentem neki, hogy soha többet be nem teszem hozzá a lábamat.”

És bement, hogy megvárja Walternét.

Az asszony majdnem nyomban megérkezett, s mihelyt meglátta, így kiáltott fel:

- Ó, hát megkaptad a táviratomat! Micsoda szerencse!

Du Roy gonosz arcot öltött:

- Hát persze, ott találtam a szerkesztőségben, éppen amikor a képviselőházba készültem. Mit akarsz tőlem már megint?

Az asszony fölemelte a fátyolát, hogy megcsókolja, s a gyakori veréshez szokott kutya félnék, alázatos kifejezésével közeledett hozzá.

- Milyen kegyetlen vagy hozzám... milyen durván beszélsz velem... mit vétettem ellened? El sem képzeled, mennyit szenvedek miattad.

- Csak nem kezdted előlről! - dörögte Du Roy.

Az asszony ott állt mellette, egy mosolyra, egy mozdulatra várva, hogy karjaiba vesse magát. Azt suttogta:

- Nem kellett volna elcsábítanod engem, ha így akartál bánni velem, hagytál volna meg tisztességesnek, boldognak, amilyen voltam. Emlékszel, mit mondtál a templomban, hogy hoztál be erőszakkal ebbe a házba? És látod, hogy beszélsz most velem! Hogyan fogadsz! Istenem, istenem, milyen fájdalmat okozol nekem!

Du Roy toppantott, és hevesen kiáltotta:

- No de most már elég! Ha egy pillanatra találkozunk, mindjárt ezt a nótát fújod. Igazán azt hihetné az ember, hogy tizenkét esztendő korodban csábítottalak el, és olyan tudatlan voltál, mint egy angyal. Nem, drágám, állapítsuk meg a tényeket: itt nem volt szó liliomtiprásról. Érett korban adtad nekem magadat. Nagyon köszönöm, igen hálás vagyok, de nem vagyok köteles halálod napjáig a szoknyádon ülni. Neked férjed van, nekem feleségem. Egyikünk sem szabad. Megengedtünk magunknak egy szeszélyt, most aztán vége, nem történt semmi.

Az asszony azt mondta:

- Ó, milyen brutális vagy! Milyen durva vagy, milyen aljas! Nem, nem voltam fiatal leány, de addig nem szerettem, nem tántorodtam meg soha...

A férfi a szavába vágott:

- Ezt már hússzor is elmondtad, tudom. De két gyermeked volt... hát az ártatlanságodtól nem fosztottalak meg...

Az asszony hátratántorodott:

- Ó, Georges, ezt már mégsem lenne szabad...

Két kezét mellére szorította, és fuldokolni kezdett a torkában feltörő zokogástól.

Amikor Georges látta, hogy most már a könnyek következnek, elvette kalapját a kandalló sarkáról:

- Ó, sírni kezdesz? Hát akkor isten veled. Ennek a színelőadásnak a kedvéért hívtál ide?

Az asszony egy lépést tett előre, hogy elállja az útját, hirtelen zsebkendőjét húzott elő, és gyors mozdulattal megtörölte a szemét. Akaraterejének teljes megfeszítésével megszilárdította a hangját, és fájdalmas nyögésektől meg-megszaggatottan, így szólt:

- Nem... azért jöttem, hogy... hírt hozzak neked... politikai hírt... amivel ötvenezer frankot kereshetsz... vagy még többet is... ha akarsz.

Georges egyszerre megszelídülve kérdezte:

- Hogyan? Mit akarsz mondani?

- Tegnap este véletlenül ellestem néhány szót a férjem és Laroche beszélgetéséből. Különben nem is igen titkolóztak előttem. De Walter azt tanácsolta a miniszternek, hogy téged ne avasson be a titokba, mert napvilágra hoznál mindent.

Du Roy letette kalapját a székre. Erősen figyelve várakozott.

- Hát miről van szó?

- Elfoglalják Marokkót!

- Ugyan eredj! Laroche-sal ebédeltem, és jóformán lediktálta nekem a kormány szándékait.

- Nem, drágám, kijátszottak téged, mert félnek, hogy a világ megismeri a terveiket.

- Ül le - mondta Georges.

Maga is leült egy karosszékbe. Az asszony ekkor odahúzott egy kis zsámolyt, és lekuporodott rá a fiatalember lábához. Hízogó hangon kezdett beszélni:

- Mert mindig rád gondolok, hát most figyelek mindenre, amit körülöttem suttognak.

És halkán magyarázni kezdte neki, hogyan sejtette meg egy idő óta, hogy Georges tudta nélkül készülnek valamire: felhasználják, de félnek attól, hogy részt talál venni a dologban.

Azt mondta:

- Tudod, aki szeret, az furfangossá válik.

Végre előző este megértett mindent. Nagy, óriási üzletet készítettek elő titokban. Most elmosolyodott, mert boldoggá tette az ügyessége; nekilelkesegett, igazi bankámé módjára beszélt, aki látni szokta, hogyan készítik elő a tőzsdei meglepetéseket, az értékek emelkedését, a hossz és bessz rohamait, kétórai spekulációval tönkrejuttatva ezernyi kispolgárt, kistőkést, akik köztiszteletben álló politikusok vagy bankárok nevével fedezett papírokba helyezték megtakarított pénzüket.

Az asszony ismételte:

- Ó, bámulatos, amit csináltak. Bámulatos. Egyébiránt Walter intézte az egészet, és ő érti a dolgát. Igazán elsőrangú dolog volt.

Georges-ot türelmetlenné tette ez a bevezetés.

- Ugyan mondd el már, gyorsan!

- Nos hát, hallgass ide. A tengeri expedíció már aznap el volt határozva köztük, amikor Laroche átvette a külügyi tárcát; lassanként összevásárolták az egész marokkói kölcsönt, amely már hatvannégy vagy hatvanöt frankra esett le. Igen ügyesen vásárolták össze, rossz hírű, piszkos ügynökök útján, akik semmi gyanút nem ébresztettek. Becsapták még a Rothschildokat is, akik csodálkoztak, hogy az emberek folyvást marokkói papírokat vesznek. Azzal feleltek meg nekik, hogy megnevezték a közvetítőket, csupa szennyes múltú zugügynököt. Ez megnyugtatta a nagy bankokat. Most aztán meglesz az expedíció, és mihelyt ott vagyunk Marokkóban, a francia állam kezekedik a kölcsönért. Érted az ügyet? Akkor megértheted azt is, hogy mennyire félnek mindenkitől, a legkisebb indiszkréciótól is.

Rátámasztotta fejét a fiatalember mellényére, karját a combjain nyugtatta, és szorosan odatapadt hozzá, érezvén, hogy az most érdeklődik iránta - és kész volt megtenni, elkövetni mindent egy cirógatásért, egy mosolyért.

- Bizonyos vagy ebben? - kérdezte Georges.

Az asszony meggyőződéssel felelte:

- Ó, meghiszem azt.

A fiatalember kijelentette:

- Csakugyan bámulatos dolog. Ami azt a hitvány Laroche-t illeti, az majd a kezembe kerül még. Vigyázzon magára az a nyomorult... vigyázzon magára... kirázom abból a miniszteri bőréből!

Aztán újra gondolkozni kezdett, és azt mormogta:

- Mégiscsak kellene valami hasznot húzni ebből.

- Vásárolhatsz még marokkói kölcson - mondotta az asszony. - Csak hetvenkettőn áll.

- Igen ám - szólt Du Roy -, csak hogy nincs arra való pénzem.

Az asszony könyörgő tekintettel emelte rá a szemét.

- Gondoltam erre, cicuskám, és ha nagyon, nagyon kedves lennél, ha szeretnél engem egy kicsikét, megengednéd, hogy kölcsönadjak neked...

Du Roy hirtelen, szinte durván felelte:

- Nem, azt már nem!

Az asszony könyörgő hangon suttozta:

- Hallgass ide, van módja annak is, hogy ne végy pénzt kölcsön. Én tízezer frankért akartam ebből a papírból vásárolni, hogy egy kis külön kasszát csináljak magamnak. Nos hát, veszek majd húszezerért. Te mutyizol velem. Képzelheted, hogy ezt nem adom vissza Walternak. Egyelőre hát nem kell semmit fizetni. Ha sikerül a dolog, nyersz hetvenezer frankot. Ha nem sikerül, tartozol nekem tízezerrel, és megfizeted, amikor akarod.

Du Roy erre is azt mondta:

- Nem, nemigen szeretem az ilyen kombinációkat.

Az asszony ekkor érvekkel próbálta meggyőzni, bebizonyítani neki, hogy valóban leköt becsületszóra tízezer frankot, ennél fogva kockáztatja a pénzét, s ő nem előlegez neki semmit, hiszen a fizetéseket Walter bankja teljesíti.

Elmagyarázta még azt is, hogy a *Francia Élet*-ben Georges intézte azt az egész politikai hadjáratot, amely ezt az üzletet lehetővé tette; nagy naivság lenne, ha nem húzna hasznot belőle.

Még mindig habozott. Az asszony hozzátette:

- Gondold meg, hogy voltaképpen Walter előlegezi neked ezt a tízezer frankot, és te ennél többet érő szolgáltatásokat tettél neki.

- Jó, hát nem bánom - mondta -, mutyizom veled. Ha veszünk, visszafizetem a tízezer frankot.

Az asszony olyan boldog volt, hogy fölállt, két kezébe kapta Georges fejét, és mohón kezdte csókolgatni.

A fiatalember eleinte nem védekezett, de amint Walterné nekibátorodott, szorosán átölelte, és majd felfalta csókjaival: meggondolta, hogy a másik asszony mindjárt itt lehet, s ha gyöngé lesz és enged neki, nemcsak időt veszít, hanem az öregasszony karjai között elvesztegeti azt a szerelmi lángolást is, amelyet okosabb lenne a fiatal számára tartogatni.

Szelíden eltolta hát magától:

- Ugyan, no, legyen eszed.

Az asszony erre engedelmesen visszaült a lábához. Megkérdezte:

- Eljössz hozzánk holnap vacsorára? Úgy örülnék!

Georges habozott, de aztán nem merte visszautasítani.

- Hogyne, mindenesetre.

- Köszönöm, drágám.

Lassan odadörzsölgette arcát a fiatalember melléhez, simogató, szabályos mozdulattal, és egy hosszú, fekete hajszála beleakadt a mellényébe. Észrevette, egy örült gondolat cikázott át az agyán, afféle babonás gondolat, aminő gyakran egész eszét alkotja az asszonyoknak. Szép lassan egy gomb köré csavargatta ezt a hajszálat. Aztán egy másikat kötözött a következő gombhoz, egyet a fölötte levőhöz... Mindegyik gombhoz odakötött egyet.

Georges mindjárt fölkel, és kitepi ezeket a hajszálakat! Fájdalmat fog okozni neki - micsoda boldogság! És elvisz valamit belőle, tudtán kívül, elvisz egy kis fürtöt a hajából, amit soha nem kért tőle. Láthatatlan, titkos kötelék lesz ez, amellyel magához fűzi - talizmán, amit otthagynála. Akaratlanul is rá fog gondolni, róla fog álmodni, s holnap majd jobban szereti egy kissé.

Georges egyszerre csak megszólalt:

- Kénytelen vagyok itt hagyni téged, mert várnak a képviselőházban az ülés végére. Ma nem maradhatok el.

Az asszony felsóhajtott:

- Ó, máris!

Aztán beletörődött, és hozzátette:

- Menj hát, drágám, de holnap eljössz vacsorára, ugye?

Azzal hirtelen eltávolodott mellőle. Fejében rövid, éles fájdalmat érzett, mintha tükkel szúrták volna meg a bőrét. A szíve dobogott; boldog volt, hogy szenvedhetett egy kicsit Georges miatt.

- Isten veled - mondotta.

A fiatalember részvevő mosollyal karolta át, és hidegen csókolta meg a szemét.

Az asszonyt megörjítette ez az érintés, még egyszer azt suttogta:

- Máris! - és könnyörgő pillantása rámutatott a hálószoba nyitott ajtajára.

Georges eltávozott mellőle, és sietős hangon mondta:

- Futnom kell, így is elkésem.

Az asszony erre odanyújtotta neki az ajkát; Georges éppen csak megérintette, aztán kezébe nyomta otffelejtett napernyőjét, és így folytatta:

- Siessünk, siessünk, három óra elmúlt.

Walterné előtte lépett ki a házból, és megismételte:

- Holnap hét órakor.

- Holnap hétkor - felelte Georges.

Elváltak. Az asszony jobbra fordult, ő balra.

Du Roy fölment a külső bulvárig. Aztán lejött a Malesherbes bulváron, és lassú lépésekkel haladt végig rajta. Egy cukrászda kirakatában kristályserlegbe rakott cukrozott gesztenyét pillantott meg, s azt gondolta: „Viszek egy fél kilót Clotilde-nak.”

Vett egy zacskóval a cukrozott gyümölcsből, amelyet az asszony bolondulásig szeretett. Négy órára ismét a Constantinople utcában volt, hogy megvárja ifjú kedvesét.

Az elkésett egy kicsit, mert a férje megérkezett egy hétre. Megkérdezte:

- Eljöhetsz holnap vacsorára? Boldog lenne, ha láthatna.

- Nem, a főszerkesztőmnél vacsorázom. El vagyunk foglalva egy sereg politikai és pénzügyi kombinációval.

Clotilde már előbb letette a kalapját, most a ruhaderekeit vetette le, mert szorította.

Georges rámutatott a kandallón álló zacskóra:

- Hoztam neked cukrozott gesztenyét.

Az asszony tapsolni kezdett:

- Jaj de jó, jaj de jó! Milyen kedves vagy!

Elvette a gesztenyét, megkóstolt egyet, és kijelentette:

- Nagyszerű! Érzem, hogy egy szemet sem hagyok belőle.

Aztán hozzátette, érzéki vidámsággal pillantva Georges-ra.

- Te minden bűnös hajlamomat legyezgeted.

Lassan eddégelte a gesztenyét, és minduntalan bepillantott a zacskóba, hogy lássa, van-e még benne.

Azt mondta:

- Ül le szépen ebbe a karosszékebe, én majd a lábadohoz kuksolok, amíg ezt a sok gesztenyét megropogtatom. Nagyon jó hely lesz ez nekem.

Georges mosolyogva leült, és széttárt lábszárjai közé fogta az asszonyt, úgy, ahogy az imént Walternét tartotta.

Clotilde fölemelte a fejét, amikor beszélt hozzá, és teli szájjal így szólt:

- Tudod-e, drágám, hogy rólad álmodtam? Álmomban nagy utazást tettünk mi ketten, mégpedig teveháton. A tevének két púpjá volt, te ültél az egyikén, én a másikon, és úgy mentünk át a sivatagon. Papírba csomagolt szendvicseket meg egy üveg bort vittünk magunkkal, és úgy ebédeltünk, ki-ki a maga púpján. Hanem én unatkoztam, mert egyebet nem tehettünk, túlságosan messze voltunk egymástól - és én le akartam szállni.

- Én is le akarok szállni - felelte Georges.

Nevetett, mulattatta ez a história, ugratta az asszonyt, hogy mondjon ostobaságot, fecsegjen, hordja össze azt a sok gyerekességet és kedves együgyűséget, amit szerelmesek szoktak beszélni. Ezeket a kislányos butaságokat nagyon élvezte Marelle-né ajkán, de dühbe hozták volna, ha Walternétól hallja.

Clotilde is így szólította: „Drágám, kicsikém, cicuskám.” Ezek a szavak édesen simogatták a fülét. Amikor a másik mondta az imént, ingerelték és émelyítették. Mert a szerelem szavai mindig egyformák, csak az adja meg az ízüket, hogy milyen ajakról hangzanak el.

Hanem Georges, miközben ezeken a bolondságokon mulatott, arra a hetvenezer frankra gondolt, amit nemsokára megnyer, s hirtelen kettőt koppantott ujjával barátnője fejére, hogy elállítsa a szavát:

- Hallgass ide, cicuskám. Üzenek veled valamit az uradnak. Mondd meg neki a nevemben, hogy vásároljon holnap tízezer frankért marokkói kölcsönt, ami hetvenkettőn áll; ígérem neki, hogy három hónapon belül hatvan-nyolcvanezer frankot nyer. Figyelmeztess, hogy ne szóljon senkinek. Azt is üzenem, hogy a tangeri expedíciót elhatározták, s a francia kormány kezességét fog vállalni a marokkói államadósságért. De ne hogy összeállj másokkal. Államtitok, amit rád bízok.

Az asszony komolyan hallgatta, s aztán ezt suttogta:

- Köszönöm. Még ma este szólok az uramnak. Számíthatsz rá, nem fog beszélni. Megbízható ember. Nincs semmi veszedelem.

Eközben megette mind a gesztenyét. Összegyúrte kezében a zacskót, és beledobta a kandallóba. Aztán így szólt:

- Feküdjünk le.

Fel sem állt helyéből, úgy kezdte kigombolni Georges mellényét. Egyszerre csak abbahagyta, az egyik gomblyukból két ujjával kihúzott egy hosszú hajszálat, és elnevette magát:

- Nini, magaddal hoztad Madeleine-nek egy hajszálat. Ez aztán a hű férj!

Aztán újra elkomolyodott, hosszan nézte tenyerén az alig látható hajszálat, és halkán mondta:

- Ez nem Madeleine haja, mert barna.

- Bizonyosan a szobalányé - mosolygott Georges.

Hanem Clotilde rendőrhöz méltó figyelemmel vizsgálta meg a mellényt, és leszedett egy második hajszálat is, amely egy gomb köré volt csavarva; aztán észrevett egy harmadikat; elsápadt, reszketett kissé, és felkiáltott:

- Ó, együtt háltál egy asszonnyal, és az hajszálat csavart minden gombodra!

Georges elképedve dadogta:

- Dehogy. Örült vagy...

Hirtelen visszaemlékezett, megértett mindent - eleinte zavarba jött, aztán kacagva kezdett tagadni, s voltaképpen nem is bánta, ha Clotilde azzal gyanúsítja, hogy újabb sikere akadt.

Az asszony még mindig keresett, és egyre újabb hajszálatokat talált, amiket gyors mozdulattal csavart le, s aztán a szőnyegre dobott.

Ravasz asszonyi ösztönével megsejtette, miről van szó, és dühöngve, majdnem sírva dadogta:

- Ez szeret téged... azt akarta, hogy vigyél magaddal valamit belőle... Ó, milyen hűtlen vagy...

Hanem egyszerre csak felkiáltott, az ideges öröm metsző kiáltásával:

- Ó!.. Ó!... Hisz ez öregasszony... Nézd, itt egy fehér hajszál... Ó, most már öregasszonyokkal kezdesz ki... Megfizetnek... mondd... megfizetnek?... Ó, már az öregasszonyokig jutottál... hát akkor nincs többé szükséged rám... tartsd meg a másikat...

Felugrott, odaszaladt a székekre dobott ruhaderekához, és gyorsan fölvette.

A férfi szégyenkezve, hebegve próbálta visszatartani:

- De nem... Clo... ostoba vagy... nem tudom, mi ez... hallgass ide... maradj... no, ugyan maradj...

Az asszony megismételte:

- Tartsd meg a vénasszonyodat... tartsd meg... csináltass gyűrűt a hajából... a fehér hajszálaiból... eleget hagyott nálad, kitelik belőle...

Hirtelen gyors mozdulatokkal felöltözött, megfésülködött, fölvette fátyolát, s amikor a férfi meg akarta ragadni, teljes erejéből arcul ütötte. Mialatt Georges kábultan állt, kinyitotta az ajtót, és elfutott.

Du Royt, amint egyedül maradt, őrzöngő düh fogta el a vén Walter mama ellen. No, ennek alaposan megmondja a magáét.

Vízbe áztatta vörös arcát. Aztán ő is távozott, bosszúterveket szövögetve. Most az egyszer nem fog megbocsátani. De nem ám!

Lement egészen a bulvárig, s megállt egy ékszeresbolt előtt, megnézett egy finom órát, amelyre már régen fájta a foga; ezernyolcszáz frankba került.

Egyszerre csak megdobbant a szíve örömeiben, mert arra gondolt: „Ha megnyerem a hetvenezer frankot, megvehetem magamnak.”

És elkezdett álmodozni, hogy mi mindent csinál majd ezzel a hetvenezer frankkal.

Először is megválasztatja magát képviselőnek. Aztán megvásárolja a finom órát, aztán játszik a tőzsdén, aztán... aztán...

Nem akart bemenni a szerkesztőségbe, mert szeretett volna Madeleine-nel beszélni, mielőtt Walterrel találkozik, és megírja cikkét; útnak indult hazafelé.

Már a Drouot utcáig ért, amikor egyszerre csak megállt; elfelejtett érdeklődni Vaudrec gróf hogyléte iránt, aki a Chaussée d'Antinen lakott. Visszafordult hát, még mindig kényelmesen ácsorogva. Boldog álmodozásában ezernyi kedves, kellemes dologra gondolt - a közeli gazdagságra és mellesleg arra a gaz Laroche-ra s arra a vén kullancs Walternéra is. Clotilde haragja miatt egyébiránt nem nyugtalankodott, mert jól tudta, hogy gyorsan meg szokott bocsátani.

Megkérdezte Vaudrec gróf házmesterétől:

- Hogy van a gróf úr? Azt hallottam, hogy az utóbbi napokban betegeskedett.

A házmester azt felelte:

- A gróf úr nagyon rosszul van. Azt mondják, hogy nem éri meg a reggelt, szívére ment a köszvény.

Du Roy annyira elképedt, hogy azt sem tudta, mitévő legyen. Vaudrec haldoklik! Sok zavaros és zavaró gondolat futott végig az agyán, amit magának sem mert bevallani.

Azt hebegte:

- Köszönöm... majd eljövök újra... - de maga sem értette, mit mond.

Azzal kocsiba ugrott, és hazahajtatott.

A felesége otthon volt. Izgatottan sietett a szobájába, és tüstént bejelentette neki:

- Hallottad? Vaudrec haldoklik!

Az asszony ült, és levelet olvasott. Ráemelte a szemét, és háromszor elismételte egymás után:

- Mi az? Mit mondasz?... Mit mondasz?... Mit mondasz?

- Azt mondom, hogy Vaudrec haldoklik, a köszvényes roham a szívére ment. - Aztán hozzátette: - Mit szándékozol tenni?

Az asszony halálsápadtan állt fel, arcát ideges reszketés rázta, aztán irtózatossá várt sírásra fakadt, kezébe temetve az arcát. Állva maradt, rázta a zokogás, marcangolta a fájdalom.

De hirtelen erőt vett fájdalmán, és megtörölte a szemét.

- Elmegyek... oda... ne törődj velem... nem tudom, mikor jövök vissza... ne várj rám...

- Helyes. Csak menj - felelte Du Roy.

Kezet szorítottak, s az asszony olyan sietve távozott, hogy kesztyűt húzni is elfelejtett.

Georges magában vacsorázott, aztán nekiült a cikkírásnak. Pontosan a miniszter intenciói szerint csinálta a dolgát, értésére adván az olvasóknak, hogy a marokkói expedíció nem lesz meg. Aztán bevitte a szerkesztőségbe, beszélgetett néhány pillanatig a gazdával, és szivarozva távozott - a szíve könnyű volt, bár maga sem tudta, miért.

A felesége még nem volt otthon. Lefeküdt és elaludt.

Madeleine éjfél tájban tért haza. Georges hirtelen fölébredt, és felült az ágyban.

Megkérdezte:

- No, mi újság?

Sohasem látta az asszonyt ilyen sápadtnak, ilyen megindultnak. Azt suttogta:

- Meghalt.

- Ó! És... nem mondott neked semmit?

- Semmit. Mire odaértem, már elvesztette az eszméletét.

Georges gondolkodott. Kérdések tolultak az ajkára, de nem merte kimondani.

- Feküdj le - mondotta.

Az asszony gyorsan levetkőzött, és odasiklott mellé.

- Voltak rokonok a halálos ágya mellett? - folytatta Georges.

- Csak egy unokaöccse.

- Úgy... Gyakran szokott találkozni ezzel az unokaöccsével?

- Soha. Tíz esztendeje nem találkoztak.

- Voltak más rokonai?
- Nem... nem hiszem.
- Hát akkor... ez az unokaöcs lesz az örökös?
- Nem tudom.
- Nagyon gazdag volt Vaudrec?
- Igen, nagyon gazdag.
- Tudod, mennyije volt körülbelül?
- Nem, pontosan nem tudom. Egy vagy két milliója lehetett.

Georges nem szólt többet. Az asszony elfújta a gyertyát. Ott heverték egymás mellett a sötétben, hallgatagon, éberén, elgondolkozva.

Georges-nak nem volt már kedve aludni. Csekélységnek kezdte találni a Walterné ígérte hetvenezer frankot. Egyszerre mintha sírni hallotta volna Madeleine-t. Hogy megbizonyosodjék, megkérdezte:

- Alszol?
- Nem.

Könnyes, reszkető hangon felelte ezt. Georges újra megszólalt:

- Elfelejtettem megmondani neked, hogy a minisztered alaposan becsapott.
- Hogyan?

Erre elejétől végig részletesen elmondta azt a kombinációt, amelyet Laroche és Walter együtt készítettek elő. Mikor befejezte, megkérdezte az asszony:

- Hogy tudtad meg ezt?

Így felelt:

- Engedd meg, hogy ezt ne áruljam el. Neked is vannak olyan értesüléseid, amelyekről én nem tudom, hogyan szerezted. Nekem is megvannak a magam titkos útjai. Mindenesetre kezeskedem, hogy az értesüléseim pontosak.

Az asszony halkán mondta:

- Igen, meglehet... sejtettem, hogy forralnak valamit nélkülünk.

Hanem Georges, aki sehogy sem tudott elaludni, most közelebb húzódott a feleségéhez, és szelíden megcsókolta a fülét. Az asszony hevesen ellökte magától:

- Kérlek, hagyj békén! Nincs kedvem bolondozni.

Rezignáltan fordult a falnak, behunyta szemét, és végre is elaludt.

Feketével volt bevonva a templom, s a kapu fölött nagy, koronás címerpajzs adta tudtára a járókelőknek, hogy nemesembert temetnek.

A szertartás éppen véget ért, a résztvevők lassan távoztak, elhaladva a koporsó és Vaudrec gróf unokaöccse előtt, aki kezet szorított mindenkivel, és viszonzta az üdvözléseket.

Amikor Georges Du Roy és a felesége kiléptek a templomból, elindultak egymás mellett, hazafelé. Elgondolkozva hallgattak mind a ketten.

Végre megszólalt Georges, mintha magában beszélne:

- Igazán csodálatos!

Madeleine megkérdezte:

- Micsoda, kedvesem?

- Hogy Vaudrec semmit se hagyott ránk.

Az asszony hirtelen elpirult, mintha egyszerre csak rózsaszín fátyol borult volna fehér bőrére, kebléről húzódva fel az arca felé, és így szólt: - Miért hagyott volna ránk valamit? Erre semmi oka nem volt.

Aztán egy-két percnyi hallgatás után hozzátette:

- Talán van végrendelete valami közjegyzőnél. Ha van, akkor sem tudhatunk meg róla semmit.

Du Roy gondolkozott, aztán azt dörmögte:

- Igen, ez valószínű, mert végre is legjobb barátunk volt. Hetenként kétszer vacsorázott nálunk. Otthon volt a házukban, tökéletesen otthon. Úgy szeretett téged, mintha apád lett volna, családja pedig nincs, se gyereke, se fivére, se nővére, csak egy unokaöccse, egy távoli unokaöccse. Igen, kell, hogy végrendelete legyen. Nem akarnék én sokat, csak valami emléket, annak bizonyosságául, hogy gondolt ránk, szeretett bennünket, és hálás volt a szeretetünkért. Tartozott nekünk azzal, hogy valami jelét adja a barátságának.

Az asszony elgondolkozó, közömbös arccal mondta:

- Csakugyan lehetséges, hogy van végrendelete.

Amint hazaértek, a cseléd levelet adott át Madeleine-nek. Felbontotta, aztán odanyújtotta az urának.

*Lamaneur közjegyző irodája
Vosges utca 27.*

Asszonyom!

Van szerencsém felkérni, hogy szíveskedjék irodámba fáradni, délután kettő és négy között kedden, szerdán vagy csütörtökön, egy Önt érdeklő ügyben.

Fogadja stb.

Lamaneur

Most aztán Georges pirult el:

- Ez bizonyosan az lesz. Furcsa, hogy téged hív és nem engem, aki törvény szerint a család feje vagyok.

Az asszony először nem felelt, majd rövid gondolkozás után így szólt:

- Nem mennék el mindjárt?

- Helyes, nem bánom.

Útnak indultak mindjárt ebéd után.

Amikor beléptek Lamaneur közjegyzőhöz, az irodavezető feltűnő buzgalommal ugrott fel, és vezette be őket a főnökéhez.

A közjegyző tökéletesen kerek, minden részében kerek kis ember volt. Feje hasonlított egy golyóhoz, amelyet egy másik golyóra szögeztek, ezt a másik golyót pedig olyan kicsi, olyan kurta lábszárak hordozták, hogy azok is majdnem golyóhoz hasonlítottak.

Üdvözölte és leültette őket, aztán Madeleine felé fordulva így szólt:

- Asszonyom, azért kérttem ide, hogy tudomására hozzam Vaudrec gróf végrendeletét, amely önre vonatkozik.

Georges nem tudta megállni, hogy azt ne mormogja: - Sejtettem.

A közjegyző hozzátette:

- Felolvasom önnek az okiratot, amely egyébként igen rövid.

Kivett egy írást az előtte levő irattartóból, és olvasni kezdte:

Én, alulírott Paul-Emile-Cyprien-Gontran de Vaudrec gróf, testben és lélekben egészségesen, a következőkben fejezem ki végső akaratomat:

Minthogy a halál minden pillanatban elragadhatja az embert, ezt előre látva, óvatos-ságból megírom végrendeletemet, és Lamaneur közjegyzőnél helyezem letétbe.

Nem lévén egyenes örökösöm, egész vagyonomat, mely hatszázezer frank értékű papírokból és körülbelül ötszázezer frank értékű ingatlanokból áll, Claire-Madeleine Du Roy úrasszonyra hagyom, minden teher vagy föltétel nélkül. Kérem, fogadja el ezt az ajándékot egy halott baráttól, mint odaadó, mélységes és tiszteletteljes szeretetének bizonyosságát.

A közjegyző hozzátette:

- Ez az egész. Az okirat tavaly augusztusban kelt, s egy hasonló végrendelet helyébe került, amely két évvel ezelőtt íródott Claire-Madeleine Forestier úrasszony nevére. Birtokomban van az első végrendelet is, és ha a család a mostanit meg találná támadni, bizonyítani lehet, hogy Vaudrec gróf úr akarata nem változott.

Madeleine igen sápadtan nézegette a lába hegyét. Georges idegesen pödörgette a bajuszát. A közjegyző pillanatnyi hallgatás után újra megszólalt:

- Természetes, uram, hogy önagsága nem fogadhatja el ezt a hagyatékot az ön beleegyezése nélkül.

Du Roy fölkel, és száraz hangon jelentette ki:

- Gondolkodási időt kérek.

A közjegyző mosolyogva hajolt meg, és szeretetre méltó hangon mondta:

- Értem, hogy milyen skrupulus készíti a habozásra. Hozzá kell tennem, hogy Vaudrec gróf unokaöccse, aki éppen ma délelőtt vett tudomást nagybátyja végső akaratáról, kész tiszteletben tartani ezt, ha százezer frankot átengednek neki. Az én véleményem szerint a végrendelet megtámadhatatlan, de a pörösködés olyan zajt ütne, amelyet önöknek talán kellemesebb elkerülni. A világ gyakran rosszakaratúan ítélkezik. Akárhogy lesz is, ugyebár, mindezekre vonatkozó válaszát megkapom szombatig?

Georges meghajolt:

- Igen. - Aztán szertartásosan üdvözölte a közjegyzőt, előrebecsátotta feleségét - aki egész idő alatt egy szót sem szólt -, és olyan merev arccal távozott, hogy a közjegyző sem mosolygott többé.

Mihelyt hazaértek, Du Roy hirtelen becsukta az ajtót, s az ágyra vágta a kalapját.

- Te szeretője voltál Vaudrecnek!

Madeleine éppen a fátylát vetette le, megrázkódott, és hátrafordult:

- Én? Ó!

- Igenis te. Az ember nem hagyja a vagyonát egy asszonyra, hogyha...

Az asszony reszketni kezdett, és nem tudta kiszedni a gombostűket, amelyekkel az átlátszó szövet a kalapjához volt erősítve.

Egy percnyi gondolkozás után izgatott hangon dadogta:

- Ugyan... ugyan... bolond vagy... te... te... hiszen az imént... te magad is... azt remélted... hogy hagyni fog rád valamit.

Georges ott állt mellette, s úgy figyelte az asszony lelkének hullámzásait, mint a bíró, aki iparkodik rajtaütni a vádlott legkisebb gyengeségén is.

Minden szót hangsúlyozva jelentette ki:

- Igenis... énram hagyhatott volna valamit... rám, a férjedre... rám, a barátjára... érted?... De nem tereád, a barátnőjére... tereád, az én feleségemre. Ez a főbenjáró, lényeges különbség az illendőség... és a közvélemény szempontjából.

Madeleine most maga is mereven nézett rá, mély és különös tekintettel, mintha ki akarna olvasni valamit a szeméből, mintha föl akarná ott fedezni az emberi lénynek azt az ismeretlen részét, amelynek sohasem lehet mélyére hatolni, s csak homályosan villan meg a kívülálló előtt, rövid pillanatokra, a vigyázatlanság, magaelhagyás vagy figyelmetlenség perceiben, amelyek mintha a lélek rejtelméhez vezető, félig nyitva hagyott ajtók lennének. És lassan, szótagolva mondta:

- És mégis úgy találom, hogy igenis... az emberek éppen ilyen különösnek találtak volna ekkora hagyatékot akkor is, ha neked juttatja.

Georges nyersen megkérdezte:

- Miért?

Az asszony azt mondta:

- Azért, mert... - habozott, aztán így folytatta: - Mert a férjem vagy... mert voltaképpen nemrégén ismered... mert én régi barátnője vagyok... mert már az első végrendelete is, amely Forestier életében készült, az én javamra szólt.

Georges nagy lépésekkel kezdett föl és alá járni. Kijelentette:

- Ezt nem fogadhatod el.

Az asszony közömbösen válaszolta:

- Nagyon helyes; akkor nem is érdemes szombatig várni; tüstént értesíthetjük a közjegyzőt.

Georges szembeállt vele; és néhány pillanatig újra mozdulatlanul néztek farkasszemet, erőlködve, hogy behatolhassanak egymás szívének elérhetetlen, titkos rekeszébe, s elevenig vájhassanak bele egymás gondolatába. Próbálták meztelenül látni egymás lelkiismeretét e forró és néma kihallgatás segítségével: belső küzdelme volt két teremtésnek, akik egymás mellett élnek, de sohasem tudnak egymásról semmit; kölcsönösen gyanakodnak, szimatolnak, kémlelődnek, de nem ismerik egymást lelkük iszapos mélyéig.

Georges egyszerre halkán odamormogta az arcába:

- Ugyan valld be, hogy szeretője voltál Vaudrecnek.

Az asszony vállat vont:

- Ostoba vagy... Vaudrec nagyon szeretett engem, nagyon... de ennél több nem volt köztünk... soha.

Du Roy dobbantott a lábával:

- Hazudsz. Ez lehetetlen.

Az asszony nyugodtan felelte:

- Pedig mégis így van.

A férj járkálni kezdett, aztán újra megállt:

- Hát akkor magyarázd meg, hogy miért hagyja rád az egész vagyonát.

Az asszony közömbös, nemtörődöm módon adta meg ezt az egyszerű magyarázatot:

- Igen egyszerű. Mint az előbb mondtad, nem volt más barátja, csak mi, vagy helyesebben: csak én, mert engem már gyermekkorom óta ismert. Anyám társalkodónő volt a rokonainál. Folyton járt hozzánk, és mert nem voltak természetes örökösei, rám gondolt. Hogy egy kicsit szerelmes volt belém, az meglehet. De melyik asszonyt nem szerették soha ilyenformán? Hogy ez a rejtett, titkos szerelem adta tollára a nevemet, amikor eszébe jutott, hogy végső akaratát leírja - hát az meglehet, miért ne? Minden hétfőn virágot hozott nekem. Ezen egyáltalán nem csodálkoztál, pedig, ugye, neked nem hozott! Ma ugyanebből az okból nekem adja a vagyonát - és azért is, mert nincs senki más, akinek odaadhatná. Ellenkezőleg, nagyon meglepő volna, ha rád hagyja. Miért? Mi voltál te neki?

Olyan természetesen és nyugodtan beszélt, hogy Georges habozni kezdett.

Így szólt:

- Mindegy, ilyen föltételekkel mégsem fogadhatjuk el ezt az örökséget. Siralmas hatása volna. Mindenki elhinné a dolgot, mindenki fecsegne róla, és nevetne rajtam. A kollégáim máris féltékenyek, és készek arra, hogy rám támadjanak. Nekem mindenki másnál jobban kell

ügyelnem a becsületemre és a jó híremre. Lehetetlen eltűnnöm és megengednem, hogy a feleségem ilyen hagyatékot fogadjon el attól az embertől, akit a pletyka már amúgy is szeretőjének nevezett. Forestier talán eltúrta volna ezt, de én nem.

Az asszony szelíden suttozta:

- Hát ne fogadjuk el, kedvesem, egymillióval kevesebb lesz a zsebünkben, ez az egész.

Georges még egyre járkált, és fennhangon kezdett gondolkodni; a feleségéhez beszélt, de nem szólt hozzá egyenesen.

- Hát igen... egymillióval... mit bánom én?... Amikor a végrendeletét csinálta, nem értette meg, micsoda tapintatlanságot követett el, mennyire megfélelkezett minden illendőségről. Nem látta, milyen ferde és nevetséges helyzetbe hoz engem... Minden az árnyalatokon fordul meg az életben... rám kellett volna hagynia a felét, akkor rendben lett volna minden.

Leült, keresztbe rakta a lábát, s pödörgetni kezdte a bajuszát, mint ahogy unalmában, nyugtalanságában vagy nehéz gondolatok közepette szokta.

Madeleine elővett egy hímzést, amelyen időnként dolgozgatott, s miközben a különböző színű pamutokat válogatta, így szólt:

- Nekem csak az a dolgom, hogy hallgassak. Neked kell gondolkoznod.

Az ura sokáig nem felelt, aztán habozva jelentette ki:

- A világ sohasem fogja megérteni sem azt, hogy Vaudrec általános örökösévé tett téged, sem azt, hogy én ezt megengedtem. Ilyen módon elfogadni ezt a vagyont annyi lenne, mint bevallani... bevallani, hogy te bűnös viszonyban voltál velem, én pedig aljas módon türtem a viszonyokat... Érted, hogyan magyaráznák az örökség elfogadását? Valami kerülő utat, valami ügyes módot kellene kitalálni, hogy enyhítsünk a dolgon. Például értésére kellene adni a világnak, hogy kettőnk közt osztotta meg ezt a vagyont, a felét a férjnek adta, másik felét a feleségnek.

Az asszony megjegyezte:

- Nem tudom, hogyan volna ez lehetséges, mikor a végrendelet szövege félreérthetetlen.

Georges azt válaszolta erre:

- Ó, az igen egyszerű. Te adományozás útján nekem juttathatnád az örökség felét. Gyermekeink nincsenek, hát lehetséges a dolog. Így aztán be lehetne tapasztani a rosszakaratú emberek száját.

A feleség kissé türelmetlenül vágott vissza:

- Azt sem értem, mivel tapaszthatnók be a rosszakaratú emberek száját, amikor ott van az okmány Vaudrec aláírásával.

Du Roy haragosan beszélt tovább.

- Hát mi szükségünk van arra, hogy ezt az okmányt mutogassuk, és kiragasszuk a falakra? Igazán ostoba vagy. Azt mondjuk majd, hogy Vaudrec gróf megfelezte köztünk a vagyont... Ez az egész... Te nem fogadhatod el ezt az örökséget az én engedélyem nélkül. Az engedélyt megadom, de azzal az egy feltétellel, hogy megosztozunk rajta, és én nem kerülök a világ szájára.

Az asszony ismét átható tekintettel nézett rá.

- Ahogy akarod. Én erre is hajlandó vagyok.

A férfi ekkor fölkel, és járkálni kezdett. Úgy látszott, mintha ismét haboznék, és most elkerülte felesége átható tekintetét. Így beszélt:

- Nem... határozottan nem... talán mégis jobb egészen lemondani róla... ez méltóságosabb... korrektebb, tisztességesebb... pedig hát ilyen módon egyáltalán nem gyanakodhatnának, egyáltalán nem. A legskrupulózusabb emberek is kénytelenek volnának meghajolni.

Megállt Madeleine előtt:

- Hát ha akarod, édesem, visszamegyek magam Lamaneurhoz, megmagyarázom neki a dolgot, és tanácsot kérek tőle. Elmondom neki az aggodalmamat, hozzáteszem, hogy megállapodtunk az osztozkodás gondolatában - illendőségből, hogy az emberek ne fecseghessenek. Mihelyt én elfogadom a felét ennek az örökségnek, nyilvánvaló, hogy senkinek sincs többé joga mosolyogni. Ez annyit jelent, mintha hangosan azt mondanám: „A feleségem azért fogadja el, mert elfogadom én is, a férje, aki bírálja vagyok annak, hogy mit tehet ő anélkül, hogy kompromittálna magát.” Máskülönben botrány lenne belőle.

Madeleine halkán, egyszerűen ennyit mondott:

- Ahogy akarod.

Du Roynak most megeredt a szava:

- Igen, ha megfélezzük, minden olyan világos, mint a nap. Örököltünk egy barátunktól, aki nem akart különbséget tenni köztünk, nem akart semmi megkülönböztetést, nem akarta, hogy úgy lássák, mintha azt mondaná: „Egyiket vagy másikat jobban szeretem a halálom után is, mint ahogy életemben is jobban szerettem.” Természetes, hogy jobban szerette az asszonyt, de amikor mindkettejükre egyformán hagyta a vagyonát, ezzel világosan azt akarta kifejezni, hogy ez a melegebb érzés egészen plátói volt. És meg is lehetsz győződve, hogy ha jobban meggondolja a dolgot, így is cselekedett volna. Nem gondolkodott, nem látta előre a következményeket. Mint igen helyesen mondtad az imént, neked hozott virágot minden héten, neked szánta utolsó megemlékezését is, és nem gondolta meg...

Az asszony kissé ingerülten vágott a szavába:

- Rendben van. Megértettem. Nincs szükség ennyi magyarázkodásra. Menj el mindjárt a közjegyzőhöz.

Du Roy pirulva dadogta:

- Igazad van. Megyek.

Vette a kalapját, aztán távozóban így szólt:

- Megpróbálom elintézni az unokaöccse akadékoskodását ötvenezer frankkal. Helyes?

Az asszony gőgösen felelte:

- Nem. Add meg neki a százezer frankot, amit kért, vond le az én részből, ha úgy tetszik.

Du Roy hirtelen elszégyellte magát, és azt dűnnyögte:

- Dehogy, dehogy. Megosztozunk ezen is. Ha mind a ketten odaadunk ötvenezer frankot, még mindig marad tisztán egymilliónk.

Aztán hozzátette:

- Mindjárt visszajövök, kis Made.

És elindult, hogy megmagyarázza a közjegyzőnek ezt a kombinációt, amelyet állítólag a felesége eszelt ki.

Másnap aláírták azt az adományozó levelet, amellyel Madeleine Du Roy ötszázezer frankot átengedett az urának.

Amikor a közjegyzői irodából kiléptek, Georges azt indítványozta, hogy ebben a szép időben menjenek le gyalog a bulvárokig.

Megjátszotta a kedves, gondos, figyelmes és gyöngéd férjet. Nevetett, boldoggá tette minden, az asszony pedig elrévedezett, és kissé szigorú volt az arca.

Meglehetősen hideg őszi nap volt. A járókelők úgy szaporították a lépést, mintha sietős dolguk lett volna. Du Roy elvezette feleségét ahhoz az üzlethez, amelynek kirakatában oly gyakran nézegette sóvárogva a finom órát.

- Akarod, hogy valami ékszert vásároljak neked? - kérdezte.

Az asszony közömbösen felelte:

- Ahogy tetszik.

Beléptek. Georges megkérdezte:

- Mit szeretnél inkább, nyakéket, karperecet vagy fülbevalót?

Az aranyból és drágakőből való cifraságok láttára feloldódott az asszony magára erőszakolt hidegsége, és fellobbanó, kíváncsi szemmel nézte végig az ékszerekkel megrakott üvegszekrényeket. Egyszerre izgatottan kívánt meg valamit:

- Lám, ez a karperec nagyon csinos.

Különös formájú lánc volt, minden szemében másféle drágakővel.

Georges megkérdezte:

- Mibe kerül ez a karperec?

- Háromezer frankba - felelte az ékszerész.

- Ha kétezeröttszázért ideadja, rendben van.

Az ékszerész habozott, aztán azt felelte:

- Nem, az lehetetlen.

Du Roy tovább beszélt:

- Nézze csak, adja hozzá ezt az órát ezeröttszáz frankért, az összesen négyezer, és azonnal kifizetem. Helyes? Ha nem akarja, máshova megyek.

Az ékszerész elképedt, és végre is beleegyezett.

- Hát jó, nem bánom.

Az újságíró megadta a címét, és hozzátette:

- Vésesse rá az órára a kezdőbetűimet: G. R. C, egymásba fonódva, följük pedig egy bárói koronát.

Madeleine elmosolyodott meglepetésében.

Amikor az üzletből kiléptek, egy kis gyöngédséggel kapaszkodott az ura karjába. Igazán ügyes, életrevaló ember. Most, hogy vagyona van, cím is kell neki - ez így van rendjén.

Az ékszerész köszönt nekik:

- Számíthat rám, báró úr, csütörtökre készen lesz.

Elmentek a Vaudeville-színház előtt. Új darabot játszottak.

- Ha akarod - mondta Georges -, elmehetünk ma este a színházba, próbáljunk páholyt bérelni.

Akadtt egy páholy, és megvették. Hozzátette:

- Hátha vendéglőben vacsoráznánk?

- Helyes, jó lesz.

Georges-zsal madarat lehetett volna fogatni boldogságában, és törte a fejét, mit csinálhatnának még.

- Elmehetnénk Marelle-néhoz, megkérni, hogy töltsse velünk az estét. Azt hallottam, itt van az ura. Boldog lennék, ha kezét szoríthatnék vele.

Elmentek hozzájuk. Georges félt kissé a kedvesével való első találkozástól, és éppenséggel nem haragudott a felesége jelenléte miatt, amely minden magyarázkodást elkerülhetővé tett.

Hanem Clotilde úgy viselkedett, mintha nem is emlékeznék semmire, sőt, kényszerítette a férjét, hogy fogadja el a meghívást.

A vacsora vidám volt, s az egész este igen kellemes.

Georges és Madeleine későn értek haza. A gáz már nem égett a lépcsőházban. Az újságíró, hogy a lépcsőt megvilágítsa, időnként meg-meggyújtott egy viaszgyufát.

Amikor az első emeletre értek, hirtelen sercenéssel fellobbant egy gyufa lángja, s a tükörben feltűnt kettejük kivilágított alakja, kiemelkedve a lépcsőház homályából.

Olyanok voltak, mint két váratlanul megjelent kísértet, amely nemsokára ismét belefoszlik az éjszakába.

Du Roy fölemelte a kezét, hogy jól megvilágítsa a képmásukat, és diadalmas nevetéssel mondta:

- Látod, milliomosok járnak erre.

Marokkó meghódítása már két hónapja befejeződött. Franciaország, mint Tanger ura, birtokában tartotta a Földközi-tengernek egész afrikai partvidékét a tripoliszi régensségig, és kezességet vállalt az újonnan anektált ország adósságaiért.

Rebesgették, hogy ezen két miniszter körülbelül húszmilliót nyert, és majdnem fennhangon emlegették Laroche-Mathieu nevét.

Ami Waltert illeti, róla egész Párizs tudta, hogy „dupla ütést csinált”, harminc-negyven milliót nyert kölcsönön, és nyolc-tíz milliót a réz- és vasbányákon, valamint azokon az óriási területeken, amelyeket jóformán ingyen vásárolt a hódítás előtt, s a francia foglalást követő napokban továbbadott a gyarmatosító társaságoknak.

Néhány nap alatt a világ urai, a mindenható pénzemberek közé került, akik erősebbek a királyoknál is, akik előtt meghajlanak a fejek, dadognak a szájak, s akik minden aljasságot, hitványságot és irigységet ki tudnak bányászni az emberi szív mélységeiből.

Már nem a zsidó Walter volt, egy gyanús bank s egy éppoly gyanús újság tulajdonosa, piszkos üzletekkel gyanúsított képviselő. Walter úr volt, a gazdag izraelita.

Ezt meg is akarta mutatni.

Megtudta, hogy a karlsburgi herceg, akinek gyönyörű palotája van a Faubourg-Saint-Honoré utcában, a Champs-Élysées-re nyíló kerttel, anyagi gondokkal küszködik: ajánlatot tett neki, hogy huszonnégy óra alatt megvásárolja ezt az ingatlant, bútorzatával együtt, s egy karosszéket sem mozdítanak el a helyéről. Hárommilliót kínált érte. A herceget csábította ez az összeg, s elfogadta.

Walter másnap berendezkedett új lakóhelyén.

Ekkor újabb gondolata támadt, igazi hódítóhoz illő gondolat, aki el akarja foglalni Párizst - napóleoni gondolat.

Ez idő tájt az egész város odacsődült egy magyar festő, Markovits Károly nagy festményéhez, amely egy Jacques Lenoble nevű műértőnél volt kiállítva, s a hullámokon járó Krisztust ábrázolta.⁵

A lelkesedő műkritikusok ezt a vásznat a század legnagyobb remekművének ismerték el.

Walter megvásárolta ötszázezer frankért, és elvitte; ezzel egyik napról a másikra elvágta a közérdeklődés áradatát, és egész Párizst arra kényszerítette, hogy órála beszéljen, és irigyelje, szidja vagy dicsérje.

Aztán közhírré tette az újságokban, hogy a párizsi társaság minden ismert tagját meg fogja hívni, hogy egy este nála szemlélhesse meg a külföldi mester hatalmas művét - ne mondassák róla, hogy elrejt egy remekművet.

A háza nyitva lesz. Bemehet, aki akar. Elegendő, ha a kapuban felmutatja a meghívót.

⁵ Ez a részlet Munkácsy Mihályra utal, aki ez idő tájt állította ki Párizsban *Krisztus Pilátus előtt* című képét.

A meghívó szövege ez volt:

Walter főszerkesztő és neje tisztelettel kéri, tekintse meg házuknál december 30-án 9 óra és éjfél között Markovits Károlynak a „Hullámokon járó Krisztus” című festményét, villanyvilágításnál.

Az utóirat pedig egészen piciny betűkkel az volt:

Éjfél után tánc.

Szóval, aki maradni akar, maradhat, és Walterék majd az ott maradtak közül fogják kiválasztani későbbi ismerőseiket.

A többiek megnézik a vásznat, a palotát és tulajdonosait, nagyvilági, arcátlan vagy közömbös kíváncsisággal - aztán elmennek, úgy, ahogy jöttek. És Walter papa jól tudta, hogy majd visszatérnek később, mint ahogy több izraelita testvéréhez is eljárnak, ha úgy meggazdagodnak, mint ő.

Először csak annyi kell, hogy az újságokban emlegetett címeres koldusok mind belépjenek a házába; márpedig valamennyien be fognak lépni, hogy megnézzék azt az embert, aki hat hét alatt ötvenmilliót keresett; belépnek azért is, hogy lássák és számon tartsák azokat, akik eljönnek ide, és belépnek azért is, mert ő olyan ízléses és ügyes volt, hogy egy keresztény kép megcsodálására hívta össze őket, Izrael fiának házába.

Mintha csak így szólt volna hozzájuk:

- Lássátok, ötszázezer frankot fizettem Markovits vallásos remekéért, a *Hullámokon járó Krisztus*-ért. És ez a remekmű nálam, az én szemem előtt marad mindörökre, a zsidó Walter házában.

A társaságban, a hercegnők és a Jockey Club tagjainak társaságában, sokat vitatkoztak ezen a meghíváson, amely voltaképpen nem kötelez semmire. Éppúgy el lehet oda menni, mint ahogy elmegy az ember Petit-hez, akvarelleket nézni. Walteréknak birtokában van egy remekmű, egy este kitárják a kapuikat, hogy mindenki megbámulhassa. Nagyon helyes.

A *Francia Élet* két hét óta mindennap közölt valami hírt a december 30-i estélyről, és iparkodott felesigázni a közönség kíváncsiságát.

Du Roy örjögött dühében a gazdája diadala miatt.

Gazdagnak hitte magát a feleségétől kicsikart ötszázezer frankjával; s most egyszerre úgy érezte, hogy szegény, irtózatosan szegény, összehasonlítva nyomorúságos vagyonát a milliók záporával, amely lehullott körülötte, s ő semmit sem tudott felszedni belőle.

Irigykedő haragja napról napra nőtt. Haragudott mindenkire, Walterékra, akikhez többé nem látogatott el, a feleségére, akit Laroche félrevezetett, s aki lebeszélte arról, hogy marokkói papírokat vegyen, legfőképpen pedig a miniszterre haragudott, aki kijátszotta, felhasználta, és hetenként kétszer vacsorázott az asztalánál. Georges titkára, ügynöke, íródeákja volt neki, s amikor diktálása nyomán írt, örült vágyat érzett, hogy megfojtsa ezt a diadalmaskodó, csinos frátert. Mint miniszter, Laroche szerényen viselte sikerét, s hogy tárcáját megtarthassa, nem árulta el, hogy ez a tárca degeszre van tömve pénzzel. Hanem Du Roy megérezte a pénz szagát, megérezte azon, hogy a fölcseperedett ügyvéd hangja gögősebb lett, mozdulatai szemtelenebbek, állításai vakmerőbbek, s az önbizalma határtalan.

Laroche már uralkodott Du Roy házában, elfoglalta Vaudrec gróf helyét és rendes napjait, s úgy beszélt a cselédekkel, mint második gazdájuk.

Georges dühtől remegve túrta meg a házban, mint a kutya, amely harapni szeretne, de nem mer. De gyakran keményen és durván viselkedett Madeleine-nel szemben, aki csak vállát vonogatta, és úgy bánt vele, mint valami ügyetlen gyermekkel. Egyébként csodálkozott az ura állandó rosszkedvén, és minduntalan azt hajtogatta:

- Nem értelek. Folyvást panaszkodol. Pedig hát nagyszerű a helyzeted.

Georges hátat fordított, és nem felelt.

Először kijelentette, hogy nem megy el a gazdája ünnepélyére, és be se teszi lábát a piszkos zsidó házába.

Két hónap óta Walterné mindennap írt neki, könyörögve, hogy jöjjön el; találkozót kért tőle, akárhol, hogy átadhassa neki azt a hetvenezer frankot, amit számára nyert.

Georges nem válaszolt, és tűzbe dobálta a kétségbeesett leveleket. Nem mintha lemondott volna arról, hogy megkapja a haszonból a maga részét, de meg akarta bolondítani az asszonyt, megvetést akart mutatni iránta, lába alá akarta gyűrni. Walterné túlságosan gazdag: büszkének kell mutatkoznia vele szemben.

Még a kép kiállításának napján is, amikor Madeleine figyelmeztette, hogy igen rosszul teszi, ha nem megy el, így felelt neki:

- Hagyj nekem békét. Itthon maradok.

De vacsora után egyszerre csak kijelentette:

- Mégiscsak jobb, ha túlesünk ezen a roboton. Készülj fel gyorsan.

Az asszony várta ezt.

- Negyedóra alatt készen leszek - mondotta.

Georges dörmögve öltözött fel, s még a kocsiban is áradtak belőle az epés szavak.

A Karlsburg-palota díszudvarát négy elektromos ívlámpa világította meg - négy kis kékes fényű holdacskához hasonlítottak az udvar négy sarkán. A magas peron lépcsőjét nagyszerű szőnyeg borította, és minden lépcsőfokán libériás inas állott, mereven, mint egy szobor.

Du Roy azt mormogta:

- Vakulj, bugris! - és féltékenységtől összefacsarodott szívvel vonogatta a vállát.

A felesége így szólt hozzá:

- Ugyan, hallgass, és szerezd meg te is.

Beléptek, és átadták nehéz kabátjukat az elősiető inasoknak. Sok asszony volt már ott, a férjével együtt, szintén a bundájukat vetették le. Hallatszott, amint azt suttogták: - Nagyon szép! Nagyon szép!

Az óriási előcsarnok kárpitja Mars és Venus kalandját ábrázolta. Jobbra és balra egy monumentális lépcső két ága kezdődött, amelyek az első emeleten találkoztak. A csodaszép lépcsőkortlát kovácsolt vasból készült, és homályos, régi aranyozás diszkrét fényt futtatott végig a lépcsők piros márvány fokain.

A szalonok bejáratánál egy rózsaszín meg egy kékruhás kislány virággal kínálta a hölgyeket. Ezt mindenki bájosnak találta.

A szalonokban már nagy tömeg gyűlt össze.

Az asszonyok legnagyobb része utcai ruhát viselt, annak hangsúlyozásául, hogy csak úgy jött ide, mint akármilyen más magánkiállításra. Azok, akik ott akartak maradni a bálon is, kivágott ruhában voltak, csupasz karral és meztelen nyakkal.

Walterné barátnőivel a második szobában tartózkodott, és fogadta a látogatók köszöntését. Sokan nem ismerték, és úgy jártak-keltek, mint valami múzeumban, ügyet sem vetve a házigazdákra.

Amikor Du Royt meglátta, halálosan elsápadt, s olyan mozdulatot tett, mintha oda akarna menni hozzá. Aztán mozdulatlan maradt és várta. Du Roy szertartásosan üdvözölte, miközben Madeleine elhalmozta kedveskedésekkel és bókokkal. Georges akkor otthagya feleségét Walterné mellett, és elvegyült a közönség között, hogy meghallgassa a kétségtelenül bőven termő rosszakaratú megjegyzéseket.

Öt szalon nyílt egymásból, értékes szövetekkel, olasz hímzésekkel vagy különböző árnyalatú és stílusú keleti szőnyegekkel bevonva; a falakon régi mesterek képei. A közönség különösen egy kis XVI. Lajos-stílusú szobában állt meg csodálkozva, egy budoárfélében, amely teljesen ki volt kárpitozva rózsaszín mintás halványkék selyemmel. Csodálatosan finomak voltak az aranyozott fából készült s a falkárpithoz hasonló anyaggal bevont ülőbútorok.

Georges felismert egy sereg nevezetes embert, Terracine hercegnét, Ravenal grófot meg a feleségét, Andremont herceg tábornokot, a csodaszép des Dunes márkinét, aztán mindenkit, aki a színházi bemutatókon látható.

Valaki megfogta a karját, s egy fiatal, boldog hang ezt suttogta a fülébe:

- No, csakhogy itt van végre, gonosz Szépfíú. Miért nem látjuk soha?

Suzanne Walter volt. Ránézett finom, zománcsínú szemével, szőke hajának felbodorított felhője alól.

Du Roy nagyon örült, hogy viszontláthatja, és őszinte szívvel szorította meg a kezét. Aztán mentegetőzni kezdett:

- Nem jöhöttem. Két hónap óta annyi dolgom van, hogy ki sem mozdulok.

A leányka komoly hangon beszélt tovább:

- Rosszul teszi, nagyon rosszul teszi. Nagy szomorúságot okoz nekünk, mert mama meg én imádjuk magát. Ami engem illet, én meg sem tudok lenni maga nélkül. Halálra unom magamat, ha nincs itt. Látja, megmondom őszintén, hogy aztán többet ne legyen joga úgy eltűnni, mint eddig. Nyújtsa a karját, és magam mutatom meg magának a *Hullámokon járó Krisztus-t* - egészen hátul van, az üvegház mögött. A papa azért tétette oda, hogy az emberek kénytelenek legyenek végigjárni az egész palotát. Csodálatos, hogy így páváskodik vele.

Lassan haladtak a tömegen keresztül. Az emberek visszafordultak, hogy megnézzék ezt a csinos fiút meg ezt az elragadó babát.

Egy ismert festő kijelentette:

- No lám, ez aztán a szép pár! Édes gyerekek!

Georges azt gondolta magában: „Ha igazán életrevaló lettem volna, ezt veszem feleségül. Hiszen nem is lett volna lehetetlen. Hogy is nem gondoltam erre? Hogy is voltam képes a másikat elvenni? Micsoda örültség! Az ember mindig elhamarkodva cselekszik, sohasem gondolja meg eléggé a dolgát.”

És cseppenként hullott lelkébe az irigység, a keserű irigység, mint valami epe, amely minden örömét megrontotta, egész életét megutáltatta vele.

Suzanne azt mondta:

- Ó, jöjjön el gyakran, Szépfiú! Most, hogy a papa úgy meggazdagodott, nagy bolondságokat csinálunk majd. Eszeveszetten fogunk mulatni.

Georges tovább fonta előbbi gondolatát, és így felelt:

- Ó, maga férjhez megy most. Hozzámegy valami kissé tönkrement, szép hercegecskéhez, és nemigen látjuk többet.

A lány őszinte hangon kiáltott fel:

- Ó, nem, még nem! Én olyan férjet akarok, aki tetszik nekem, de nagyon tetszik, tökéletesen tetszik. Elég gazdag vagyok én kettő helyett is.

Georges ironikusan és gőgösen mosolygott, s elkezdte megnevezni neki az arra haladó embereket, azokat az igen előkelő nemeseket, akik eladták rozsdás címerüket olyan bankárlányoknak, mint ő, s most ki a feleségével, ki anélkül él, de mindenesetre szabadon, szemérmetlenül, közismert és köztiszteletben álló emberek módjára.

Végül ezt mondta:

- Fél esztendő sem adok neki, és maga is bekapja a maszlagot. Márkiné lesz vagy hercegné, és nagyon magasról fog rám lenézni, kedves kisasszony.

A leány méltatlankodott, karjára ütött a legyezőjével, és esküdözött, hogy csak a szíve szerint fog férjhez menni.

Du Roy felnevetett.

- Majd meglátjuk - maga túlságosan gazdag.

Suzanne azt felelte:

- Hiszen maga is gazdag, maga örökölt.

Du Roy szánakozó mozdulattal mondta:

- Ó, arról ne beszéljünk. Alig húszezer frank járadékot. Az nem sokat jelent mostanában.

- De a felesége ugyanennyit örökölt.

- Igen, ketten egymilliót. Negyvenezer frank évi jövedelmet. Ebből még csak kocsit sem tarthatunk.

Eljutottak az utolsó szalonba, és szemük előtt feltárult az üvegház, egy nagy télikert, tele hatalmas délvidéki fákkal, amiknek tövén ritka virágú bokrok nőttek. Amint az ember belépett a sötét lombok alá, ahová ezüst hullám gyanánt surrant be a fény, megcsapta a nedves föld langyos frissesége és a sokféle illattól terhes levegő. Furcsa és édes, egészségtelen és bűbájos érzést ébresztett ez a mesterséges, idegesítő és lágy természet. Mohához hasonló szőnyegek haladt az ember, a virágos bokrok két sűrű sora között. A bal oldalon, pálmákkal teli, széles kupola alatt Du Roy egyszerre egy nagy, fehér márványmedencét vett észre, amelyben akár fürödni lehetett volna, s a szélén négy nagy delfi fajanszhattyú kinyitott csőréből buggyant elő a víz.

A medence fenekén aranypor csillogott, és néhány óriási vörös hal úszkált benne - furcsa, kínai szörnyetegek, kiugró szemmel, kék szegélyű pikkelyekkel - afféle vízi mandarinok, amelyek az arany alap fölött úszkálva, lebegve a vízben, a sajátságos kínai hímzésekre emlékeztettek.

Az újságíró dobogó szívvel állt meg. Azt gondolta magában: „Lám, ez aztán a fényűzés. Ilyen házakban kell élni. Mások eljutottak ideig. Miért ne jutnék el én is?” - gondolkozott a módján, nem találta meg tüstént, és bosszankodott a tehetetlenségén.

Kísérője nem beszélt már, és kissé elrévedezett. Georges fél szemmel rápillantott, és újra azt gondolta: „Pedig elég lenne feleségül venni ezt az eleven játékbabát.”

Hanem Suzanne mintha egyszerre felriadt volna álmodozásából:

- Vigyázat! - mondta. Keresztültaszígalta Georges-ot egy útjukban álló csoporton, és hirtelen jobbra fordította.

Egy liget közepén, ahol különös növények vékony, széttárt ujjak gyanánt nyújtogatták a levegőbe reszkető leveleiket, egy mozdulatlan ember alakja tűnt fel, a tenger hullámain állva.

A hatás meglepő volt. A kép, amelynek széleit elrejtették a hajlongó lombok, valami fantasztikus és megdöbbentő messzeségbe nyíló fekete lyuknak látszott.

Jól oda kellett nézni, hogy megértse az ember. A keret közepén vágta keresztül a bárkát, amelyben az apostolok ültek: alig világította meg őket egy lámpa ferdén hulló fénye, amellyel egyikük, a bárka peremén ülve, világot vetett a közeledő Jézusra.

Krisztus előbbre lépett a hullámon, amelyen meglátszott hogy alázatosan, elsimulva, cirógatón lohad le a rátaposó isteni láb alatt. Minden sötét volt az istenember körül. Csak a csillagok ragyogtak az égen.

Az apostolok arca mintha eltorzult volna a meglepetéstől, annak a lámpának határozatlan világában, amelyet az Úrra rámutató társuk tartott kezében.

Valóban hatalmas és váratlan mestermű volt ez, olyan, hogy felbolygatta az ember agyát, s esztendőig el lehetett álmodozni róla.

A nézők eleinte némán álltak a kép előtt, aztán elmélázva mentek tovább, csak később kezdtek beszélni a festmény értékéről.

Du Roy nézegette egy darabig, aztán kijelentette:

- Nem utolsó dolog, ha valakinek telik ilyen csecsebecsére.

De mert lökdösték, taszigálták azok, akik látni akarták a képet, távozott előle, még mindig karjába fűzve és kissé megszorongatva Suzanne kis kezét.

A leány megkérdezte tőle:

- Nem akar egy pohár pezsgőt inni? Menjünk a büfébe, ott megtaláljuk a papát.

És lassan visszamentek, újra végighaladva a szalonokon, ahol hullámozott az egyre növekvő tömeg, a nyilvános ünnepek elegáns közönsége, amely tökéletesen otthon érezte magát.

Georges-nak hirtelen úgy tetszett, mintha egy hang azt mondaná:

- Ez Laroche és Du Royné. - Ezek a szavak úgy csapták meg a fülét, mint valami szélhordta, távoli nesz. Honnan jöhettek?

Kutatva nézegetett mindenfelé, és csakugyan észre is vette feleségét, aki a miniszter karján járt arra. Egészen halkán, bizalmasan és mosolyogva beszélgettek, szemük egymásba mélyedt.

Georges úgy vette észre, mintha a közönség sugdosva nézné őket, s valami brutális és ostoba vágyat érzett magában, hogy nekiugorják ennek a két teremtsnek, és ökölrel agyonverje őket.

Ez az asszony nevetségessé teszi őt. Eszébe jutott Forestier. Talán már így is beszélnek az emberek: „Ez a felszarvazott Du Roy.” Ki ez az asszony? Fölkapaszkodott kis teremtés, elég ügyes, de az igazat megvallva, nem túlságosan tehetséges. Eljárnak hozzá, mert félnek, tőle, Du Roytól, mert érzik az erejét, de bizonyára zavartalanul pletykálnak erről a kis újságíró házaspárról. Sohasem viheti sokra ezzel az asszonnal, aki mindig gyanússá teszi a házat, mindig kompromittálni fogja magát, s a viselkedésével is elárulja cselszövő hajlamait. Most már valóságos kolonc a nyakán. Ó, ha sejtette volna, ha tudta volna! Mennyivel nagyobb szabású, merészebb játékot játszik akkor. Milyen szép játszmat nyerhet meg, amelyben a kis Suzanne a tét! Hogy is lehetett olyan vak, hogy ezt nem értette?

Eljutottak az ebédlőbe, egy óriási, márványoszlopos terembe, ahol régi gobelinek borították a falakat.

Walter észrevette munkatársát, és odasietett hozzá, hogy a kezét megszorongassa. Fejébe szállt az öröm.

- Látott mindent? Mondd, Suzanne, mindent megmutattál neki? Mennyi ember, ugye, Szépfű? Láta Guerche herceget? Éppen az imént jött ide egy pohár puncsot inni.

Aztán elrohant Rissolin szenátor felé, aki magával vonszolta elkábult és vásári sátor módjára felcicomázott feleségét.

Egy úr köszönt oda Suzanne-nak, egy magas, karcsú, kissé kopaszodó, szőke pofaszakállas fiatalember, olyan nagyvilági arckifejezéssel, amelyen akárhol megérzik a társaságbeli ember. Georges hallotta, amint a nevét említették: Cazolles márki - és hirtelen féltékenykedni kezdett rá. Vajon ismeri Suzanne-t? Bizonyára azóta, hogy meggazdagodtak. Megsejtette benne a kérőt.

Karon fogta valaki. Norbert de Varenne volt. A vén poéta itt is közömbös és fáradt arckifejezéssel hordozta meg zsíros haját és kopott frakkját.

- No lám, ezt nevezik mulatságnak - mondotta. - Mindjárt táncolni fognak, aztán lefekszenek, s a kislányok meg lesznek elégedve. Ígyék pezsgőt: kitűnő.

Töltetett magának egy pohárral, és ráköszöntötte Du Royra, aki szintén poharat vett a kezébe:

- Iszom a szellem bosszuló hadjáratára a milliók ellen.

Aztán szelíd hangon tette hozzá:

- Nem mintha bánтанának a más milliói, vagy haragudnám miattuk. Csak elvből tiltakozom.

Georges már nem hallgatott rá. Suzanne-t kereste, aki éppen az imént tűnt el Cazolles márkival - és hirtelen otthagya Norbert de Varenne-t, a leányka üldözésére indult.

Az inni akarók sűrű tömege állta el az útját. Amikor végre áttört rajtuk, belebotlott a Marelle házaspárba.

Az asszonnyal állandóan találkozott, a férjét azonban régen nem látta, s az most megragadta mind a két kezét:

- Hálásan köszönöm, barátom, azt a tanácsot, amit Clotilde útján adott nekem. Majdnem százezer frankot nyertem a marokkói kölcsönön. Ezt önnek köszönhetem. Önről igazán el lehet mondani, hogy értékes barát.

Néhány férfi hátrafordult, hogy megnézzék az elegáns, csinos, barna asszonykát. Du Roy azt felelte a férjnek:

- A szolgálatom fejében, barátom, elveszem a feleségét, vagyis inkább felajánlom neki a karomat. A házastársakat mindig el kell választani egymástól.

Marelle meghajolt:

- Ez helyes. Ha elveszítenék egymást, találkozunk itt egy óra múlva.

- Jól van.

Azzal a fiatalember meg az asszony eltűnt a tömegben, s a férj a nyomukba iparkodott.

- Micsoda szerencsénk van ezeknek a Walteréknak. Mégiscsak nagy dolog, ha valaki ért az üzlethez - hajtogatta Clotilde.

Georges azt felelte:

- Eh, az életrevaló ember mindig boldogul, akár így, akár úgy.

Az asszony folytatta:

- Lám, ennek a két leánynak fejenként húsz-harminc milliója lesz. Nem is számítva azt, hogy Suzanne csinos.

Georges nem szólt semmit. Bosszantotta, hogy más szájából hallja a maga gondolatait.

Az asszony nem látta még a *Hullámokon járó Krisztus*-t. Felajánlotta neki, hogy odavezeti. Azzal szórakoztak, hogy szapulták az embereket, csúfolták az ismeretlen arcokat. Saint-Potin elhaladt mellettük, frakkja hajtókáján számos kitüntetéssel, s ezen is nagyszerűen mulattak. Egy volt nagykövet, aki mögötte járt, sokkal kevesebb kitüntetést hordott.

Du Roy kijelentette:

- Micsoda vegyes társaság!

Boisrenard, aki kezét szorította vele, szintén földíszítette gomblyukát azzal a zöld és sárga szalaggal, amelyet a párbaj napján viselt.

A rettentően kövér és felcicomázott Percemur vicomtesse egy herceggel csevegett a kis XVI. Lajos-stílusú budoárban.

Georges azt dörmögte:

- Szerelmi kettős! - Hanem az üvegházon áthaladva, újra megpillantotta a feleségét, aki Laroche-Mathieu mellett ült - mindkettőjüket majdnem eltakarták a följük boruló délszaki növények. Mintha csak azt mondták volna:

„Itt adtunk egymásnak találkozót, méghozzá nyilvános találkozót, mert mi fittyet hányunk a közvéleménynek.”

Marelle-né elismerte, hogy Markovits Károly Jézusa bámulatos, azzal visszafordultak. A férjet elvesztették.

Georges megkérdezte:

- Hát Laurine még mindig haragszik rám?

- Igen, éppen úgy, mint eddig. Látni sem akar, és kimegy a szobából, ha rólad beszélnek.

Georges nem felelt semmit. A kisleány hirtelen támadt ellenséges érzése fájt neki, és nyomta a lelkét.

Suzanne elcsípte őket egyik szalon ajtajában, és odakiáltott nekik:

- Hát itt vannak? Nohát, Szépfíú, most egyedül marad. Megszöktetem a szép Clotilde-ot, és megmutatom neki a szobámat.

Azzal a két nő eltávozott, sietős lépésekkel átsurranva a társaságon, azzal a hullámos, kígyózó mozgással, amellyel az asszonyok keresztül tudnak hatolni a tömegben.

Majdnem ugyanekkor ezt suttogta egy hang:

- Georges! - Walterné volt. Halkan így szólt hozzá: - Ó, milyen kegyetlen maga! Hogy kínoz céltalanul! Megbízta Suzette-et, hogy fossa meg a társaságától, mert beszélni akarok magával. Hallgasson ide, kell hogy beszéljünk ma este... Különben... tudja, hogy mire leszek képes. Menjen az üvegházba. Ott talál egy ajtót bal kéz felől, azon lépjen ki a kertbe. Menjen végig a szemközt levő fason. Annak a végén talál egy lugast. Ott várjon rám, tíz perc múlva én is odaérek. Ha nem akarja, megesküszöm, hogy itt mindjárt botrányt csinállok.

Georges gögösen válaszolta:

- Jól van. Tíz perc múlva ott leszek.

Azzal elváltak egymástól. De Georges majdhogy el nem késett Jacques Rival miatt. Az karon fogta, és igen felhevült képpel beszélt neki mindenféléről. Kétségtelenül a büféből jött. Du Roy végre is otthagya Marelle keze között, akivel egyik szobában összetalálkozott, maga pedig elszaladt. Még csak arra kellett vigyáznia, hogy felesége és Laroche meg ne lássák. Ez sikerült neki, mert azok ketten, úgy látszik, nagyon belemelegedtek a beszélgetésbe - és egyszerre csak a kertben találta magát.

A hideg levegő úgy megdermesztette, mint valami jeges fürdő. Azt gondolta: „Az áldóját, még megnáthásodom”, és zsebkendőjével bekötötte a torkát. Aztán lassú lépésekkel végighaladt a fason, ahol igen rosszul látott a szalonok erős világossága után.

Jobbra-balra lombtalan bokrok derengtek, vékony gallyaik remegtek. Szürke fény vetődött ide az ágak között - a palota ablakaiból vetődtek ide. Valami fehérséget vett észre maga előtt az út közepén, és Walterné csupasz nyakkal, mezítelen karokkal, reszkető hangon dadogta:

- Ó, itt vagy végre? Hát meg akarsz ölni?

Georges nyugodtan válaszolta:

- Kérlek, semmi drámai jelenetet, mert tüstént itt hagylak.

Az asszony megragadta a nyakánál fogva, és ajkát majdnem az ajkához szorítva, így szólt:

- De hát mit vétettem ellened? Gyalázatosan bánssz velem! Mit vétettem ellened?

Georges megpróbálta eltolni magától:

- Amikor utoljára találkoztunk, rácsavartad a hajadat a gombjaimra, és emiatt majdnem szakításra került a dolog a feleséggel.

Az asszony meghökkent, aztán nemet intett a fejével:

- Ó, törődik is azzal a feleséged. Bizonyosan valamelyik szeretőd csinált jelenetet miatta.

- Nincs nekem szeretóm.

- Ugyan hallgass! De miért nem jössz el még látogatóba sem? Miért utasítod vissza még azt is, hogy legalább egy héten egyszer nálam vacsorázzál? Irtózatosan szenvedek; úgy szeretlek, hogy másra sem tudok már gondolni, mint rád - akármire nézek, téged látok a szemem előtt -, nem merek megszólalni sem, mert mindig félek, hogy a te nevedet mondom! Te, bezzeg nem érted meg ezt! Úgy érzem, mintha karmok közé volnék szorítva, zsákba volnék varrva, mit tudom én... Az emléked folyton ott kísért az agyamban, összeszorítja a torkomat, összemarcangol valamit itt, a mellemben, a keblem alatt, megbénítja a lábamat, hogy már járni sincs erőm. Egész nap elbutulva ülök egy széken, és rád gondolok.

Georges csodálkozva nézett rá. Ez már nem az a bolondos, vén gyereklány, akit eddig ismert, hanem eszeveszett, kétségbeesett, mindenre képes asszony. Eközben valami homályos terv született meg az agyában. Azt felelte:

- Drágám, a szerelem nem tart örökké. Az emberek összeállnak, széjjelválnak. De ha olyan sokáig tart a szerelem, mint miközöttünk, iszonyatos kolonccá válik. Én nem kérek többet belőle. Ez az igazság. De azért, ha megjön az eszed, ha úgy fogadsz engem, és úgy bánsz velem, ahogy baráthoz illik, akkor ezentúl is eljárók hozzátok, mint régen. Képesnek érzed erre magadat?

Az asszony rátette két meztelen karját Georges frakkjára, és azt suttogta:

- Mindenre képesnek érzem magamat, csak hogy láthassalak.

- Hát akkor rendben van - mondotta -, barátság, és semmi egyéb.

Az asszony azt dadogta:

- Rendben van. - Aztán felé nyújtotta az ajkát: - Még egy csókot... egy utolsó csókot.

Georges szelíden visszautasította.

- Nem. Állni kell az egyezségünket.

Az asszony félrefordult, és letörült két könnycseppet, aztán kihúzott ruhaderekából egy rózsaszín selyemszalaggal átkötött papírcsomagot, és átnyújtotta Du Roynak.

- Vedd el. Ez a te részed a marokkói üzlet nyereségéből. Olyan boldog voltam, hogy ezt a pénzt megnyerhettem neked. No, vedd el hát...

Georges vissza akarta utasítani:

- Nem, nem fogadhatom el ezt a pénzt.

Erre föllázadt az asszony:

- Nem, ezt már nem teheted velem! Ez a pénz a tiéd, senki másé. Ha nem fogadod el, a csatornába dobom. Ezt már csak nem teszed meg velem, Georges?

Georges átvette a kis csomagot, és zsebébe csúsztotta.

- Vissza kell mennünk - mondotta -, még tüdőgyulladást kapsz.

- Legjobb lenne - mondta halkan az asszony -, legalább meghalhatnék.

Azzal megfogta a férfi kezét, megcsókolta, szenvedélyesen, dühvel, kétségbeesetten, és elszaladt a palota felé.

Georges lassan, elgondolkozva tért vissza. Gőgös homlokkal, mosolygó ajakkal lépett be az üvegházba. Felesége és Laroche már nem voltak ott.

A tömeg ritkulni kezdett. Nyilvánvaló volt, hogy a bálra alig marad valaki. Észrevette Suzanne-t, karonfogva a nővérével. Odamentek hozzá, és megkérték, hogy az első négyesben táncoljon velük és Latour-Yvelin gróffal.

Elcsodálkozott.

- Hát az meg kicsoda?

Suzanne gúnyosan felelte:

- Egy új barátja a nénémnek.

Rose elpirult, és azt suttogta:

- Gonosz vagy, Suzette, az az úr éppen olyan barátod neked is, mint nekem.

Suzanne elmosolyodott:

- Jó, jó, tudom én, amit tudok.

Rose bosszúsan hátat fordított nekik, s továbbment.

Du Roy bizalmasan megfogta a mellette álló lány karját, és simogató hangján így szólt hozzá:

- Hallgasson ide, drága kicsikém, elhiszi-e, hogy jó barátja vagyok?

- Hogyne, Szépfíú.

- Bízik bennem?

- Tökéletesen.

- Emlékszik arra, amit nemrég mondtam magának?

- Miről?

- A házasságról, vagyis inkább arról, hogy milyen emberhez fog feleségül menni.

- Igen, emlékszem.

- Nos, hát megígérne nekem valamit?

- Meg én, de mit?

- Azt, hogy tanácsot kér tőlem, valahányszor megkéri valaki a kezét, és senkit sem fogad el kérőjéül, amíg a véleményemet nem hallotta.

- Ezt szívesen megígérem.

- Az egész dolog pedig kettőnk titka marad. Egy szót sem szól sem az apjának, sem az anyjának.

- Egy szót sem.

- Megesküszik rá?

- Megesküszöm.

Rival fontoskodva lépett oda hozzájuk:

- Kisasszony, a papája hívja, kezdődik a tánc.

A lányka azt mondta: - Gyerünk, Szépfíú.

Hanem Georges visszautasította, mert elhatározta, hogy tüstént távozik. Egyedül akart maradni, hogy gondolkozhassék. Túlságosan sok új dolog hatolt be az agyába. Keresni kezdte a feleségét. Kis idő múlva megpillantotta, amint a büfében csokoládét ivott két ismeretlen úr társaságában. Bemutatta nekik a férjét, de az ő nevüket nem mondta meg.

Néhány pillanat múlva megkérdezte Georges:

- Nem mennénk?
- Amikor neked tetszik.

Az asszony megfogta a karját, és újra végigmentek a szalonokon, ahol már erősen megritkult a közönség. Madeleine azt kérdezte:

- Hol van a háziasszony? Szeretnék elbúcsúzni tőle.
- Fölösleges. Megpróbálna itt tartani a bálra, nekem pedig már elég volt a komédiából.
- Igazad van.

Az egész úton hallgattak. De mihelyt beléptek a szobájukba, Madeleine mosolyogva szólt hozzá, még a fátylat sem vetve le:

- Nem is tudod, milyen meglepetés vár rád.

Georges rosszkedvűen dörmögte:

- Micsoda?
- Találd ki.
- Nem erőltetem meg az agyamat.
- Nos hát: holnapután január elseje.
- Igen.
- Ez az újévi ajándékok ideje.
- Igen.

- Hát itt a te ajándékod, Laroche éppen az imént adta át.

Átnyújtott neki egy kis fekete skatulyát, amely valami ékszeresládikóhoz hasonlított.

Georges közömbösen nyitotta ki, és meglátta benne a becsületrend keresztjét.

Kissé elsápadt, aztán mosolyogva jelentette ki:

- Jobb szerettem volna tízmilliót. Ez ugyan nem sokba kerül neki.

Az asszony azt várta, hogy odalesz örömeiben, és bosszantotta a hidegsége.

- Igazán hihetetlen alak vagy. Most már semmi sem elég neked.

Georges nyugodtan felelte:

- Ez az ember csak az adósságát fizeti. És még sokkal tartozik nekem.

Az asszony elcsodálkozott ezen a hangon, és így szólt:

- Pedig mégiscsak szép dolog ez, a te korodban.

Georges kijelentette:

- Minden relatív ezen a világon. Többre is vihettek volna máig.

Fölvette a skatulyát, kinyitotta, és a kandallóra tette, s néhány pillanatig elnézte a benne pihenő ragyogó csillagot. Aztán becsukta újra, és vállát vonogatva lefeküdt.

A hivatalos lap január elsejei száma valóban közölte Prosper-Georges Du Roy hírlapíró kinevezését a becsületrend lovagjává, kivételes szolgálataiért. A neve két szóba volt írva, s ez nagyobb örömet szerzett Georges-nak, mint maga a kitüntetés.

Egy órával azután, hogy a kitüntetése nyilvánosságra került, rövid levelet kapott Walternétől: könyörgött neki, hogy aznap vacsorázzanak nála a feleségével, és ünnepeljék meg együtt ezt a nagy eseményt. Habozott néhány pillanatig, aztán tűzbe dobta a kétértelmű szavakkal megírott levélkét, s azt mondta Madeleine-nek:

- Ma Walteréknál vacsorázunk.

Az asszony elcsodálkozott:

- No lám. Hiszen azt hittem, hogy a lábadat sem akarod többet betenni hozzájuk.

Georges mindössze ennyit mormogott:

- Megváltoztattam a szándékomat.

Amikor megérkeztek, Walterné egyedül volt a kis XVI. Lajos stílusú budoárban, amelyet bizalmas fogadásokra szokott felhasználni. Feketébe öltözött, és kipúderezte a haját, ami igen bájossá tette. Messziről öregasszonynak látszott, közlőrl fiatalnak, s ha jól megnézte az ember, kellemesen kötötte le a tekintetét.

- Gyászban van? - kérdezte Madeleine.

- Igen is, nem is. Nem vesztettem el senkimet. De eljutottam abba a korba, amikor az ember gyászt visel a maga életéért. Ma vettem fel először ezt a gyászruhát... mostantól fogva mindig hordani fogom a szívemben.

Du Roy azt gondolta: „Vajon meddig tart ez az elhatározás?”

A vacsora kissé komor volt. Csak Suzanne fecsegett szüntelenül. Rose szórakozottnak látszott. Az újságírókat nagyon ünnepelték.

Az est folyamán beszélgetve végigkószálták a szalonokat és az üvegházat. Du Roy hátul haladt a ház asszonyával s az egyszerre megfogta a karját és visszatartotta.

- Hallgasson ide - szólt hozzá halkán -, én nem beszélek többet magának semmiről, soha... De járjon el hozzám, Georges. Látja, nem is tegezem már. Lehetetlen maga nélkül élnem, lehetetlen. Elképzelhetetlen kínszenvedés ez. Érzem magát, ott őrzöm a szememben, szívemben, testemben, éjjel-nappal. Mintha valami mérget itatott volna velem, ami rágja a bensőmet. Nem bírom... nem... nem bírom. Nem bánom, ha csak öregasszony leszek is a szemében. Azért viselek ma fehér haját, hogy ezt bebizonyítsam, de jöjjön el - jöjjön el időnként mint barát.

Megszorította a férfi kezét, és szorongatta, morzsolta, belevájta körmeit a húsába.

Du Roy nyugodtan válaszolta:

- Rendben van. Erről fölösleges többet beszélni. Amint látja, ma is mindjárt eljöttem a levelére.

Walter, aki előttük járt két leányával és Madeleine-nel, megvárta Du Royt a *Hullámokon járó Krisztus* mellett.

- Képzeld - mondta nevetve -, tegnap térden állva találtam a feleségemet ez előtt a kép előtt, akárcsak egy kápolnában. Itt végezte az ájtatosságát. De jót nevettem rajta!

Walterné szilárd hangon felelt, de hangjában valami titokzatos izgalom remegett:

- Ez a Krisztus fogja az én lelkemet megváltani. Bátorságot és erőt ad nekem, valahányszor ránézek.

Megállt a tengeren járó Istennel szemközt, és azt suttozta:

- Milyen szép! Hogy félnek tőle ezek az emberek, és mennyire szeretik! Nézzék csak a fejét, a szemét, milyen egyszerű és mégis milyen természetfeletti!

Suzanne felkiáltott:

- De hasonlít magához, Szépfíú! Határozottan hasonlít. Ha magának szakálla volna, vagy ő meg volna borotválva, egészen egyformák lennének. Ó, feltűnő hasonlatosság!

Azt akarta, hogy Du Roy odaálljon a kép mellé - és valóban mindenki elismerte, hogy a két arc hasonlít egymáshoz.

Mind csodálkoztak. Walter igen különösnek találta a dolgot. Madeleine mosolyogva jelentette ki, hogy Jézusnak férfiasabb a megjelenése.

Walterné mozdulatlanul állt, merev tekintettel nézte kedvese arcát Krisztus arca mellett, és olyan fehérré vált a képe, mint a haja.

A tél folyamán Du Royék gyakran jártak el Walterékhoz. Sőt Georges minduntalan ott vacsorázott Madeleine nélkül, mert felesége azt állította, hogy fáradt, és inkább otthon marad.

Pénteket választotta állandó napjául, s a gazda felesége ezen az estén soha nem hívott meg senkit, ez az este a Szépfíúé volt, egyedül az övé. Vacsora után kártyáztak, etették a kínai halakat, családiasan szórakoztak. Megesett, hogy egy ajtó vagy az üvegház egyik bokra mögött, egy sötét zugban, Walterné hirtelen karjaiba zárta a fiatalembert, és egész erejéből keblére szorítva, fülébe lihegte:

- Szeretlek!... Szeretlek!... Halálosan szeretlek! - de Georges mindig hidegen eltolta magától, és száraz hangon felelte:

- Ha újrakezdi, nem jövök ide többet.

Március vége felé egyszerre csak felröppent a hír, hogy a két nővér férjhez megy. Rose, amint mondták, Latour-Yvelin grófhhoz megy, Suzanne pedig Cazolles márkihoz. Ez a két ember bizalmas barátja lett a háznak, olyan, akinek különös kegyeket, feltűnő előjogokat szoktak engedélyezni.

Georges és Suzanne valami testvéri és szabad bizalmasságban éltek egymással, órákig elfecsegték, kicsúfoltak mindenkit, és úgy látszott, hogy igen jól megvannak együtt.

Sohasem beszéltek azóta a kislány férjhez menéséről, sem a jelentkező kérőkről.

Amikor egy napon a főszerkesztő magával hozta Du Royt ebédre, Walternét kihívták étkezés után, hogy valami szállítóval beszéljen. Georges azt mondta Suzanne-nak:

- Jöjjön, etessük meg a piros halakat.

Mindegyik felvett az asztról egy nagy darab kenyérmaradékot, és elindultak az üvegház felé.

A márványmedence mellett mindenütt párnák heverték a földön, hogy az ember letérdelhessen, és közelebb legyen az úszkáló halakhoz. A fiatalok egymás mellé térdeltek egy-egy párnára, s a víz fölé hajolva, kezdték beledobálni az ujjaik közt összegyűrt kenyérgalacsinokat. A halak, mihelyt észrevették, odasereglettek, mozgatták a farkukat, csapkodtak az uszonyaikkal, forgatták nagy, kiugró szemüket, kerengtek, lebuktak a vízbe merülő gömbölyű zsákmány után, és tüstént fölemelkedtek a víz színére, hogy újat kérjenek.

Mulatságos volt a szájuk mozgása, hirtelen és gyors nekilendülésük, apró szörnyetegekhez illő, különös viselkedésük; égőpiros színnel váltak ki a medence fenekének aranyfövenyéből, lángok módjára villantak végig az átlátszó hullámokon, s ahogy megállapodtak, tüstént feltűnt a pikkelyeiket szegélyező kék vonal.

Georges és Suzanne látták a vízben megfordítva tükröződő alakjukat, és rámosolyogtak saját képükre.

Georges egyszerre csak megszólalt, halk hangon:

- Nem szép magától, Suzanne, hogy titkolózik előttem.

A leány csodálkozva kérdezte: - Hogyan, Szépfíú?

- Hát nem emlékszik, hogy mit ígért nekem ugyanezen a helyen, az ünnepélyük estéjén?

- Nem.

- Hogy tanácsot kér tőlem, ha valaki megkéri a kezét.

- No és?

- No és megkérték a kezét.

- Kicsoda?

- Jól tudja.

- Nem. Esküszöm.

- De bizony tudja! Cazolles márki, az a hiú fráter.

- Először is nem igaz, hogy hiú.

- Meglehet. De mindenesetre ostoba, tönkretette a kártya és elkoptatta a sok tivornyázás. Mondhatom, éppen magának való férj - magának, aki olyan csinos, olyan friss, olyan értelmes!

Suzanne mosolyogva kérdezte: - Miért haragszik rá?

- Én? Semmiért.

- Dehogynem. Éppenséggel nem olyan, amilyenek mondja.

- Ugyan menjen! Ostoba, cselszövő fráter.

A leány kissé félrefordult, nem nézett már a vízbe:

- Ugyan mondja már, mi baja van?

Georges úgy szólalt meg, mintha egy titkot téptek volna ki szíve mélyéből:

- Az... az... hogy féltékeny vagyok rá.

Suzanne nem is túlságosan csodálkozott:

- Maga?

- Igenis, én!

- No lám. És miért?

- Mert szerelmes vagyok magába, és maga ezt jól tudja, kis gonosz!

A leány erre szigorú hangon mondta:

- Maga bolond, Szépfíú.

- Jól tudom, hogy bolond vagyok - beszélt tovább Georges. - Hát bevallhatom én ezt házasember létemre magának, a fiatal leánynak? Sőt, nemcsak bolond vagyok, hanem bűnös is, szinte nyomorult. Nincs semmi reményem, és ez a gondolat megbolondít. S amikor azt hallom, hogy maga férjhez megy, dührohamok fognak el, és szeretnék megölni valakit. Ezt meg kell nekem bocsátania, Suzanne!

Elhallgatott. A halak, most, hogy nem dobtak több morzsát nekik, mozdulatlanul, majdnem egyenes sorban várakoztak, mint vörös kabátos angol katonák, s csak nézték ezt a két előrehajló alakot, akik nem törődtek többé velük.

A lány félig szomorúan, félig vidáman suttozta:

- Kár, hogy házasember. De hát mit csináljunk, ezen nem lehet segíteni. Vége!

Georges hirtelen felé fordult, és egészen közel hajolva hozzá, az arcába mondta:

- Ha szabad volnék, hozzám jönne feleségül?

A leány őszinte hangon felelte:

- Igen, Szépfiú, magához mennék, mert sokkal jobban tetszik nekem, mint a többiek valamennyien.

Georges fölkel, és azt dadogta:

- Köszönöm... köszönöm... könyörgök, ne mondjon igent senkinek. Várjon még egy kicsit. Könyörgök magának. Megígéri?

A leány kissé zavartan suttogta, meg sem értve, hogy mit akarhat Du Roy:

- Megígérem.

Du Roy beledobta a vízbe azt a nagy darab kenyeret, amelyet még a kezében tartott, és búcsúzás nélkül elszaladt, mintha fejét vesztette volna.

Valamennyi hal mohón vetette magát a kenyérdarabra, amely a víz színén úszott, mert nem volt összegyúrva, és falánk szájukkal nagyot csíptek le belőle. Elvonszolták a medence másik végébe, nyüzsögtek fölötte, valóságos mozgó fürtöt alkotva, valami megelevenült, forgoló virágot, élő virágot, amely fejjel lefelé hullott a vízbe.

Suzanne meglepetten, nyugtalanul emelkedett föl, és lassan visszatért a többiekhez. Az újságíró már elment.

Georges igen nyugodtan tért haza, és megkérdezte Madeleine-től, aki éppen leveleket írt:

- Eljössz pénteken vacsorára Walterékhoz? Én megyek.

Az asszony habozott.

- Nem. Nem vagyok egészen jól. Jobb szeretnék itthon maradni.

Georges azt felelte:

- Ahogy tetszik. Senki sem kényszerít.

Aztán fogta a kalapját, és újra távozott.

Már régóta kémlelte, ügyelte, nyomában járt, s tudott minden lépéséről. Végre elérkezett az az óra, amelyre várakozott. Nem tévesztette meg az a hang, ahogy az asszony azt felelte neki: „Jobb szeretnék itthon maradni.”

A következő napokban szeretetreméltóbban bánt vele. Még vidámnak is látszott, ami mostanában már ritkaság volt. A felesége azt mondta neki:

- No lám, most megint kedves kezdesz lenni.

Georges pénteken korán felöltözött; azt állította, hogy van még egy-két útja, mielőtt a főszerkesztőkhöz megy.

Aztán hat óra tájban távozott, megcsókolta a feleségét, és bérkocsiért ment a Notre-Dame-de-Lorette térre.

A kocsisnak azt mondta:

- Megáll a Fontaine utca 17-es száma előtt, és ott marad, amíg csak nem szólok, hogy menjünk. Akkor elvisz a Fácánkakas vendéglőbe, a Lafayette utcába.

A kocsi lassan megindult, és Du Roy leeresztette a függönyöket. Mihelyt szemben volt a saját kapujával, többé nem vette le róla a szemét. Tízpercnyi várakozás után meglátta, hogy Madeleine kilép a kapun, és megindul a külső bulvárok felé. Mikor már messze járt, kihajolt a kocsi ablakán, és elkiáltotta:

- Mehetünk!

A kocsi megindult, és letette a Fácánkakas előtt - ez ennek a városrésznek egyik jól ismert polgári vendéglője volt. Georges belépett az étterembe, és szép lassan vacsoráztatott, időnként megnézte az óráján, hogy mennyi az idő. Fél nyolckor, amikor már a kávéját is megitta, elfogyasztott két pohár finom pezsgőt, és lassan elszívott egy jó szivart, kilépett a vendéglőből, megfogott egy másik üresen cirkáló kocsit, és elvitette magát a La Rochefoucauld utcába.

Abban a házban, amelynek számát a kocsisnak megmondta volt, nem kérdezett semmit a házmestertől, fölment a harmadik emeletre, s amikor egy cseléd ajtót nyitott neki, megkérdezte:

- Guibert de Lorme úr itthon van, ugyebár?

- Igenis.

Bebocsátották egy szalonba, s ott várt néhány pillanatig. Aztán belépett egy magas, kitüntetést viselő, katonás külsejű és fiatal kora ellenére szürke hajú férfi.

Du Roy üdvözölte, aztán így szólt hozzá:

- Felügyelő úr, amint sejtettem, a feleségem együtt vacsorázik a szeretőjével, a Martyrs utcában bérelt, bútorozott lakásban.

A rendőrfelügyelő meghajolt:

- Rendelkezésére állok.

Georges így folytatta:

- Csak kilenc óráig van ideje, ugyebár? Ezen az időn túl nem léphet be magánlakásba, hogy házasságtörést konstatáljon.

- Valóban nem: télen hét óráig, március 31-től kezdve kilencig. Most április 5-e van, tehát kilenc óráig érünk rá.

- Nos hát, felügyelő úr, lent vár a kocsim, magunkhoz vehetjük a detektíveket, akik elkísérik önt, aztán várunk egy kicsit a kapu előtt. Minél későbbben érkezünk, annál több a valószínűsége annak, hogy tetten érhetjük őket.

- Ahogy önnek tetszik.

A felügyelő kiment a szobából, s amikor újra visszajött, felöltő takarta el háromszínű vállszalagját. Félreállt, hogy előrebocsássa Du Royt. De az újságíró, akinek másfelé járt az esze, nem volt hajlandó elsőnek kilépni, és ismételtette:

- Csak ön után... csak ön után...

A felügyelő azt mondta:

- De csak tessék, én itthon vagyok.

Georges hirtelen kalapot emelt, és kilépett az ajtón.

Mindenekelőtt a kapitányságra mentek három detektívért, akik már várták őket, mert Georges jelezte a nap folyamán, hogy ma este fogják rajtacsípni a szerelmeseket. Egyik detektív a bakra ült a kocsis mellé. A két másik betelepedett a kocsiba, s az megindult a Martyrs utca felé.

Eközben Du Roy így beszélt:

- Nálam megvan a lakás tervrajza. A második emeleten van. Először egy kis előszobát találunk, aztán egy ebédlőt, aztán a hálószobát. A három helyiség egymásba nyílik. Semmiféle kijárat nem könnyítheti meg a menekülést. A közelben van egy lakatos. Az készen fog állni, hogy ön igénybe vehesse.

Amikor a megjelölt házhoz értek, még csak negyed kilenc volt, és több mint húsz percig csöndben várakoztak. Amint Georges látta, hogy mindjárt háromnegyed kilencet üt az óra, megszólalt:

- Most aztán menjünk.

És fölmentek a lépcsőn, nem is törődve a portással, aki egyébiránt észre sem vette őket. Egyik detektív az utcán maradt, hogy a kijáratra ügyeljen.

A négy férfi megállapodott a második emeleten, és Du Roy mindenekelőtt az ajtóra tapasztotta fülét, aztán benézett a kulcslyukon. Nem hallott és nem látott semmit. Csöngtetett.

A felügyelő azt mondta a két detektívnek:

- Maguk itt maradnak, és várnak, míg nem szólok.

Várakoztak. Két-három perc múlva Georges újra meghúzta a csengőt, többször is egymás után. Valami neszt hallottak a lakás mélyéről, aztán egy könnyű lépés közeledett. Valaki kémlelődni jött. Az újságíró ekkor begörbített ujjával hevesen kopogtatott az ajtó fáján. Az ajtó mögött szándékosan elváltoztatott női hang szólalt meg:

- Ki az?

A rendőrtisztviselő így felelt:

- Nyissa ki, a törvény nevében.

A hang megismételte:

- Kicsoda ön?

- Rendőrfelügyelő vagyok. Nyissa ki, vagy betöretem az ajtót.

A hang újra megszólalt:

- Mit akar?

Erre így szólt Du Roy:

- Én vagyok. Hiába próbálsz kisiklani a kezünkből.

A könnyű, mezítlásos lépés eltávolodott, aztán néhány másodperc múlva újra visszatért.

Georges azt mondta:

- Ha nem akarjátok kinyitni, betörjük az ajtót. - Megszorította a rézkilincset, és egyik vállával lassan taszítani kezdte az ajtót. Minthogy belülről senki sem felelt már, egyszerre oly hevesen és erősen megrázta a kilincset, hogy a lakás ajtajának ócska zárja engedett. A csavarok kiszakadtak a fából, s a fiatalember majdhogy rá nem dőlt Madeleine-re, aki ott állt az előszobában, egy szál ingben és alsószoknyában, kibontott hajjal, mezítlás, kezében gyertyát tartva.

Georges felkiáltott:

- Ő az, megfogtuk! - Azzal berontott a lakásba. A rendőrfelügyelő levette a kalapját, és utánament. A megriadt fiatalasszony követte őket, és világított nekik.

Átmentek egy ebédlőn, amelynek leszedetlen asztalán még látszottak az étkezés nyomai: üres pezsgőspalackok, egy nyitott májpestétomos doboz, csirkecsontok és kenyérmaradékok. A tálalóasztalon két tányérban egész halom osztrigahéj volt.

A szobát mintha csak valami harc forgatta volna fel. Egyik szék támlájára női ruhát dobtak le, egy karosszék karján férfinadrág lovagolt. Négy cipő, két nagy és két kicsi hevert oldalra dülve az ágy előtt.

Afféle garniszoba volt, közönséges bútorokkal, érzett benne a hotelszobák utálatos, ízetlen szaga, amely egyaránt árad a függönyökből, matracokból, falakból és székekből; mindazoknak a szaga, akik egy napig vagy fél esztendeig aludtak vagy éltek ebben a nyilvános lakásban, és otthagytak valamit a szagukból, abból az emberi szagból, amely elődjeihez hozzákeveredve, idővel valami zavaros, édeskés, tűrhetetlen büzt alkot, ami minden ilyesfajta helyen egyforma.

A kandallón süteményestányér, likőrös üveg és két félig teli pohárka állott. A bronzóra szobordíszére nagy férfikalap volt rácsapva.

A rendőrfelügyelő gyorsan hátrafordult, és szembenézett Madeleine-nel:

- Ön ugyebár Claire-Madeleine Du Roy, törvényes felesége Prosper-Georges Du Roy itt jelenlevő újságírónak?

Az asszony fojtott hangon nyögte ki:

- Igen.

- Mit csinál itt?

Az asszony nem felelt.

A felügyelő megismételte:

- Mit csinál itt? A lakásán kívül találom, majdnem meztelenül, egy találkahelyen. Minek jött ide?

Várt egy-két pillanatig. Aztán, mert Madeleine tovább is hallgatott, így folytatta:

- Ha nem akarja bevallani, kénytelen leszek magam konstatálni.

Az ágyban a takaró alatt egy elrejtőzött test körvonalai látszottak.

A felügyelő odalépett, és rászólt a rejtőzködőre:

- Uram!

Az ágyban fekvő ember nem mozdult. Úgy látszott, mintha háttal fordult volna feléjük, fejével egy párna alá bújva.

A rendőrtiszt megérintette azt, ami a válla lehetett, és megismételte:

- Kérem, uram, ne kényszerítsen tettelegességre.

Hanem a betakart test olyan mozdulatlan maradt, mint a halott.

Du Roy hirtelen előrelépett, megragadta a takarót, húzni kezdte, s a párnát fölrántva, leleplezte Laroche-Mathieu halálsápadt arcát. Feléje hajolt, reszketett a vágtyól, hogy torkon ragadja és megfojtsa, s összeszorított foggal sziszegte:

- Legyen legalább annyira bátor, hogy ne titkolja az aljasságát.

A rendőrtiszt újra megkérdezte:

- Kicsoda ön? - és mert az elképedt szerelmes nem felelt, így folytatta:

- Rendőrfelügyelő vagyok, és felszólítom, hogy mondja meg a nevét!

Georges reszketett állati haragjában, azt kiáltotta:

- Feleljen hát, nyomorult, vagy én mondjam meg a nevét?

- Felügyelő úr, ne engedje, hogy ez az egyén sértegessen. Önnek kell felelnem, vagy neki?

Úgy tetszett, mintha szája teljesen kiszáradt volna.

A rendőrtiszt azt felelte:

- Nekem, uram, egyedül nekem. Én azt kérdezem öntől, hogy kicsoda?

A másik hallgatott. Nyakához szorította a takarót, s riadtan forgatta a szemét. Halvány arca még jobban kiemelte kipödört bajuszkája feketeségét.

A rendőrtiszt így folytatta:

- Nem akar felelni? Akkor kénytelen leszek letartóztatni önt. Mindenesetre keljen föl. Majd akkor hallgatom ki, ha felöltözött.

A test mozgolódott az ágyban, a fej pedig azt mormogta:

- Nem kelhetek fel önök előtt.

- Miért nem? - kérdezte a felügyelő.

A másik azt dadogta:

- Mert... mert... egészen meztelen vagyok.

Du Roy durván felkacagott, felkapott egy földre hullott inget, odadobta az ágyra, és azt kiáltotta:

- Itt van, no... keljen föl... ha a feleségem előtt levetkőzhetett, előttem ugyan felöltözhetik.

Azzal hátat fordított, és visszament a kandalló felé.

Madeleine visszanyerte hidegvérét, és látván, hogy minden el van veszve, most már semmitől sem félt többé. Kihívó vakmerőség villant meg a szemében, összegöngyölített egy papírdarabot, és mintha csak fogadóestélyre készült volna, meggyújtotta mind a tíz gyertyát a kandalló sarkán álló silány karos gyertyatartókban. Aztán háttal nekitámaszkodott a márványnak, s a kialvófélben levő tűz fölé emelte egyik meztelen lábát, amely hátulról tartotta a csípőjén alighogy megálló alsószokeyát, kivett egy cigarettát egy rózsaszínű papírdobozból, és füstölni kezdett.

Míg a bűntársa öltözködött, a rendőrfelügyelő visszatért hozzá.

Az asszony szemtelenül megkérdezte:

- Gyakran foglalkozik ilyesmivel?

Komolyan válaszolta:

- Amilyen ritkán csak lehet.

Madeleine az arcába mosolygott:

- Jól teszi, mert piszkos mesterség.

Tüntetően úgy tett, mintha nem nézne a férjére, mintha nem is látná.

Közben az ágyban fekvő úr felöltözött. Felhúzta nadrágját, cipőjét, és miközben mellényébe bújt, közelebb lépett.

A rendőrtiszt feléje fordult:

- Hajlandó most már megmondani, uram, hogy kicsoda?

A másik nem felelt.

A felügyelő kijelentette:

- Kénytelen vagyok letartóztatni.

A férfi ekkor hirtelen felkiáltott:

- Ne nyúljon hozzám. Engem véd a mentelmi jog.

Du Roy feléje rohant, mintha földre akarná sújtani, s az arcába sziszegte:

- Tettenérés történt... tettenérés! Letartóztatják, ha akarom... igenis!

Aztán remegő hangon jelentette ki:

- Ez az ember Laroche-Mathieu külügyminiszter.

A rendőrfelügyelő elképedve lépett hátra, és azt dadogta:

- Igazán, uram, hajlandó már végre megmondani, hogy kicsoda?

Az ember elszánta magát, és erős hangon szólalt meg:

- Ez egyszer nem hazudott ez a nyomorult. Csakugyan Laroche-Mathieu miniszter vagyok.

Aztán kinyújtotta karját Georges melle felé, ahol egy kis piros pont fénylett, és hozzátette:

- Ez a csirkefogó pedig itt hordja a kabátján a becsületrendet, amit én adtam neki.

Du Roy elhalványodott. Hirtelen mozdulattal kitépte gomblyukából a kurta szalagot, s a kandallóba dobta:

- Ennyit ér az a kitüntetés, ami az efféle piszkos fráterektől származik.

Szemtől szemben álltak, fogukat egymásra vicsorítva, dühöngve, öklüket összeszorítva - a sovány, elálló bajuszú s a kövér, felkunkorodott bajuszú férfi.

A rendőrtiszt gyorsan közéjük lépett, és kezével elválasztotta őket egymástól.

- Uraim, megfélemeznek magukról, méltatlanul viselkednek!

Elhallgattak, és hátat fordítottak egymásnak. Madeleine mozdulatlanul állt, még folyvást cigarettázott és mosolygott.

A rendőrtiszt újra megszólalt:

- Miniszter úr, én kettesben találtam önt a jelen levő Du Roy-néval - ön ágyban feküdt, ő majdnem meztelen volt. Ruhadarabjai szanaszét heverték a lakásban; ez annyit jelent, hogy tetten értük önöket a házasságtörés vétsége közben. Nem tagadhatják azt, ami szemmel látható. Mit tud erre válaszolni?

Laroche-Mathieu azt mormogta:

- Nincs semmi mondanivalóm, teljesítse a kötelességét.

A rendőrtiszt Madeleine-hez fordult:

- Bevallja, hogy ez az úr a szeretője?

Madeleine hetykén jelentette ki:

- Nem tagadom, a szeretőm.

- Ennyi elég.

A felügyelő aztán néhány jegyzetet csinált a lakás állapotáról és elrendezéséről. Amikor befejezte az írást, a miniszter, aki közben teljesen felöltözködött, és felöltőjét a karján, kalapját a kezében tartva várakozott, megkérdezte:

- Van még szüksége rám? Mit csináljak? Távozhatom?

Du Roy feléje fordult, és szemtelenül mosolygott rá:

- Miért távoznék? Végeztünk. Visszafekhetik, mindjárt magukra hagyjuk.

Ujját a rendőrtiszt karjára tette:

- Távozzunk, felügyelő úr, itt nincs már semmi tennivalónk.

A felügyelő kissé meglepetten követte; de a szoba közepén Georges megállt, hogy előre-bocsássa.

A másik udvariasan vonakodott.

Du Roy erősködött:

- Tessék, tessék!

A felügyelő azt mondta:

- Csak ön után.

Az újságíró ekkor kalapot emelt, és gúnyos udvariassággal felelt:

- Most önön van a sor, felügyelő úr. Én itt majdnem itthon vagyok.

Aztán halkán, diszkréciót játszva, becsukta maga után az ajtót.

Egy órával később Georges Du Roy megjelent a *Francia Élet* szerkesztőségében.

Walter már ott volt, mert továbbra is irányította és gondosan ellenőrizte az újságját, mely rendkívüli példányszámot ért el, és hatékonyan segítette a Walter-bank egyre nagyobb arányú pénzügyi műveleteit.

A főszerkesztő felemelte a fejét, és megkérdezte tőle:

- No, hát maga itt van? De furcsa képet vág! Miért nem jött el hozzánk vacsorára? Honnan jön tulajdonképpen?

A fiatalember, kiszámítva szavai hatását, minden szót megnyomva jelentette ki:

- Éppen most buktattam meg a külügyminisztert.

A másik azt hitte, hogy tréfál.

- Megbuktatta?... Hogyan?...

- Átalakítom a kabinetet. Ez az egész. Ideje volt már elkergetni ezt a dögöt.

Az öreg elképedt, és azt hitte, hogy a munkatársa részeg. Azt mormogta:

- Ugyan, no, magának elment az esze.

- Éppenséggel nem. Most értem tetten Laroche-Mathieu urat a feleségemmel. A rendőr-felügyelő konstatalta a házasságtörést. A miniszter mehet a pokolba.

Walter meghökkent, pápaszemét egészen feltolta a homlokára, és azt kérdezte:

- Nem bolondozik maga velem?

- Dehogyan bolondozom. Mindjárt cikket is írok a dologról.

- De hát akkor mit akar?

- Megbuktatni ezt a pimaszt, ezt a nyomorultat, ezt a közönséges gonosztevőt.

Georges letette kalapját egy karosszékre, aztán így folytatta:

- Jaj azoknak, akik utamba állnak. Én nem bocsátok meg soha.

A főszerkesztő még mindig nem akarta megérteni. Halkan mondta:

- De hát... a felesége?

- Holnap reggel beadom a válókeresetet. Visszaküldöm önagságát a megboldogult Forestiernek.

- Válni akar?

- Hát persze. Nevetséges voltam. De ostobának kellett tettetnem magamat, hogy rajtaérhessem őket. Most megtörtént. Ura vagyok a helyzetnek.

Walter nem tudott magához térni, tágra meredt szemmel nézte Du Royt, és azt gondolta magában: „Ejnye, ezzel a fickóval nem jó kikötni.”

Georges így folytatta:

- Most szabad vagyok... van egy kis vagyonom. Az őszi választáson jelöltetem magamat a szülőföldemen, ahol nagyon jól ismernek. Sem pozíciót, sem becsülést nem szerezhettem, amíg mellettem volt ez az asszony, akit mindenki gyanúsának tartott. Megfogott, mint valami maflát, elcsábított, nyakamba varrta magát. De mióta kiismertem a praktikáit, vigyáztam arra a hitvány teremtésre.

Elnevette magát, és hozzátette:

- Az a szegény Forestier, az bezzeg viselte a szarvait, teljes bizalommal, nyugodt lélekkel, nem sejtett semmit. Én pedig leráztam magamról ezt a kullancsot, amit rám hagyott. Szabad a kezem. Most aztán előttem a világ.

Lovagolva ült egy széken. Megismételte, mintha álmodozott volna:

- Előttem a világ.

Walter papa pedig folyvást nézte a rövidlátó szemével - a pápaszeme ott maradt a homlokán -, s azt gondolta magában: „Igen, előtte a világ ennek a gazfickónak.”

Georges felállt:

- Megyek és megírom a cikket. Diszkrétül kell megcsinálni. Azért, tudja, rettenetes lesz a miniszternek. Belepottyant a tengerbe. Nem lehet többé kihalászni. A *Francia Élet*-nek nem érdeke már, hogy kímélje.

Az öreg habozott egy-két pillanatig, aztán belenyugodott:

- Csak írja meg - mondta -, aki ilyesmikbe keveredik, ám lássa.

Három hónap telt el. Nemrég mondták ki az ítéletet Du Roy válópörében. Volt felesége újra fölvette Forestier nevét, és mivel Walterék július 15-én Trouville-ba szándékoztak indulni, elhatározták, hogy egy napot Párizs környékén töltenek, mielőtt elszakadnának egymástól.

Egy csütörtöki napot választottak ki, s már reggel kilenc órakor útra keltek egy hatüléses, négylovas, nagy utazóhintóban.

Saint-Germainben akartak ebédelni, a IV. Henrik-pavilonban. A Szépfiú megkérte őket, hogy ő legyen az egyetlen férfi a társaságban, mert nem tudja elviselni Cazolles márkí jelenlétét és ábrázatát. De utolsó pillanatban mégis úgy döntöttek, hogy Latour-Yvelin grófot kiugratják az ágyából, és magukkal viszik. Csak előző este értesítették.

A hintó gyors ügetéssel haladt végig a Champs-Élysées sugárútján, aztán átvágott a Bois-de-Boulogne-on.

Csodálatos nyári idő volt, nem túlságosan meleg. Az ég kékjén a fecskék nagy íveket írtak le, amiket még akkor is látni vélt az ember, amikor már továbbsuhantak.

A három nő a hintó hátsó ülésén foglalt helyet - az anya a két leány között -, velük szemközt a három férfi ült, s a két meghívott Waltert fogta közre.

Átjutottak a Szajrán, megkerülték a Mont-Valérient, elértek Bougivalba, s aztán egészen le Pecqig a folyó partján haladtak.

Latour-Yvelin gróf idősecske férfiú volt, hosszú, ritkás pofaszakállal, amelynek két hegyét a legcsekélyebb szellő is meglobogtatta. A gróf gyöngéden nézegetett Rose-ra. Egy hónap óta jegyesek voltak.

Georges igen halvány volt, és gyakran nézett Suzanne-ra, aki versenyzett vele halványságban. Szemük találkozott, úgy látszott, mintha tekintetükkel beszélgetnének, megértenék egymást, titokban kicserélnék gondolataikat - aztán ismét nem néztek egymásra. Walterné nyugodt és boldog volt.

Az ebéd hosszúra nyúlt. Georges azt indítványozta, hogy mielőtt visszatérnek Párizsba, tegyenek egy sétát a teraszon.

Mindenekelőtt megálltak, hogy megcsodálják a kilátást. Valamennyien sorba álltak a fal mellett, és elragadtatással szemlélték az óriási kiterjedésű látóhatárt. A Szajna egy hosszan elnyúló domb tövében Maisons-Laffitte felé folydogált, s mint valami óriási kígyó bújott meg a lombok között. Jobbra, a domb tetején, a marly-i vízvezeték rajzolta fel az égre nagy lábú hernyóhoz hasonló, óriási profilját, Marly pedig odalenn eltűnt a fák sűrűjében.

A szemközi elterülő roppant síkságon egy-egy falut vettek észre. La Vésinet tavacskái világos, tiszta foltokat alkottak a kis erdő sovány lombjai között. Balra, egészen messze, Sartrouville hegyes tornyát sejtették a levegőben.

Walter kijelentette:

- Sehol a világon nincs ilyen panoráma. Még Svájcban sincs párja.

Aztán lassan megindultak, hogy sétáljanak egyet, és élvezzék kissé a kilátást.

Georges és Suzanne hátramaradtak. Mihelyt néhány lépésnyire eltávolodtak a többiektől, Georges halk, fojtott hangon így szólt a leányhoz:

- Suzanne, imádom magát. Annyira szeretem, hogy megbolondulok bele.

- Én is magát, Szépfíú - suttogta a lány.

Georges így folytatta:

- Ha nem lesz a feleségem, itthagynom Párizst és ezt az országot.

A leány azt felelte:

- Próbálja hát megkérni a kezemet a papától. Hátha beleegyezik.

Georges türelmetlen kézmozdulatot tett:

- Tizedszer mondom már magának, hogy ez hiábavaló. Bezárják előttem a házuk ajtaját, elcsapnak az újságtól, és még csak nem is láthatjuk egymást. Bizonyos, hogy ez lesz a vége, ha annak rendje és módja szerint megkérem a kezét. Magát odaígérték Cazolles márkinak. Remélik, hogy végre is igent mond. Addig pedig várnak.

- Hát akkor mit kell tenni? - kérdezte a lány.

Georges habozva megkérdezte:

- Szeret annyira, hogy bolondságot kövessen el a kedvemért?

A leány elszántan felelte:

- Igen.

- Nagy bolondságot?

- Igen.

- A legnagyobb bolondságot?

- Igen.

- Ahhoz is lenne bátorsága, hogy szembeszálljon apjával, anyjával?

- Igen.

- Bizonyos ez?

- Igen.

- Nos hát, van egy mód, egyetlenegy. A dolognak magától kell kiindulnia, nem éntőlem. Maga elkényeztetett gyermek, szabadon beszélhet, és nem fognak túlságosan csodálkozni, ha egy vakmerőséggel többet követ el. Hát hallgasson ide. Ma este, amikor hazaérnek, mindenekelőtt fölkeresi a mamáját, és négyszemközt beszél vele. Bevallja neki, hogy feleségül akar jönni hozzám. Nagyon felindul majd, nagyon megharagszik...

Suzanne félbeszakította:

- Ó, mama bizonyosan beleegyezik.

Georges félénken folytatta:

- Nem. Nem ismeri őt. Jobban fog haragudni és dühöngeni, mint az apja. Majd meglátja, hogy visszautasítja a kérését. De maga álljon a sarkára, ne engedjen; ismételje, hogy csak hozzám akar feleségül jönni, senki máshoz. Megteszi ezt?

- Megteszem.

- Amikor az anyjától távozik, ugyanezt mondja az apjának is, igen komoly és határozott hangon.

- Igen, igen. És aztán?

- Aztán kezd komollyá válni a dolog. Ha el van szánva... ha nagyon, de nagyon el van szánva arra, hogy a feleségem lesz, drága, drága kis Suzanne... akkor én... megszöktetem magát!

A leány megrázkódott örömeiben, és majdhogy tapsolni nem kezdett.

- Ó, micsoda boldogság! Megszöktet? Mikor szöktet meg?

Az éjszakai szöktetések, postakocsik, útszéli fogadók egész elavult költészete, a könyvekben olvasott bűbajos kalandok egyszerre villantak végig az agyán, mint egy megvalósulni készülő varázsos álom. Újra megkérdezte:

- Mikor szöktet meg?

A férfi igen halkán felelte:

- Hát... még ma este... ma éjjel.

Suzanne remegve kérdezte:

- És hová megyünk?

- Az az én titkom. Gondolja meg, mit cselekszik. Ne feledje, hogy ez után a szökés után csak az én feleségem lehet! Ez az egyetlen mód, de... nagyon veszélyes... magára nézve.

A leány kijelentette:

- Én már elszántam magamat... hol találom meg?

- Ki tud jutni egyedül a palotából?

- Igen. Ki tudom nyitni a kiskaput.

- Nos hát, amikor a portás már lefeküdt, éjfél tájban, keressen meg a Concorde téren. Ott talál egy bérkocsiban, a tengerészeti minisztérium előtt.

- Ott leszek.

- Igazán?

- Igazán.

Georges megfogta és megszorította a kezét:

- Ó, mennyire szeretem! Milyen jó, milyen bátor maga! Hát szóval nem akar feleségül menni Cazolles-hoz?

- Dehogyan akarok.

- Nagyon haragudott az apja, amikor nemet mondott neki?

- Meghiszem azt. Vissza akart dugni a kolostorba.

- No látja, energikusnak kell lenni.

- Az leszek.

A leány elnézte a széles látóhatárt, s a feje tele volt a szöktetés gondolatával. Még ennél is messzebb fog elmenni... övele! Megszökteti!... Büszke volt erre. Nemigen gondolt a jó hírére, és arra sem, hogy mennyi aljas dolog történhetik vele. Tudta vajon? Gyanította egyáltalán?

Walterné visszafordult, és odakiáltott neki:

- Gyere már, kicsikém. Mit csinálsz a Szépfíúval?

Utolérték a többieket. A tengeri fürdőkről beszéltek, ahol nemsokára megkezdik a nyaralást.

Aztán hazaérték, Chatoun át, hogy ne tegyék meg újra ugyanazt az utat.

Georges egy szót sem szolt többet. Elgondolkozott. Hát ha ebben a kicsikében lesz egy kis bátorság, végre kezében van a siker. Három hónapja húzta már köréje gyöngédségének ellenállhatatlan hálóját. Megszédítette, foglyul ejtette, meghódította. Megszerettette magát vele, úgy, ahogy ő meg tudta magát szeretetni. Könnyűszerrel birtokába vette ezt a könnyelmű babalelket.

Először elérte azt, hogy a leány visszautasította Cazolles-t. Most elérte, hogy hajlandó megszökni vele. Mert más mód nincs.

Természetesnek találta, hogy Walterné sohasem lesz hajlandó odaadni neki a lányát. Még mindig szereti őt, szeretni fogja örökké, csillapíthatatlan heveséggel. Ha kiszámított hidegségével féken tartotta is, érezte, hogy rágja a lelkét a tehetetlen és mohó szenvedély. Sohasem tudná megtörni. Sohasem engedné meg, hogy feleségül vegye Suzanne-t.

De ha egyszer valahol messze, hatalmában tartja a kicsikét, egyenlő rangú hatalom gyanánt tárgyalhat az apával.

Miközben ezeken gondolkozott, szaggatott mondatokban felelgetett a hozzá intézett szavakra, de nem is igen hallgatott oda. Párizsba visszatérve mintha ismét magához tért volna.

Suzanne is gondolkozott; és a négy ló csöngettyűje ott csengett-bongott a fejében, szeme elé varázsolta a végtelen országutat, örökké tartó holdvilágban - azokat a sötét erdőket, amelyeken át fognak haladni, az útszéli fogadókat, s a kocsisok sietségét, amikor lovat váltanak, mert mindenki sejti, hogy üldözik őket.

Amikor a hintó a palota udvarába ért, ott akarták tartani Georges-ot vacsorára. Visszautasította a meghívást, és hazament.

Evett egy kicsit, aztán rendbe szedte az írásait, mintha nagy utazásra készülne. Néhány kompromittáló levelet elégetett, másokat eldugott, és írt néhány barátjának.

Időnként megnézte az órát, és azt gondolta: „Most melegük lehet Walteréknak.” És valami nyugtalanság rágódott a szívéen. Hátha nem sikerül a dolog? De hát mitől félhet? Mindenesetre kívágja magát valahogy. Hanem mégiscsak nagy tét forog kockán ma este.

Tizenegy óra tájban elment hazulról, egy ideig ögyelgett, aztán bérkocsiba ült, és megállította a kocsit a Concorde téren a tengerészeti minisztérium árkádjai előtt.

Időnként gyufát gyújtott, hogy megnézzze, mennyit mutat az órája. Amikor látta, hogy közeledik már az éjfél, lázas türelmetlenség vett erőt rajta. Minden pillanatban kidugta fejét a kocsi ablakán, hogy széjjelnézzen.

Egy távoli toronyóra tizenkettőt vert, aztán elütötte az éjfél egy közelebbi óra is, aztán kettő egyszerre, és még egy utolsó, nagy messzeségben. Amikor ez is elhallgatott, azt gondolta magában: „Vége. Nem sikerült. Nem jön el.”

Mindamellet elhatározta, hogy hajnalig ott marad. Ilyen esetekben türelmesnek kell lenni.

Hallotta még, amint az óra elütötte a negyedét, aztán a felet, aztán a háromnegyedét; és valamennyi óra elismételte az egy órát is, éppen úgy, ahogy az éjfél jelezte. Már nem várt semmit, de azért ott maradt, és törte a fejét, vajon mi történhetett. Egyszerre csak egy női fej hajolt be a kocsi ablakán, és megkérdezte:

- Maga az, Szépfíú?

Georges felriadt, a lélegzete is elállt.

- Maga az, Suzanne?

- Igen, én vagyok.

Georges nem volt képes elég gyorsan megfordítani a kilincset, és ismételte:

- Ó! Maga az... maga az... jöjjön!

A leány felszállt a kocsiba, és odarokadt mellé. Du Roy kikiáltott a kocsisnak.

- Mehetünk! - s a kocsi megindult.

A leány lihegett, és nem szólt semmit.

Georges megkérdezte tőle:

- Nos hát, hogy történt?

Suzanne szinte aléltnan suttozta:

- Ó, rettenetes volt, különösen a mamánál.

Georges nyugtalankodott és reszketett.

- A mamájánál? Mit mondott? Beszélje el.

- Ó, az irtózatos volt. Beléptem hozzá, és elmondtam neki egy kis szónoklatot, amit magamban gondosan előkészítettem. Előbb elsápadt, aztán azt kiáltotta: „Soha! Soha!” Én sírtam, megharagudtam, esküdöztem, hogy senki máshoz nem megyek, csak magához. Azt hittem, megver. Olyan volt, mint a bolond; kijelentette, hogy még holnap visszaküldenek a kolostorba. Soha, soha életemben nem láttam ilyenek! Akkor bejött a papa, mert meghallotta ezeket a bolondságokat. A papa nem haragudott annyira, mint ő, de szintén kijelentette, hogy maga nem elég jó parti. Most már engem is megharagítottak, és még hangosabban kiabáltam, mint ők. A papa drámai hangon mondta, hogy távozzam - mondhatom, egyáltalán nem illett hozzá. Ez döntötte el az elhatározásomat, hogy megszököm magával. Most itt vagyok... Hova megyünk?

Georges szelíden átkarolta a derekát, csupa fül volt, és dobogó szívvel hallgatta, amit a leány beszélt - gyűlölködő bosszúvágy ébredt föl benne ezek ellen az emberek ellen. De kezében van a lányuk! Most majd meglátjuk!...

Azt felelte:

- Késő már vonatra ülni; ez a kocsi elvisz bennünket Sévres-be, és ott töltjük az éjszakát. Holnap aztán elutazunk La Roche-Guyonba. Az egy szép falu a Szajna partján, Mantes és Bonnières között.

A leány azt suttozta:

- Csak az a baj, hogy nincs poggyásom. Semmim sincs.

A férfi gondtalanul mosolygott:

- Eh, ott majd elrendezzük valahogy a dolgot.

A kocsi végigdöcögött az utcákon. Georges megfogta a leányka egyik kezét, és csókolgatni kezdte, lassan, tisztelettel. Nemigen tudta, mit beszéljen vele, mert nem volt túlságosan hozzászokva a plátói gyöngédségekhez. De egyszerre csak mintha észrevette volna, hogy sír.

Ijedten kérdezte meg:

- Mi baja van, drága kicsikém?

A leány könnyben ázó hangon felelte:

- Szegény mama, bizonyosan nem alszik ma éjjel, ha észrevette a szökésemet.

Az anyja csakugyan nem aludt.

Mihelyt Suzanne kilépett a szobájából, és Walterné négyszemközt maradt a férjével, eszeveszetten, lesújtottan kérdezte tőle:

- Uramisten! Mit jelent ez?

Walter dühösen kiáltotta:

- Azt jelenti, hogy behálózta az a furfangos fráter. Ő bírta rá, hogy Cazolles-t visszautasítsa. Persze, tetszik neki a hozománya!

Dühösen kezdett fel s alá járni a szobában, és így folytatta:

- Te is folyton idehívtad, hízelegtél neki, udvaroltál neki, nem győzted eléggé dédelgetni. Szépfíú itt, Szépfíú ott, ez így ment reggeltől estig. Most megfizetett érte.

Az asszony halálsápadtan suttogetta:

- Én?... Hogy én hívtam folyton?

A férje szemébe kiáltotta:

- Igenis te! Mind megbolondultatok, Marelle-né is, Suzanne is, a többiek is. Azt hiszed, nem vettem észre, hogy két napig sem bírtad ki, ha nem jelent meg nálunk?

Az asszony tragikus mozdulattal egyenesedett ki:

- Megtiltom, hogy így beszélj. Elfelejtetted, hogy én nem boltban nevelkedtem, mint te.

Walter egy pillanatig mozdulatlanul, elképedve állt, aztán dühöngve káromkodta el magát:

- Az istenfáját! - kirohant a szobából, és becsapta maga után az ajtót.

Mihelyt az asszony egyedül maradt, ösztönszerűen a tükörhöz ment, és megnézte magát, mintha látni akarta volna, hogy semmi sem változott-e rajta - annyira lehetetlennek, szörnyűségeseznek találta azt, ami történt. Suzanne szerelmes a Szépfíúba! A Szépfíú feleségül akarja venni Suzanne-t! Nem, bizonyára csalódik, ez nem lehet igaz. A kislány egy pillanatra belebolondult ebbe a szép fiúba, ez elég érthető - remélte, hogy hozzáadják feleségül: hirtelenében elkövette ezt a kis bolondságot. De a férfi! Ő csak nem lehetett büntársa ebben! Gondolkozott - és úgy összezavarodott, ahogy nagy katasztrófák idején szokott az ember. Nem, a Szépfíú nem tud semmit Suzanne gyerekes vakmerőségéről.

És hosszan elmélkedett ennek az embernek egyformán lehetséges álnokságáról és ártatlanságáról. Micsoda nyomorult fráter, ha ő készítette elő ezt a meglepetést! És mi fog történni? Mennyi veszedelmet, mennyi kínszenvedést látott előre!

Ha Du Roy nem tud semmiről, akkor még minden rendbe jöhet. Suzanne-t fél esztendőre elutaztatják, s azzal vége. De hát ő hogyan nézzen a Du Roy szemébe? Hiszen még mindig szereti. Ez a szenvedély úgy beléje hatolt, mint azok a szakállas nyílhegyek, amiket nem lehet többé kitépni a sebből.

Nélküle nem lehet élni. Inkább a halál!

Gondolatai elkószáltak ez aggodalmak és bizonytalanságok között. Valami fájdalom kezdődött a fejében, gondolatai kínessá, zavarossá váltak, és fájdalmat okoztak neki. Agyongyötörte magát a találgatással, és kétségbeesett, hogy nem tud semmit. Megnézte a faliórát: egy óra elmúlt. Azt gondolta magában:

- Nem maradhatok így, mert megőrülök. Meg kell tudnom. Felköltöm Suzanne-t, és kivallatom.

És elindult a leánya szobája felé, kezében gyertyát tartva, mezítláb, hogy zajt ne üssön. Halkan kinyitotta az ajtót, belépett, és az ágyra nézett. Még nem volt kibontva. Eleinte nem értette a dolgot, és azt hitte, hogy a kislány talán még az apjával vitatkozik. De tüstént irtózatos gyanú ébredt fel benne, s az ura szobájába szaladt. Lélekszakadva, sápadtan, lihegve ért oda. A férje ágyban feküdt, és olvasott még.

Riadtan kérdezte:

- No, mi az? Mi bajod?

Az asszony azt hebegte:

- Láttad Suzanne-t?

- Én? Nem. Miért?

- El... el... elment. Nincs a szobájában.

A bankár egy ugrással a szőnyegen termett, fölhúzta a papucsát, és alsónadrág nélkül, lobogó ingben rohant most már ő is a lánya szobájába.

Az üres szoba láttán semmi kétsége nem maradt. A leány megszökött.

Egy karosszékbe roskadt, s a lámpát letette maga elé a földre.

Felesége utolérte. Hebegve kérdezte:

- Nos?

Nem volt már ereje, hogy válaszoljon: nem is haragudott már, csak ezt nyögte:

- Megtörtént, a kezében van. El vagyunk veszve.

Az asszony nem értette.

- Hogyan? Elveszve?

- Hát persze. Igen. Most már feleségül kell vennie.

Az asszony valami állati kiáltást hallatott:

- Ó? Soha! Hát megőrültél?

A férfi szomorúan felelte:

- Hiábavaló minden óbégatás. Elszöktette, meggyalázta. Legjobb még, ha odaadjuk neki. Ha ügyesen csináljuk, senki sem tudja meg ezt a kalandot.

Az asszonyt irtózatos felindulás rázta meg, és azt ismételte:

- Soha! Soha nem lesz az övé Suzanne! Soha nem egyezem bele!

Walter leverten suttogetta:

- De hát a kezében van. Ez tény. Magánál tartja és rejtegeti, míg mi nem engedünk. Hát ha el akarjuk kerülni a botrányt, legjobb azonnal engedni.

Az asszony bevallhatatlan fájdmától marcangolva hajtogatta:

- Nem, nem! Soha nem egyezem bele!

Az ura türelmetlenül beszélt tovább:

- Csakhogy itt nem lehet vitatkozni. Ennek meg kell lenni. Ó, hogy kijátszott bennünket az a csirkefogó!... Mégiscsak életrevaló ember. Sokkal előkelőbb vót is találhattunk volna nála, de ilyen értelmeset, ilyen nagy jövőjűt nem. Igenis, ez nagy jövőjű ember. Képviselő lesz, miniszter lesz.

Walterné vad energiával jelentette ki:

- Sohasem engedem meg, hogy elvegye Suzanne-t... érted, soha...

Az ura végre is megharagudott, és mint gyakorlati ember, védelmébe vette a Szépfűt.

- De hallgass hát ide... ismétlem, hogy ennek meg kell lenni... föltétlenül meg kell lenni... És ki tudja? Talán nem is bánjuk meg. Sohase tudja az ember, mi történhetik az ilyenfajta teremtésekkel. Láttad, hogy buktatta meg három cikkel ezt az együgyű Laroche-Mathieu-t, és milyen méltóságosan csinálta a dolgot, pedig hát átkozottul nehéz helyzete volt mint férjnek. Egyszóval, majd meglátjuk. A dolog mindenesetre úgy áll, hogy meg vagyunk fogva. Ebből már nem mászhatunk ki.

Walterné szeretett volna sikoltozni, a földön fetrengeni, és a haját tépni. Őrjöngő hangon mondta még egyszer:

- Nem lesz az övé... Én... nem... akarom!

Walter fölállt, fölvette a lámpáját, és így szólt:

- Ostoba vagy, mint minden asszony. Ti mindig szenvedélyből cselekesztek mindent. Nem tudtok alkalmazkodni a körülményekhez... ostobák vagytok! Én mondom neked, hogy feleségül fogja venni... muszáj.

Azzal elcsoszogott papucsában. Komikus, hálóinges kísértetként haladt végig az álomba merült hatalmas palota széles folyosóján, és nesztelenül tért vissza a szobájába.

A felesége egy helyben állott; túrhetetlen fájdalom marcangolta. Egyébiránt még mindig nem értette jól a dolgot. Csak szenvedett. Aztán úgy érezte, hogy nem maradhat itt mozdulatlanul egészen reggelig. Heves vágyat érzett, hogy meneküljön innét, fusson, amerre lát, és segítséget keressen valahol. Gondolkozott, kit hívhatna segítségül. Micsoda férfit? Senkit nem talált. Egy papot! Igen, egy papot. Lába elé vetné magát, megvallana neki mindent, meggyónná a vétkeit s a kétségbeesését. A pap megértené, hogy ez a nyomorult nem veheti feleségül Suzanne-t, és meg is tudná akadályozni.

Pap kellene tüstént! De hol talál papot? Hova menjen? Pedig hát így nem maradhat!

Ekkor, mint valami látomás, megjelent előtte a hullámokon járó Jézus fenségesen derült arca. Úgy látta, mintha csak a képet nézné. Tehát Jézus szólítja őt. Azt mondja neki: „Jöjj ide hozzám. Térdelj le lábam elé. Én megvigasztallak, és tanácsot sugallok neked, hogy mit kell cselekedned.”

Kezébe vette a gyertyáját, kilépett a szobából, és lement a lépcsőn, az üvegház felé. A Jézus-kép egészen a végén volt, egy kis szalonban, amelyet üveges ajtóval zártak el, hogy a föld nedvessége ne rongálja meg a vásznat.

A kis szalon olyan volt, mint egy kápolna valami különös fákból álló erdőben.

Amikor Walterné belépett a télikertbe, amelyet eddig csak fényben úszva látott, megdöbben-
tette az a mélységes sötétség. A vastos délszaki növények sűrűvé tették a levegőt nehéz
leheletükkel. És mert az ajtók nem voltak már nyitva, e különös erdőnek üvegkupola alá zárt
levegője kínosan hatolt be a tüdőbe, elkábította, megrészesgítette az embert, gyönyörűséget és
fájdalmat okozott egyszerre, s a testben az ernyesztő kéj és a halál kusza érzését ébresztette
fel.

A szerencsétlen asszony lassan járt, izgatta ez a homály, ahol gyertyájának téveteg fényében
különös növények tűntek fel, mintha szörnyetegek, élőlények, furcsa torz alakok lennének.

Egyszerre csak észrevette a Krisztus-képet. Kinyitotta az ajtót, amely elválasztotta tőle, és
térdre borult.

Előbb eszeveszetten imádkozott hozzá, szerelmes szavakat, szenvedélyes és kétségbeesett
fohászokat dadogott. Amikor aztán az imádság heve lecsillapodott, ráemelte a szemét, és
megdermesztette az aggodalom. E magányos, árva gyertya reszkető fényében, amely csak
félíg-meddig és alulról világította meg, annyira hasonlított Du Royhoz, hogy már nem az
Isten, hanem a szeretője nézett rá. Az ő szeme, az ő homloka, az ő hideg és gögös arc-
kifejezése!

Azt dadogta:

- Jézus! Jézus! Jézus! - És most Georges neve jött az ajkára. Egyszerre azt gondolta, hogy
Georges talán éppen ebben az órában veszi birtokába a leányát. Egyedül van vele valahol egy
szobában. Ó! Ó! Suzanne-nal!

Ismételgette:

- Jézus!... Jézus! - De rájuk gondolt... lányára és szeretőjére. Egyedül vannak egy szobában...
és éjszaka van. Látta őket. Oly tisztán látta, hogy megjelentek előtte a kép helyén. Moso-
lyognak egymásra. Összeölelkeznek. A szoba sötét, az ágy félíg kibontva. Fölemelkedett,
hogy odamenjen hozzájuk, hajánál fogva tépje ki a leányát ennek a férfinak öleléséből.
Torkon akarta ragadni, fojtogatni akarta ezt a lányt, akit gyűlölt - tulajdon lányát, aki odaadta
magát ennek az embernek. Már megérintette... keze a vászonnal találkozott. Krisztus lábához
nyúlt.

Hangosan felkiáltott, és hanyatt esett. Gyertyája felfordult és kialudt.

Mi történt aztán? Sokáig álmodott, különös és ijesztő dolgokat. Folyvást Georges és Suzanne
járt a szeme előtt, összeölelkezve Jézus Krisztussal, aki megáldotta irtózatosszerű szerelmüket.

Homályosan érezte, hogy nincs a szobájában. Föl akart kelni, futni akart, és nem tudott. Olyan
tompultság fogta el, amely béklyóba verte a tagjait, és csak az esztét hagyta meg ébernek, bár
meg volt zavarva az is - szörnyű, képtelen, fantasztikus látomások gyötörték, beteges
álmodozásba merült, abba a különös és némelykor halálos álmodozásba, amelybe a forró égő
furcsa alakú, sűrű illatú altató növényei szokták elmeríteni az emberi agyat.

Napfelkeltekor szedték föl Walternét, aki eszméletlenül, szinte szélütötten hevert a *Hullá-
mokon járó Krisztus* képe előtt. Olyan beteg volt, hogy az életét is féltették. Csak másnap
nyerte vissza teljesen az öntudatát. Akkor aztán sírni kezdett.

Suzanne eltűnését úgy magyarázták meg a cselédségnek, hogy hirtelen zárdába küldték.
Walter papa pedig Du Roy hosszú levelére adott válaszában odaígérte neki a leánya kezét.

A Szépfüú Párizsból való távozása pillanatában dobta be azt a levelet, mert már előre megírta elutazása estéjén. Elmondta benne tisztességtudó szavakkal, hogy már régóta szereti a leányát, hogy semmi megegyezés nem történt közöttük soha, de amikor az szabad akaratából közeledett feléje, és így szólt: „Felesége leszek” - jogosnak vélte, hogy magánál tartsa, sőt el is rejtse mindaddig, míg választ nem kap a szülőktől, akiknek törvényes akaratát kevesebbre becsüli jegyese akaratánál.

Kérte, hogy Walter poste restante feleljen neki, egy barátja majd eljuttatja hozzá a levelet.

Amikor megkapta, amit akart, visszavitte Suzanne-t Párizsba, és elküldte a szüleihez, ő maga pedig egy ideig nem akart mutatkozni náluk.

Hat napot töltöttek el a Szajna partján La Roche-Guyonban.

A lányka soha életében nem mulatott ilyen jól. Pásztorlányosdit játszott. Mivel Georges húgának mondta, szabad és ártatlan bizalmasságban éltek, afféle szerelmes, pajtáskodó viszonyban. Du Roy úgy gondolkozott, hogy ügyesen cselekszik, ha tiszteletben tartja a lány ártatlanságát. Mindjárt érkezésük után való nap Suzanne parasztfehérműt és ruhákat vásárolt, s elkezdett horgászni, fején egy mezei virágokkal díszített óriási szalmakalappal. Gyönyörűnek találta a vidéket. Volt ott egy régi torony meg egy régi kastély, ahol csodaszép hímzéseket mutogattak.

Georges egy helybeli kereskedőnél készen vásárolt zubbonyba bújva hol gyalog, hol csónakon hordozta meg Suzanne-t a partok mentén. Minden pillanatban összecsókolóztak - reszkettek mind a ketten, a leány ártatlanul, a férfi közel ahhoz, hogy meginogjon bölcs elhatározásában. De tudott erős lenni - s amikor azt mondta a leánynak:

- Holnap visszatérünk Párizsba, az apja hozzám adja magát - Suzanne naivul suttogetta:
- Máris? Olyan mulatságos volt a maga feleségének lenni!

Sötét volt a Constantinople utcai kis lakásban, mert Georges Du Roy és Clotilde a kapuban találkoztak, hirtelen beléptek, s az asszony, időt sem engedve a férfinak, hogy a függönyöket széthúzza, megkérdezte tőle:

- Hát szóval, feleségül veszed Suzanne Waltert?

Georges szelíden bevallotta az igazat, és hozzátette:

- Te nem tudtad ezt?

Az asszony szembeállt vele, és dühösen, felháborodva mondta:

- Feleségül veszed Suzanne Waltert! Ez már sok! Ez már sok!... Három hónap óta aljas módon hízelepsz nekem, hogy ezt eltitkolhasd. Mindenki tudja, csak én nem. A férjemtől hallottam.

Du Roy hangosan nevetett, de azért zavarban volt egy kissé, és kalapját letéve a kandalló sarkára, leült egy karosszékbe.

Az asszony erősen a szeme közé nézett, és ingerülten, halkán mondta neki:

- Mióta a feleségedet elhagytad, már készültél erre a jó fogásra, és közben szépen megtartottál szeretődnek, hogy ezalatt se maradj egyedül! Micsoda csirkefogó vagy!

Georges azt kérdezte:

- Miért? A feleségem megcsalt. Rajtakaptam, elválasztottak tőle, most másat veszek feleségül. Ennél semmi sem egyszerűbb a világon.

Az asszony dühtől remegve sziszegte:

- Ó, micsoda minden hájjal megkent, veszedelmes fráter vagy te!

Georges újra elmosolyodott:

- Hja, kedvesem, szemesnek áll a világ, vaknak alamizsna.

De az asszony tovább szőtte a gondolatát:

- Megsejthettem volna mindjárt kezdetben, hogy ki vagy, mi vagy. De ilyen nyomorultnak mégsem hihettelek.

Georges méltóságos arcot vágott:

- Kérlek, válogasd meg jobban a szavaidat.

Clotilde felháborodott ezen a méltatlankodáson:

- Micsoda! Most még azt akarnád, hogy kesztyűs kézzel bánjak veled? Amióta csak ismerlek, a leghitványabb módon viselkedel velem szemben, s ezt még csak ki se mondjam? Megcsalsz mindenkit, kihasználsz mindenkit, ott veszed a gyönyörűséget és a pénzt, ahol találsz, s még azt várod, hogy úgy beszéljek veled, mint tisztességes emberrel?

A férfi fölállt, és remegő ajakkal szólalt meg:

- Hallgass, különben kikergetlek innét.

Clotilde azt dadogta:

- Kikergetsz innét... kikergetsz innét... te... engem? - Nem tudott tovább beszélni, annyira fojtogatta a harag, és egyszerre csak, mintha dühének zsilipje átszakadt volna, kitört:

- Kikergetsz innét? Talán elfelejted, hogy első nap óta én fizettem ezt a lakást? Persze, néha-néha te is átvetted. De ki bérelte ki?... Én... Ki tartotta meg?... Én... És ki akarsz engem kergetni? Hallgass, semmiházi! Azt hiszed, nem tudom, hogy loptad el Madeleine-től Vaudrec örökségének a felét? Azt hiszed, nem tudom, hogyan csábítottad el Suzanne-t, hogy kénytelen legyen hozzád menni feleségül...

Georges megragadta az asszony vállát, és két kezével erősen megrázta:

- Arról a lányról ne beszélj! Megtiltom!

Clotilde azt kiáltotta:

- Tudom, hogy elcsábítottad!

Georges eltűrt volna akármit, de ez a hazugság végképpen kihozta a sodrából. Azok az igazságok, amelyeket az asszony az arcába vágott, csak pillanatnyi haraggal remegtették meg a szívét - de az a hazugság, amelyet erről a kislányról, leendő feleségéről hallott, dühös vágyat ébresztett a kezében, hogy lecsapjon a rágalmazóra.

Ismételgette:

- Hallgass... vigyázz magadra... - s úgy rázta az asszonyt, ahogy a faágat rázza az ember, ha minden gyümölcsétől meg akarja fosztani.

Az pedig kibomlott hajjal, kítátott szájjal, őriöngő szemekkel üvöltötte:

- Elcsábítottad!

Georges elengedte, és úgy arcul ütötte, hogy a falnak tántorodott. Lerogyott, de visszafordult Georges felé, és kezére támaszkodva újra azt rikoltotta:

- Elcsábítottad!

A férfi rárohant, leszorította, és verte, úgy verte, mintha férfi lett volna a keze között.

Az asszony hirtelen elhallgatott, és nyögni kezdett az ütések alatt. Nem mozdult többé. Arcát a padló sarkába rejtette, és panaszos, vinnyogó hangon sírt.

Georges abbahagyta a verést, és fölegyenesedett. Néhány lépést tett a szobában, hogy visszanyerje hidegvérét; eszébe jutott valami, átment a másik helyiségbe, hideg vizet töltött a mosdótálba, és megmártotta benne a fejét. Aztán kezet mosott, és ujjait gondosan törülgetve tért vissza, hogy megnézze, mit csinál Clotilde.

Az meg sem mozdult. Ott hevert a földön, és csendesen sírt. Megkérdezte:

- No, vége lesz-e már a könnyhullatásnak?

Az asszony nem felelt. Georges megállt a szoba közepén, és kissé zavartan, szégyenkezve nézte az előtte elnyúlt testet.

Aztán egyszerre elhatározta magát, és lekapta kalapját a kandallóról:

- Jó éjszakát. Majd ha elkészültél, add át a kulcsot a házmesternek. Nem várom meg, amíg méltóztatol befejezni a sírást.

Kiment, becsukta az ajtót, belépett a portáshoz, és azt mondta neki:

- A feleségem ott maradt a lakásban. Mindjárt elmegy. Mondja meg a háztulajdonosnak, hogy október elsejére fölmondok. Ma augusztus 16-a van, hát még nem késtem el.

Aztán nagy léptekkel távozott, mert sürgős útjai voltak: a lakodalmi kosárba kellett még egy s mást vásárolnia.

Az esküvőt október 20-ára tűzték ki, amikor a kamarák új ülészaka már megkezdődött. A Madeleine-templomban fogják megtartani. Sokat fecsegték erről a házasságról, de az igazat pontosan nem tudta senki.

Különböző históriák keringtek. Az emberek suttogtak valami szöktetésről, de bizonyosak nem voltak semmiben.

A cselédség szerint Walterné, aki nem beszélt többé leendő vejével, haragjában megmérgezte magát azon az estén, amikor a házasságot elhatározták, előbb azonban, éjfélkor, zárdába küldte a lányát.

Az asszonyt félig halva hozták fel az üvegházból.

Bizonyos, hogy sohasem áll többé egészen talpra. Most olyan, mint valami öregasszony, haja egészen megszőrkült, vallási rajongásba esett, és minden vasárnap áldoz.

Szeptember első napjaiban a *Francia Élet* bejelentette, hogy Du Roy de Cantel báró a főszerkesztője lesz, Walter pedig megtartja a kiadóhivatal igazgatójának címét.

A laphoz egész sereg ismert cikkíró, újdonságíró, publicistát, művészeti és színházi kritikust szerződtettek, akiket nagy pénzekkel hódítottak el a hatalmas, megállapodott, régi újságoktól.

A régi, komoly és tiszteletre méltó újságírók nem vonogatták többé vállukat, amikor a *Francia Élet*-ről beszéltek.

A gyors és tökéletes siker elfeledtette a komoly írókkal, hogy kezdetben mennyire lenézték a lapot.

A főszerkesztő esküvője úgynevezett *nagy esemény volt*, mert Georges Du Roy és Walterék egy idő óta élénk kíváncsiságot ébresztettek maguk iránt.

Mindazok, akik az újsághírekben *mint jelen voltak* szoktak szerepelni, elhatározták, hogy ott lesznek ezen az esküvőn.

A nagy esemény egy szép, tiszta őszi napon játszódott le.

Már nyolc órakor reggel széles, piros szőnyeget teregetett szét a Royale utcán uralkodó magas lépcsőzeten a Madeleine-templom személyzete - ezzel megállította a járókelőket, és tudtára adta Párizs népének, hogy nagy ceremónia van készülöben.

A hivatalokba igyekvő tisztviselők, kis munkáslányok, boltoslegények megálltak, bámészkodtak, és homályosan elgondolkoztak a gazdag emberekről, akik ennyi pénzt költenek arra, hogy egybekeljenek.

Tíz óra tájban kezdtek megállni a kíváncsiak. Ott maradtak néhány pillanatig, remélvén, hogy mindjárt kezdődik a dolog, aztán odábbálltak.

Tizenegykor rendőrszakaszok érkeztek a térre, s majdnem azonnal hozzáláttak, hogy oszlásra bírják a tömeget, mert minden pillanatban csoportosulás támadt.

Nemsokára megjelentek az első meghívottak, azok, akik jó helyet akartak, hogy mindent láthassanak. A saroküléseket foglalták el, a főhajó hosszában.

Lassanként mások is jöttek, asszonyok, nagy szövet- és selyemsuhogással, komoly férfiak, majdnem mind kopaszok, nagyvilági korrektséggel lépdelve, a szokottnál is komolyabb képet vágva ezen a helyen.

Lassacskán megtelt a templom.

Az óriási, nyitott kapun beáradó napfény megvilágította a jó barátok első sorait. A kórusban, mely kissé homályosnak tetszett, a gyertyákkal borított oltár sárgás, szerény, halvány világosságot terjesztett a nagy kapu fényes nyílásához képest.

A jelenlevők felismerték egymást, integettek, csoportokba verődtek.

Az írók kevésbé tisztelték a helyet, mint a társaságbeli urak, és majdnem hangosan beszélgettek. Nézegették az asszonyokat.

Norbert de Varenne, aki valami barátot keresett, észrevette Jacques Rivalt a széksorok közepe táján, és odalépett hozzá.

- Nohát - mondotta -, szemesnek áll a világ!

A másik, aki nem volt irigy természetű, azt felelte:

- Jól járt a fiú. Ezzel megcsinálta a maga útját. - És kezdték megnevezni a fölismert arcokat.

Rival megkérdezte:

- Tudja, mi lett a feleségével?

A költő mosolygott:

- Tudom is, nem is. Azt mondták nekem, nagyon visszavonultan él a Montmartre-kerületben. De... van egy de is... egy idő óta a *Toll*-ban olyan politikai cikkeket olvasok, amelyek félelmetesen hasonlítanak Forestier és Du Roy cikkeihez. Valami Jean Le Dol írja őket - fiatal ember, szép és értelmes fiú, ugyanaz a fajta, mint a mi Georges barátunk -, és megismerkedett az ő egykori feleségével. Ebből azt következtetem, hogy önagysága mindig szerette és örökké szeretni fogja a kezdőket. Egyébiránt gazdag. Nemhiába volt Vaudrec és Laroche-Mathieu állandó barátja a házának.

Rival kijelentette:

- Jó alak ez a kis Madeleine. Éles eszű, minden hájjal megkent kis teremtés. Bájos lehet, ha egészen leplezetlenül látja az ember. De, mondja csak, hogy lehet az, hogy Du Royt mint elvált embert megesketi az egyház?

Norbert de Varenne azt felelte:

- Azért esketi meg, mert az első házassága nem érvényes az egyház szemében.

- Hogyan?

- A Szépfíú, már akár közömbösségből, akár takarékoságból, de megelégedett az anyakönyvvezetővel, amikor Madeleine Forestier-t vette feleségül. Nem kérte tehát az egyházi áldást, s így a mi anyaszentegyházunk szerint közönséges ágyasságban élt. Ma tehát mint legényember járul az oltár elé, s az egyház teljes pompájával fogadja, ami igen sokba fog kerülni Walter papának.

A megnövekedett tömeg moraja egyre erősödött a bolthajtás alatt. Némelyek majdnem fennhangon beszéltek. Mutogatták egymásnak a híres embereket, akik pózoltak és örültek, hogy látják őket; gondosan megőrizték azt a magatartást, amelyet a közönség előtt szoktak

felöltetni - megszokták már, hogy így mutogassák magukat minden ünnepélyen, ahol (nekik legalább úgy tetszett) ők a nélkülözhetetlen díszítések, a mütárgyak.

Rival újra megszólalt:

- Mondja csak, kedvesem, maga gyakran megfordul a gazda házánál: igaz, hogy Walterné és Du Roy sohasem szólnak egymáshoz?

- Soha. Az asszony nem akarta odaadni neki a kicsikét. Hanem, úgy látszik, Du Roy kezében tartotta az apát, tudhatott valamit a marokkói piszkos ügyekről. Iszonyú leleplezésekkel fenyegette meg az öreget. Walternak eszébe jutott Laroche-Mathieu példája, és tüstént engedett. De az anya csökönös volt, mint minden asszony, és megesküdtött, hogy sohasem szól többé a vejéhez. Pokolian mulatságosak, ahogy együtt vannak. Az asszony olyan, mint egy szobor, mint a Bosszú szobra, Du Roy pedig nagy zavarban van, ámbár ügyesen viselkedik, hiszen tud uralkodni magán, ó, igen.

Kollégák léptek oda hozzájuk, hogy kezet szorítsanak. Politikai beszélgetések foszlányai hallatszottak.

És a napfénnel együtt behatolt a kapun a templom előtt összegyűlt nép moraja - elmosódva, mint egy távoli tenger zúgása -, felszállott a bolthajtás alá, a templomban összezsúfolt válogatott közönség diszkrétebb mozgólódásának halk nesze fölé.

A díszruhás egyházi egyszerre csak hármat koppantott alabárdja nyelével a kőpadozaton. Az egész közönség hátrafordult, nagy szoknyasuhogással és széktologatással. Megjelent az ifjú nő, apja karján, a kapunyílás erős világosságában.

Most is olyan volt, mint egy játékszer, egy bűbajos, narancsvirággal koszorúzott, fehér játékszer.

Néhány pillanatra megállt a küszöbön, aztán, amikor megtette az első lépést a főhajóban, felharsant az orgona, erős érchangjával jelente a menyasszony érkezését.

Fejét lehajtva, de félelem nélkül haladt előre, valami határozatlan izgalommal, kedvesen, bájosan, mint egy miniatúr menyasszony. Az asszonyok mosolyogtak és összesúgtak, amint elvonult előttük. A férfiak azt suttozták:

- Bámulatos, imádni való.

Walter túlzott méltósággal lépkedett, kissé sápadt volt, a pápaszeme biztosan állt az orrán.

Mögöttük négy nyoszolyólány - rózsaszín ruhás és csinos mind a négy - alkotta az udvarát ennek a gyöngyszem-királynőnek. A jól megválogatott s a szokott típusnak megfelelő vőfélyek úgy lépkedtek, mintha balettmester tanította volna őket.

Walterné következett utánuk másik vejének, Latour-Yvelin márkinak apjával, egy hetvenkét esztendő öregúrral karonfogva. Nem is járt, csak vonszolta magát, s minden lépésnél az ájulás környékezte. Érezni lehetett, hogy talpa odatapad a kőkockához, hogy lába sehogy sem akar előbbre lépni, és szíve úgy ugrál a mellében, mint a vadállat, amely szökni próbál ketrecéből.

Lesoványodott.

Ősz haja még halványabbnak, még beesettebbnek mutatta arcát.

Egyenesen maga elé nézett, hogy ne lásson senkit, és talán hogy egyedül arra gondolhasson, ami gyötri.

Aztán megjelent Georges Du Roy egy ismeretlen öreg hölgygel.

Magasan hordta a fejét, s az ő tekintete is merev, kemény és mozdulatlan volt kissé összeráncolt szemöldöke alatt. Bajusza mintha berzenkedett volna az ajkán.

Nagyon szép fiúnak találták. Járása büszke volt, termete karcsú, lába egyenes. Jól illett rá a frakk, amelyen vércsepp gyanánt piroslott a becsületrend kis szalagja.

Aztán következtek a rokonok: Rose, Rissolin szenátorral. Hat hete volt férjénél. Latour-Yvelin gróf Percemur vicomtesse-t kísérte.

Végül egy furcsa felvonulás következett, Du Roy rokonaiból és barátaiból, akiket bemutatott új családjának: Párizs felemás társaságának ismert alakjai, olyan emberek, akik benső barátai és alkalomadtán távoli rokonai is lesznek hirtelen fölcseperedett gazdagoknak; osztályuk vesztett, tönkrement, gyanús múltú, és ami még rosszabb, némelykor házas nemesemberek. Ott volt köztük de Belvigne, Banjolin márki, Ravenal gróf és grófné, Ramorano herceg, Kravalow herceg, Valreali lovag, aztán Walter vendégei: Guerche herceg, Terracine herceg és hercegné, s a szép des Dunes márkiné.

Csak Walterné néhány rokona őrizte meg ebben a felvonulásban a viselkedésnek vidékies korrektségét.

És folyvást szólt az orgona, megreszkettette az óriási templomot, fénylő torkainak horkoló, ritmikus hangjaival, amelyek az édig kiáltják az emberek örömét és bánatát. Becsukták a bejárat nagy szárnyas ajtaját, és egyszerre olyan homály támadt, mintha kilökték volna a napot.

Georges most ott térdelt felesége mellett, a kivilágított oltárral szemközt. Tanger új püspöke, kezében a pásztorbottal, fején a mitrával kilépett a sekrestyéből, hogy összeadja őket az Örökkévaló nevében.

Föltette a szokásos kérdéseket, kicserélte a gyűrűket, kimondta azokat a szavakat, amelyek úgy kötnek, mint a lánc, és keresztényi intelmeket intézett az új házasságokhoz. Hosszasan, pompázó szavakkal beszélt a hűségéről. Magas termetű, kövér ember volt, az a fajtája a szép főpápnak, akinél a potroh méltóságzámba megy.

Néhányan visszafordultak valami zokogás neszére; Walterné sírt, kezébe rejtve az arcát.

Kénytelen volt engedni. Mit tehetett volna? De attól a naptól fogva, amikor visszatért leányát nem csókolta meg, és kikergette a szobájából - attól a naptól fogva, amikor igen halkán így szólt a színe előtt megjelenő Du Royhoz, aki szertartásosan üdvözölte:

- Ön a leghitványabb teremtés, akit ismerek, ne szóljon hozzám többé, mert nem fogok felelni! - azóta tűrhetetlen és soha nem enyhülő gyötrelmeket szenvedett el. Gyűlölte Suzanne-t, metsző gyűlölettel, amelyben kétségbeesett szenvedély és marcangoló féltékenység keveredett össze, az anya és a szerető különös, bevallhatatlan, vad és nyílt sebként égető féltékenysége.

És íme, most egy püspök adja össze leányát és kedvesét, templomban, kétezer ember előtt - és öelötte! És ő nem szólhat semmit? Nem akadályozhatja meg ezt? Nem kiálthatja el magát: „Hiszen ez az ember az enyém, az én szeretőm. Aljas frigy ez, amit megáldotok!”

Sok asszony elérzékenyülten suttozta:

- Hogy meg van hatva szegény édesanyja.

A püspök beszélt:

- Önök a kiválasztottak közé tartoznak e földön, a leggazdagabb, a legtiszteltebb emberek közé. Önre, uram, akit tehetsége fölébe emel a többieknek, önre, aki ír, aki tanít, aki tanácsot ad a népnek és irányítja, önre szép hivatás betöltése vár, önnek szép példát kell adnia...

Du Roy a gögtől mámorosan hallgatta. A római egyháznak egy főpapja beszél így őhozzá. És érezte háta mögött a tömeget, neves emberek tömegét, amely az ő kedvéért jött ide. Úgy tetszett neki, mintha valami erő taszítaná és emelné magasra. A földi hatalmasságok közé fog tartozni, ő, ő, két szegény canteleu-i paraszt gyermeke.

Egyszerre látni vélte apját-anyját szegényes kocsmájukban a domb tetején, a nagy roueni völgy fölött, amint italt mérnek a környékbeli parasztoknak. Ötezer frankot küldött nekik, amikor Vaudrec gróf után örökölt. Most majd ötvenezret küld, és vehetnek maguknak egy kis birtokot. Elégedettek, boldogok lesznek.

A püspök befejezte beszédét. Most egy aranystólás pap lépett az oltárhoz. Az orgona pedig újból zengeni kezdte az új házások dicsőségét.

Előbb elnyújtott, óriási hullámok módjára dagadó hangtömegeket dobott ki, oly csengő, oly hatalmas hangokat, hogy úgy rémlett, mintha fölemelnék, szétrobbantanák a tetőt, hogy szétáradjanak a kék égen. A vibráló hang betöltötte az egész templomot, megremegett a testet és a lelket. Aztán egyszerre csak megenyhült, finom, fűrges hangok futottak végig a levegőn, könnyű leheletként érintve meg a fület; kecses, apró, szökellő énekek röpködtek madarak módjára; ez a kacér zene aztán hirtelen újra kiszélesedett, ereje és nagysága újra ijesztővé tette, mintha valami porszem egész világgá alakult volna át.

Aztán emberi hangok szólaltak meg, és szálltak el a meghajolt fejek fölött. Vauri és Landeck, az Operaház tagjai énekeltek. A füstölőkből finom tömjénillat áradt, s az oltáron végbement az isteni áldozat; az istenember, papjának hívására leszállt a földre, hogy megszemlélje Georges Du Roy báró diadalát.

A Szépfü ott térdelt Suzanne mellett, és lehajtotta homlokát. E pillanatban majdnem hívőnek, majdnem vallásosnak érezte magát, teli volt hálával az istenség iránt, amely így kegyelte, ily gondosan bánik vele. És bár nem tudta pontosan, kihez fordul, köszönetet mondott sikeréért.

Az istentisztelet végén fölegyenesedett, és karját nyújtva feleségének, bement a sekrestyébe. Ekkor megkezdődött a jelenlevők végeszakadatlan felvonulása. Georges majdhogy esztét nem vesztette örömeiben: királynak képzelte magát, akit egy egész nép üdvözöl. Szorongatta a kezeket, értelmetlen szavakat dadogott, köszöngtetett, s azt felelgette a szerencsekívánatokra:

- Nagyon kedves.

Hirtelen észrevette Marelle-nét, s amint egyszerre eszébe jutottak az adott és kapott csókok, enyelgései, az asszony kedveskedései, hangja, ajkának íze, fellobbant véreben a hirtelen vágy, hogy visszahódítsa. Csinos és elegáns volt, kislányos arcával, élénk szemével. Georges azt gondolta: „Mégiscsak bájos szerető.”

Kissé félénken, nyugtalanul közeledett Georges-hoz, és odanyújtotta neki a kezét. Az ifjú férj megfogta, és nem eresztette el azonnal. És ekkor megérezte az asszonyi ujjak diszkrét hívását, megbocsátó és visszafogadó szelíd szorítását. Maga is megszorította a kis kezét, mintha azt mondaná: „Még most is szeretlek, a tiéd vagyok!”

Szemük mosolyogva, szerelmesen csillogva találkozott. Az asszony azt suttogta bájos hangján:

- Viszontlátásra, Du Roy.

Georges vidáman felelte:

- Mielőbb, nagyságos asszonyom!

És Clotilde távozott.

Mások tülekedtek a nyomába. A tömeg úgy áramlott Du Roy előtt, mint egy folyó. Végre, nagy sokára, ritkulni kezdett. Már az utolsó jelenlevő is távozott. Georges karon fogta Suzanne-t, hogy újra végigmenjen a templomon.

A templom tele volt, mert mindenki elfoglalta előbbi helyét, hogy lássa, amint egymás karján távoznak. Georges lassan, nyugodtan lépkedett, fejét magasra tartotta, a napsütéses nagy kapunyílásra szögezte szemét. Érezte, hogy hosszú, hideg borzongások futnak végig a bőrén, aminőket az óriási boldogság szokott okozni. Nem látott senkit. Csak önmagára gondolt.

Amikor a küszöbig jutott, meglátta az utcán összegyűlt tömeget, a morajló, fekete tömeget, amely őérte, Georges Du Roy kedvéért gyűlt itt össze. Párizs népe nézte és irigyelte őt.

Aztán fölemelte szemét, és a Concorde téren túl megpillantotta a képviselőház épületét. Úgy tetszett neki, hogy a Madeleine kapujából egy ugrással eljut a Bourbon-palota oszlopsorához.

Lassan haladt lefelé a magas lépcsőzeten, a nézők sorfala között. De nem látta őket; gondolata most hátrafelé szállott, s a ragyogó napfényben káprázó szeme előtt ott libegett Marelle-né képe, amint a tükör előtt megigazítja a halántékán bodorodó fürtöket, amelyek mindig kócosak, amikor kilép az ágyból.

-&-